

Уважаеми пътници, Добре дошли на борда на *България Ер*!

Казват, че бедата никога не идвала сама. Нашият опит показва, че понякога и хубавите поводи имат приятния навик да вървят в комплект.

През тази година например покрай големия юбилей - 15-ата годишнина на авиокомпания Bulgaria Air - имаме и един по-скромен, но също толкова искрен повод за радост: THE INFLIGHT MAGAZINE достигна 100-ия си брой.

Едното е неотделимо от другото, разбира се. Бордното списание е част от общата философия на Bulgaria Air - непрекъснато да подобряваме продукта, който ви предлагаме. Тъкмо с тази цел създаденото още през декември 2003 година списание бе основно преобразено през 2010 - го степен да започне отчитането на броевете си отново от нулата.

Амбицията на обновеното THE INFLIGHT MAGAZINE е не просто да ви съветва къде да пътувате и какво да опи-

тате, а да изследва всички теми, които интересуват модерния, космополитен, любознателен човек - теми от света на икономиката, политиката, науката и технологиите. Пътешествията също не са пренебрегнати - на тях е изцяло посветено GO On Air, нашето второ бордно издание. Оттук нататък всичко зависи от вас. В края на краищата, както казваше един американски поет, правото на избор е най-висшата форма на свобода.

За мен остава само да ви пожелаая приятно четене. И приятен полет.

Янко Георгиев,
Изпълнителен директор

Dear Passengers,
Welcome aboard *Bulgaria Air*!

They say that a trouble never comes alone. What we have witnessed indicates that sometimes good occasions are in the habit of moving in group, too.

In 2018, for example, beside the big jubilee, the 15th anniversary of Bulgaria Air, we have also one more modest yet equally sincere reason for delight: THE INFLIGHT MAGAZINE has reached its' 100th edition.

The two events go hand in hand, of course. The on-board magazine is part of Bulgaria Air's general philosophy - to constantly improve the product we offer you. This is exactly why the magazine created back in 2003 was basically transformed in 2010 - so much as to start counting its issues from zero again.

The renewed INFLIGHT MAGAZINE is ambitious to not just advise you on where to travel and what to try, but also explore all those topics that stir the interest of the modern, cosmopolitan, curious person - topics from the world of economy, politics, science, and technology. Trips are not neglected, either - they are what GO On Air, our second on-board magazine, is all about. From here on it is all up to you. After all, as one American poet said, the right to choose is the supreme form of liberty. All I can say is: enjoy your reading.

And have a pleasant flight.

Yanko Georgiev
CEO

МОДЕРЕН ДУХ, КЛАСИЧЕСКИ СИЛУЕТ. ОТГАТНА ЛИ?

Виена

от
€ 89 ✈
еднопосочна
цена

от
€ 122 ₺
двупосочна
цена

Цената е крайна и включва: всички летищни такси, 1 бр. ръчен багаж до 10 кг + 1 бр. дамска чанта/лаптоп, кетъринг на борда, безплатен check-in. Чекиран багаж може да се заплати преди полет на летище или в офис на издателя на билета. Цена за първо парче багаж до 23 кг - 20 евро на посока. Авиокомпанията предлага цени и с включен чекиран багаж. За резервации и повече информация: www.air.bg

България Ер
Национален Превозвач www.air.bg

ПРИЯТЕН
ПОЛЕТ

ПРИЯТНИ
ЕМОЦИИ

**11 | BUSINESS
ECONOMY**

**53 | ANALYSIS
POLITICS**

**81 | SCIENCE
TECHNOLOGY**

**99 | TRAVEL
LIFESTYLE**

**20 | Мобилните
разплащания
имат сериозен
потенциал**

Александър Димитров,
главен изпълнителен
директор на А1, пред
Bulgaria ON AIR

**60 | Колко струвате
в интернет?**

Крайно време е да
започнем сами да
печелим от личните си
данни

**92 | Обратната
страна на
Луната**

Половин век след онази
"малка стъпка" на Нийл
Армстронг нищо в
Космоса не е такова,
каквото очаквахме

**102 | Загадката на
Маточина**

Била ли е тази
живописна крепост
щаб на цар Калоян
преди знаменитата
Огринска битка?

**24 | Mobile Payments Have
a Strong Potential**

**64 | How Much Are You
Worth on the Internet?**

**92 | The Dark Side of the
Moon**

**104 | Bulgarian Castles:
The Mystery of
Matochina**

12 | Стари, но златни

14 | Clunkers for Cash

30 | Всичко за един

34 | All For One

**36 | Пред нас са блеснали
житата
UnCAPped Growth**

**38 | Устремени към
гъното
Headed for the Bottom**

**46 | В пряка реч
Direct Speech**

**54 | Вината на
невинните**

**56 | The Guilt of the
Innocent**

**68 | Човекът, който
предрече интернет**

**70 | The Man Who
Predicted Internet**

**72 | Първата война и
последната победа
The First War and the
Last Victory Predicted
Internet**

82 | Погледни ме в очите

84 | Look Me in the Eye

**88 | Колко струва
небето?**

90 | What Price Is the Sky?

**94 | Самоубива ли се
човечеството?
Is Humanity
Committing Suicide?**

**96 | Утрешната война
Tomorrow's war**

**100 | Афиш
Poster**

**106 | Един каубой влязъл в
бар...
A Cowboy Walked into
a Bar...**

**110 | Повелителят на
знаците
Lord of the Logos**

**112 | Смърт от
кебанчета
Death By Meatballs**

A large, detailed image of a Tissot Tradition 5.5 watch with a black dial and a metal bracelet. The watch face shows Roman numerals and the text 'TISSOT 1853' and 'SWISS MADE'. The background is a light grey with a subtle pattern.

T+ TISSOT

#ThisIsYourTime

TISSOT TRADITION 5.5
5.50MM THIN.

TISSOTWATCHES.COM

TISSOT. INNOVATORS BY TRADITION

JULIANY
TIME IS CREATIVITY

SOFIA: THE MALL, SOFIA RING MALL, MEGA MALL SOFIA,
PARADISE CENTER, MALL OF SOFIA, SERDIKA CENTER,
70 RAKOVSKY STR, 53 GEN. SKOBELEV BLVD, 1 GRAP IGNAZIEV STR.
PLOVDIV: MALL PLOVDIV, MALL MARKOVO TEPE.
ONLINE STORE: WWW.JULIANY.COM

Bulgaria Air
National Carrier www.air.bg

THE INFLIGHT MAGAZINE

БОРДНОТО СПИСАНИЕ НА БЪЛГАРИЯ ЕР ИМА СРЕДНА МЕСЕЧНА АУДИТОРИЯ
ОТ НАД 100 000 ДУШИ, ИЛИ НАД МИЛИОН ЧИТАТЕЛИ ГОДИШНО

THE INFLIGHT MAGAZINE ENJOYS AN AVERAGE MONTHLY AUDIENCE
OF MORE THAN 100,000 PEOPLE, OR OVER A MILLION READERS PER YEAR

ГЛАВЕН РЕДАКТОР

Константин Томов

ktomov@bulgariaonair.bg

РЕДАКТОР

Кристина Нигохосян

cnigohosian@bulgariaonair.bg

ПРЕВОДАЧИ

Албена Манафска

"Radix"

АВТОРИ

Бойко Василев

Валери Ценков

Димитър Кьосемарлиев

Емил Иванов

Ивайло Петров

Калин Ангелов

Калин Николов

Маргарита Спасова

Олег Попов

Петър Йовчев

ДИЗАЙН

BRAND NEW

ИЗДАТЕЛ

ИНВЕСТИР МЕДИА ГРУП

ИЗПЪЛНИТЕЛЕН ДИРЕКТОР

Виктория Миткова

ТЪРГОВСКИ ДИРЕКТОР

Леа Бакалова

lbakalova@bulgariaonair.bg

РЕДАКЦИОНЕН АДРЕС

1540 София, бул. Брюксел 1

office@bulgariaonair.bg

тел.: 02 448 40 70

www.bgonair.bg

БАНКОВА СМЕТКА

ISSN 1314-2216

IBAN: BG57 CECB 9790 1019 1023 03

BIC: CECBGB33

Банка „ЦКБ“ АД – клон Варна

EDITOR-IN-CHIEF

Konstantin Tomov

ktomov@bulgariaonair.bg

EDITOR

Cristina Nigohosian

cnigohosian@bulgariaonair.bg

TRANSLATORS

Albena Manafska

"Radix"

CONTRIBUTORS

Boyko Vasilev

Valeri Tsenkov

Dimitar Kyossemarliev

Emil Ivanov

Ivaylo Petrov

Kalin Angelov

Kalin Nikolov

Margarita Spasova

Oleg Popov

Petar Yovchev

DESIGN

BRAND NEW

PUBLISHER

INVESTOR MEDIA GROUP

CEO

Victoria Mitkova

MARKETING DIRECTOR

Lea Bakalova

lbakalova@bulgariaonair.bg

EDITORIAL ADDRESS

1540 Sofia, 1 Brussels Blvd.

office@bulgariaonair.bg

phone: (+359) 2 448 40 70

www.bgonair.bg

BANK ACCOUNT

По смисъла на Закона за изменение и допълнение на Закона за задължителното депозитиране на печатни и други произведения обн.В ДВ, бр.87 от 05.11.2010г., мажоритарният собственик на дружеството издател на списание „Bulgaria on air THE INFLIGHT MAGAZINE“ и списание „GO ON AIR“ е „Холдинг Варна АД с ЕИК 103249584. „Холдинг Варна“ АД е публично дружество по Закона за публичното предлагане на ценни книжа и е под надзора на Комисията за финансов надзор.

Viva!

CASINO

AT

SOFIA HOTEL BALKAN
THE LUXURY COLLECTION

BLACKJACK
AMERICAN ROULETTE
RUSSIAN POKER
CARIBBEAN POKER
TEXAS POKER
NOVO POKER
MAJOR POKER
NEWEST SLOT MACHINES

OPEN 24/7 FREE ENTRANCE & BAR

SOFIA HOTEL BALKAN
5, Sveta Nedelja Square 1000 Sofia Bulgaria
+359 (2) 981 5747; info@groupviva.com
www.vivacasino.biz

CONTRIBUTORS АВТОРИ

МИЛЕНА ЕНЧЕВА е репортер на Новините ON AIR. Отговаря е за различни ресори, но най-близката ѝ тема остава образованието. Обича да разказва за добрите примери – за младите и будни хора, които се борят за промяната, за децата, които печелят олимпиади и медали.

MILENA ENCHEVA is a reporter of The News ON AIR. She has been in charge of various areas, but her favourite topic is education. She likes to report good examples - about bright young people fighting for the change, about children who win Olympiads and medals.

ЕЛЕНА КИРИЛОВА е журналист в Инвестор.бг, който следи основно технологичните теми и авторските права. Освен това е водещ на UpDate - предаването за технологии по Bloomberg TV Bulgaria.

ELENA KIRILOVA is a journalist at Investor.bg who covers technology and copyright. She is also the host of UpDate - the technology show at Bloomberg TV Bulgaria.

ТВОЯТА СИЛА. УМНОЖЕНА ПО X.

НОВОТО BMW X5.

Среден разход на гориво: 6,0-8,5 л/100 км; CO2: 158/193 г/км

Радостта
от шофирането

За повече информация и индивидуална оферта, моля, обърнете се към вашия М Кар Дилър.

М Кар
4003 Пловдив
бул. Карловско шосе
тел.: 032/ 906 996
www.bmw-mcar.bg

М Кар Варна
9023 Варна
бул. Вл. Варненчик 320
тел.: 052/ 739 860
www.bmw-mcarvarna.bg

М Кар Плевен
5800 Плевен
кв. Дружба 1
тел.: 064/ 870 007
www.bmw-mcarpleven.bg

М Кар София
1407 София
бул. Черни връх 53
тел.: 02/ 45 17 800
www.bmw-mcarsofia.bg

ЗАЕДНО И В СЛЕДВАЩИТЕ 100.

М КАР ГРУП ВИ ПОЖЕЛАВА УСПЕХ И ТВОРЧЕСКО ВДЪХНОВЕНИЕ.

Радостта
от шофирането

М Кар
4003 Пловдив
бул. Карловско шосе
тел.: 032/ 906 996
www.bmw-mcar.bg

М Кар Варна
9023 Варна
бул. Вл. Варненчик 320
тел.: 052/ 739 860
www.bmw-mcarvarna.bg

М Кар Плевен
5800 Плевен
кв. Дружба 1
тел.: 064/ 870 007
www.bmw-mcarpleven.bg

М Кар София
1407 София
бул. Черни връх 53
тел.: 02/ 45 17 800
www.bmw-mcarsofia.bg

12 | **СТАРИ, НО ЗЛАТНИ**
CLUNKERS FOR CASH

20 | **ИНТЕРВЮ: АЛЕКСАНДЪР ДИМИТРОВ**
INTERVIEW: ALEXANDER DIMITROV

30 | **ВСИЧКО ЗА ЕДИН**
ALL FOR ONE

Стари, но златни

България може да реши автомобилния си проблем с три прости стъпки - но не тези, които се предприемат сега

Текст КОНСТАНТИН ТОМОВ / Фотография ДИМИТЪР КЪОСЕМАРЛИЕВ

До края на септември в България са регистрирани малко над 39 000 нови автомобили, ако броим и лекотоварните, показват данните на КАТ. За същия период са регистрирани също 33 626 автомобили на възраст между 5 и 10 години, и още цели 161 272 на възраст над 10 години. От тях приблизително 30% са т. нар. "мръсни гизели" - стари гизелови мотори със сертификат до Евро 4, които имат най-голям принос към смога в градовете. София е сред градовете с най-замърсен въздух в Европа; България вече е обект на съдебни процедури от Европейската комисия за системно неспазване на изискванията за чистота на въздуха. Как ежегодният внос на петдесетина хиляди бълващи сажди трошки ще подобри това, е реторичен въпрос.

НА ТОЗИ ФОН ИЗГЛЕЖДА напълно разбираемо защо Министерството на финансите предложи, а правителството вече прие изменения в Закона за местните данъци и такси. Ако бъдат утвърдени от парламента, тези изменения най-после ще приравнят България към останалите страни в ЕС, като започнат да облагат автомобилите и според екологичния им ефект. Или поне така е на теория. На практика е малко по-различно.

БЪЛГАРСКИТЕ МЕДИИ, които като цяло имат слабост към гръмките думи, отбелязаха промените с изрази като "грастично увеличение", "скок" и дори "грастичен скок" (bTV). Съвсем елементарна сметка обаче показва, че става дума за почти символично увеличение или дори за запазване на досегашните ставки, що се отнася до най-масовите замърсители на пазара. Ако вземем за пример един Volkswagen Golf III 1.9 TDI със 110 коня мощност, производство 1997 година - това е типичен за българския пазар употребяван автомобил - излиза, че

минималната данъчна ставка за него ще се увеличи... от 89 до 98 лева. Разликата от 9 лева не изглежда като инструмента, който би подтикнал собственика му да мисли за транспортни алтернативи.

КАК СЕ ОПРЕДЕЛЯШЕ ДАΝЪКЪТ ДОСЕГА?

Съвсем просто: на база мощността на автомобила в киловати. Законът определяше минимални и максимални граници, в които общините могат да таксуват тези киловати: от 34 стотинки до 1.02 лева за категорията с най-малка мощност, и от 1.23 лева до 3.69 лева за най-мощните модели, надхвърлящи границата от 110 киловата. Трябва да отбележим, че повечето общини са избрали ставки, по-близки до минимума (включително и София, макар това да е градът с най-висока степен на урбанизация и с най-сериозен проблем с трафика. Всъщност в области като Хасково и Ямбол автомобилният данък в момента е по-висок, отколкото в столицата).

След това получената сума се умножава по коефициент според възрастта на автомобила - по 1.5, ако той е между 5 и 14 години, и по 2.8, ако той е по-нов от пет години. За колите над 15 години няма надценка.

ТЪКМО ТОЗИ ПОДХОД, КОЙТО наказва собствениците на нови коли и поощрява покупката на стари, и който е точно обратен на практиката в Западна Европа, се запазва в закона. Леко намалява коефициентът за новите автомобили, въвежда се и минимална надценка за машини над 20 години. Но за сметка на това категорията между 15 и 20 години си остава без надценка, а за тези от 10 до 15 години тя всъщност се намалява от 1.5 до 1.3.

ГОЛЯМАТА, ПОНЕ НА ДУМИ, ПРОМЯНА идва с добавянето на трети компонент при из-

числяването на данъка - екологичен. При него получената сума се умножава още веднъж по коефициент според това какъв сертификат за вредни емисии има автомобилът. Но и тук правителството предлага да се зададат граници и общините сами да избират колко голяма надценка да наложат. При новите автомобили с Евро 6 допустимият коефициент е между 0.4 и 0.6, тоест данъкът им може реално да падне наполовина. Но при Евро 3, като в случая с нашия Golf "тройка", надценката е от 0 до 10%. А при Евро 4 - където именно попадат "мръсните" гизели нов внос - е предвидена дори възможност данъкът да се намали с 20%.

КАК СЕ СМЯТА ДАΝЪКЪТ:

1. Умножава се мощността в киловати по следната таблица:

до 55 kW включително - от 0,34 до 1,20 лв. за 1 kW;
над 55 kW до 74 kW включително - от 0,54 до 1,62 лв. за 1 kW;
над 74 kW до 110 kW включително - от 1,10 до 3,30 лв. за 1 kW;
над 110 kW до 150 kW включително - от 1,23 до 3,69 лв. за 1 kW;
над 150 kW до 245 kW включително - от 1,60 до 4,80 лв. за 1 kW;
над 245 kW - от 2,10 до 6,30 лв. за 1 kW

2. Умножава се получената сума по коефициент според годината на производство:

Над 20 години - 1,1
Над 15 до 20 години включително - 1
Над 10 до 15 години включително - 1,3
Над 5 до 10 години включително - 1,5
До 5 години включително - 2,3

3. Сумата се умножава и по екологичен коефициент според евросертификата:

Без екологична категория - 1,30-1,40

Деца играят на софийска улица по време на специален ден без автомобили. Намалването на огромния автопарк би подобрило видимото градската среда.
Children play on a street in Sofia during a special day without cars.
Reducing the huge fleet would visibly improve the urban environment.

Евро 1 - 1,20-1,30
Евро 2 - 1,10-1,20
Евро 3 - 1,00-1,10
Евро 4 - 0,80-1,00
Евро 5 - 0,60-0,80
Евро 6 и електромобили - 0,40-0,60

НАПРАВИХМЕ СИ ТРУДА да пресметнем как ще се отрази промяната на четири сравнително типични за българския пазар типа автомобили: много стар и мощен бензин, стар "мръсен" дизел, малолитражка на газ и нов автомобил.

BMW 325i (E36), БЕНЗИН

Година на производство: 1995 (23 г.)
Сертификат Евро 1
Мощност: 141 kW (190 к.с.)
Данък досега: от 173 до 520 лева (за София - 217 лева)
Данък занапред: от 248 до 676 лева
Промяна в минималната ставка: 43%
Екотакса за регистрация в Румъния: 1318 евро

MERCEDES-BENZ C220 CDI, ДИЗЕЛ

Година на производство: 2001 (17 г.)
Сертификат Евро 3
Мощност: 105 kW (150 к.с.)
Данък досега: от 115 до 346 лева (за София - 145 лева)
Данък занапред: от 115 до 381 лева
Промяна в минималната ставка: 0%
Екотакса за регистрация в Румъния: 1087 евро

OPEL CORSA 1.0, ПРОПАН-БУТАН

Година на производство: 2008 (10 г.)
Сертификат Евро 4
Мощност: 44 kW (60 к.с.)
Данък досега: от 26 до 79 лева (за София 33, с отстъпката за катализатор - 16 лева)
Данък занапред: от 16 до 68 лева

Промяна в минималната ставка: - 38%
Екотакса за регистрация в Румъния: 118 евро

RENAULT MEGANE 1.2 TCE, БЕНЗИН

Година на производство: 2017 (1 г.)
Сертификат Евро 6
Мощност: 95 kW (130 к.с.)
Данък досега: 292 - 877 лева (за София - 367 лева)
Данък занапред: 96 - 432 лева
Промяна в минималната ставка: - 67%
Екотакса за регистрация в Румъния: 0 евро

ОЧЕВИДНОТО ЗАКЛЮЧЕНИЕ Е, че промените в закона няма да постигнат особен ефект - освен да повишат приходите на хазната, разбира се. Те почти не засягат т. нар. "нов внос", който се състои масово от автомобили между 10 и 15 години. Наказват собствениците на стари коли, но само колкото да ги подтикнат също да се насочат към "новия внос". Всъщност тези изменения, които уж трябва да прекъснат прилива на трошки от Западна Европа, на практика могат дори да го ускорят.

Разбира се, много вероятно е това да е само първата стъпка, и да последват още няколко увеличения. Финансовият министър Владислав Горанов заяви в интервю за "Инвестор Дайджест" през пролетта, че заплахата България да стане дизелова "гробница" на Европа расте и "нямаме много време за реакция".

НО КАКВА ТРЯБВА ДА Е ТАЗИ РЕАКЦИЯ, за да има ефект, а не само да бърка в джоба на гражданите? Според нас пътят към нормализация на българския автомобилен пазар минава през три основни стъпки, които обаче трябва да се направят едновременно:

1. ДА СЕ НАМАЛИ ДРАСТИЧНО ВНОСЪТ на стари автомобили. Правителството има го-

тов инструмент за това: екологичната такса, която се начислява при първа регистрация. Проблемът е само, че тази такса е много ниска: 310 лева за автомобил над 10 години, 290 лева за автомобил между 5 и 10 години. Съвсем друга като размери екотакса дълги години налагаше Румъния - за вноса на 20-годишен дизелов Golf там се плащаха не 300 лева, а 1100 евро. През януари 2017 румънският парламент я отмени като част от по-масово намаляване на данъчната тежест. И само за година броят на внасяните трошки със сертификат от Евро 2 до Евро 4 скочи от 140 000 до 350 000. Сега Румъния се подготвя да върне екотаксата. България би трябвало да увеличи своята.

2. ДА СЕ ПРАВИ РАЗЛИКА между едни и други стари автомобили. Да се таксуват колите само според възрастта им е нечестно и неадекватно. Не е речено непременно, че един стар автомобил е по-замърсяващ от новите. Разгледаният от нас Opel Corsa с еднолитров мотор и газова уредба има чувствително по-ниски емисии от чисто ново BMW X6 например. Нито пък може да се очаква от всички българи да си купят нови коли. За мнозина употребяваните си остават единственият вариант. Само че сега тези мнозина не избират икономичните малолитражки. Сред петте най-внасяни марки тази година попадат Mercedes, Audi и BMW - тоест премиум модели с доста по-висока мощност (и замърсяване) от средното. Автомобилът трябва да е достъпен, особено при плачевното състояние на междуградския и междуселския транспорт в България. Но няма причина луксозният автомобил да бъде достъпен.

3. ДА ИМА АЛТЕРНАТИВА. Тоягата, която правителството започва полека да прилага с увеличаването на данъка, трябва да бъде съчетана и с моркова. Например като се обясни за какво ще се използват допълнителните средства от автомобилния данък - за подобряване на обществения транспорт, да речем, или за схеми за субсидиране покупката на по-екологични автомобили.

В този смисъл решението на Столична община да увеличи цената на билета за градски транспорт преди година е удивително умствено късогледство. Белгийският град Хаселт например още в края на 90-те реши да направи обществения транспорт безплатен - и броят на пътуващите с него се увеличи от 360 000 през 1996 до 4.6 милиона през 2006 година. В последните години той отново е платен (60 цента на пътуване, с 33% по-евтино от София), но потокът не намалява - хората свикнаха да ползват транспорта и го преценяват като по-удобен от придвижването със собствена кола. Напълно безплатен транспорт в София вероятно не е реалистично. Но за град, чиито най-големи проблеми са трафикът и замърсяването, всяка инвестиция в тази посока би си струвала. Най-малкото би си струвала повече от инвестиции като в ремонтите на "Дондуков" и "Граф Игнатиев". ■

Clunkers for Cash

Bulgaria can solve its automobile problem in three simple steps – though not those taken at present

By KONSTANTIN TOMOV / Photography DIMITAR KYOSEMARLIEV

By the end of September just over 39,000 new cars were registered in Bulgaria, light commercial vehicles included, Traffic Police data show. For the same period, 33,626 cars of between 5 and 10 years and 161,272 over 10-year-old cars were also registered. Of these, approximately 30% are so-called “dirty diesels” – Euro 1 to Euro 4 diesel engines, which contribute most to smog in the cities. Sofia is among the most polluted cities in Europe; the European Commission is already suing Bulgaria for systematic failure to meet air quality standards. How the annual import of some 50,000 smoke billowing jalopies will improve this is a rhetorical question.

IN VIEW OF THIS, it is understandable that the Ministry of Finance has proposed and the Cabinet has adopted draft amendments to the Local Taxes and Fees Act. If they are passed by Parliament, these amendments will finally bring Bulgaria in line with the other EU Member States in taxing cars according to their environmental impact, too. Or at least in theory. Practice differs somewhat.

THE BULGARIAN MEDIA, which generally like to blow up things, reported on the changes with expressions like “drastic increase”, “jump” and even “drastic jump” (bTV). A simple calculation shows, however, that the current rates will be only symbolically increased or even retained when it comes to the biggest polluters on the market. For example, if we take a Volkswagen Golf III 1.9 TDI with 110 horsepower, production year 1997 – a typical used car for the Bulgarian market – it turns out that the minimum applicable tax rate will be increased from 89 to 98 leva. The 9 leva difference does not seem like the tool that would encourage owners to start thinking about transport alternatives.

HOW WAS THE TAX CALCULATED SO FAR? Quite simply: based on the car's power in kilo-

watt. The law defined minimum and maximum limits within which the municipalities could tax these kilowatts: from 0.34 leva to 1.02 leva for the least powerful and from 1.23 leva to 3.69 leva for the most powerful models of over 110 kW. It should be noted that most municipalities have chosen rates closer to the minimum (including Sofia, although this is the city with the highest degree of urbanisation and the most serious traffic problem. In fact, in regions such as Haskovo and Yambol, the motor vehicle tax is currently higher than in the capital).

Then the amount is multiplied by a coefficient according to the age of the vehicle – by 1.5 if it is between 5 and 14 years old, and by 2.8 if it is less than five years old. There is no surcharge for cars that are over 15 years old.

PRECISELY THIS APPROACH WHICH penalizes owners of new cars and encourages the buying of old ones, and which runs counter to practice in Western Europe, is retained in the law. The coefficient for new cars is slightly lowered and a minimum surcharge is introduced for vehicles that are over 20 years old. On the other hand, there is no surcharge for vehicles that are between 15 and 20 years old, and for 10-to-15

year-old vehicles the coefficient is actually being reduced from 1.5 to 1.3.

THE BIG CHANGE, AT LEAST IN WORDS, comes from the addition of a third component in the tax calculation - environmental impact. The amount is now multiplied once more by a coefficient according to the vehicles' emission standard. But here, too, the government proposes to set limits and let the municipalities decide on the surcharge. For new Euro 6 cars the admissible coefficient is between 0.4 and 0.6, i.e. their tax can actually be halved. But for a Euro 3 vehicle, as in the case of our Golf III, the surcharge is from 0% to 10%. For Euro 4 – the group of the newly imported “dirty” diesels – the tax could even be reduced by 20%.

HOW THE TAX IS CALCULATED:

1. Power in kilowatts is multiplied according to the following table:

up to 55 kW inclusive - from 0.34 to 1.20 leva per 1 kW;
over 55 kW to 74 kW inclusive - from 0.54 to 1.62 leva per 1 kW;
over 74 kW to 110 kW inclusive - from 1.10 to 3.30 leva per 1 kW;

over 110 kW to 150 kW inclusive - from 1.23 to 3.69 leva per 1 kW;
over 150 kW to 245 kW inclusive - from 1.60 to 4.80 leva per 1 kW;
over 245 kW - from 2.10 to 6.30 leva per 1 kW

2. The obtained amount is multiplied by a coefficient according to production year:

over 20 years - 1.1
over 15 to 20 years inclusive - 1
over 10 to 15 years inclusive - 1.3
over 5 to 10 years inclusive - 1.5
up to 5 years inclusive - 2.3

3. The amount is also multiplied by an eco-coefficient according to Euro standard:

No emission standard - 1.30-1.40
Euro 1 - 1.20-1.30
Euro 2 - 1.10-1.20 ▶

► Euro 3 - 1.00-1.10
Euro 4 - 0.80-1.00
Euro 5 - 0.60-0.80
Euro 6 and electric vehicles - 0.40-0.60

WE TOOK THE TROUBLE to calculate how the change will affect four types of cars fairly typical for the Bulgarian market: a very old and powerful petrol, an old “dirty” diesel, an LP gas-powered vehicle and a new car.

BMW 325i (E36), PETROL

Production year: 1995 (23 years)
Euro 1 Emission Standard
Power: 141 kWh (190 hp)
Previous tax: from 173 to 520 leva (for Sofia - 217 leva)
Future tax: from 248 to 676 leva
Change in minimum rate: 43%
Eco-fee for registration in Romania: 1,318 euros

MERCEDES-BENZ C220 CDI, DIESEL

Production year: 2001 (17 years)
Euro 3 Emission Standard
Power: 105 kWh (150 hp)
Previous tax: from 115 to 346 leva (for Sofia - 145 leva)
Future tax: from 115 to 381 leva
Change in minimum rate: 0%
Eco-fee for registration in Romania: 1,087 euros

OPEL CORSA 1.0, PROPANE-BUTANE

Production year: 2008 (10 years)
Euro 4 Emission Standard
Power: 44 kWh (60 hp)
Previous tax: from 26 to 79 leva (for Sofia 33, with discount for catalyst - 16 leva)
Future tax: from 16 to 68 leva
Change in minimum rate: 38%
Eco-fee for registration in Romania: 118 euros

RENAULT MEGANE 1.2 TCE, PETROL

Production year: 2017 (1 year)
Euro 6 Emission Standard
Power: 95 kWh (130 hp)
Previous tax: 292 - 877 leva (for Sofia - 367 leva)
Future tax: from 96 to 432 leva
Change in minimum rate: 67%
Eco-fee for registration in Romania: 0 euros

THE OBVIOUS CONCLUSION IS that the changes to the law won't have any particular effect, except raising revenues in the public purse, of course. They barely affect the so-called “new imports”, which consist largely of vehicles that are between 10 and 15 years old. The owners of old cars are penalized, but only to encourage them to consider the “new imports”. In fact, these changes, supposed to stop the influx of jalopies from Western Europe, could in practice even increase it. Of course, quite likely this is only the first step, to be followed by several more increases. Finance Minister Vladislav Goranov said in an interview for Investor Digest last spring that the threat of Bulgaria becoming Europe's diesel “junkyard” is growing and that “we don't have much time to react”.

BUT WHAT KIND OF REACTION would have an effect and not only dig into peoples' pockets? We believe that the road to the normalisation of the Bulgarian automotive market goes through three main steps which, however, should be taken simultaneously:

1. DRASTICALLY REDUCING THE IMPORT of old cars. The government has a ready tool for this: the eco-fee that is charged at the time of first registration. The only problem is that this fee is very low: 310 leva for a vehicle that is over 10 years old, 290 leva for a 5-to-10-year-old car. A very different eco-fee has been imposed in Romania for many years – for the import of a 20-year-old diesel Golf you had to pay 1,100 euros, rather than just 300 leva. In January 2017, the Romanian Parliament abolished it as part of a wholesale decrease of the tax burden. As a result, in just a year the number of imported Euro 2 to Euro 4 jalopies soared from 140,000 to 350,000. Romania is now preparing to reintroduce it. Bulgaria should increase its eco-fee.

2. DISTINGUISHING between the different old cars. Taxing cars only according to their age is unfair and inadequate. An old car is not necessarily more polluting than a new one. Our one-litre LP gas-powered Opel Corsa is far less polluting than a brand-new BMW X6, for example. Nor can every Bulgarian be expected to buy a new car. For many, second-hand cars are the only option. It's just that they don't choose econoboxes. The five most im-

ported car brands this year include Mercedes, Audi and BMW – i.e. premium models with much higher power (and pollution) than the average. A car should be affordable, especially in view of the lamentable state of intercity transport in Bulgaria. But there's no reason for luxury vehicles to be affordable.

3. AN AVAILABLE ALTERNATIVE. The stick that the government is gradually starting to apply with the tax increase has to be combined with the carrot. For example, by explaining what the additional funds from the motor vehicle tax will be used for – to improve public transport, let's say, or for subsidizing the purchase of greener cars. In this sense, the decision of Sofia Municipality to increase the price of the public transport ticket a year ago is amazingly short-sighted. The Belgian town of Hasselt, for example, decided on free public transport already in the late 1990s, and as a result the number of passengers increased from 360,000 in 1996 to 4.6 million in 2006. In recent years it is again paid (60 euro cents per journey, 33% cheaper than in Sofia), but the flow is not decreasing – people have become accustomed to use public transport and consider it as more convenient than travelling in their own car. Completely free public transport in Sofia is probably unrealistic. But for a city whose biggest problems are traffic and pollution, any investment in this direction would be worth it. At the very least, it would be worth more than investments in the repairs of Dondukov Boulevard and Graf Ignatiev Street. ■

МОБИЛНИТЕ РАЗПЛАЩАНИЯ ИМАТ СЕРИОЗЕН ПОТЕНЦИАЛ В БЪЛГАРИЯ

Александър Димитров, главен изпълнителен директор на A1,
прег Bulgaria ON AIR

Текст ЕЛЕНА КИРИЛОВА / Фотография ИВАЙЛО ПЕТРОВ

Г-н Димитров, тази година Мтел се ребрандира като A1. Как оценявате ефектите?

Ние сме изключително доволни от ребрандирането. Резултатите са много по-добри, отколкото очаквахме. Според последните данни от проучванията 95% от клиентите ни знаят, че Мтел е станал A1. Имаме около 40% спонтанна разпознаваемост, което за бранд на 3-4 месеца е много добре. Новите услуги и новият начин на работа, който предложихме на клиентите, се приемат добре. Имаше много рискове, както при всяко такова ребрандиране, защото историята познава и неуспешни примери.

Ребрандирането логично бе съпроводено и с мащабна рекламна кампания. Ще продължи ли това и през 2019, какви рекламни бюджети предвиждате?

Наистина направихме впечатляваща кампания от май досега. Благодарение на нея имаме толкова добра разпознаваемост. Това беше за сметка на силно намалените инвестиции за реклама през първите пет месеца на годината, ето защо на годишна база няма да имаме по-големи разходи. В момента сме в процес на бюджетиране за 2019. Ще продължаваме да бъдем един от най-големите рекламодатели в страната. Тъй като планираме много нови услуги, със сигурност ще трябва да ги популяризираме. Нямаме конкретни числа, особено като имаме предвид, че по принцип има инфлация на рекламата в България. Най-вероятно ще имаме някакво увеличение на бюджета, но то много зависи от конкретните продукти и конкретните сделки, които ще направим най-вече с телевизиите.

Все пак разходите за реклама са само една част от ребрандирането. Инвестирахме много повече пари в оптимизация на мрежата, в ребрандиране на магазините и в

промяна на системите вътре в компанията.

Последните ви резултати, обявени през октомври, показват 5.7% ръст на приходите и 6.6% ръст на оперативната печалба на годишна база. Но се наблюдава известно забавяне за последното тримесечие. Как си го обяснявате?

Забавяне няма. Невероятно добрите ни резултати за второто тримесечие се дължат на еднократни ефекти - няколко големи сделки, които направихме от продажба на оптични трасета и мрежово оборудване. Това ни даде по-голям ръст спрямо миналата година, но такива сделки нямахме в третото тримесечие. За сметка на това нашият тренд върви с ръст от над 5%, който е по-голям от миналата година и напълно удовлетворява очакванията и на мениджмънта, и на акционерите.

За нас особено важен показател е оборотът от услуги. При него ръстът е 3.4% спрямо 3.2% през второто тримесечие и 3% през първото, което затвърждава положителната тенденция. Като цяло отдаваме тазгодишния си ръст на двуцифрени скок на фиксираните услуги заради телевизията, спортното съдържание и засилването на бизнеса ни с интегрирани корпоративни решения. Вторият стълб на растежа е продажбата на устройства, а третият е забавяне спада на мобилните приходи. Има леко увеличение на броя на потребителите и на средния приход от клиент, което води до 0.7% ръст на годишна база.

Годишно инвестирате между 120 и 140 млн. лева у нас. Какъв дял отива съответно за развитие на мобилната мрежа, за оптичната инфраструктура и за новите ви дигитални услуги?

Опитваме се да инвестираме средно между 15 и 20% от ▶

"Според последните данни над 95% от клиентите ни знаят, че Мтел е станал А1. Имаме около 40% спонтанна разпознаваемост, което за бранд на 3-4 месеца е много добре"

► оборота в развитие на мрежата и на инфраструктурата. Не мога да кажа какъв дял отива за мобилната мрежа и какъв за оптичната инфраструктура, защото голяма част от инфраструктурата ни вече е конвергирана. По едни и същи трасета върви и мобилен, и фиксиран трафик. Повечето от системите ни са базирани в облака, така че през тях минават всякакъв вид услуги. Нашият бизнес е такъв, че за да продължаваш да си на върха на технологиите, непрекъснато трябва да обновяваш инфраструктурата, която имаш. Миналата година пуснахме над 200 нови базови станции, за да подобрим покритието. Основната ни инвестиция беше в подобряването на мрежата в т. нар. 4.5G, която дава възможност на нашите клиенти да имат скорости на мобилен интернет до 150 мегабита в секунда. Продължаваме да развиваме и оптичната мрежа. Вече имаме над 16 000 километра оптика. Третата част са инвестиции в нови технологии. Знаете, че през 2017 година навлязохме в телевизионния бизнес с ексклузивно спортно съдържание. Вече имаме четири собствени канала, студиа, говорители и коментатори.

Планирате ли пускането на още телевизионни канали?

Да. Току-що стартирахме Max Sport 3. Смятаме, че в момента сме най-силният играч на пазара на ексклузивно спортно съдържание и ще продължаваме да се развиваме. Като голяма компания имаме възможност да направим достатъчно сериозни първоначални инвестиции, за да можем да си позволим това съдържание. През първото тримесечие на 2019 ще пуснем четвърти канал с още повече спортно съдържание. В момента водим преговори с потенциални партньори в тази сфера.

Спортът остава ли приоритет, или искате да се насочите и към друг вид съдържание?

Той остава един от фокусите ни. Разглеждаме възможностите да навлезем и с филми, продуциране на сериали с български актьори, риалити предавания. Това, което ни спира, е неясната обстановка с пиратството в България. Много трудно един кино- или телевизионен проект може да се изплати у нас заради огромния процент пиратство. Независимо от това работим в тази посока. Много скоро ще изненадаме нашите клиенти.

Те могат ли да очакват да пуснете и видео стрийминг услуга?

Според нас това е единственият възможен начин за развитие на видео. Подготвяме се, работим. Много е важно какво ще стриймваме. Имаме много силна конкуренция. От

"Нашият бизнес е такъв, че за да продължаваш да си на върха на технологиите, непрекъснато трябва да обновяваш инфраструктурата, която имаш"

една страна са световните платформи като HBO GO и Netflix, а от друга - пиратските платформи. Трябва да намерим подходящо съдържание, което да бъде атрактивно за клиентите, но и да е лесно достъпно, точно поради факта, че много голяма част от пазара е с безплатни пиратски филми.

Не ви ли притеснява това, че дори Netflix и HBO все още не инвестират в създаването на съдържание само за България?

Напротив - радва ни, защото ни дава възможност да го направим ние. За нас е много сериозно предизвикателство да се конкурираме с големите световни платформи. В същото време фактът, че сме местни и познаваме навиците и вкусовете на нашите клиенти, както и възможността да локализираме съдържание, ни дават предимства. Подобен е случаят с A1 Xplore Music. Знаете, че стартирахме музикална платформа, която сама по себе си е риск, защото стъпва на игрището на световните компании като Apple Music, Spotify, Google. Същевременно ние имаме три важни предимства, които тези големи компании не могат по никакъв начин да изградят тук. На първо място имаме събрана цялата българска музика, независимо от жанра ѝ. Второ, благодарение на нашите вътрешни редактори създаваме плейлисти, които са за вкусовете на българина. Не са глобални плейлисти за целия пазар. Една компания като Spotify със сигурност не може да обърне внимание на нашия пазар. И третото много важно нещо е, че стриймингът за нашите клиенти през мобилната мрежа на A1 е безплатен.

Очаквате ли да започнете да печелите от музикалната услуга, на фона на това, че големите играчи като Spotify все още не генерират печалба?

Ние и в момента печелим - уважението на нашите клиенти, лоялността им, защото им предлагаме услуга, която не могат да имат другаде. Нашите финансови модели

показват, че при достатъчно добро разпространение няма да губим много от тази услуга. Разбира се, тя е още в началото си, но фактът, че сме част от America Mobile ни помага, защото разходите за развитието на тази платформа се разпределя между много държави по света.

Залагате на собствен дигитален портфейл, A1 Wallet, и на своя кредитна карта. Как се решихте на тази стъпка?

Това е една от любимите ми услуги, не само защото имам лично участие в създаването ѝ, но и поради факта, че тя показва накъде ще върви светът. Вярваме, че финансовите услуги ще продължават да се дигитализират и операторите като нас са естествена връзка между парите на хората и местата, където искат да ги харчат. Като имаме предвид, че телефоните на хората са постоянно с тях, съвсем логично и нормално е телефонът да стане и средство за разплащане.

Ако погледнем ниската финансова култура у нас и факта, че голяма част от потребителите все още се страхуват да правят разплащания с карти, не е ли твърде рано за този ход?

Само около 20% от разплащанията в България стават с кредитни карти, което е хубаво за нас, защото има много сериозен потенциал за развитие. Вярваме, че влизането на толкова ранен етап в този бизнес ще ни помогне да се позиционираме много по-добре. Още повече, че имаме пратикчески уникална услуга за България - нашите клиенти могат да изпращат пари помежду си без такси - реер-2-реер. При едно правилно управление от наша страна на този портфейл, той може да се превърне в много по-сериозен център на финансовата култура на българина.

Бизнесът ви непрекъснато се разширява в нови области. Това ли е бъдещето на телекомите?

За разлика от Мтел, който винаги е бил приеман като мобилен оператор, вярваме, че A1 трябва да бъде приеман като конвергиран оператор, като доставчик на цяла гама дигитални услуги, започвайки от хардуер и свършвайки с облачни решения или ексклузивно спортно съдържание. Според статистиката всеки съвременен човек поглежда екрана на телефона си 150 пъти на ден. Това е нещо, което може да бъде използвано по различни начини и вярваме, че като диверсифицираме портфолиото си, ще дадем на клиента по-добро изживяване.

Тази година придобихте оператор от Ямбол. Мислите ли за скорошни придобивания и към какви компании имате апетит?

Непрекъснато се оглеждаме на пазара. Вярваме, че консолидацията не само на национално, но и на европейско ниво е пътят, който трябва да извървят операторите. На местно ниво ние вече сме достатъчно големи, за да имаме нужда от някакви сериозни придобивания. Оглеждаме се най-вече за възможности да развиваме оптичната си мрежа. Но не разчитаме само на придобивания, а и сами инвестираме много за целта. В момента имаме над милион и половина домакинства, свързани с оптика, което ни помага да предлагаме по-добра услуга.

След оттеглянето на Telenor Group от България и навлизането на PPF Group у нас, очаквате ли конкуренцията, особено в сферата на дигиталните услуги, да стане по-агресивна?

Да се прави телекомуникационен бизнес в България не е никак лесно и Telenor очевидно разбра това след няколко години на пазара. С интерес ще проследим развитието на колегите от PPF. Вярваме, че имаме доста по-голямо портфолио от тяхното. Те са само мобилен оператор, докато ние имаме доста повече услуги. Българският пазар винаги е бил достатъчно конкурентен и ценено, и като качество на услугите. Средните скорости и на мобилния, и на фиксирания интернет в България са в топ 10 в света. Качеството на мобилната мрежа също е едно от най-добрите. Не се страхуваме от конкуренцията, защото винаги сме живели

с нея. Знаем как да се борим и не мислим да отстъпваме лидерското си място.

В началото на годината правителството утвърди меморандуми със Сърбия и Македония за намаляване на международните тарифи на телекомуникационните услуги. Целта беше телекомите да бъдат насърчени да сключат по-добри споразумения. Кога една минута разговор със Сърбия ще престане да струва 7 лева?

Ние имаме по-добри условия в балканските страни от повече от година и половина, доста преди правителството да се сети за това. Нашето пакетно предложение "A1 Travel Unlimited" е за 2,99 лева на ден, с които може да говорите, да сърфирате и да прашате SMS-и в ЕС, Исландия, Лихтенщайн, Норвегия, Сърбия и Македония. Наскоро включихме в тази зона и Турция, където ходят много наши сънародници. Тъй като това беше нещо търсено от нашите клиенти, го имаме от по-рано. Във всички балкански страни имаме сестрински компании, а това ни дава възможност да имаме толкова атрактивни цени и нямаме нужда от допълнителна регулация от правителството, за да го направим.

Можем ли да очакваме цените да спаднат още догодина?

Историята показва, че цените на телекомуникационните услуги непрекъснато вървят надолу. Процентът от БВП, който

българите харчат за телекомуникации, за последните 10 години е паднало почти двойно. В същото време консумацията на минути, мегабайти, и на допълнителни услуги се е вдигнала неколкостранно.

Бъдещето на индустрията зависи пряко от развитието на 5G мрежите. В САЩ Verizon вече пусна 5G в няколко града. Кога да очакваме подобни стъпки у нас?

В интерес на истината не сме много стъпки назад. Световните стандарти за 5G предстои да бъдат уточнени. Този процес се извърши наполовина тази година, а през следващата ще бъде довършен. В същото време има три неща, които трябва да се случат, за да има реално 5G. Първото е стандартизацията. Ние участваме в алианса Next Generation Mobile Networks, който в момента уточнява стандартите, и очакваме в следващите няколко месеца наистина да имаме финално решение за техническите параметри на 5G. На второ място, за да имаш 5G, трябва да имаш устройства за него. В момента такива няма. Третото много важно нещо, конкретно за България, е държавата да осигури подходящ спектър за стартирането на 5G. Ние се подготвяме. Ънгрейдът, който направихме на 4.5G, ни поставя една стъпка по-напред в тази посока, защото повечето хардуерни елементи за 5G мрежата вече са инсталирани. Когато дойде подходящият момент, вярваме, че ще сме първият оператор в България, който ще предложи 5G. Но държавата трябва да уреди огромните проблеми, които имаме със спектъра.

Кога очаквате КРС да освободи подходящите честоти от 700 и 800 мегагерца?

Още няма решение. В момента доста голяма част от спектъра, който евентуално би бил подходящ за развитие на тези телекомуникационни услуги, е зает от военните. Все още нямаме видимост какво ще се случи в тази посока. Следим процеса.

Като цяло американската идея за 5G минава през силна консолидация на сектора. Очаквате ли регулаторите в Европа да позволят това да се случи и на територията на континента, за да се стимулират по-големите инвестиции в новото поколение мрежи?

Нашата компания вярва, че тази консолидация ще помогне много на развитието на услугите. В САЩ има 5 или 6 големи оператора. Европа, която е горе-долу сходна по територия и население, има приблизително 100. Консолидацията би била добра за бизнеса, но много зависи от политиката на Европейския съюз и от финансовото състояние на пазара. ■

MOBILE PAYMENTS HAVE A STRONG POTENTIAL IN BULGARIA

Alexander Dimitrov, CEO of A1, talks to Bulgaria ON AIR

By ELENA KIRILOVA / Photography IVAILO PETROV

Mr Dimitrov, this year Mtel was rebranded as A1. How do you assess the effects?

We are extremely pleased with the rebranding. The results are much better than we expected. According to the latest surveys, over 95% of our customers know that Mtel has become A1. We have about 40% spontaneous recognition, which is very good for a three-to-four-month-old brand. The new services and the new manner of work we have offered our customers are well received. There were many risks, as with any such rebranding, for history also knows of unsuccessful examples.

Rebranding was logically accompanied by a large-scale advertising campaign. Will this continue in 2019, what ad budgets do you plan?

We have really conducted an impressive campaign since May. Thanks to it we enjoy such good brand recognition. This was at the expense of greatly reduced advertising investments in the first five months of the year, which is why we won't have more costs on an annual basis. We are currently planning our 2019 budget. We will continue to be one of the largest advertisers in the country. Since we are planning many new services, we will certainly have to promote them. We have no concrete figures, especially given that there is, in principle, advertising inflation in Bulgaria. There will probably be some budget increase, but it will greatly depend on the specific products and the specific deals we will make

mainly with the televisions.

However, advertising costs are only part of rebranding. We have invested much more money in network optimization, store rebranding, and changing systems within the company.

Your latest results, announced in October, show a revenue growth of 5.7% and a 6.6% growth in operating profit year-on-year. However, there has been some slowdown in the last quarter. How do you explain it?

There is no slowdown. Our incredibly good results for the second quarter are due to one-off effects – several big deals we made from the sale of lines and ITS equipment. This led to a bigger growth year-on-year, but there were no such deals in the third quarter. On the other hand, our trend is growing by more than 5%, which is higher than last year and fully meets the expectations of both the management and shareholders.

The services turnover index is of particular importance for us. Growth in the second quarter was 3.2%, now it is 3.7%, which confirms the trend. Overall, we attribute this year's growth to a two-digit jump in fixed services due to television, sports content, and our increased business with complex corporate solutions. The second pillar of growth is the sale of devices, and the third is the slower drop in mobile revenue. There has been a slight increase in the number of users and the average revenue per customer, which translates into a 0.7% growth year-on-year.

You invest between 120 and 140 million leva in Bulgaria annually. What share goes into the development of the mobile network, the fibre optic infrastructure and your new digital services, respectively?

We are trying to invest an average between 15% and 20% of turnover in network and infrastructure development. I cannot say what share goes to the mobile network and what share to fibre optic infrastructure, because a large part of our infrastructure has already been converged. Both mobile and fixed traffic use the same routes. Most of our systems are cloud-based, so that all kinds of services go through them. Our business is such that in order to keep on top of technology, you have to constantly update your infrastructure. Last year, we launched over 200 new base stations to improve coverage. Our main investment went into improving the 4.5G network, which enables our customers to have mobile internet speeds of up to 150 megabits per second. We also continue to develop the optical network. We now have over 16,000 km of fibre optics. The third part are investments in new technologies. As you know, 2018 was the year in which we entered the TV business. We already have four own channels, studios, speakers and commentators.

Are you planning to launch more TV channels?

Yes. We've just launched Max Sport 3. We think we are currently the strongest player in

the exclusive sports content market and we will continue to develop. As a big company, we have the opportunity to make sufficiently serious initial investments to afford that content. In the first quarter of 2019 we will launch a fourth channel with even more sports content. We are currently negotiating with potential partners in this field.

Does sport remain a priority or do you want to target other content?

It remains one of our focuses. We are exploring the possibilities of movies, production of TV series with Bulgarian actors, reality shows. What is stopping us is the unclear situation with piracy in Bulgaria. It is very difficult for a cinema or television project to pay off because of the huge percentage of piracy. Nevertheless, we are working in this direction. Very soon we will surprise our customers.

Can they expect you to also launch a video streaming service?

We believe this to be the only possible way for video development. We prepare, we work. It is very important what we will stream. We have very strong competition. On the one hand, there are global platforms such as HBO GO and Netflix, and on the other there are pirate platforms. We have to find appropriate content that is attractive to customers, but also easy to access, precisely because a very large part of the market consists of free pirated movies.

Does it not worry you that even Netflix and HBO are still not investing in creating content only for Bulgaria?

On the contrary, it pleases us because it gives us the opportunity to do it ourselves. It is a very serious challenge for us to compete with the big global platforms. At the same time, the fact that we are local and aware of the habits and tastes of our customers, as well as the ability to locate content, give us an advantage. A1 Xplore Music is a case in point. As you know, we have launched a music platform, which is a risk in itself because it steps on the playing field of global companies such as Apple Music, Spotify, Google. At the same time, we have three important advantages which these big companies could not possibly have here. First of all, we have collected all the Bulgarian music, regardless of genre. Secondly, thanks to our in-house editors, we have created playlists for the Bulgarian taste. They are not global playlists for the whole market. A company

"Our business is such that in order to keep on top of technology, you have to constantly update your infrastructure"

like Spotify certainly cannot pay attention to our market. And the third very important thing is that streaming for our customers through the A1 mobile network is free.

Do you expect to profit from the music service, considering that big players such as Spotify are still not making a profit?

We are already profiting from gaining the respect of our customers, their loyalty, because we offer a service they cannot get elsewhere. Our financial models show that with a good enough distribution, we will not lose much from this service. Of course, it is still in its cradle, but the fact that we are part of America Movil helps us because the cost of developing this platform is distributed among many countries around the world.

You are betting on your own digital A1 Wallet, and on your own credit card. How did you decide on this step?

This is one of my favourite services, not only because I am personally involved in its creation, but also because it shows where the world is going. We believe that financial services will continue to be digitized and operators like us are the natural link between people's money and the places they want to spend it. Given that people's phones are constantly with them, it is only logical and normal for phones to become a means of payment.

Considering the low financial culture in Bulgaria and the fact that a large part of ►

► **consumers are still apprehensive of card payments, is it not too early for this move?**

Only about 20% of payments in Bulgaria are made with credit cards, which is a good thing for us because there is a very strong potential for development. We believe that entering this business at such an early stage will help to position us much better. Moreover, we have a virtually unique service for Bulgaria: our customers can transfer money between them without charge - peer-2-peer. Provided we manage this wallet correctly, it can become a much more serious centre of Bulgarians' financial culture.

Your business is constantly expanding into new areas. Is this the future of telecoms?

Unlike Mtel, which was always viewed as a mobile operator, we believe that A1 should be seen as a converged operator, as a provider of a whole range of digital services, starting with hardware and ending with cloud solutions or exclusive sports content. According to statistics, every modern person looks at his phone 150 times a day. This is something that can be used in a variety of ways, and we believe that by diversifying our portfolio we will give customers a better experience.

This year, you acquired an operator from Yambol. Are you thinking of further acquisitions and what companies do you target?

We are constantly looking at the market. We believe that consolidation, at both national and European level, is the way that operators have to go. At local level we are already big enough to need some serious acquisitions. We look mainly for opportunities to develop our optical network. But we do not rely only on acquisitions, we ourselves invest a lot for this. Currently we have over 1.5 million households that are connected by fibre optics, which helps us to offer a better service.

After the withdrawal of Telenor Group from Bulgaria and the entry of PPF Group, do you expect competition, especially in the field of digital services, to become more aggressive? Doing telecommunication business in Bulgaria is not at all easy and Telenor obviously realised this after a few years on the market. We will follow the development of our colleagues at PPF with interest. We believe that we have a much larger portfolio than theirs. They are only a mobile operator, while we have a lot more services. The Bulgarian market has always been sufficiently competitive both in terms of price and

"The percentage of GDP that Bulgarians spend on telecommunications has been almost halved in the last 10 years"

service quality. The average speeds of both the mobile and the fixed internet in Bulgaria are in the world's Top 10. The quality of the mobile network is also one of the best. We are not afraid of the competition because we have always lived with it. We know how to fight and do not intend to give up our leading position.

In the beginning of the year, the government approved memoranda with Serbia and Macedonia on the reduction of the international roaming charges of telecommunication services. The aim was to encourage telecoms to sign better agreements. When will a one-minute call to Serbia stop costing 7 leva?

We have had better conditions in the Balkan countries for more than a year and a half, long before the government thought of it. Our "Group Balkans" package offer is for 2 leva per day, with which you can make mobile calls, browse and send SMS. We recently also included Turkey, to which many Bulgarians travel, in this group. Since this was something our customers wanted, we provided it at an earlier stage. We have sister companies in all Balkan countries, which enables us to have such attractive prices, and we do not need additional regulation from the government to do it.

Can we expect prices to fall already next year?

History shows that the prices of telecommunication services are constantly going down. The percentage of GDP that Bulgarians spend on

telecommunications has been almost halved in the last 10 years. At the same time, the consumption of minutes, megabytes and additional services has grown several-fold.

The future of the industry depends directly on the development of 5G networks. In the US, Verizon has already released 5G in several cities. When can we expect similar steps in Bulgaria, too?

As a matter of fact, we are not far behind. The 5G global standards are yet to be specified. Half of this process was accomplished this year and will be completed next year. At the same time, there are three things that need to happen for 5G. The first is standardization. We are participating in an organisation that is currently specifying the standards, and we expect to have a final decision on the 5G technical parameters in the next few months. Secondly, to have 5G, you must have devices for it. Right now there aren't any. The third very important thing, specifically for Bulgaria, is for

the state to provide a suitable spectrum for the launch of 5G. We are getting ready. The upgrade we made on 4.5G puts us one step ahead in this direction because most of the hardware for the 5G network has already been installed. When the time comes, we believe that we will be the first operator in Bulgaria to offer 5G. But the state has to solve the big problems we have with the spectrum.

When do you expect the Communications Regulation Commission to release the suitable frequencies of 700 and 800 megahertz?

The decision is still pending. At present, a fairly large part of the spectrum that might be suitable for the development of these telecommunication services is occupied by the military. We still have no idea what will happen in this direction. We are following the process.

Overall, the American 5G idea entails a strong consolidation of the sector. Do you expect regulators in Europe to also allow this to happen on the territory of the continent to stimulate bigger investments in new generation networks?

Our company believes that this consolidation will greatly help service development. There are five or six big operators in the US. Europe, which is roughly similar in territory and population, has 100. Consolidation would be good for business, but much depends on the policy of the European Union and on the financial situation of the market. ■

ОТВАРЯМЕ НОВ ОФИС, КЪДЕТО СИ ПОИСКАШ. УДОБЕН ЛИ ТИ Е?

GET IT ON
 Google Play

 Download on the
App Store

INVESTOR
FINANCE
FORUM

INVEST A DAY WIN THE FUTURE

7-МА
РЕГИОНАЛНА КОНФЕРЕНЦИЯ

Inter Expo Center

30.11.2018

РЕГИСТРИРАЙ СЕ НА:
financeforum.investor.bg

ОРГАНИЗАТОР:

INVESTOR MEDIA
GROUP

С поглед към твоето бъдеще

Пенсионно осигуряване

Животозастраховане

Общо и здравно застраховане

Всичко за един

Ще успее ли България да се пребори сама да определя земеделските си субсидии?

По последни данни на НСИ градското население в България е вече близо 5.2 милиона души. Селското е паднало под 2 милиона - най-ниският показател от Средните векове насам.

От 23 до 26 май догодина ще се състоят "най-скупните избори" в историята на демокрацията, както ги нарече преди време един британски националист. 28-те страни в Европейския съюз ще изберат нов европейски парламент. Твърде вероятно е този вот още веднъж да подобри антирекорда за ниска избирателна активност. Но това съвсем не значи, че той ще е без значение. Очакванията са съставът на европарламента значително да се промени и да се излъстри

с още повече непрезсказуеми популисти от двата края на спектъра. В зависимост от съотношението едни реформи ще бъдат ускорени, други - изоставени. За някои сектори на българската икономика - най-вече земеделието - това ще е от решаващо значение. Затова не са изненада опитите да се прокарат някои ключови решения още сега, в края на сегашния мандат.

ОСНОВНИЯТ ВЪПРОС, който вълнува бранша, е дали България ще успее да се пребори

сама да определя принципите за разпределение на директните плащания. Откакто страната се докосна до богатата на Общата селскостопанска политика на ЕС, тя има само частичен избор как да ги ползва. Сега по-сериозните изгради в този сектор разчитат да се състави стратегически план, с който страната сама да определя кой, за какво и в какви размери ще бъде субсидиран. Предложението трябва да бъде одобрено и от съвета на земеделските министри на ЕС, и от европейския парламент. ►

Текст: КАМИН АНГЕЛОВ / Фотография: SHUTTERSTOCK

All for One

Will Bulgaria win the battle for a say on its farm subsidies?

By KALIN ANGELOV / Photography SHUTTERSTOCK

The “most boring elections” in the history of democracy, as a British nationalist called them some time ago, will be held between 23 and 26 May 2019. The 28 EU Member States will vote for a new European Parliament. Quite likely, these elections will yet again break the low turnout record. But this does not mean that they won't matter. The composition of the European Parliament is expected to change significantly and be peppered by an even larger number of unpredictable populists at both ends of the spectrum. Depending on who prevails, some reforms will be stepped up, while others will be shelved. For some sectors of the Bulgarian economy – especially agriculture – this will be crucial. The attempts to push through some key decisions at the last minute, before the end of the current term, are therefore not surprising.

THE MAIN CONCERN for the sector is whether Bulgaria will manage to win the battle for a say of its own about the principles of direct payments distribution. Partaking of the goodies of the EU Common Agricultural Policy, the country has only got a limited leeway on how to use them. Now the more serious players in the sector hope for a strategic plan to enable Bulgaria to decide on its own the beneficiaries, the purpose and the amount of the subsidies. The proposal has to be approved both by the EU Agriculture Council and by the European Parliament. If this happens, in the next programming period (2021-2027), Sofia itself will determine the aid for farmers. “What matters more is whether we will be able to set the right conformity criteria, because every year there is monitoring and sanctions are imposed for non-conformity,” Svetlana Boyanova, former deputy minister of agriculture and Chair of the Institute for Agrostrategies and Innovations, told Bloomberg TV Bulgaria.

THE OTHER FIERCE DISPUTE between Sofia and Brussels will be over the notorious farm subsidy ceiling. For Bulgaria, it is currently set at 300,000 euros. The European Commission has long been talking about cutting it to 100,000 euros, with payments between 60,000 and 100,000 euros

being reduced proportionally. The reason is clear: according to data of the Bulgarian Academy of Sciences, 93% of the EU grants currently reach a mere 10% of farmers, whereas the largest 1% landowners pocket almost half of the direct payments. Boyanova sees the EC's demands as politically rather than economically motivated: “They sound like ‘rob the large ones and give the small ones’,” she explains. “But the question is who these big ones and who these small ones are in Bulgaria.” Here the largest farms account for a substantial proportion of agricultural production and, therefore, Boyanova argues, changes in payments should be made at the local level after a sector-specific analysis rather than generally for Europe. The distinction between large and small is also debatable: the single area criterion is hardly applicable because there is a world of difference between, say, 5 hectares under cereals and 5 hectares under greenhouse vegetables.

THE EXCESSIVE CONSOLIDATION of farmland is a process that began back after the botched-up restitution in the early 1990s. Then the land was returned to its pre-1948 owners or, in most cases, to their numerous heirs. This simultaneously led to extreme fragmentation and to the ruining and plundering of most of the cooperative farms. Left without an option to till their small fields, most owners gradually sold them for a pittance. Incidentally, this phenomenon is not restricted to Bulgaria; similar processes also took place in the Czech Republic, in the former GDR, and especially in Romania. The advantages of large farms are that they

are more competitive and new technologies are easier to implement there. But this structure also has many disadvantages.

ONE IS THE TEMPTATION to grow common and industrial crops: wheat, sunflower, maize, etc., at the expense of more labour-intensive ones such as fruits and vegetables. The second downside is social: the excessive land consolidation left many rural residents without a livelihood and drove them to the cities. According to the latest data of the National Statistical Institute, the urban population in Bulgaria already approximates 5.2 million. The rural population has dwindled to less than 2 million, the lowest since the Middle Ages. The situation is expected to get even worse. According to a study conducted by the Bulgarian Academy of Sciences and Sofia University, commissioned by the Friedrich Ebert Foundation, if the current trends persist, by 2030 half of the country's population will be concentrated in six cities: Sofia, Plovdiv, Varna, Burgas, Ruse and Stara Zagora. More than 900 settlements will disappear from the map over the next decade.

AS FAR AS LAND CONSOLIDATION is concerned, the trend is unlikely to reverse – on the contrary. The big Bulgarian landowners have recently faced competition from international players who opted for land mainly for speculation (Warren Buffett predicted even in 2012 that in a few decades farmland would be the planet's most valuable asset). Its price is constantly growing: in 2010 one hectare sold at an average 2,790 leva, and in 2017 at 8,720

leva. The most expensive parcels are in Dobrudja – over 14,000 leva per hectare. The cheapest ones are in the Southwest, but there prices rise fastest, by almost 85% on an annual basis.

A simple lowering of the subsidy ceiling will hardly halt this trend. A lot more is needed for the recovery of agriculture as a main source of livelihood rather than as an export sector: government policy targeting revival of the villages, providing better living conditions in them, incentivizing young people to take up farming, and so on - of which nothing is in sight for the time being. ■

Пред нас са блеснали житата UnCAPped Growth

Благодарение на европейските субсидии българското земеделие се съвзе от тежките щети в началото на 90-те. Но развитието му напоследък не е точно в правилната посока

Thanks to the European subsidies, Bulgarian agriculture has recovered from the severe damage in the early 1990s. But its recent development is not exactly in the right direction

48 /
2014

България обикновено е наричана Страната на розите. Но също толкова справедливо би било да се нарича и Страна на овцете – без да търсим в това ироничен подтекст. "Овцата изиграла огромна роля в българското историческо битие", пише Вера Мутафчиева. "Тя не се харчела само като живо тегло, а била и промишлена суровина. Покрай реките овче мляко, текли през векове през България, изникнали безчет мандри – българското сирене, масло и кашкавал хранели не само Полуострова, но и Мала Азия, Северна Америка, Междуречието. Покрай хълмовете от овчи кожи и овча вълна, които се издигали из България, изникнали безчет еснафи на кожухари, тъкачи, абаджии, терзии, гайтанджии, обушари... Пътят към националното възраждане е отпънкан от копитата на българските овчи стада".

ЦЯЛАТА ИКОНОМИКА, бит и дори култура на Средновековна и Възрожденска България е свързана с овцевъдството. Дори и през XX век то си остава основно перо от селското стопанство. През 1982 година в България има над 11 милиона овце, в съседна Гърция – 12 милиона. През 2012 гръцките стада наброяват 13 милиона глави. Българските – едва милион и седемстотин хиляди.

Този катастрофален упадък на вековния главен поминък на нацията е добра илюстрация за особеното отношение, което като цяло имаме към селското стопанство в последните десетилетия. Вероятно първопричината трябва да се търси в напъните на някогашната социалистическа власт за индустриализация на всяка цена, покрай които земеделието неуспешно се превърна в нископрестижно занимание. И сделките с Москва от типа „три влака с домати консерви за танкер с нефт“ се смятаха за страховтно ловки и изцяло от полза за българската страна.

Втората причина за срива бе крайно неадекватният начин, по който земята бе реституирана след промените – начин, позволил светкавичното разрушаване и разграбване на всички съществували дотогава форми на стопанска организация.

Има и една трета причина овците в България да са на изчезване, кравите да са се стопили от 1.8 милиона до едва 550 000 глави, а производството на домати да се е сгромолясало от 853 000 тона годишно (1982) до 94 000 тона (2012). Тази причина,

Bulgaria is commonly known as the Country of Roses. But it would be just as fair to call it Country of Sheep – any pun being unintentional. "Sheep played a huge role in Bulgarian life," Vera Mutaftchieva wrote. "Besides being sold as live weight, sheep were an industrial raw material. The rivers of sheep's milk that flowed in Bulgaria throughout the centuries led to the establishment of countless of dairies – Bulgarian sheep's cheese, butter and yellow cheese fed not only the Peninsula, but Asia Minor, North America and Mesopotamia as well. The huge amounts of sheep skin and wool in the country produced innumerable guilds of furriers, weavers, tailors, cord makers, shoemakers... The road to the National Revival is paved by the hoofs of the Bulgarian sheep flocks."

THE WHOLE ECONOMY, way of life and even culture of Mediaeval and National Revival period Bulgaria is associated with sheep-breeding. Even in the 20th century it remained the main item in agriculture. In 1982 there were over 11 million sheep in Bulgaria, and 12 million in neighbouring Greece. In 2012 Greece had 13 million, Bulgaria a mere 1,700,000.

This catastrophic decline of the nation's centuries-old livelihood is a good illustration of our generally peculiar attitude to agriculture in the last decades. The main reason should perhaps be sought in the endeavour of the former socialist rule for industrialisation at any cost, which imperceptibly turned agriculture into an unenviable occupation. And deals with Moscow of the type of "three trainloads of canned tomatoes for an oil tanker" were considered dreadfully clever and of enormous benefit for Bulgaria.

The second reason for the collapse was the extremely inadequate way in which the land was restituted after the changes – a way that allowed the instant destruction and plundering of all forms of agricultural organisation existing until that time.

There is also a third reason why sheep in Bulgaria are disappearing, why the number of cows has dropped from 1.8 million to a mere 550,000 heads, and why tomato production has plummeted from an annual 853,000 tonnes (1982) to 94,000 tonnes (2012). This reason, paradoxical though it may sound, are the billions of EU subsidies.

COMMON AGRICULTURAL POLICY, or CAP, is the most important, but also the most disputed act of the European Union. When the plans for common agricultural mechanisms were born in the

колкото и парадоксално да звучи, са милиардните субсидии на Европейския съюз.

ОБЩАТА СЕЛСКОСТОПАНСКА ПОЛИТИКА, или ОСП, е най-значимото, но и най-спорното дело на Европейския съюз. Когато през 50-те години се раждат плановете за общи селскостопански механизми, идеята е по този начин да се възнаградят европейските фермери, изхранили континента в годините на Втората световна война и по време на мъчителното следвоенно възстановяване. Основните принципи на политиката са ясни - създаване на единен пазар в общността, протекции за вътрешната продукция пред вноската, стабилизиране на пазара и осигуряване на добър жизнен стандарт в селските райони. Тези принципи не са се изменили и до днес, а и едва ли някой би ги оспорил. Онова, заради което останалият свят е настръхнал срещу ЕС, са не принципите, а лостовете, чрез които се прилагат те.

ОСНОВНИТЕ МЕХАНИЗМИ за осъществяване на ОСП, въведени още през 1964 година, са три: защита срещу ниски вътрешни цени в съюза - чрез система за изкупуване на излишъците от фермерите, когато стоките паднат под договорените гарантирани цени на европейския пазар; защита срещу ниски цени при внос - чрез система на вносни квоти и мита; и гарантиране на ниски цени на износа - чрез плащане на експортни субсидии, когато цените на световния пазар паднат под договорените за ЕС. На практика този режим на протекции превръща европейския фермер в нещо като писано яйце. Общността всячески го стимулира да произвежда. Общността му гарантира, че ще продаде на висока цена произведеното, та дори пазарът да е пренаситен. И накрая пак общността поема част от цената при износа, така че европейският домат, чието производство е несравнимо по-скъпо от това на южноамериканския, да струва по-евтино от него на световните пазари. За всичко това плащат останалите европейци, и то два пъти - веднъж чрез директните субсидии, идващи от данъчните постъпления, и втори път - чрез изкуствено поддържаните високи цени на вътрешния пазар.

КАТО ВСЯКА ЧОВЕШКА НАМЕСА в естествените закони, и тази преизвиква изкривявания и злоупотреби. Преди всичко селскостопанската политика се оказва неочаквано скъпа - толкова скъпа, че започна да поглъща над половината бюджет на съюза и да възпрепятства провеждането на другите общи политики. Гарантирането на цените, вместо да въведе баланс на пазара, само стимулира свръхпроизводството - появата на "реки от вино" и "планини от зърно", както картинно се изрази един от еврокомисарите по земеделието. Свръхпроизводството от своя страна доведе до прекалено интензивна обработка на земята, до прекомерна употреба на хербициди, пестициди и изкуствени торове - с две думи, до сериозни щети за околната среда.

Но най-същественият проблем на протекционния режим бе не стимулирането на свръхпроизводство, а въздействието му върху структурата на селското стопанство. Системата на тройно субсидиране облагодетелства най-много едрите фермери. Това автоматично води до едно непредвидено и нежелано от ЕС уседряване на стопанствата и до неравномерно разпределение на финансовата помощ - лъвският пай от нея отива у големите земеделци. Тоест политиката, чиято цел бе да осигури препитание на гребните стопани в селските райони, на практика започна да ги прогонва оттам.

ТЪКМО ТОЗИ ЕФЕКТ, само че чувствително подсилен от някои специфики в българския характер, се прояви и у нас. Безумното раздробяване на земеделските земи в началото на 90-те бе преодоляно бързо. Пазарът на земя, стартирал от плахите 30-40 евро на декар преди десетилетие, се разви забележително добре. В края на 2013 "Агванс Терафонг", най-сериозният итрач на този пазар, отчете средни цени около 530 евро за декар. Няма спор, че округняването на наследствените нивички бе задължително условие, за да се развива нормално земеделие и да се осигури достъп до щедрите европейски субсидии. Но у нас това округняване стигна до крайности - в момента над 80% от поземления фонд е в ръцете на едва 3% от фермерите. На практика нещата изглеждат по-зле, отколкото с необмислените Аграрно-промишлени комплекси (АПК) през 70-те години - тромави, неефективни гиганти, надхвърлящи понякога 100 000 хектара.

А с европейските директни плащания, определени според размера на обработваните площи, някои фермери си накупиха не трактори, а лимузини Bentley.

Преките субсидии имаха и друг ефект - те стимулираха онези, които ►

1950s, the idea was to thus reward the European farmers who had fed the continent during WWII and the painful post-war recovery. The main principles of the policy are clear - the creation of a single market in the community, protections for internal production against imports, stabilization of the market and a good living standard in the rural regions. These principles have remained unchanged, and hardly anyone would dispute them. What the rest of the world is bristling against are not the EU principles but the levers by which they are applied.

THE MAIN MECHANISMS for implementing CAP, introduced back in 1964, are three: protection against low internal prices in the EU, through a system of buying surplus goods from farmers when goods fall below an agreed "guarantee price" in the European market; protection against low import prices, through a system of import quotas and levies; and subsidies to achieve a low export price, through a system of refunds for the export of agricultural goods when the world price falls below an agreed price. In practice this protective regime makes the European farmer something to dote on. The community encourages him to produce in every way possible. The community guarantees that he will sell his produce at a high price even if the market is oversaturated. And, finally, the community covers part of the export price, so that the European tomato, whose production is much more expensive than that of the South American tomato, will cost less in the world markets. All this is paid for by the other Europeans and twice at that - once through direct subsidies coming from tax revenues, and a second time - by maintaining artificially high prices in the internal market.

LIKE ANY HUMAN INTERVENTION in the natural laws, this too caused distortions and abuse. Above all, agricultural policy has turned out to be unexpectedly expensive - so expensive that it has begun to absorb more than half of the EU's budget and to prevent the implementation of other common policies. Guaranteed prices, instead of introducing a balance in the market, encouraged overproduction - the appearance of "wine lakes" and "grain mountains", as one European commissioner of agriculture put it. Overproduction, in turn, led to over-intensive land-use and over-use of herbicides, pesticides, and artificial fertilizers - in short, to serious damage to the environment.

But the most important problem of the protective regime was not the encouragement of overproduction, but its impact on the structure of agriculture. The system of triple subsidies mostly favours larger farmers. This automatically leads to an unforeseen and unwanted consolidation of farms and to the uneven distribution of financial aid - the lion's share of it goes to the large landowners. In other words, the policy whose aim was to ensure a livelihood for small farmers in the rural areas, has in practice begun to drive them away.

PRECISELY THIS EFFECT, but significantly reinforced by some specific features of the Bulgarian character, has also appeared in our country. The reckless fragmentation of the agricultural land in the early 1990s was quickly overcome. The land market, starting with a modest 300-400 euro per hectare a decade ago, has developed remarkably well. At the end of 2013, Advance Terrafund, the biggest player in this market, reported average prices of about 5,300 euro per hectare. Undoubtedly, the consolidation of the inherited fields was a mandatory condition to develop normal agriculture and provide access to the generous European subsidies. But in Bulgaria this consolidation reached extremes - currently over 80% of the land is in the hands of only 3% of the farmers. In practice, things are worse than at the time of the ill-advised Agro-industrial complexes of the 1970s - clumsy, inefficient giants, sometimes exceeding 100,000 hectares.

And with the European direct payments, determined according to the size of the cultivated land, some farmers bought themselves Bentley limousines instead of tractors. The direct subsidies had another effect as well - they encouraged those who grow low-labour consuming crops. ►

ЕВРОПЕЙСКИТЕ ПОМОЩИ EUROPEAN AID

5.4 млрд. евро са средствата за преку плащания към земеделски производители до 2020 година
billion euro are the funds for direct payments to agricultural producers until 2020

2.84 млрд. евро е стойността на Програмата за развитие на селските райони през 2014-2020
billion euro is the value of the Rural Development Programme in 2014-2020

753 млн. евро са предвидени за инвестиции в материални активи, с максимален размер на единичната помощ до 3 млн. евро
million euro have been allocated for investments in tangible assets, with a maximum single amount of up to 3 million euro

82 млн. евро субсидии са отделени за малки производители (с размер на стопанствата до 100 декара)
million euro subsidies have been earmarked for small producers (farm size up to 10 hectares)

630 млн. евро са предвидени за общините, най-вече за ВИК проекти и за пътна инфраструктура
million euro are allocated for the municipalities, chiefly for water and sewerage projects and road infrastructure

52 млн. евро е размерът на новия спонзагатебен фонд за фермери при природни бедствия
million euro is the amount of the new subsidiary fund for farmers in case of natural disasters

► отглеждат нетрудоёмки култури. Пшеница, слънчоглед и рапица изместили някогашните плодове и зеленчуци. За последните тридесет години някогашните обширни овощни градини изчезнаха, а с тях се стопи и производството – например на кайсии (от 41 000 тона през 1982 до 10 000 тона през 2012), на ябълки (от 425 хиляди тона на едва 30 хиляди тона), на череши (от 49 000 до 19 000 тона). Плодовете и зеленчуците са несравнимо по-доходни култури от зърнените – но само когато разчиташ на пазара, а не на субсидиите. И понеже силно механизираното отглеждане на слънчоглед е несравнимо по-леко и евтино от отглеждането на добитък, а субсидиите са значително по-големи, трябва ли да се учудваме, че стадата продължават да оредяват?

В ЕВРОПА ДЕФЕКТИТЕ на системата с директните плащания са отдавна известни, затова и в новия програмен период (2014-2020 година) те са чувствително намалени, и с въведен по-нисък таван. През следващите седем години България ще разполага с 5.4 милиарда евро за преки плащания. Но страната има право да прехвърли до 15% от тези средства към другия клон на ОСП – Програмата за развитие на селските райони, и повечето икономисти горещо препоръчват подобна мярка. Макар че, в интерес на истината, в предишния програмен период прекият плащания се усвояваха напълно (каква изненада), докато по Програмата за развитие на селските райони неизменно оставаха неоползотворени средства...

Тепърва предстои да се види какви ще са ефектите от промената политика към субсидиите. Но едно е ясно: при неумолимо нарастващото световно население и при промяната в хранителните навици на колосални нации като китайската и индийската, производството на храни ще е най-важният и най-доходният бизнес на следващите десетилетия. И е крайно време в България да се отърсим от презрението, с което някога гледахме на "влаковете с домати консерви". ■

БЪЛГАРСКОТО СЕЛСКО СТОПАНСТВО

2012		
1.	Пшеница / Wheat	4 455 100
2.	Царевица / Maize	1 717 800
3.	Слънчогледово семе / Sunflower seed	1 387 780
4.	Кравето мляко / Cow milk	1 093 034
5.	Ечемик / Barley	661 900
6.	Рапично семе / Rapeseed	271 041
7.	Грозде / Grapes	260 673
8.	Картофи / Potatoes	194 200
9.	Пилешко месо / Chicken meat	111 924
10.	Домати / Tomatoes	94 016

1982		
1.	Пшеница / Wheat	4 912 580
2.	Царевица / Maize	3 417 731
3.	Кравето мляко / Cow milk	2 001 000
4.	Захарно цвекло / Sugar beet	1 583 474
5.	Ечемик / Barley	1 435 860
6.	Грозде / Grapes	1 246 212
7.	Домати / Tomatoes	853 380
8.	Слънчогледово семе / Sunflower seed	510 868
9.	Картофи / Potatoes	468 812
10.	Ябълки / Apples	425 780

В тонове; данни на FAOSTAT / In metric tonnes, FAOSTAT data

► Wheat, sunflower and rapeseed displaced the fruits and vegetables of the past. In the last 30 years the once extensive orchards disappeared and production plummeted – for example, of apricots (from 41,000 tonnes in 1982 to 10,000 tonnes in 2012), of apples (from 425,000 tonnes to a mere 30,000 tonnes), of cherries (from 49,000 to 19,000 tonnes). Fruits and vegetables are much more profitable than grain crops – but only when you rely on the market, rather than on subsidies. Because the highly mechanised cultivation of sunflower is much easier and cheaper than breeding cattle, and because the subsidies are much larger, it is no wonder that the herds continue to thin.

of the system of direct payments have long been known, therefore in the new programme period (2014-2020) they have been significantly reduced, and a lower ceiling has been introduced. Over the next seven years Bulgaria will have 5.4 billion euro for direct payments. But the country has the right to transfer up to 15% of these funds to the other branch of CAP – the Rural Development Programme, and most economists strongly recommend this. Although, to tell the truth, in the previous programme period direct payments were fully

absorbed (what a surprise!), while unutilized funds were invariably left under the Rural Development Programme...

It remains to be seen what the effects of the changed policy to subsidies will be. One thing is clear though: with the inexorably growing global population and a change in the eating habits of huge nations such as China and India, the production of food will be the most important and profitable business of the next ten decades. And it is high time for Bulgaria to shake off the contempt with which it once regarded the "trainloads of canned tomatoes". ■

Устремени към дъното

Headed for the Bottom

От Карибите до Шабла, морското дъно е пълно с потънали съкровища на стойност стотици милиарди долари

From the Caribbean to Shabla, the seabed abounds in sunken treasures worth hundreds of billions of dollars

На 27 ноември миналата година, на около 250 метра дълбочина в мътните води на Карибско море, колумбийска подводна експедиция се натъкна на старинен бронзов топ. Върху обраслото му дуло водолазите забелязаха гравирани делфини – доказателството, че са попаднали на най-ценната находка в човешката история.

СКРОМНИТЕ НА ВИД ОСТАНКИ се оказаха от митичния галеон "Сан Хосе", потопен през 1708 от английската флота на комодор Чарлс Уейджър. "Сан Хосе" е бил кораб-съкровищница на испанската корона, с 11 милиона песо и безброй други скъпоценности на борда. Днес стойността на плячката е около 3 милиарда долара според най-консервативните прогнози. По-смелите, които отчитат скъпоценните камъни и номизматичната стойност на златните монети, отиват към 15 и дори 17 милиарда долара. Разбираемо е защо колумбийският президент Хуан Мануел Сантос провъзгласи това за "най-голямото подводно съкровище в историята на човечеството". Сега находката е на път да предизвика и най-гръмката съдебна битка.

Сантос отгледя заслугата за откритието на Колумбийския институт за антропология и история и още няколко международни експерти. Но не спомена и дума за американската компания Sea Search Armada (SSA), която още през 1981 установи точния район на коработрушението и създаде специална технология, за да намери кораба. Първоначалната уговорка на SSA и колумбийските власти предвиждаше компанията да получи 35% от стойността на находката; после обаче правителството в Богота размисли и ►

Оn 27 November last year, at a depth of about 250 metres in the murky waters of the Caribbean Sea, a Colombian underwater expedition hit upon an ancient bronze cannon with engraved dolphins – a proof that they had found the most valuable treasure in human history.

THE SEEMINGLY MODEST REMAINS were from the mythical galleon San Jose, sunk in battle by Royal Navy Commodore Charles Wager in 1708. The San Jose was a treasure ship of the Spanish crown, carrying 11 million pesos and countless other treasures on board. Today, according to the most conservative estimates, the hoard is considered to be worth about \$3 billion. Bolder estimates, which take into account the precious stones and numismatic value of the gold coins, put the figure at \$15 billion and even \$17 billion.

It is understandable why Colombian President Juan Manuel Santos declared it "the most valuable treasure that has been found in the history of humanity". Now the find is also about to spark the biggest legal battle.

Santos gave credit for the discovery to the Colombian Institute of Anthropology and History and a number of international experts. But he did not mention a word about the American maritime salvage company Sea Search Armada (SSA), which back in 1981 pinpointed the exact location of the shipwreck and developed a special technology to find it. Initially the SSA was awarded rights to 35% of the galleon's wealth, but the Colombian government later passed a law giving the state the right to all of the treasure, leaving SSA with a 5% finder's fee, which was to be taxed at 45%. Now that the ship has finally been found, the legal battle will flare up with renewed force. ►

67 / 2016

► предложи на американците само 5% (и то облагаеми с 45% данък). Сега, когато корабът е вече окончателно намерен, съдебната битка ще се разгори с нова сила.

ВПРОЧЕМ ТЯ НЯМА ДА Е ЕДИНСТВЕНА. Претенции върху съкровището изрази и Испания - страната, чиято собственост е бил "Сан Хосе". Между другото загубата на кораба, хванат в капан от безветрието само на 16 мили от спасителното пристанище на Картагена, според някои учени е била събоносна. През 1708 половин Европа била във-лечена в дългата и разорителна Война за испанското наследство. "Сан Хосе" превозвал съкровища, надхвърлящи годишния брутен продукт на страната, и несъмнено е можел да повлияе на изхода. Вместо това войната сложила край на испанската глобална хегемония и раздробила империята. Сега правителството в Мадрид смята, че има пълните права върху кораба и съкровището, и се позовава на Женевската конвенция по морско право. Но за беда Колумбия никога не я е подписвала и не е обвързана с клаузите ѝ. Как ще приключат тези спорове, е от огромно значение, защото вестта за сензационната находка разпали небивали апетити у търсачите на съкровища. В края на краищата според някои оценки на дъното на световния океан днес лежат потънали богатства за над 600 000 000 000 долара!

ЧЕРНО МОРЕ ВЕЧЕ 162 ГОДИНИ крие тайната на британския кораб „Принц“, потънал в ужасяваща буря край бреговете на Крим на 14 ноември 1854. Според легендите в трюмовете му имало 30 бурета със златни монети, предназначени за заплати на воюващата в Крим британска армия. Множество експедиции - японски, германски, руски, норвежки, американски и български - са се опитвали да открият "Принц". Частичен успех имаха само японците от „Шинкай Когьошю“, които попаднаха на няколко златни монети. Проблемът е, че никой не знае със сигурност къде точно да търси кораба. Според българския океанолог Траян Траянов останките може изобщо да не се намират в района на Балаклава край Севастопол, а да са донесени от морските течения чак до бреговете на България. В книгата си "Тайните на морското дъно" той твърди, че превозваните от кораба хиляди одеала и шинели са осигурили достатъчно плаваемост, за да бъде понесен той от Кримското течение. През 2004 на базата на тази теория започнаха подводни експедиции край нос Калиакра и Шабла. Те откриха останките на 80 кораба, потънали в тези води - но не и "Принц".

ВСЪЩНОСТ ВЪЛНИТЕ КРИЯТ не само кораби, но и цели потънали градове. През миналата година например щастие то се усмихна и на група любители змуркачи от Израел, които откриха в морето край древния град Кесария едно от най-големите съкровища в историята на страната: 2000 златни монети от ерата на Фатимидите (XI век). Джеймс Делгадо, директор на Програмата за морско наследство към Националната океанска и атмосферна асоциация (NOAA), твърди, че потъналите кораби са над един милион. "70 процента от повърхността на Земята е вода, а хората една сега успяват да достигнат до нейните дълбини", коментира Делгадо за CNN. "До момента 95 процента от океаните оставаха непознати за нас. Знаем повече за повърхността на Луната, отколкото за дълбините на нашата планета". Според Шон Фишър, директор в Mel Fisher's Treasures в Кий Уест, голяма част от потъналите съкровища са съсредоточени в Карибско море. "За около 300 години испанците са ограбили цялото богатство на Америка. Около 10 процента от него са изчезнали на дъното на океана - 10 процента, които днес струват десетки милиарди долари". Делгадо обаче е по-скептичен. Той не оспорва наличието на съкровища - но смята, че в повечето случаи цената на откриването и изваждането им е по-голяма от стойността на намереното: "За всеки похарчен долар за откриването на съкровище са необходими още 10 за изваждането и консервирането му".

ОСТАВА И ВЪПРОСЪТ ДАМИ след като откриеш богатството си, ще успееш да го заръжиш. Добър пример е компанията Odyssey Marine Exploration, която на свои разноски откри и извади златното съкровище от потъналия край Португалия галеон "Нуестра Сеньора де ла Мерседес". След осемгодишна битка фирмата бе принудена да върне златните монети на испанската държава. Ако и това не ви откаже от мечтата за собствено съкровище, тогава трябва да знаете, че всяко сериозно търсене първо започва от прашните архиви. След като намерите следи в историческите регистри, започва сложно пресмятане на навигационни параметри, скорост на вятъра, океански течения, характеристики на потъналия кораб... Колкото повече и по-точни са тези данни, толкова по-ограничен е районът за търсене. Щом го стесните достатъчно, на помощ вече ще ви дойдат модерните апарати - магнитометри и активни сканиращи сонари (side-scan sonar). Последният проблем, с който се сблъскват повечето подводни иманяри, е неспособността да оценят правилно находките си. Онези, които търсят само злато и сребро и продават находките си на цената на скъпоценните метали, на практика губят огромно процент от стойността. Отличен пример е британският кораб HMS Victory, потънал на 5 октомври 1744 в Ламанша, отнасяйки на дъното близо 100 000 златни монети. През 2009 споменатата вече Odyssey Marine Exploration успя да го открие. По днешните цени на златото товарът струва към 160 млн. долара. Но ако се продават на търг според историческата им стойност, монетите ще донесат над един милиард. ■

► **MOREOVER, IT WON'T BE THE ONLY ONE.** Claims to the treasure have also been made by Spain, the country that owned the San Jose. Incidentally, some scientists believe the loss of the ship, trapped in a dead calm sea just 16 miles off the port of Cartagena, to have been fateful. In 1708 half of Europe was involved in the long and ruinous War of the Spanish Succession. The San Jose carried treasures that exceeded the country's annual gross product and could certainly have affected the outcome. Instead, the war put an end to Spain's global hegemony and fragmented the empire. The government in Madrid now thinks that it has the full rights to the ship and treasure, referring to the United Nations Convention on the Law of the Sea. Unfortunately for Spain, however, Colombia has never signed it and is not bound by its provisions. How these disputes will end is crucial because the news of the sensational discovery has whet the appetite of treasure hunters as never before. After all, according to some estimates, riches for over \$600,000,000,000 lie at the bottom of the world ocean today!

FOR 162 YEARS NOW THE BLACK SEA has been hiding the secret of the HMS Prince, the Royal Navy ship which sank in a horrific storm off the coast of Crimea on 14 November 1854. Legend has it that it carried 30 barrels of gold coins to pay the British troops fighting in the Crimean War. Numerous expeditions – Japanese, German, Russian, Norwegian, American and Bulgarian – have tried to find the Prince. Some success was scored only by the Japanese, who discovered a few gold coins.

The problem is that nobody knows for sure exactly where to look for the ship. According to Bulgarian oceanologist Trajan Trayanov, the wreckage may possibly not lie in the area of Balaklava near Sevastopol, but could have drifted to Bulgarian shores aided by the sea currents. In his book "Secrets of the Seabed", he claims that the thousands of blankets and uniforms carried by the ship provided enough buoyancy for the Crimean current to carry it. Based on this theory, underwater expeditions started near Cape Kaliakra and Shabla in 2004. They discovered the remains of 80 ships that sank in these waters, though not the Prince.

ACTUALLY, THE WAVES HIDE not only ships but entire submerged cities. Last year, for example, a group of amateur divers from Israel got lucky. From the seabed near the ancient city of Caesarea they salvaged one of the biggest treasures in the country's history: 2,000 gold coins from the Fatimid period (11th century).

James Delgado, director of the Maritime Heritage Program at the National Oceanic and Atmospher-

ic Administration (NOAA), estimates that there are a million shipwrecks underwater now. "After all, 70 percent of the planet's surface is water, and humans have only begun to be able to reach the depths," Delgado said on CNN. "Ninety-five percent of the ocean still remains unknown to us. We know more about the surface of the moon than what's at the bottom of the sea."

According to Sean Fisher, a shipwreck hunter at Mel Fisher's Treasures in Key West, a large part of the sunken treasures are concentrated in the Caribbean Sea. "For about 300 years, the Spaniards came over here and stole all of the wealth of the Americas. They would lose about 10 percent of that as the cost of doing business. Several wrecks out there by themselves are worth several billion dollars."

Delgado is somewhat more sceptical. He does not dispute the existence of treasures, but considers that in most cases the cost of finding and excavating them is greater than the value of what you find: "For every dollar you spend looking and finding, you'll spend about \$10 excavating and treating what you've found."

AND THEN THERE'S THE QUESTION of whether you can keep what you find. A good example is provided by Odyssey Marine Exploration, which at its own expense located and salvaged the gold treasure from the galleon Nuestra Señora de las Mercedes, found off the coast of Portugal. After an eight-year battle in court, the company was forced to return the gold coins to the Spanish State.

If this does not make you give up your dream of your own treasure, you should know that any serious search starts in the dusty archives. After finding evidence in the historic registers, comes the complicated calculation of navigation parameters, wind speed, ocean currents, characteristics of the shipwreck, etc. The more accurate the data, the smaller the search area. Once you've narrowed it down sufficiently, modern devices will come to your aid - magnetometers and side-scan sonar.

The last problem facing most underwater treasure hunters, is the inability to properly estimate the value of their finds. Those who look only for gold and silver and sell their finds at the price of precious metals, practically lose a huge percentage of their value. A case in point is the British HMS Victory, which sank on 5 October 1744 in the English Channel, taking almost 100,000 gold coins with it to the bottom of the sea. In 2009 Odyssey Marine Exploration was able to find it. In today's gold prices the hoard could be worth \$160 million. But if it were auctioned based on its historical value, the coins could possibly fetch more than \$1 billion. ■

КАРТА НА СЪКРОВИЩАТА TREASURE MAP

1. SANTISSIMA TRINIDAD е испански галеон, потопен от ураган край Хавана (Куба) през 1711. Златото на борда му се оценява на 500 милиона долара.

1. SANTISSIMA TRINIDAD is a Spanish galleon, wrecked by a hurricane near Havana, Cuba, in 1711. The gold it carried on board is valued at \$500 million.

2. НА 17 МАРТ 1567 гузина испански кораби потъват в ураган край Пуерто Рико. Товарът им е злато и скъпоценни камъни за поне 4 млн. долара.

2. ON 17 MARCH 1567 a dozen of Spanish ships were wrecked in a hurricane near Puerto Rico. Their cargo of gold and precious stones is worth at least \$4 million.

3. ИСПАНСКИЯТ ГАЛЕОН San Ignacio се разбива в рифовете край Анегада (Брит. Вирджински острови) през 1742. В архивите в Севиля е записано, че корабът е превозвал 100 килограма злато и четири сангъка с нешлифовани диаманти.

3. THE SPANISH GALLEON San Ignacio was wrecked on the reefs of Anegada (British Virgin Islands) in 1742. The archives in Seville show that the ship carried 100 kg of gold and four cases of uncut diamonds.

4. НА 4 ЮЛИ 1502 между Пуерто Рико и Санто Доминго потъва цяла испанска флотилия. Флагманът ѝ El Dorado носел маса от масивно злато и перли с тегло 1.5 тона, предназначена за испанския крал Филип I.

4. ON 4 JULY 1502 an entire Spanish fleet sank between Puerto Rico and Santo Domingo. The flagship El Dorado carried a solid gold table and pearls weighing 1.5 tonnes, destined for the Spanish King Philip I.

5. 59 ТОНА СРЕБРО и 550 кг сребро носел галеонът La Madalena, когато потънал на път за Европа. Днес товарът се оценява на 75 млн. долара.

5. 59 TONNES OF SILVER and 550 kg of gold were carried on board the galleon La Madalena, when it sank en route to Europe. Today the cargo is valued at \$75 million.

6. ПРЕЗ 1755 КРАЙ ФЛОРИДА КИЙС потъва корабът Notre Dame de Deliverance, натоварен с 437 кг златни ключета, златни монети, диаманти и сребро. Открит е през 2003.

6. IN 1755 NEAR THE FLORIDA KEYS sank the ship Notre Dame de Deliverance, packed with 437 kg of gold bullion, gold coins, gems and silver. It was discovered in 2003.

7. ИСПАНСКИ ГАЛЕОНА попадат в буря край бреговете на Куба през 1605 и потъват. Загубите са 1300 души екипаж, злато, сребро, диаманти и скъпоценни камъни.

7. SEVEN SPANISH GALLEONS were hit by a storm and sank off the coast of Cuba in 1605. The loss included 1,300 crew, gold, silver, diamonds and other precious stones.

8. ПРЕЗ 1912 ТЪРСАЧИ на съкровища обявиха, че са открили останките на британския паракот Port Nicholson, потънал през 1942 край Кейп Ког. Смята се, че на борда му е имало 71 тона платина, които днес биха стрували 3 млрд. долара.

8. IN 1912 TREASURE HUNTERS announced they had discovered the remains of the British cargo ship SS Port Nicholson, which sank near Cape Cod in 1942. It is believed to have carried 71 tonnes of platinum, which today would be worth \$3 billion.

Burgas Airport
Varna Airport

We Offer Wins

Shop in our stores for your chance to win:

**ASTOR GARDEN
HOTEL**
Sts. Constantine and Helena Resort

★★★★★ + €1000 FLIGHT
TICKET VOUCHER

DISCOUNTS
UP TO* **50%**
* VALID FOR NEXT PURCHASE ON
THE SAME DAY EXCL. PRODUCTS ON
PROMOTION. MAXIMUM DISCOUNT €100.

**MANY OTHER
PRIZES**

NUANCE
A DUFREY Company

Bricco **RELAY** **BOTTEGA**
PROSECCO BAR
SKY SNACK BAR
• pizza • sandwiches • salads •

PUMA

* Full campaign rules can be found
at www.varna-airport.bg
and www.burgas-airport.bg

С ТРАФИК НАД 5 МИЛИОНА, „ФРАПОРТ БЪЛГАРИЯ“ СЕ ПОДГОТВЯ ЗА ПОРЕДНА РЕКОРДНА ГОДИНА

Динамичният растеж на летищата на „Фрапорт“ в България продължи през септември с посрещането на тримилionen пътник на летище Бургас и двумилionen пътник на летище Варна. Пристигането на повече от 5 милиона пътници за една година се случва за първи път в историята на летищата, които са регистрирали 62% ръст за последните 3 години. Този невероятният прогрес се дължи на увеличения трафик от нискотарифни превозвачи и на солидното туристическо търсене, свързано с красивото Българско Черноморие. През 2018 г. повечето

туристи, пристигащи през летище Бургас и летище Варна, са дошли от Германия, Русия, Обединеното кралство, Полша, Чехия и Израел.

"Интересно е, че чешкият трафик – който във Варна има прогнозиран годишен ръст от 37% в сравнение с 2017 г. – не е следствие на нискотарифните превозвачи, а се дължи единствено на интереса към региона и на тур операторите", каза Улрих Хеппе, главен изпълнителен директор на „Фрапорт Туин Стар Еърпорт Менеджмънт“ АД.

„Британският и френският пазар също

се развиват добре. Въпреки че е един от нашите най-добри пазари, Великобритания продължава да расте и има потенциал за допълнително развитие, докато трафикът от Франция е нараснал с 71%“, добави Хеппе. „Следователно тези възможности ще бъдат проучени“.

„Фрапорт Туин Стар“ стопанисва Черноморските летища от 2016 г. и от началото на концесията си компанията е посрещнала повече от 45,5 милиона туристи. Броят на авиокомпаниите, с които концесионерът работи, също непрекъснато се увеличава: през това лято 10 нови авиолинии започнаха да летят до Варна и осем до Бургас. Според Хеппе бъдещето изглежда оптимистично и амбициозната цел на „Фрапорт“ е да поддържа растежа си в България. Прогнозираният ръст до края на тази година е 10% за Бургас и 15% за Варна, така че Черноморските летищата определено очакват още една рекордна година.

FRAPORT BULGARIA SET FOR A RECORD-BREAKING YEAR WITH TRAFFIC EXCEEDING 5 MILLION

The dynamic growth of Fraport's airports in Bulgaria continues as Burgas Airport welcomed its 3-millionth passenger and Varna Airport its 2-millionth passenger in September. This was a first in the history of the airports, which have registered a 62-percent growth in the last 3 years.

The incredible progress comes as a result of an increased low-cost traffic and a good touristic demand for Bulgaria's beautiful Black Sea coast. In 2018, most tourists flying through Burgas and Varna came from Germany, Russia, the United Kingdom, Poland, the Czech Republic and Israel. "It's interesting to note that the Czech traffic –

which in Varna has a forecasted year-on-year increase of 37 percent – is not a result of the low-cost carriers, but is solely driven by the interest in the region and the tour operators," said Ulrich Heppe, CEO of Fraport Twin Star Airport Management AD.

"The UK and French markets are also developing well. Despite being one of our top markets, the UK continues to grow and has potential for further development, while the traffic from France has advanced by 71 percent," Heppe added. "Consequently, we will explore these opportunities."

Fraport Twin Star took over the Black Sea airports in 2016 and since the beginning of its concession it has welcomed more than 45.5 million tourists. The number of airlines with which it works is constantly increasing as well: This summer 10 new airlines started flying to Varna and eight to Burgas.

According to Heppe, the future looks optimistic and Fraport's ambitious goal is to sustain its growth in Bulgaria. The forecasted growth by the end of this year is 10 percent for Burgas and 15 percent for Varna, so the Black Sea airports are definitely set to break the record again.

В ПРЯКА РЕЧ DIRECT SPEECH

За 100 броя на страниците на THE INFLIGHT MAGAZINE са гостували стотици интересни хора, успели и талантиливи. Подбрахме съвсем малка част от онова, което споделиха с нас

For 100 issues THE INFLIGHT MAGAZINE have welcomed hundreds of interesting people, talented and successful. We selected a very small part of what they shared with us

Винаги сравнявам студентите отпреди 10 ноември със сегашните. Тогава беше спокойно - почти нямаше отпаднали. Който започне, завършва. Сега е друго. Сега студентите разбират, че ако искат да се преборят за специализация в чужбина, трябва да знаят – да знаят и материала, да знаят и езици. И трябва да ви кажа, че на лекции вече никой не си прави труда да записва присъстващите. Всички са там, защото знаят, че ако отсъстват, само те губят. Всичко опира до стимула.

I always compare students from the time before November 10 to the students today. Everything was calm back then and there were hardly any drop-outs. Whoever started the courses managed to graduate, but things are different today. Now students are aware that if they want to go for a specialization abroad, they need to know both the medical staff and foreign languages. I will tell you that nobody even bothers to record students attendance. They are all present now because they know that if they are absent they will be the only ones who lose. It all depends on motivation.

ПРОФ. ИВАН МИЛАНОВ, директор на болницата по неврология и психиатрия "Св. Наум"

PROF. IVAN MILANOV, Director of Sveti Naum Hospital of Neurology and Psychiatry
45 / 2014

През последните години прави впечатление свръхчувствителността на икономическите агенти – и на бизнеса, и на домакинствата – към политически сигнали. В миналото реакцията на политически турбуленции закъсняваше или не беше тол-

кова остра. През последните година-две всяка по-екстремна политическа конфронтация има последствия върху кредитната активност...

Същевременно трябва да кажа, че при всяко дори минимално стабилизиране на политическата среда в България се усеща моментално възбуждане на интереса и към кредити, и към инвестиции. Очевидно от години има отлагане и на покупки, и на разходи, и на инвестиции. И хората вече са готови да търсят решения.

In recent years one is struck by the hypersensitivity of economic agents – both of business and of households – to political signals. In the past the reaction to political turbulences was delayed or not as acute. In the last couple of years any extreme political confrontation reflects on lending...

At the same time I must say that any, even minimal, stabilisation of the political environment in Bulgaria immediately revives interest in both loans and investments. Both purchases, expenditures and investments have clearly been postponed for years. And people are now ready to seek solutions.

ПЕТЪР АНДРОНОВ, кьнтри мениджър на KBC Group за България

PETER ANDRONOV, country manager of KBC Group for Bulgaria
47 / 2014

Вижте, не можем да си позволим да не използваме технологиите, защото тогава бихме станали неконкурентни, неспособни да си вършим работата. Да, ако технологиите намерят лечение на рака, ще е чудесно. Но ако можем да постигнем

това, можем да направим и супервойник. Така че много важно е да обсъждаме проблемите на етиката и да постигнем еднотомислие за правилата. Иначе човечеството го очаква злочест край.

Look, we can't afford not to use technology because if we don't use technology, we'd become uncompetitive, unable to function. Yes, if technology can solve cancer, it'd be great. But if we can solve cancer, we can also build a super soldier. So, we have to have a debate about what is ethical and collaborate on what the rules are. Otherwise, that could be the end of the human story.

ГЕРД ЛЕОНАРД, футурист
GERD LEONARD, futurist
80 / 2017

Ако искаш така да мислиш, всичко е трудно в нашия бранш. Пък и във всеки друг. Да намерим добро телешко е трудно. Да поддържаме качеството на храната е трудно. Да намерим добър персонал е трудно. Това е ролята на успешния мениджър – да се справя.

Решението на проблема с хората при нас е просто и се състои в три задължителни условия – те да се чувстват добре на работното си място, да правят това, което умеят най-добре, и да имат перспектива за развитие.

If you wish to think in this direction, everything in our field is difficult. Actually, in any other one as well. It's hard to find good veal. It's hard to maintain the food quality. It's hard to find good staff. This is the role of the successful manager – to deal with problems. The solution to problems with employees is

Не, не очаквам упадък на традиционното кино. Но телевизията определено се превърна в място, където талантиливите режисьори, автори и актьори знаят, че могат да създават нещо стойностно. Телевизията предлага много широко платно за рисуване - предлага възможност да разказвате една история в продължение на десет часа, или тринайсет часа, в сериали или минисериали. Ако сте творец, това е много привлекателно предложение. Телевизията вече е много важна част от културния обмен.

Нo. I don't see the demise of traditional cinema although I think that television has certainly become a place for many, many talented directors and writers and actor to recognize that they can do something that's worth on television. They have a wide canvas to paint on, to tell a story for ten hours, or thirteen hours, whether it's series or miniseries. If you're a creative voice, whether a writer or director or producer, that's a very compelling proposition.

РИЧАРД ПЛЕПЛЪР, главен изпълнителен директор на HBO
RICHARD PLEPLER, CEO of HBO
 73 / 2016

Мисля, че страна като България по комунистическо време вероятно имаше представа каква несигурност могат да носят собствените ни домове, когато имаме усещането, че някой може би ни подслушва. Да, ние смятаме, че това е много тревожна тенденция ["интернет на нещата", при който всичко в дома ви ще бъде наблюдавано, б. р.]. И сме наистина изумени, че човечеството презърна този изцяло търговски аргумент с цената на собственото си уединение и лично пространство.

I think that a country like Bulgaria in the communist period probably had an experience of insecurity that homes can bring if you have the feeling that you might be listened to. Yes, we think it's very worrying [the 'Internet of things' where everything in your home will be monitored]. And we are really amazed that mankind has embraced what is maybe ultimately commercial argument at the expense of their own privacy.

РЕМ КОЛХААС, архитект
REM KOOLHAAS, architect
 77 / 2016

there are three must-haves: to feel good at their workplace, to do what they're best at and have an opportunity to grow.

ОРЛИН ПОПОВ, основател и генерален мениджър на веригата Happy
ORLIN POPOV, founder and general manager of the Happy restaurant chain
 51 / 2015

Защо България има успех? Защото е в Европа, част е от Европейския съюз, фактът, че валутата ѝ е обвързана с еврото, помага да се избегнат негативните ефекти от валутните колебания, конкурентна е като цена на работната ръка и осигурява достъп до високо квалифицирани кадри. Идеалните съставки, за да създадеш успешен бизнес.

Why is Bulgaria successful? It is in Europe, it is part of the European Union, the fact the Bulgarian local currency is pegged to the euro is helping to offset any negative effects of the currency fluctuations, and it is cost-efficient with the connection to access skilled labour - all the perfect ingredients for establishing a successful business.

ТОМИ ВЕР ЕЛСТ, генерален мениджър на Sensata Technologies за България
TOMMY VER ELST, General Manager of Sensata Technologies for Bulgaria
 60 / 2015

— — —

Каква е основната насока на стратегията ни? Да престанем да бъдем индустрия на суровините, бананова република. Искам покрай суровината за хартия да започна и ▶

A full-page photograph of Harald Krüger, CEO of BMW Group, standing in a modern office with large windows and glass partitions. He is wearing a dark suit, white shirt, and patterned tie. He has his right hand in his pocket and is looking towards the camera with a slight smile.

Решаващото, както винаги при въвеждането на нови технологии, е кой ще е първият, който постигне икономии от мащаба. Кой ще успее да направи новата технология по-евтина. Сравнено с двигателя с вътрешно горене, електрическото задвижване е много по-скъпо. Трябва да понижиш тази цена, иначе ще губиш пари. И понеже губиш пари, не можеш да продаваш големи обеми. Ние сме вече в петото поколение на електрическото си задвижване, и с всяко следващо намаляваме цената с една стъпка. Примерно сега използваме много по-малко скъпи суровини за електромоторите. Защото тези суровини ще стават все по-дефицитни с развитието на технологията.

The decisive thing, as always when investing in a new technology, is who will be the first to make economies of scale. Who will be able to drive down the cost of the new technology. Compared to the combustion engine, the electric drivetrain is much more expensive. You need to drive down the cost very efficiently, otherwise you are losing money. And because you are not earning money you cannot sell large volumes. We are now in the fifth generation of our electric drivetrain, and each time we reduce cost by one step. For example, we now use less expensive raw materials in electric motors, because these raw materials come in short supply with the development of technology.

Харалд Крюгер, главен изпълнителен директор на BMW Group
Harald Krüger, CEO of BMW Group
93 / 2018

► сам да произвеждам хартия, да продавам краен продукт, с по-голяма добавена стойност, която да остава в България. Това е нужда, която масово не се разбира от гържавата...

What the main objective of our strategy is? To stop being a raw materials industry, a banana republic. Besides the inputs for paper, I also want to produce paper myself, to sell an end product of a higher value added which stays in Bulgaria. This is a need that is largely not understood by the government...

КРАСИМИР ДАЧЕВ, председател на
Борда на директорите на "Свилоса"
KRASIMIR DACHEV, Chairman of the Board
of Directors of Svilosa
72 / 2016

— — —

Трябва да внимаваме да не започнем да смятаме електромобилите за единственото решение. Защото те зависят до голяма степен от клиента и от това как той използва автомобила си. Затова ние ще продължим да предлагаме разнообразни форми на задвижване. Ще имаме дизел, бензин, електричество и ново поколение плъг-ин хибриди.

I think we should be careful we don't just see electric vehicles as the only solution, because it depends on the customer and the usage of the car. That's why we are continuing to have a multi choice for our customers. We'll still have diesel engines and petrol engines, electric cars, a new generation of plug-in hybrid electric.

ЛИНДА ДЖАКСЪН, главен изпълнителен
директор на Citroen
LINDA JACKSON, the CEO of Citroen
87 / 2017

— — —

За да бъде успешна всяка отделна страна в съюза, ние имаме нужда от цялата сила на своите 500 милиона граждани, потребители, икономически агенти. Финансовият сектор е лепилото, което крепи икономиките заедно.

And for every one of our member states to be successful, we need to build on the strength of our 500 million citizens, consumers and economic agents. The financial sector is the glue that holds economies together.

КРИСТАЛИНА ГЕОРГИЕВА, еврокомисар
KRISTA LINA GEORGIEVA, European
Commissioner
8 / 2011

►

World Luxury
Spa
Awards
WINNER 2015

FINALIST

RAMADA
SOFIA

VICTORIA SPA
★★★★★
THE REAL ASIAN SPA

Victoria spa is the biggest spa in Sofia, situated in
Ramada Princess hotel on 3500 sm .
There are on your disposal:

INDOOR SWIMMING POOL ; CHILDREN POOL;
VITAMIN BAR; FITNESS CENTER & SPORTS HALL
FOR GROUP CLASSES; FINNISH SAUNA, SALTED
SAUNA, STEAM BATH; TURKISH BATH HAMMAM
WITH ORIENTAL PEELING / kese /; 8 LUXURY
MASSAGE ROOMS WITH JAKUZZIES; COSMETICS;
V.I.P SPA APARTMENT; HAIR DRESSERS SALOON
WITH MANICURE & PEDICURE; SUN BED; MORE
THEN 150 DIFFERENT MESSAGES AND SPA
RITUALS; INTERNATIONAL SPA TEAM FROM BALI,
THAILAND AND THE PHILIPPINES;
5 STARS SERVICE

+ 359 895 79 29 38
www.victoria-spa.com

Не бих искал да размахвам менторски пръст. Ние не сме пряко замесени в електронното правителство, макар че като пазарно ориентирана фирма следим всички обществени поръчки, разбира се. Но мнението ми на страничен наблюдател е, че електронното управление у нас се развива без ясна концепция, и твърде непостоянно – с промяна в целите при всяка смяна на правителството.

I do not want to sound didactic. We are not directly involved in electronic government, although as a market-oriented company we naturally follow all public procurements. But my opinion as a bystander is that e-government in Bulgaria is developed without a clear concept and very erratically, it needs a change in objectives with every change of government.

ЛЮБОМИР ЦЕКОВ, главен изпълнителен директор на "Борика-Банксервиз"
LUBOMIR TZEKOV, CEO of Borica-Bankservice
44/2014

Последните две-три години се наблюдава съживяване, особено в големите градове – София, Пловдив, Варна, Бургас. Останала качествените строителни фирми, които дават добри проекти на българина, но за съжаление демографският проблем е сериозен. Големите градове стават все по-големи, но малките населени места се обезлюдяват. А има изключително красиви райони. Правилни сме страхотни проекти на закътани къщички по села, които струват по-малко пари, но се превръщат в приказни местенца.

The last couple of years have seen a revival, especially in the big cities – in Sofia, Plovdiv, Varna, Burgas. Good construction companies remain which offer good projects, but unfortunately the demographic problem is serious. Big cities are getting bigger, while small settlements are being depopulated. Yet there are extremely beautiful areas. We've designed terrific projects of tucked away village houses that cost less money, but turn into charming spots.

МАРТИН НЕСТОРОВ, основател и собственик на Martineli
MARTIN NESTOROV, founder and owner of Martineli
64 / 2015

Едно е ясно: така нареченият "стандартен" подход срещу пиратството, който се опитва да накаже хората, за което споделят съдържание, просто не работи. И някак си не е редно толкова много хора, които търсят да споделят съдържание, да бъдат заклеиявани.

One thing is clear: the so called "standard" approach, which punishes people for sharing content simply does not work and it is not fair to blame the people who look to share the content.

ДИМИТЪР НОЙКОВ, управляващ мениджър на HBO за България
DIMITAR NOYKOV, Managing Director at HBO for Bulgaria
40/2013

Проблемът не тръгва от футбола и футболистите. Той започва от нрава ни като народ, от индивидуализма, който притежаваме в изключителна степен, и от липсата на колективен дух, на способност да работиш в отбор. Ако погледнете, всички сектори и отрасли, в които все пак имаме успехи, са такива, в които индивидуализмът е на първо място... Ние бяхме парадокс през 1994 – група много силни индивидуалисти. Йохан Кройф определи изратата ни като "добре организиран хаос". Но чак по-късно разбрахме, че неусетно сме се превърнали и в много силен колектив. Докато в страните, които имат трайни успехи, прекрасно знаят какво е колективът и го създават целенасочено. В България трябва да се научим на това – да работим в един отбор.

The problem does not start with football and

football players. It starts with our nature as a people, with the individualism we possess to an extraordinary degree, with the lack of team spirit and the ability to work as a team. If you look at it, all sectors and fields in which we have scored any successes are those in which individualism takes first place... We were a paradox in 1994 – a group of very strong individualists. Johann Cruyff defined our game as "well organised chaos". We only realised much later that we had imperceptibly also become a very strong team. Whereas in countries which enjoy permanent successes, they know perfectly well what a team is and create it purposefully. In Bulgaria we have yet to learn this – to work as a team.

КРАСИМИР БАЛЪКОВ, бронзов медалист от световното по футбол през 1994
KRASSIMIR BALAKOV, bronze medal winner from the 1994 FIFA World Cup
75/2010

Истината е, че пазарите, които са силно офлайн, обикновено след това правят голям скок и отиват направо към мобилното банкиране. Мисля, че и България ще поеме по този път, и просто ще пропусне някои етапи на дигиталната еволюция.

In reality, markets that are heavily offline tend to make big leaps and go straight to mobile. I think Bulgaria will go in that direction as well and will simply skip certain stages of the digital evolution.

ПИТЪР БАРОН, главен изпълнителен директор на TBIF (TBI Bank)
PETR BARON, CEO of TBIF (TBI Bank)
98/2018

Поради разпространението на това изкуствено общуване, което наблюдаваме преди всичко в интернет, се създава един повърхностен език - ние споделяме по-малко и допускаме по-малко другите в нашето пространство. Хората се крият зад екрана, затворени за акта на даряване, за сублимацията, която произлиза от любовта... И това е проблемът на нашата цивилизация.

Due to the spread of this artificial communication, which we see mainly on the Internet, communication has become superficial; we share less and we are less likely to accept others into our personal environment. People hide behind their screens, closed off from the act of giving – the sublimation that originates from love... This is the problem of our civilization.

ЮЛИЯ КРЪСТЕВА, писател и философ
JULIA KRISTEVA, writer and philosopher
44 / 2014

НАЙ-НОВИЯТ INTERCONTINENTAL ХОТЕЛ В ЕВРОПА ОФИЦИАЛНО ОТВОРИ ВРАТИ В СОФИЯ

InterContinental Sofia, част от водещата световна верига InterContinental Hotels Group (IHG®), бе официално открит с бляскаво парти и много забавление. На тържествена церемония лентата прерязаха генералният мениджър Анджело Зукала, вицепрезидентът "Оперативни дейности Луксозни хотели" на InterContinental за Европа Фергюс Стюарт, министърът на туризма Николлина

InterContinental Sofia, a part of the leading world chain InterContinental Hotels Group (IHG®), was officially inaugurated with a splendid party and lots of entertainment. At a solemn ceremony the ribbon was cut by the General Manager Angelo Zuccala, the Vice President "Operations Luxury Hotels" of InterContinental for Europe Fergus Stewart, the Minister of Tourism Nikolina Angelkova and the CEO of "Galaxy Investment Group" Konstantin Boyadzhiev. Many local and foreign business leaders, artists and diplomats were present at the five-star event as well. The guests had the opportunity to see the most luxurious premises in the hotel – the presidential suite, offering an exquisite atmosphere and exceptional comfort. Overlooking „Narodno sabranie“ square and with an impressive view towards the „St. Alexander Nevsky“ Cathedral, InterContinental Sofia is the newest luxury hotel in the capital city. The guests may take advantage of the remarkable location of the hotel – within walking distance from „Vitosha“ Blvd. – home of designer shops, boutiques and restaurants, and only 20 minutes away from Sofia Airport. InterContinental Sofia has 194 rooms with a spacious design and elegant up-to-date interior. The modern additions in each room are ensuring a maximum level of comfort and convenience, and the Floret Restaurant and Bar provides an opportunity for both family and business dinners and a relaxing cocktail after a long day at work. The five-star hotel is the only one in Bulgaria which is offering a concierge service. The team of professional concierges is assisting the guests with everything necessary at any moment before, during and after their stay at InterContinental Sofia. The concierges are offering personalized approach and help in every single aspect – from arranging transportation and trips, to bookings for the most popular establishments, advice on the city's hidden treasures or just delivery of flowers.

The guests of the hotel may also take advantage of the InterContinental Ambassador recognition programme, which is providing them with exclusive offers in the hotels from the chain all over the world. No matter if we are speaking of a business trip or a lifestyle journey, the Ambassador

Ангелкова и управителят на „Галакси Инвестмънт Груп“ Константин Бояджиев. На петзвездното събитие присъстваха още множество местни и чуждестранни бизнес лидери, хора на изкуството и дипломати. Гостите имаха възможност да разгледат най-люксовото помещение в хотела - президентския апартамент, предлагащ изискана обстановка и изключителен комфорт.

С изглед към площад „Народно събрание“ и с впечатляваща гледка към храм-паметника „Александър Невски“ InterContinental Sofia е най-новият луксозен хотел в столицата. Гостите могат да се възползват от забележителната локация на хотела, намиращ се на пешеходно разстояние от бул. „Витоша“ – дом на дизайнерски магазини, бутици и ресторанти, и само на 20 минути от Летище София. InterContinental Sofia разполага със 194 стаи с просторен дизайн и елегантен съвременен интериор. Модерните допълнения във всяко помещение осигуряват максимален комфорт и удобство, а Floret Restaurant and Bar дава възможност както за семейни и бизнес вечери, така и за отпускащ коктейл след дълъг работен ден. Петзвездният хотел предлага единствената за България консьерж услуга. Екипът от професионални консьержи съдейства на гостите с всичко необходимо във всеки един момент преди, по време и след престоя им в InterContinental Sofia. Консьержите предлагат персонално отношение и помощ във всеки един аспект – от уреждане на транспорт и пътувания, до резервации за най-популярните заведения, съвети за скритите съкровища на града или просто гоставка на цвета.

Гостите на хотела могат да се възползват и от програмата за лоялност InterContinental Ambassador, която им предоставя ексклузивни предложения в хотелите от веригата по цял свят. Независимо дали става въпрос за бизнес пътуване или лайфстайл пътешествие, Ambassador програмата прави престоя на гостите изключителен и предлага специални преимущества, като комплимент уикенд нощувка, гарантирано настаняване в по-висок клас стая и ексклузивно време за настаняване и напускане на хотела.

THE NEWEST INTERCONTINENTAL HOTEL IN EUROPE WAS OFFICIALLY OPENED IN SOFIA

programme makes the stay of the guests an exceptional one offers special advantages, such as a compliment weekend night certificate, a guaranteed lodging in a higher class room and exclusive time for checking-in and checking-out of the hotel.

68 | **ЧОВЕКЪТ, КОЙТО
ПРЕДРЕЧЕ ИНТЕРНЕТ**
THE MAN WHO PREDICTED INTERNET

54 | **ВИНАТА НА НЕВИННИТЕ**
THE GUILT OF THE INNOCENT

60 | **КОЛКО СТРУВАТЕ ОНЛАЙН?**
HOW MUCH ARE YOU WORTH ONLINE?

ВИНАТА НА НЕВИННИТЕ

Точно 80 години след злобещата Кристална нощ
е добър момент да се усъним в оправданията на
"обикновените" хора

Текст БОЙКО ВАСИЛЕВ / Фотография SHUTTERSTOCK

"Ние наистина не знаехме".

Ако не го бях чул с ушите си, нямаше да повярвам, че най-старото немско извинение за Холокоста е още живо през 2005. Но възрастната дама в кьолнския киносалон упорито и някак искрено поддържаше тази версия. Току-що бе свършила прожекция на филма "Untergang" ("Крахът на Третия райх") и нейните думи сякаш слагаха неочаквана поанта на историята, в която Адолф Хитлер за първи път бе изобразен като човешко същество. "Да, знаехме, че на евреите не им е добре. Но за концлагерите, за масовото унищожение наистина не знаехме".

Е, ЗА "КРИСТАЛНАТА НОЩ" на 9 срещу 10 ноември 1938 това оправдание не важи. След убийството на германския дипломат Ернст фон Рат от 17-годишен евреин в Париж нацистите полуудават. Щурмовите отряди от SA, подкрепени от мнозина цивилни, съсипват 267 синагоги и 7000 еврейски магазинчета и бизнеси. Стотина евреи са убити в погромите, 30 000 са отведени

в концлагери, 115 000 емигрират. Тропартите са покрити със строшените стъкла на витрините. Затова нощта е наречена "кристална".

ТОВА СТАВА ПРЕД ОЧИТЕ НА ВСИЧКИ. Щурмоваците палят, чупят и грабят. Същото правят и т.н. "обикновени" хора. В най-добрия случай огромното мнозинство безучастно наблюдава погрома. Поставах "обикновени" в кавички, защото не обичам тази дума; всеки човек е необикновен. Но сега ще трябва поговорим тъкмо за тях – за онези, които по подразбиране смятаме за невинни.

ИМА ЕДНА ТЕОРИЯ, на която съм се наслушал по войни и конфликти. Тя гласи следното: "Ние тук си живеехме добре. Но отнякъде дойдоха непознати и ни скараха. После се сбихме". Има и още един вариант: "Ние тук, обикновените хора и от двата етноса, сме невинни. Политиците ни насъскаха". Признавам, че често съм се поддавал на

елегантния баланс в тази теория. Защото е някак равнопоставена: елиминира етническите обяснения за "виновния народ" за сметка за виновните политици – за всичко, от всички етноси, от всички страни.

В ЕДИН МОМЕНТ ОБАЧЕ ЗАПОЧНАХ да се съмнявам. Прочетох гневната филипка на един руски журналист, отразявал югославните от 90-те. Хич не ми хвалете "обикновените" хора, написа той. Защото видях на какво са способни.

И аз видях. Да убиеш комшията, да изгоних семейството му, после да се населиш в неговата къща, да ядеш от неговите чинии и да спиш в неговите чаршафи. Да вярваш в ужасни глупости, да гласуваш за кръгли идиоти и след това да мразиш диво тези, които са ти посочили, без да ги познаваш. Да насърчиш етническото прочистване с тайната надежда да свиеш я къща, я кола, в краен случай трактор. Да режеш съсета парче по парче, за да ти каже къде е скрил парите, а после да кажеш, че си се сражавал за оте-

чеството. И не по-малко лошото: да гледаш всичко това и да не правиш нищо, а после да кажеш, че не си чул, видял, разбрал. Сигурен ли си, че Някой може да те накара да сториш това?

РАЗБИРАМ, ЧОВЕШКО Е да заблуждаваш дори себе си за собствените си грешки. Разбирам, но не мога да оправдая. Помня, питах покойния сръбски лидер Зоран Джинджич не трябва ли да има обществен катарзис след края на войните. Чакай, каза ми той, хората нямат работа, бедни са, нищо не функционира; какъв катарзис, като ти спира токът? Три години по-късно го убиха едни ветерани от войните, превърнати в гангстери. Защото липсата на разкаяние и самокритично осмисляне убива, макар и със закъснение.

ГЕРМАНСКАТА НАЦИЯ ПРЕМИНА през мъчителен, но успешен катарзис. И създаде най-търпимите 2-3 поколения в историята на Европа. 80 години по-късно Кристалната нощ няма да се повтори. Но култът към вечно невинните и безпозгрешни "обикновени" хора е жив. Днес те държат най-силното оръжие: смартфон и профил в социални-

те мрежи.

НИКОГА ДРУГ ПЪТ ТОЛКОВА МНОГО ХОРА не са имали толкова силен медиен глас. Доскоро празнувахме светлата страна на тази уникална демократична революция. От година-две вече се питаме за тъмната. И аз се чудя докъде ще стигне глобалното недоверие към експерта, учения, политика, лидера. Докъде ще го докара "обикновеният" човек с неговата склонност да осмива всяка странност, да принизява всеки талант, да оспорва всяка очевидност и да не приема нито една гледна точка, освен, разбира се, своята.

УМНОЖЕН ПО МИЛИАРДИ, неговият егозъм плаши. Диалогът се затваря в ехото на собствения глас. Срещу разномислието и съмнението има ефикасни методи: разпиряване, тролене, total ignore. Какъв ти катарзис, аз събирам лайкове! Мрежата осигурява пълна невинност – и ако се наложи, анонимност. Пред омразата няма спирачки. Спомням си колко странна беше възрастната гама, току-що гледала Хитлер. Някак особено умислена, напрегната, отстранена, самотна – и, разбира се, невинна. Напълно невинна. ■

White Wonderland

Посрещнете новата 2019 г. в леденото кралство на Гранд Хотел София

- * ПРИКАЗНА ЗИМНА АТМОСФЕРА С БОСОБЕНИ ЗОНИ ЗА ЗАБАВЛЕНИЕ
- * МУЗИКАЛНА ПРОГРАМА С УЧАСТИЕТО НА НЕПОДРАЖАЕМИТЕ INDIGO KIDS, БАНДАТА НА ПЕЦАТА (ПЕТЪР СТАНОВЕВ) И DJ SET
- * ИЗИСКАНО АВТОРСКО 5-СТЕПЕННО ТЕМАТИЧНО МЕНЮ. СЕРВИРАНО С ИЗБРАНИ ВИНА
- * ОТВОРЕН БАР С НЕОГРАНИЧЕНА КОНСУМАЦИЯ НА АЛКОХОЛНИ И БЕЗАЛКОХОЛНИ НАПИТКИ
- * ИЗКУШАВАЩ СНЕЖНОБЯЛ ДЕСЕРТЕН БАР
- * ИСКРЯЩ БАР С ШАМПАНСКО НА ОТКРИТО В ПОЛУНОЩ С ИЗГЛЕД КЪМ ТЪРЖЕСТВЕНАТА ЗАРЯ НАД СОФИЯ

ДРЕСКОД: ЧЕРНА ВРАТОВРЪЗКА И СНЕЖНОБЯЛ АКЦЕНТ

ПРЕФЕРЕНЦИАЛНИ ЦЕНИ НА КУВЕРТИТЕ ДО 30 НОЕМВРИ

ЗА ПОВЕЧЕ ИНФОРМАЦИЯ: 02 811 0 900/777/898

GRAND HOTEL SOFIA
WWW.GRANDHOTELSOFIA.BG

The Guilt of the Innocent

80 years after the ominous Kristallnacht seems like a good time to question the excuses of “ordinary” people

By BOYKO VASILEV / Photography SHUTTERSTOCK

“We really didn’t know.”

If I hadn’t heard it with my own ears, I would not have believed that the oldest German excuse for the Holocaust was still alive in 2005. But the elderly lady in the Cologne cinema stubbornly and somehow sincerely stuck to that story. The screening of the film *Der Untergang* (Downfall) had just ended and her words seemed to give an unexpected perspective to the first ever account of Adolf Hitler as a human being. “Yes, we knew that the Jews were mistreated. But we really didn’t know about the concentration camps, the mass extermination.”

WELL, AS FAR AS THE KRISTALLNACHT on 9-10 November 1938 is concerned, this excuse does not work. After the German diplomat Ernst vom Rath was assassinated by a 17-year-old Jew in Paris, the Nazis went berserk. SA stormtroopers, supported by many civilians, wrecked 267 synagogues and 7,000 Jewish shops and businesses. A hundred or so Jews were killed in the pogroms, 30,000 were taken to concentration camps, 115,000 emigrated. The streets were littered with the shattered glass of shop windows. Hence the name “Crystal Night”.

EVERYBODY SAW WHAT HAPPENED. The troopers burned, smashed and plundered. The so-called “ordinary” people did the same. At best, the huge majority indifferently watched the pogrom.

I have put “ordinary” in quotes because I do not like this word; every human being is extraordinary. But now let’s talk exactly about them – about the ones we presume innocent by default.

THERE IS A RATHER TRITE THEORY about wars and conflicts. It goes like

that: “We had a good life here. But strangers came from somewhere and made us fall out. Then we began fighting.” There’s another version: “We here, the ordinary people of both ethnic groups, are innocent. It’s the politicians who incited us.” I admit that I have often succumbed to the elegant balance in this theory. Because it somehow offers a level playing field: it scraps ethnic explanations about the “guilty nation” at the expense of the guilty politicians – guilty of everything, by all ethnic groups, on all sides.

AT ONE POINT, HOWEVER, I BEGAN having doubts. I read the tirade of a Russian journalist who covered the Yugoslav wars of the 1990s. “Don’t wax lyrical about ‘ordinary’ people to me,” he wrote. “I saw what they are capable of doing.”

I did, too. Killing your next-door neighbour, driving away his family, then moving into his home, eating from his plates and sleeping in his sheets. Believing in terrible nonsense, voting for complete morons and then madly hating those you’ve been told to hate without knowing them. Encouraging ethnic cleansing in the secret hope of stealing a house, a car, or at least a tractor. Cutting up your neighbour piece by piece to make him tell you where he’s hidden his money, and then saying that you fought for the fatherland. And just as bad: watching all this and doing nothing, and then pretending you didn’t hear or see or realize what was going on.

Are you sure Somebody can make you do this?

I UNDERSTAND THAT IT IS ONLY HUMAN to deceive even yourself about your mistakes. I understand it, but I cannot excuse it. I remember asking the late Serbian leader Zoran Djindjic whether the end of the wars should not be followed by a public catharsis. “Wait a minute,” he said, “people are unemployed, poor, nothing works; who bothers about a catharsis when you

have power cuts?" Three years later he was killed by a bunch of war veterans turned gangsters. Because the lack of repentance and self-critical analysis kills, albeit with delay.

THE GERMAN NATION WENT THROUGH a painful but successful catharsis. And produced the most tolerant two or three generations in European history. Eighty years later the Kristallnacht will not be repeated. But the cult of the invariably innocent and infallible "ordinary" people is alive. Today, they are holding the strongest weapon: a smartphone and a social network account.

NEVER BEFORE HAVE SO MANY PEOPLE had such a strong media voice. Until recently, we celebrated the bright side of this unique democratic revolution. For a year or two now, we've begun asking ourselves about the dark side. And I wonder how far this global mistrust of the expert, scholar, politician, leader will go. Where will the "ordinary" person end up with his penchant to deride every oddity, to belittle every talent, to question everything that is obvious and refuse to accept any point of view except, of course, his own.

MULTIPLIED BY BILLIONS, his selfishness is scary. Dialogue stands no chance in an echo chamber. There are effective methods to suppress non-conformism and doubt: unfriending, trolling, total ignore. "Couldn't care less about catharsis, I'm hunting for likes!" The network ensures complete innocence – and, if need be, anonymity. Hatred is unstoppable. I remember the strange look of the old lady who had just watched Hitler. Somehow brooding, tense, detached, lonely – and, of course, innocent. Completely innocent. ■

DENTAL CLINIC EO Dent

ДЕНТАЛЕН ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ

Подарете си красива усмивка в ЕО Дент и решете своите проблеми със зъбите за една седмица в България. Цялостна грижа - от избелване до имплантология, 3D диагностика, лечение с лазер, фасети и циркониеви конструкции. В ЕО Дент можете да заспите (със специална упойка-седация) и да се събудите с преобразена усмивка. Всичко това е реалност в дентални клиники ЕО Дент. 15 години опит, доверие и сигурност! ЕО Дент е клиниката, която преобрази усмивките на много известни личности - Силвестър Сталоун, Йордан Йовчев, Катерина Евро, Татяна Лолова, Николета Лозанова и много други. През месец ноември и декември - 20% отстъпка при поставяне на импланти и почистване на зъбен камък с полиране!

DENTAL TOURISM IN BULGARIA

Treat yourselves to a beautiful smile at EO Dent and find a solution to your teeth problems during one week in Bulgaria. Complete care for your smile - from teeth whitening to implant dentistry, 3D diagnostics, laser treatment, veneers and zirconia constructions. In EO Dent you can fall asleep (with special anesthesia) and wake up with transformed smile. All this is reality in the EO Dent dental clinics. Many years of experience, confidence, and security. EO DENT is the clinic that has transformed the smile of many celebrities - Silvester Stallone, Yordan Yovchev, Katerina Evro, Tatyana Lolova, Nikoleta Lozanova and many others. In November and December we offer -20% discount for each implant and ultrasonic plaque removal procedure.

www.eo-dent.com info@eo-dent.com implantology.eo-dent.com
tel./tel. +359 888 46 46 66, +359 888615487, +359 884434363 EODent

Graffit Gallery Hotel

65 Knyaz Boris I Blvd., 9000 Varna, Bulgaria
phone +359 52 989 900, fax +359 52 989 902
reservations@graffithotel.com
www.graffithotel.com

¡ Hola, mi Amor ! ¡ Hola Graffit !

НОВОГОДИШНА ГАЛА ВЕЧЕР

в Хотел-галерия Графит

NEW YEAR GALA EVE

in Graffit Gallery Hotel

Еднодневен пакет | 1-day package

370.00 EUR* за двама | for double room

Двудневен пакет | 2-day package

530.00 EUR* за двама | for double room

*ОТСТЪПКА за ранни записвания до 20.11.2018 |

Early booking DISCOUNT till 20.11.2018

Classy. New Year **2019**. Holiday.

от 28.12.2018 до 2.01.2019 | from 28.12.2018 to 2.01.2019

Празнични вечери в ресторант Азаро / Festive evenings in Azzaro Restaurant

29 / DEC

30 / DEC

31 / DEC

01 / JAN

ДИЧО И БАНДАТА
DICH0 & THE BAND

КАМЕЛИЯ / ТРИО КЛАСИК
KAMELIA / CLASSIC TRIO

ЛЮБО КИРОВ / АНЕЛИЯ
КАТЕРИНА ЕВРО
LUBO KIROV / ANELIA
KATERINA EVRO

ДЖ ПАРТИ
ФОЛКЛОРНА ПРОГРАМА
DJ PARTY
FOLKLORE PROGRAM

3-дневен пакет от 890 лв. на човек
3-day package from 890 BGN per person

4-дневен пакет от 999 лв. на човек
4-day package from 999 BGN per person

5-дневен пакет от 1050 лв. на човек
5-day package from 1050 BGN per person

Sts. Constantine and Helena Resort | www.astorgardenhotel.com | резервации / reservations: 052 81 77 00

ЦКБ Сила
пенсионноосигурително
акционерно дружество

С грижа за вас!

ИЗБЕРИ ПОАД „ЦКБ-СИЛА“: ПЪРВОТО РЕГИСТРИРАНО В БЪЛГАРИЯ ПЕНСИОННООСИГУРИТЕЛНО ДРУЖЕСТВО ПРЕЗ ФЕВРУАРИ 1994 Г. КЪМ 30.09.2018 Г. – С НАД 418 ХИЛЯДИ КЛИЕНТИ И НАД 1.250 МИЛИАРДА ЛЕВА УПРАВЛЯВАНИ НЕТНИ АКТИВИ В ПЕНСИОННИТЕ ФОНДОВЕ (ДАННИ НА КФН WWW.FSC.BG). ИЗПЛАЩА ПЕНСИИ ОТ ДОБРОВОЛЕН ПЕНСИОНЕН ФОНД ОТ МАРТ 1996 Г.

*Посочените резултати нямат по необходимост връзка с бъдещи резултати.

1113 София, бул. Цариградско шосе 87
Клиентски център - тел.: 0700 11 322, e-mail: office@ccb-sila.com
www.ccb-sila.com

КОЛКО СТРУВАТЕ В ИНТЕРНЕТ?

Краино време е да започнем сами да печелим от личните си данни, които досега пълнят ковчежетата на Google, Facebook и останалите гиганти

Текст ВАЛЕРИ ЦЕНКОВ / Фотография SHUTTERSTOCK

Нищо, което правите в интернет, не е безобидно или незабележимо. Независимо дали гледате клип в YouTube, отваряте Facebook или правите хотелска резервация онлайн, винаги оставяте "дигитални отпечатащи". И даже не ги оставяте, а ги подарявате - защото те са ценни и след това някой прави пари от тях. Но възможно ли е ние самите да печелим от личните си данни в мрежата?

ЗА ЕВРОПЕЙЦИТЕ ТОВА Е ГАРАНТИРАНО, поне като възможност, от прословутия Общ регламент за защитата на данните (GDPR), който влезе в сила на 25 май тази година. В този документ под „лични данни“ се разбира всяка информация, която се отнася до идентифициран или подлежащ да идентифициране субект на данни. Персоналните данни може да се разглеждат като икономически актив, генериран от поведението на индивидите, който се търгува в замяна на услуги и продукти с по-високо качество. Той се отнася дори до компаниите извън ЕС, които обработват данни на европейски граждани (заради това някои американски сайтове прекратиха достъпа от Европа). Регламентът ни дава също правото да си искаме личните данни и сами да се разпореждаме как да бъдат използвани. Естествено, веднага се появиха фирми, които се намесиха в защитата на личните данни и посредничат между нас и фирмите при тяхното използване.

ВСЕ ОЩЕ НЯМА ОТГОВОР НА ВЪПРОСА колко струват личните данни, защото data-икономиката е още в пелени и само една дузина технологични гиганти знаят как и успяват наистина да правят пари от това. Междувременно обемът на личните данни постоянно се увеличава: 90 процента от данните в света са създадени само през последните две години!

В епохата на вездесъщите мобилни устройства - смартфони, смарт часовници, смарт телевизори, асистенти като Alexa, Cortana и Siri - личните ни данни се събират по сто-

тици канали. После рекламните агенции ги използват, за да ни показват реклама, индивидуално насочена лично към нас. Още през 1973 Ричард Сиера създава кратко видео със заглавие "Television Delivers People", в което за първи път формулира максимата: "Ти не си клиентът, ти си продуктът". В оригинал тя се отнася за телевизионните зрители. През 2010 журналистът Ендрю Люис го адаптира за потребителите на интернет: "Ако не плащаш за нещо, значи не си клиент - ти си продуктът".

ТЪКМО ЛИЧНИТЕ ДАННИ на потребителите дават на днешните технологични гиганти баснословните им пазарни оценки. Google има пазарна капитализация от 739 млрд. долара, което при 3.2 млрд. потребители означава по 230 долара на потребител.

Facebook е с пазарна стойност 442.29 млрд. долара и с 1.8 млрд. потребители, което прави по 245 долара на глава. Каква е ползата ли? През последните три години рекламата формира съответно 92%, 89% и 84% от приходите на социалната мрежа.

Но колко струват личните данни на един определен човек? И еднакво ценни ли са различните данни? Истината е, че зависи от човека.

Според The Financial Times не съществува „базова ценова листа“ за личните данни в интернет. Пощенският ви адрес например не струва много, освен ако не го ползвате често за доставки на онлайн покупки. Тогава цената му може бързо да се повиши – ако се знае какви стоки си поръчвате. Но като цяло един отделен елемент от личните данни няма никаква стойност за компаниите. Те придобиват стойност само в комбинация - тоест, ако са свързани с възраст, пол, интереси, търсене на определени продукти. И ако си купувате скъпи неща, данните веднага стават ценни. Казано по-просто: колкото сте по-богат, толкова по-ценни са личните ви данни. Защото смисълът им е техният носител да реагира на рекламите на фирмите. ►

► **ПО-ВИСОКА СТОЙНОСТ** имат някои определени данни, даващи възможност за онлайн престъпления. Преди година консултантската агенция Javelin Strategy & Research анализира търговията с данни в т. нар. Тъмна мрежа (Dark Web). През 2016 тази търговия се оценява на 3.7 милиарда долара - и е пораснала с 4000 процента за последните пет години.

Така например кредитна карта може да бъде продадена в тъмната мрежа за суми между 5 и 110 долара. Пълен банков профил струва към 30 долара. Откраднати дипломи се търгуват за 100 до 400 долара. Паспортите варират от стотачка (за български) до близо 2 000 долара (за американски).

Но това са по-скоро изключения. Повечето лични данни се търгуват на светло и значително по-евтино. Обикновено те вървят в големи пакети - по 1000, 10 000, дори 100 000. Компании, които си търсят последователи в мрежата, плащат по 0.4 еврочента на профил. В същото време гиганти като Google или Facebook печелят между \$5 и \$20 от потребител. Двама американски изследователи от престижните университети Станфорд и Карнеги Мелън установиха наскоро, че разликата между продажната цена на един профил и реалната му стойност в рекламната екосистема е 240 000 пъти!

ВЪПРЕКИ ТОВА ОБАЧЕ само 11 процента от американските потребители са готови да платят по 1 долар на месец за защита на техните лични данни в любимите им сайтове в мрежата. Но пък 69% от запитваните не са склонни да получат по \$1 отстъпка от месечната сметка за интернет в замяна на съгласие за проследяване (data tracking) на техните лични данни. Обяснението според изследователите е такова: ако хората знаят, че личните им данни така или иначе изтичат към уебсайтовете, те не са склонни да плащат, за да го предотвратят. Но когато знаят, че информацията им не изтича, те не са толкова склонни да я споделят. Заклучението на двамата учени: "хората, които смятат, че са загубили контрол върху личната информация... ценят по-малко личната неприкосновеност".

ЧРЕЗ ТОЗИ МОДЕЛ НА ЕКСПЛОАТИРАНЕ на лични данни през миналата година дигиталната рекламна индустрия е навъртяла оборот от близо 300 млрд. долара. Това означава, че на всеки от нас като потребител се падат по 1200 долара оборот. Но не съществуват реално функциониращи пазари, където тези данни да се търгуват и оценяват прозрачно. И това не е случайно. Дори напротив: прави се нарочно. Големите играчи в бранша знаят, че ако потребителските лични данни бъдат оценени и търгувани ефективно, тогава брокерите

на данни, рекламистите и технологичните гиганти не биха се радвали на толкова безпроблемен и пълен достъп. И нямаше да имат доминираща роля в икономиката на личните данни.

ЕТО ЗАЩО КОМПАНИИТЕ СА заинтересовани да подкопават нашата лична неприкосновеност - не толкова защото това им носи непосредствена печалба, а защото по този начин се стига до все по-сериозната ѝ ерозия. Иначе казано, на хората престава да им пука.

Но има и начини да се противодейства на това. В момента множество технологични стартапи се опитват да решат проблема, като станат посредник при бизнеса с лични данни.

Една от тези фирми-посредници се казва Data Wallet. Тя е създадена от 23-годишния германец Зерафин Лайън Енгел и финансирана от инвеститора-визионер Тим Дрейпър и милиардера Марк Бениоф. Енгел обяснява, че компанията безразборно, безскрупулно и безплатно се възползва от нашите лични данни, като ги препродава, без да се знае кой е източникът на данните, какво съдържат те и кой е купувачът.

DataWallet иска да промени това с помощта на приложения, чрез които този процес става прозрачен и дава на потребителите контрол върху осребряването на един актив, с който реално разполагат. Данни, предоставяни от DataWallet, на свой ред позволяват на компанията да създават, да изграждат и да адаптират продуктите си съобразно нуждите на хората.

НАЙ-СЕРИОЗНИТЕ КОНКУРЕНТИ на DataWallet са Axiom, Epsilon и Equifax, като предимството на компанията на Енгел е в ударението, което той поставя върху експертизата на потребителите. Останалите залагат повече на споделяне на данни „b2b“ (от бизнеса за бизнеса), като притежателите на личните данни отново са изключени от този процес.

При DataWallet обаче истинският собственик е потребителят: „Ние имаме напълно различен подход. Ние залагаме не на компанията, а на потребителите. Защото потребителят е този, който реално държи ключа към тези данни“.

КАТО НАЧАЛО DataWallet изтегля личните данни на клиентите си от платформи като Facebook, Google, Twitter, YouTube, след което те вече не биха могли да ги ползват без наше изрично позволение. Новата директива на ЕС прави това възможно. След това тези данни се подлагат на проверка и дори се коригират, ако бъдат открити грешки. После се предлагат на заинтересувани фирми и ако те ги искат, плащат на посредника. Което прави по около 10 евро на сеанс. Не е много наистина, но е доста повече от нищо. Освен това данните се актуализират в края на всяка година – ако сте си купили нова кола, нов хладилник, ново жилище... Така че всеки пък те могат да се предлагат отново и отново. Защото колкото по-актуални са данните, толкова са по-атрактивни за рекламодателите.

ВСЕ ОЩЕ КЛИЕНТИТЕ НА DataWallet не са много. Но пък стилът на работа е наистина впечатляващ: на всеки три или пет месеца компанията изпраща най-активните си клиенти на пътешествие, за да изпитат лично този нов лайфстайл модел: било то на сафари или разходка с хеликоптер над Мамми... Платени с техните собствени пари, изкарани от техните лични данни.

Същото решение предлага американската Personal, която насърчава потребителите да поверяват на нея своите лични данни и им позволява да ги продава на рекламните компании, а тя поема ангажимент да им предлага различни ценови намаления. Според президента на компанията Шейн Грийн това означава, че в бъдеще личната информация на потребителите в интернет ще струва доста повече от тези \$1200, които струва сега. ■

How Much Are You Worth on the Internet?

It is high time for ourselves to start earning from our personal data, which are up to this moment filling up the coffers of Google, Facebook and the other giants

By VALERI TSENKOV / Photography SHUTTERSTOCK

Nothing you do on the Internet is harmless or unnoticeable. No matter if you are watching a video in YouTube, opening Facebook or making a hotel booking online, you are always leaving “digital footprints” behind. And you are not even leaving them behind, but rather offering them as a gift - because they are valuable and then someone is making money out of them. But is it possible for us to start ourselves earning from our personal data on the net?

FOR EUROPEANS THIS IS GUARANTEED, at least as an opportunity, by the famous General Data Protection Regulation (GDPR), which entered into force on the 25th of May this year. In this document “personal data” is understood to embrace any information, regarding an identified or identifiable data subject. Personal data may be considered an economic asset, generated by the behaviour of the individuals, which is traded for higher quality services and products. It applies even for the companies outside the EU, which are processing data of European citizens (that is why some American websites discontinued the access from Europe).

The Regulation also gives us the right to require our personal data and we ourselves to arrange how are they to be used. Naturally, companies immediately emerged, which intervened in the protection of personal data and are mediating between us and the companies in connection with their usage.

THERE IS STILL NO ANSWER TO THE QUESTION how much are personal data worth, because the data-economy is still in its infancy and just a dozen of technological giants know how and are truly managing to make money out of

this. In the meantime the volume of personal data is constantly increasing: 90 per cent of the data in the world have been created only during the last two years!

In the age of the ubiquitous mobile devices - smartphones, smart watches, smart TVs, assistants such as Alexa, Cortana and Siri - our personal data are being collected via hundreds of channels. Then the advertising agencies are using them, in order to show us an advertisement, individually aimed personally at us.

As early as in 1973 Richard Serra created a short film entitled “Television Delivers People”, in which he for the first time formulated the maxim: “You are not the customer, you are the product”. Originally it had to do with television viewers. In 2010 the journalist Andrew Lewis adapted it to Internet users: “If you are not paying for it, you’re not the customer; you’re the product being sold”.

IT IS PRECISELY THE PERSONAL DATA of the customers that give today’s technological giants their exorbitant market assessments. Google has a market capitalisation of 739 billion dollars,

which with 3.2 billion users means 230 dollars per user.

Facebook has a market value of 442.29 billion dollars and with 1.8 billion users, which makes 245 dollars per capita. What is the use of this? During the last three years advertising is forming 92%, 89% and 84% respectively of the social network’s profits.

But how much are the personal data of one particular person worth? And are the various data equally valuable? The truth is that it depends on the person.

According to The Financial Times there is no “base price list” for the personal data on the Internet. Your postal address for example is not worth much for example, except in case you are using it often for deliveries of online purchases. Then its value may quickly increase - if it is known what kind of goods you are ordering. But as a whole one separate element of the personal data has no value for the companies. They are acquiring a value only in a combination - i.e. if they are connected with age, sex, interests, searching for particular products. And if you are buying expensive things, the data immediately become valuable. Put simply: the richer you are, the more valuable your personal data are. Because their significance is for the person to which the data relate to react to the companies’ advertisements.

CERTAIN DATA, conferring the possibility for online crimes, have a higher value. A year ago the advisory company Javelin Strategy & Research analysed the trade in data in the so-called Dark Web. In 2016 this trade was estimated at 3.7 billion dollars - and has grown by 4000 per cent during the last ►

GET CLOSER.

Music, calls and more
in the palm of your hand.

BANG & OLUFSEN

BANG & OLUFSEN BULGARIA – 10, OBORISHTA STR., 1504 SOFIA, BULGARIA
TEL. +359 2 8073757
EMAIL: sofia@beostores.com

► five years.

For example a credit card may be sold in the Dark Web for sums between 5 and 110 dollars. A complete banking profile is worth around 30 dollars. Stolen diplomas are being traded for between 100 and 400 dollars. Passports are varying between a hundred (for Bulgarian ones) and nearly 2 000 dollars (for American ones).

But those are rather exceptions. Most personal data is being traded out of cover and significantly cheaper. They usually sell in large packages - consisting of 1000, 10 000, even 100 000. Companies which are seeking followers on the net are paying 0.4 euro cents per profile. At the same time giants such as Google or Facebook are earning between \$5 and \$20 per user. Two American researchers from the prestigious Stanford and Carnegie Mellon universities have recently ascertained that the difference between the selling price of a profile and its real value in the advertising ecosystem is expressed with a multiplication by 240 000!

NEVERTHELESS only 11 per cent of American users are willing to pay 1 dollar a month for protection of their personal data in their favourite websites on the net. But 69% of the people interviewed are not disposed to receiving a discount in the amount of 1\$ from their monthly Internet bill in exchange for a consent for data tracking of their personal data. The explanation according to the researchers is as follows: if people know that their personal data are leaking to the websites anyway, they are not willing to pay in order to prevent it. But when they know that their information is not leaking, they are not so predisposed to sharing it. The conclusion of the two scientists: "people who think they have already lost the ability to control private information ... may value privacy less."

THROUGH THIS MODEL OF EXPLOITATION of personal data the digital advertising industry has made a turnover of nearly 300 billion dollars during the past year. This means that for each of us as a user there are 1200 dollars of turnover. But there are no real working markets in existence, where these data are to be traded and evaluated transparently. And it is not by chance. On the contrary even: it is being done on purpose. The big players in the branch know that if the users' personal data are evaluated and traded efficiently, then the data brokers, the advertisers and the technological giants would not be enjoying such a problem-free and complete access. And they would not have had such a dominant role in the economy of personal data.

THAT IS WHY THE COMPANIES ARE interested in undermining our privacy - not so much because this is bringing them immediate profit, but because this way the result is its ever more serious eroding. In other words, people simply are beginning not to care two straws about it.

But there are ways of counteracting that as well. At the moment a number of technological startups are trying to solve the problem, by becoming mediators in the personal data business.

The name of one of these mediator companies is Data Wallet. It was created by the 23 years old German Serafin Lion Engel and funded by the visionary investor Tim Draper and the billionaire Marc Benioff. Engel explains that the companies are indiscriminately, unscrupulously and for free taking advantage of your personal data, by reselling them, without any information as to who the source of the data is, what do they contain and who the buyer is.

DataWallet wants to change that with the aid of apps, by means of which this process becomes transparent and provides the users with control over the cashing down of an asset, which they in reality have at their disposal. Data, provided by DataWallet, are in turn allowing the companies to create, build and adapt their products in accordance with people's needs.

THE MOST SERIOUS COMPETITORS of DataWallet are Axiom, Epsilon and Equifax, with the advantage of Engel's company being in the emphasis that he puts on the users' expertise. The rest of them are staking more on sharing "b2b" (business to business) data, with the holders of the personal

data once again being excluded from this process.

With DataWallet however the true owner is the user: "We are taking a completely different approach. We are saying it's not about the companies, it's about the user. The user is the one that holds all the key data."

TO START WITH, DataWallet is withdrawing the personal data of its clients from platforms such as Facebook, Google, Twitter, YouTube, after which they may no longer use them without our explicit permission. The new EU directive is making this possible. After that these data are subjected to verification and even corrected, if errors are found. Then they are offered to interested companies and if they want them, they pay the mediator. Which makes around 10 euro per seance. It is really not much, but it is quite a lot more than nothing. Besides the data are being updated at the end of each year - in case you have bought yourself a new car, a new fridge, a new home... So each time they may be offered again and again. Because the more up-to-date the data are, the more attractive they are for the advertisers.

FOR THE TIME BEING THE CUSTOMERS OF DataWallet are not many. But the style of work is a truly impressive one: every three or five months the company is sending its most attractive clients on a journey, in order for them to personally test out this new lifestyle model: be it on a safari or a helicopter ride above Miami... paid with their own money, made from their personal data.

The same solution is being offered by the American company Personal, which encourages the users to entrust their personal data to it and allow it to sell them to the advertising companies, and it undertakes to offer various price reductions to them. According to the company's president Shane Green this means that in the future the personal information of the users on the Internet will be worth a lot more than these 1200\$ that it is worth now. ■

Since 1979

Since 2016

Beratungs- & Orga-Control AG

Nordstrasse 1
CH-6302 Zug
boc@boczug.com

Blvd. Tottleben, 53-55
BG-1606 Sofia
www.boczug.com

Our Services

- Setting up companies and fiduciary services
- Private Banking and exchange transactions network
- Moving to Switzerland
- Gold transactions
- Tax and auditing
- Representation / assignments abroad
- International Trade Platform

ЧОВЕКЪТ, КОЙТО ПРЕДРЕЧЕ ИНТЕРНЕТ ПРЕЗ 1984

Очакват ни четири едновременно революции в
медицината, казва прочутият футурист Рей Хамънд

Текст МИЛЕНА ЕНЧЕВА / Фотография ДИМИТЪР КЪОСЕМАРЛИЕВ

Опустошителни природни бедствия, възход на генното инженерство и нова финансова криза: ето ви бъдещето според световно-известния футурист Рей Хамънд. Английският писател и журналист бе лектор на THE NEXT BIG THING, организираната от Bloomberg TV Bulgaria конференция.

Г-н Хамънд, коя е най-значимата събднала се прогноза, която сте правили досега?

Още през 1984 предрекох, че интернет ще промени всичко. По това време нямаше световна информационна мрежа, нито браузъри и дори хиперлинкове. За мен обаче беше ясно, че интернет е от огромно значение и ще промени начина, по който живеем. Тогава издадох книгата си "Онлайн наръчник". Там написах, че най-ключовата функция на интернет ще бъде търсенето. Дали проверяваме за филм, за полет или ресторант, ние ще търсим чрез интернет. И по този ще се правят пари.

И така стигнахме до днешния ден, в който Google знае всичко за нас...

Когато казах, че Google знае всичко за нас, не говорех само за Google. Apple също знае всичко за нас. Както и Facebook, Instagram и YouTube. На практика всеки път, когато използваме техните услуги, ние изразяваме

нашите искания и желания.

Ако искаме да разберем повече за конкретен полет, ние изразяваме нашето желание да летим в определени дати и час. А тази информация е много ценна. Когато искаме да знаем какво мислят хората за даден ресторант, ние гледаме мненията и оценките за него в TripAdvisor или Trivago. Така въпросните сайтове знаят от какъв тип храна се интересуваме, и в коя локация. Всеки път, когато използваме интернет или конкретно приложение, ние предоставяме информация за това какво искаме или от какво се страхуваме.

Може ли това да ни навреди по някакъв начин?

Колкото повече време минава и колкото повече информация се събира, толкова повече нараства рискът от злоупотреби. Данните ни могат да бъдат използвани срещу нас. Например аз мога да кандидатствам за заем, но даден интернет алгоритъм може да проработи срещу мен и така и да не разбере причината. Защото самият алгоритъм за събиране на информация може да е грешен. Чрез него може да се стигне до определени заключения на база това как използвам социалните мрежи или какво гледам в YouTube. Алгоритмите, с който си служи

интернет, могат да ни попречат да направим определено нещо. И ние по никакъв начин не можем да им се противопоставим.

Мислите ли, че след 30 години всичко ще изглежда много по-различно, когато говорим за сигурност в интернет?

Мисля, че Европейският съюз определено се събужда за тази тема. Но и мисля, че се нуждаем от повече защита на данните. Трябва ни вид скала, която да определя личните права на всеки потребител. Хората трябва да определят сами как да бъде управлявана информацията, която те предоставят. И ако някоя компания използва тази информация по грешен начин, тя трябва да подлежи на сурови наказания. Трябва да разберем, че информацията е най-ценното нещо, с което разполагаме, и да я защитим. Днес единственият начин да защитим нашите данни е да не използваме социални мрежи, да не търсим в Google, да не използваме Google maps. Всички тези приложения събират информация за това къде отиваме, къде сме били, с кого се виждаме и какво правим. Ние се нуждаем законодателни промени, които да защитят нашите данни.

Мислите ли, че е възможно да се изклю-

чим го такава степен?

Разбира се, че не. Никой не иска да бъде откъснат по този начин. За хора като мен и вас е толкова важно да сме онлайн, колкото е важен и въздухът. Но в същото време не можем да позволим някой да злоупотребява с информацията, която предоставяме.

Кой според вас е най-наболеният проблем на човечеството? По време на конференцията The NEXT BIG THING говорихте за климатичните промени.

От ООН ни предупредиха, че ако не вземем грастични мерки, ще изпаднем в криза до 2040. И повечето правителства, с изключение на това на Доналд Тръмп, провеждат активни политики за справяне с проблема. Например много правителства обявиха, че в следващите години ще забранят бензиновите и дизеловите коли, което е горба стъпка. Но не е достатъчно.

Ако не действаме, следващото поколение ще плати сметката. Природните бедствия ще продължават и всяка година ще плащаме милиарди за нанесени щети. Както се случи след урагана във Флорида или наводненията във Франция. Ние причинява тези щети чрез промените в климата и ако не вземем мерки, вредим на нашите внуци. Защото природните бедствия след 50 години

ще бъдат толкова опустошителни, че цели части от планетата ще бъдат заличени.

А какво ще кажете за замърсяването на въздуха?

Сравнително скоро открихме колко вреден

и опасен може да бъде мръсният въздух. За последните пет години замърсяването на въздуха се е увеличило с 8% - не с един или два, а с цели 8. Ако тази тенденция продължи, милиони хора ще умрат. Днес мръсният въздух убива повече хора от инцидентите на пътя и наркотиците, взети заедно.

Какви са опциите?

Да преминем на електрически автомобили. Т толкова е просто. И ако тези електрически автомобили се задвижват чрез възобновяеми източници като вятър, слънце и вода – това би било фантастично. По-неблагоприятно е, ако това електричество идва от изкопаемите горива, защото по този начин продължаваме да влияем на глобалното затопляне.

Как ще се развият автономните автомобили?

Коли, които се карат сами, имаме и днес. Но не можем да ги оставим без никакъв контрол, защото улиците ни са пълни с автомобили, управлявани от хора. Могат да последват сериозни инциденти. Автономните автомобили ще навлязат на пазара постепенно. Ще бъдат използвани в центровете на по-малките градове.

Точно като в центъра на Сингапур. Днес ►

"Разследващата журналистка е от особено значение за демокрацията, но е под заплаха заради лидери, които си позволяват да окачествят една новина като фалшива, само защото не им харесва"

THE MAN WHO PREDICTED INTERNET... IN 1984

There are four revolutions about to happen in medicine, claims
the world-famous futurist Ray Hammond

By MILENA ENCHEVA / Photography DIMITAR KYOSEMARLIEV

Devastating natural disasters, a DNA-based medicine revolution and a new financial crisis: that is what the future holds for us, according to Ray Hammond. The famous English writer and futurist participated in the third edition of THE NEXT BIG THING conference, organised by Bloomberg TV Bulgaria

Which is the most significant prediction that you have made so far?

In 1984 I said the Internet was going to change everything. At that time we did not have The World Wide Web, we did not have browsers. We didn't even have hyperlinks. But it was clear to me that the Internet was so important that it is going to change the way we live. In particular, I said in a book of mine called On-Line Handbook in 1984: "The thing that is the key to the Internet is SEARCH." What we would do, whatever it may be. Whether it is a flight, whether it is a film, whether it is a restaurant - we will SEARCH using the Internet and that would be how money is made.

And now Google knows everything about us...

When I said Google knows everything about us, I also meant it's not just Google. It's also Apple. And it is Facebook and Instagram and it is YouTube. Basically, every time we interact with these services we are expressing our desires and wishes.

Now even if we want to know what time the flight is, we are expressing desire that we want to fly at the given time and the given date. And that data is very useful. Even if we want to know what other people think of a restaurant, we find and we look for reviews at TripAdvisor or Trivago. And the service knows that we are interested in a certain type of food in a certain location. Every time we interact with the Internet or with Apps, we are providing data about ourselves and what

we want, and what we fear.

Could that be dangerous at some point?

As the years go by, and as more data is built up, there is the potential for misuse. In other words, our data can be used against us. For example I might be applying for a loan and the algorithm may turn me down. And I might not be able to find what the reason was. Because the algorithm itself may not hold the information correctly. It may have come to that decision after looking at thousands of different things - like my Facebook usage, the things I look for at YouTube. Whatever it may be, the algorithms are using information to stop us doing things. And we wouldn't be able to appeal.

Do you think that in 30 years' time things will be a lot more different when we speak about Internet and security?

The European Union certainly is waking up to this.

I think we need data protection. And a charter for individual data rights - an international charter which means that I can say how my data is used and if it is used in any other way, companies who use it wrongly can get heavily fined for doing so. We need to understand that our data is the most important thing we have and we need to protect it. Today the only way to protect our data is not to use any social media. Not to search Google. Not to use Google maps, or Apple maps. All of that is collecting data about where we go, where we have been, who we see and what we do. We need a bill of rights for human data.

Is it really possible to be that offline?

No, nobody wants to be disconnected. Nobody. For me, and probably for you, being connected is almost like having oxygen. It's very difficult to be without it. But at the same time we cannot allow our data to be used and misused without us having some say over it.

Which is the most important issue we should worry about?

The United Nations has just warned us that without radical action we may be suffering a crisis by the year 2040. And most governments, except Donald Trump's government, have responded actively to that. For example, many governments have already announced that they are banning petrol and diesel vehicles in the coming years, which is a very good thing. It's going to take more than that.

What we are doing is passing on a huge bill to the future generations. Because what will happen is that the extreme weather event will continue and every year there will be millions of dollars of damage done, like the recent hurricane in Florida, or the floods in France. We are causing billions of damage because of climate change. And by not doing something to change it, we are passing the bill to our grandchildren. Because the extreme weather in 50 years will be so extreme that part of the world will become uninhabitable.

What about air pollution?

We have discovered recently just how damaging and how dangerous air pollution is. Over the last five years, air pollution in the cities has risen by 8%. Not 1% or 2%, but 8% in just five years. Now if that continues, it would kill millions more people. As it is, even today air pollution kills more people than road traffic accidents and drug misuse in total. Which means that air pollution in cities is a huge killer.

What are our options?

We are moving to electric vehicles. It is as simple as that and if the electric vehicles run on the electricity that comes from renewable sources like wind, solar and hydro – that is fantastic. It is less good if that electricity comes from fossil fuels. However, even if that electricity comes from fossil fuels it means it continues to cause global warming.

How do you see the future of self-driving vehicles?

The self-driving vehicle is here today. But we cannot let it loose because so many of the streets are filled up by human driving vehicles. And there will be serious accidents. So what will happen is that self-driving vehicles will be introduced slowly. They will be used in small city centre areas.

Like in Singapore today, in the centre, you can already take a self-driving taxi, but just in the centre. Because it is reliable. If we use that in a city like Sofia or London – it will be impossible. Because the cities were built before the motor cars. But by about 2030-2035 we will see highways of self-driving lanes. We will see towns with self-driving cars. And by 2040 almost all vehicles will be self-driving.

What will be the next big thing in medicine?

"Over the last five years, air pollution in the cities has risen by 8%. Not 1% or 2%, but 8% in just five years"

Well there are four of them. The first is medicine that is based around DNA analysis. So the medicine is tailored by us individually rather than the one-size-fits-all medicine that we have today.

The second thing is medicine based on stem cells research. Stem cells growing replacement organs for us when we need them.

The third big thing in medicine is nanoscale medicine. Which means we use nanotechnology at very small levels to create better coating for pills. And the fourth big thing that is coming in medicine is digital health: artificial intelligence being used to help doctors diagnose patients. And we'll be wearing sensors to monitor our health. Which will encourage us to be more responsible for keeping an eye on our own health.

Do you expect new financial crises?

I think there will be financial problems. Because finance itself - money - does not exist. It is a human construct. And it is magnificent because it is entirely imaginary. It is perhaps the most amazing thing that humans have ever constructed. And because it is imaginary, it is subject to human confidence. And human confidence is a strange thing. It moves, it swirls and morphs. And changes. And because it is a human construct, I am afraid there will be financial crises again. But it is impossible to say when.

What about journalism? Do you think it is dying?

Journalism is not just one type of journalism. Hard news journalism is definitely not dying. So, in other words, when a terrible event happens, or a wonderful event happens, we need someone there to tell us about it. So that's not going away. Investigative journalism is vital to our democracy – vital. But it is under attack. It is under threat. It is under threat from leaders who deliberately brand any news they don't like as fake news. This is irresponsible. And leaders who say things like "this is fake news" do not understand their responsibility to uphold democracy. Because one of the central pillars of democracy is the fourth estate – by which I mean journalism and the press.

In just a few words, name the next BIG thing?

Robots, automation and the revolutions in healthcare. ■

► там можеш да си поръчаш такси, което се управлява само, но това е само в центъра. Защото е по-надежно. Ще е невъзможно това да бъде приложено в градове като Лондон или София, защото те са изградени, преди да бъдат измислени автомобилите. До 2030-2035 година ще имаме магистрали с отделни ленти за автономни автомобили. А до 2040 година почти всички автомобили ще се карат сами.

Кое според вас е "следващото голямо нещо" в медицината?

Те са поне четири. Първо, медицината, базирана на ДНК анализи - пригодена индивидуално за вас или за мен, а не "един размер за всички", както бе досега.

Следващото голямо нещо са стволовите клетки, които ще ни помогнат да „отгледаме“ органите, от които имаме нужда.

Третото голямо нещо е наномедицината. Чрез нанотехнология можем да създадем значително по-добри лекарства.

И накрая идва дигиталното здраве. А именно – изкуствен интелект, който следи пациентите и помага на лекаря при диагностика. Пациентите ще носят устройства, които проследяват техните здравни показатели. Това би направило и нас самите по-отговорни към собственото ни здраве.

Десет години след Lehman Brothers, очертава ли се нова финансова криза?

Мисля, че ще имаме финансови проблеми, защото парите сами по себе си не съществуват. Те са човешко откритие, което е особено забележително, защото е въображаемо. То е продукт на човешката самоувереност. А самоуверението при човека е много променливо. И тъй като парите са създадени от хората, се опасявам, че ще има и друга финансова криза. Но не мога да кажа кога.

Какво според вас е бъдещето на журналистиката? Мислите ли, че тя умира?

Има много видове журналистика. Новинарският тип със сигурност не умира. Когато се случи нещо ужасно или нещо прекрасно, винаги ще имаме нужда някой да ни разкаже за това. Разследващата журналистика е от особено значение за демокрацията, но е под заплаха. Под заплаха е заради лидери, които си позволяват да окачествят една новина като фалшива, само защото не им харесва. Това е безотговорно. Защото един от главните стълбове на демокрацията е четвъртата власт - а именно журналистиката.

Накрая с няколко гуги: кое е следващото ГОЛЯМО НЕЩО?

Роботизацията и революциите в здравеопазването. ■

Първата война и последната победа

The First War and the Last Victory

През лятото на 1914 година България играеше една от главните роли в европейската политика. Защо това никога не се повтори?

In the summer of 1914 Bulgaria played a key role in European politics. Why was this never repeated?

Ако не ви предупредят, ще ги пропуснете. Четирите златни лаврови листа на Портата на героите (Heldentor) пред Виенския Хофбург са толкова мънички, че вдълбаните букви не се виждат с просто око.

НО ЕТО, ПРЕДУПРЕДИЛ СЪМ ВИ. Заставаме пред портата, вдигаме камерата и фокусираме точно под латинското LAVRO, лавър. Ще прочетете четирите имена на монарсите - съюзници от Първата световна война: Франц-Йосиф от Австро-Унгария, Вилхелм от Германия, Мехмед V от Османската империя и ... Фердинанд от България.

Странно, нали? Царят на „малка“ България стои на едно ниво с трима императори. Но през 1914-1916 не е било странно. И когато отбелязваме стогодишнината от началото на Първата световна, трябва да знаем, че виенският надпис маркира ключов момент от българската история. За последен път България играе главна роля в световната политика. Никога след това няма да я смятат за първоразредна държава.

И наистина, представете си лятото на 1914 година. На 28 юни младият сърбин Гаврило Принцип убива в Сараево Франц Фердинанд, престолонаследник на Австро-Унгария. Месец по-късно Виена обявява война на Сърбия, а верижната реакция въвлече Русия, Германия и Франция. Всички те ухажват България.

СОФИЙСКИТЕ ЛИДЕРИ УМУВАТ. Французи и австрийци мощно са пазарували политици и вестници, та спорът е яростен. Цената на българското участие се вдига. Има защо. Победена, но не унижена в Междусъюзническата война, България е съхранила армията и бойния си дух. Всички знаят, че ако не бяха румънците да ударят в гръб, българските войници бяха спрели сърбите при Брегалница и обкръжили гърците в Кресненското дефиле. Общественото мнение скърца със зъби, ругае несправедливия Букурещки мир и събира сили за реванш. Как така постигнахме толкова много, а получихме толкова малко? Това се питат всички. Ранената котка е готова да се превърне в тигър.

ПРЕДСТАВЕТЕ СИ СЪЩО ИКОНОМИЧЕСКИЯ и финансов разцвет на България през първото десетилетие на XX век. Захранен от възхода на семейната текстилна манифактура в края на османския период, той поразява с размах си. Сравнението с Гърция и особено със Сърбия е в българска полза: Сърбия разчита на свинско месо и френски заеми, докато България усилено произвежда индустриалци и банкери. Бъдещият революционен лидер Лев Троцки, който отразява Балканската война като кореспондент на „Киевска мисъл“, сравнява жълтите плочки и сецесионовите сгради в София с белградската кал. А шотландският историк Робърт Уилям Ситън-Уотсън нарича България „големият остров на стабилност на Балканите“. Въпреки партизанските боричкания и преувеличенията на пресата (лукаво иронизирани от Троцки) елитът е единен в стратегията. България трябва да довърши националното обединение и да увенчае възрожденския идеал. София е наясно с посоката, съюзниците и противника. И е готова на жертви.

Unless you were told, you would miss them. The four golden laurel leaves depicted on the Heroes Gate (Heldentor) outside of the Vienna Hofburg Palace are so tiny that the carved letters are not visible to the naked eye.

THERE, I HAVE TOLD YOU. Stand in front of the gate, raise your camera and focus exactly below the Latin LAVRO (laurel). You will read the names of the four monarchs – allies in World War I: Franz Joseph I of Austria-Hungary, Wilhelm II of Germany, Mehmed V of the Ottoman Empire and ... Ferdinand I of Bulgaria.

It is strange, right? The king of “small” Bulgaria is on the same level as three emperors. But in 1914-1916 this was not strange. Now that we are commemorating WWI's centennial, we should know that the Viennese inscription marks a key moment in Bulgarian history. It was the last time Bulgaria played a major role in world politics. It would never be regarded as a first-rate country again.

Imagine the summer of 1914. On June 28 in Sarajevo, the young Serb Gavrilo Princip assassinated Franz Ferdinand, heir to the throne of Austria-Hungary. A month later Vienna declared war on Serbia, and the chain reaction hit Russia, Germany and France. They all tried to attract Bulgaria as their ally.

SOFIA'S LEADERS WERE WEIGHTING THEIR OPTIONS. As the French and Austrians lavishly bribed politicians and newspapers, the race was ferocious. The price of Bulgarian participation increased and for good reason. Defeated, but not humiliated in the Internecine War, Bulgaria preserved its army and combative spirit. Everyone knew that had the Romanians not attacked from the rear, the Bulgarians would have stopped the Serbians at Bregalnica and would have encircled the Greeks in the Kresna Gorge. The public cursed the unjust Treaty of Bucharest and gathered strength for revenge. How did we achieve so much, and received so little? That is the question everyone was asking. The wounded cat was ready to turn into a tiger.

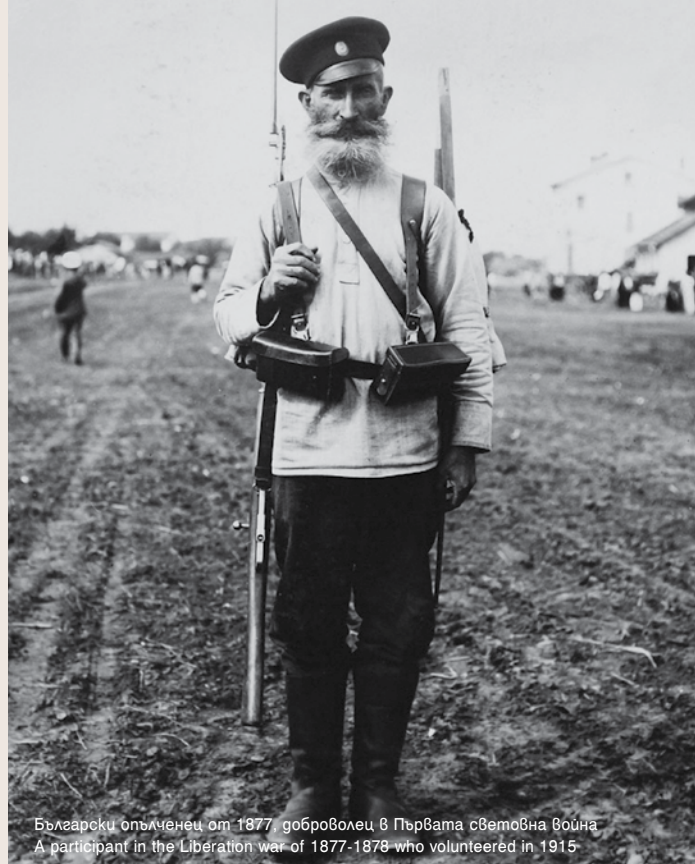
JUST IMAGINE THE ECONOMIC and financial boom of Bulgaria during the first decade of the 20th century. Fuelled by the rise of the family-run textile manufacturing at the end of the Ottoman period, its scale was stunning. The comparison with Greece and particularly with Serbia, was in Bulgaria's favor: Serbia relied on pork and French loans, while Bulgaria produced industrialists and bankers. The future revolutionary leader Leon Trotsky, who covered the Balkan War as a correspondent of Kievskaya Mysl, compared the yellow tiles and Secession style buildings in Sofia with Belgrade's

Лев Троцки, който отразява Балканската война като кореспондент, сравнява жълтите плочки и сецесионовите сгради в София с белградската кал

Цар Фердинанд разговаря с Кайзер Вилхелм II, Ниш, януари 1916
King Ferdinand talks to kaiser Wilhelm II, Nis, January 1916

Български опълченец от 1877, доброволец в Първата световна война
A participant in the Liberation war of 1877-1878 who volunteered in 1915

ВАЖНОСТТА НА БЪЛГАРИЯ е всеобщо призната. Според австралийския историк Кристофър Кларк ("Сомнамбулите", "The Sleepwalkers") преориентирането на Русия от България към Сърбия е една от ключовите причини за Първата световна война. А когато австро-унгарският външнополитически и военен елит сяда да обсъжда отговор на сараевското предизвикателство, точка първа е „приласкайте България“. През 1915 това вече е факт. Към този момент изглежда, че германските сили печелят. Но година по-късно нещата се обръщат.

А сега си представете поражението. Въпреки отделни бляскави успехи като Дойранската операция, към 1918 година България губи войната и 100 000 живота. Добавете загубите от двете Балкански войни и ще видите как е покосено цяло поколение. Започват терзанията: Може ли иначе? Къде сбъркахме? Кои е крик? Отваря се дългият разговор за българската вина, усетена чудесно в „Крадецът на праскови“. Повестта на Емилиян Станев, а и филмът по нея, нямат аналог на Балканите.

Какво да кажем още? Армията разпусната, икономиката – в руини. Бежанци заливат страната. В Македония и Тракия българската идея е прекършена; когато през 1941 войската отново влиза в Скопие, Богдан Филов ще запише в дневника си, че про-сръбските настроения вече са пуснали корен. Но най-важното: с Воиншкото въстание през септември 1918 започва българската гражданска война. Можем спокойно да кажем, че продължава и днес.

ПЪРВАТА СВЕТОВНА Е МАЙКАТА на българските трагедии. Сломан е националният идеал; от 1918 до днес елитите не могат да измислят нов. Въпросът за целта, пътя, мечтата ще тормози съня на поколения български интелектуалци. Но те никога вече няма да стигнат до съгласие.

Вече нищо няма да бъде същото – икономиката, културата, армията, самочувствието. Съзнанието за непрекъснат провал ще цеди българското въображение капка по капка. Втората световна и реалният социализъм ще бъдат епизодите на тази драма. Само дето никога повече няма да ухажда България. Ще я заплашват, ще я командват, ще я подкупват. Но никога нейн управник няма да види изписано името си на такова почетно място като виенския Хофбург.

ДНЕС БЪЛГАРИЯ НАЙ-ПОСЛЕ Е ПОБЕДИЛА. Но не може да го повярва. Тя е част от най-щастливата част от човечеството, но се чувства най-нещастна и несигурна. За разлика от повечето балкански съседи, историята ѝ се усмихна, но тя не се усмихва в отговор. Британският историк проф. Ричард Крамптън, специалист по България, нарича това с две думи: „комплекс на загубилия, жертвата“, victim complex. Може би той е най-важната причина за десетките пропуснати шансове след 1989; за nihilизма, песимизма, колебанията, раздвоеността, раздорите. А когато не оценяваш това, което имаш; когато не знаеш къде си днес и къде отиваш утре, винаги ще се чувстваш по-зле, отколкото в действителност заслужаваш. Затова си струва да се замислим за Първата световна – таванът, в който опря България. И да видим има ли нов таван – или над нас е само небе. ■

mud. And Scottish historian Robert William Seton-Watson called Bulgaria “the great island of stability in the Balkans”.

Despite partisan bickering and the exaggerations of the press (craftily derided by Trotsky), the elite was united in its strategy. Bulgaria had to complete the national unification and thus achieve the irredentist ideal of the National Revival. Sofia was clear about the direction, allies and the opponent were ready for sacrifices.

BULGARIA'S IMPORTANCE was widely recognized. According to the Australian historian Christopher Clark ("The Sleepwalkers"), Russia's reorientation from Bulgaria to Serbia was one of the key reasons for World War I. And when the Austro-Hungarian foreign-political and military elite sat down to discuss the response to the Sarajevo provocation, the first item on the agenda was to “lure Bulgaria”. In 1915 this was a fact. At that time it looked as if the German forces were winning, but a year later things turned around.

Now imagine the defeat. Despite some striking successes, such as the Battle of Doiran, by 1918 Bulgaria had lost the war and 100,000 lives. Add to this the losses of the two Balkan wars and you can see how a whole generation was decimated. The soul-searching started: could it have been different? Where did we go wrong? Who was to blame? This set off the long debate about Bulgaria's fault, perfectly depicted in “The Peach Thief,” Emilian Stanev's story and film adaptation.

What more can we say? The army disbanded, and the economy was in shambles. Refugees flooded the country. In Macedonia and Thrace, the Bulgarian idea was crushed when in 1941 the army re-entered Skopje, and Bogdan Filov recorded in his diary that pro-Serbian sentiments had already taken root. But most importantly: the Soldiers' Uprising in September 1918 heralded the beginning of the Bulgarian civil war. We can safely say that it still continues today.

WWI WAS THE ROOT CAUSE of the Bulgarian tragedies. The national identity was crushed; since 1918, and even today, the elites have failed to invent a new one. The question of the goal, the road, the dream, will haunt generations of Bulgarian intellectuals. They will never again come to an agreement.

Nothing will ever be the same again – the economy, culture, the army, self-esteem. The sense of continuous failure will drain the Bulgarian imagination drop by drop. WWII and real socialism will be the episodes of this drama, only that nobody will try to woo Bulgaria again. It will be threatened, it will be commanded, it will be bribed, but none of its rulers will see their name in such a place of honor as the Vienna Hofburg Palace.

TODAY, BULGARIA HAS FINALLY WON, but it cannot believe it. It is part of the happiest part of mankind, but feels the least happy and is the most insecure. In contrast to most of its Balkan neighbors, history has smiled upon it, but it does not smile back. The British historian, Professor Richard Crampton, an expert on Bulgaria, calls it victim complex. Perhaps this is the most important reason for the scores of missed chances after 1989; for the nihilism, the pessimism, the hesitations, the divisions, the strife. And when you do not value what you have; when you do not know where you are today and where you are going tomorrow, you will always feel worse than you actually should. WWI is therefore worth thinking about as what stopped Bulgaria. We need to see if there is a new limit, or if the sky is the limit. ■

КРАЯТ НА ДЕМОКРАЦИЯТА?

THE END OF DEMOCRACY?

Победата ѝ през 1989 беше толкова всеобхватна, че трябваше да е за вечни времена. Франсис Фукуяма я предсказа половин година преди разклащането на Източния блок с есето "Краят на историята?". В него той обяви, че либералната демокрация е окончателната, върхова политическа система; че тя не може да стане по-добра; и че с възцаряването ѝ идва окончателният край на идеологическите противопоставяния ("... не просто краят на Студената война..., а краят на историята като такава: тоест крайната точка в идеологическата еволюция на човечеството и универсализацията на западната либерална демокрация като финална форма на управление"). Три години по-късно, когато СССР вече не съществуваше, Фукуяма превърна есето си в книга - вече без никаква въпросителна в заглавието. А през 2000 година Freedom House отчете, че две трети от всички държави в света вече са демокрации.

25 ГОДИНИ ПО-КЪСНО ОБАЧЕ по всичко личи, че историята се завръща (Ален Бадиу дори написа съответния отговор на Фукуяма, озаглавен "Прераждането на историята"). През януари излезе поредното изследване на Freedom House, което отчете намаляване на глобалната свобода - за осма поредна година. Една анкета в седем държави от ЕС показва, че над половината избиратели нямат никакво доверие в собствените си правителства. Навсякъде в Европа избирателната активност катастрофално спада през последните две десетилетия; делът на членовете на различни политически партии е паднал сред от три до десет пъти от 60-те години насам.

А в Съединените щати - родината на модерната демокрация - професионалното политиканство и разделянето на обществото на два все по-полярни лагера превръща управлението в почти непосилна задача (до степен да прекъсне за цели 15 дни функционирането на федералното правителство през миналата есен).

НО НАЙ-СЕРИОЗНИЯТ УДАР върху демокрацията дойде от страните, които трябваше да са перлата в короната ѝ. От Украйна, която десет години след Оранжевата революция отново трябваше да излезе по площадите. От Ирак, Афганистан и Египет, където от толкова старателно мътеното демократично яйце се излюпиха фундаменталистски чудовища.

Както писа The Economist в едно скорошно есе по темата, не е трудно да се разбере защо демокрацията е толкова атрактивна стока. Демократичните страни като цяло са по-богати от недемократичните; по-рядко воюват; по-добре се справят с корупцията. Защо тогава днес демокрацията изглежда загубила привлекателността си за толкова много хора?

ОСНОВНАТА ПРИЧИНА Е, че тя никога не е била онази неумолима вълна в общественото развитие, каквато я представяха мислители като Фукуяма. Демокрацията всъщност е твърде рядко цвете. Първото ѝ поклане е в древна Атина (в която всеки имал право на глас, освен ако, както казваше Тери Пратчет, не бил лишен от него поради бедност,

its fall in 1989 was so all-encompassing that it was supposed to last forever. Francis Fukuyama predicted the decline of the Eastern Bloc half a year before it happened in an essay called "The End of History?" There he announced that liberal democracy was the final, supreme political system; that it could not get any better; and that once it was established the definitive end of ideological confrontations would come ("... not just the end of the cold war, ... but the end of history as such: that is, the end point of mankind's ideological evolution and the universalisation of western liberal democracy as the final form of human government"). Three years later, when the USSR no longer existed, Fukuyama turned his essay into a book, but with no question mark in the title. And in 2000, Freedom House reported that two thirds of all countries in the world were democracies.

25 YEARS LATER, HOWEVER, there are signs indicating that history is repeating itself (Alain Badiou wrote a response to Fukuyama entitled "The Rebirth of History"). In January, additional research was conducted by Freedom House which reported that there is a decrease in global freedom - for the eighth year in a row. A survey conducted in seven EU countries showed that more than a half of the voters had no confidence in their own governments. Electoral activity all over Europe has been disastrously falling in the last two decades; the share of members of different political parties has decreased from between three to 10 times since the 1960's.

And in the United States - the homeland of modern democracy - the professional dabbling in politics and the separation of the society into two ever more polar political opposites is making government an almost unachievable task (to an extent that the federal government stopped functioning for 15 days last fall).

BUT THE MOST SERIOUS BLOW to democracy came from the countries which were supposed to be the jewel in its crown. From the Ukraine, which 10 years after the Orange Revolution had to meet on the squares again. From Iraq, Afghanistan and Egypt, where fundamentalist monsters hatched from the democratic egg so diligently brooded.

As The Economist wrote in a recent essay on the topic, it is not difficult to understand why democracy is such an attractive commodity. Democratic countries, as a whole, are richer than undemocratic ones; they have less wars; they cope better with corruption. Why then does democracy seem to have lost its attractiveness for so many people today?

В древна Атина всеки имал право на глас, освен ако, както казваше Тери Пратчет, не бил лишен от него поради бедност, лудост или факта, че е жена

лудост или факта, че е жена). Но след това тя изчезва от картите за почти две хилядолетия. Дори през уж просветения XX век почвата рядко е благоприятна за нея - първата германска демокрация не издържа и 15 години, преди да падне под напора на нацистите. През 1941 в света има само 11 демокрации, а и те невинаги се вписват в съвременното ни разбиране за смисъла на думата (Швейцария например дава на жените правото на глас едва през 1971). Накратко, демокрацията не е нещо, което се развива от само себе си под натиска на естествените закони - тя изисква непрекъснати грижи. Но след триумфа си в Студената война останалият без врагове Запад сякаш повярва в обратното. Наивните опити в Ирак и Афганистан доказаха, че демокрацията не може просто да се наложи със свикването на избори. За да проработи тя, са нужни силни обществени институции и, най-вече, добре информирано и активно обществено мнение.

МЕЖДУ ДРУГОТО ПРОСЛОВУТОТО ЕСЕ на Фукуяма завършва с едно почти пророческо изречение. Краят на историята, пише той, ще е тъжно време, защото "битката да получиш признание, желанието да рискуваш живота си за абстрактна цел, идеологическата борба, извикваща на преден план кураж, дързост, въображение и идеализъм, ще изчезнат, заменени от икономическа пресметливост, безкрайно разрешаване на технически проблеми, екологични тревоги и задоволяване на сложни потребителски нужди". Вече видяхме ефектите от това. Сега сме във време на изострящи се противопоставяния - с Русия, с Китай, с ислямския свят - които съвсем естествено предизвикват тревога. Но те могат също така да се окажат именно онези необходими родилни болки за "прераждането на историята". Демокрацията има нужда от противници. Просто защото, както казваше Чърчил, тя е най-лошата форма на управление - освен всички останали, които сме изпробвали. ■

THE MAIN REASON IS that it was never the unrelenting wave of social development that thinkers like Fukuyama claimed it would be. Democracy, in fact, is a rather rare flower. It first germinated in ancient Athens (where everyone had a right to vote, unless, as Terry Pratchett said, they were deprived of it for being poor, insane or a woman). But later, it disappeared from the maps for almost two millennia. Even during the allegedly enlightened 20th century it was rare— the first German democracy did not even survive for 15 years before falling down under the pressure of the Nazis. In 1941, there were only 11 democracies in the world, and not all of them matched the term as we know it today (Switzerland, for example, gave women the right to vote in 1971). In short, democracy is not growing by itself under the pressure of natural laws — it requires uninterrupted care. But once the West triumphed in the Cold War and had no enemies, it seemed to believe in the opposite. The naive attempts made in Iraq and Afghanistan proved that democracy could not just be imposed by organizing elections. In order to make it work, strong public institutions and, most of all, a well informed and active public opinion are needed.

BY THE WAY, THE FAMOUS ESSAY written by Fukuyama ends with an almost oracular sentence. The end of history, he wrote, will be a very sad time because "the struggle for recognition, the willingness to risk one's life for a purely abstract goal, the worldwide ideological struggle that called forth daring, courage, imagination, and idealism, will be replaced by economic calculation, the endless solving of technical problems, environmental concerns, and the satisfaction of sophisticated consumer demands". We already saw the effects of that. We are currently living in a time of aggravating confrontations — with Russia, China, the Islamic world, which are naturally causing concern. But they may turn out to be those necessary labor-pains for "the rebirth of history". Democracy needs opponents. Simply because, as Churchill once said, it is the worst form of government except all the others that have been tried. ■

Особености на националния смях

Peculiarities of the National Sense of Humor

45 / 2014

Защо българите толкова се боят да не бъдат смешни, и защо упорито смесват хумора и сатирата?

В България, както и в много страни по света, 1 април е канонизиран от светския календар като ден на шегата. Понякога го наричат и ден на лъжата - и тъй като шегата и лъжата трудно се приемат като синоними, това поражда някои логични въпроси за природата на българския смях. Какъв е той? И какво е отношението на българите към собствения им смях? Това са въпроси, които съвсем рядко са занимавали българската хуманитаристика. Интересът към темата е бил по-скоро откъслечен, и винаги препазлив откъм обобщения.

ДА СЕ ТВЪРДИ, ЧЕ БЪЛГАРИТЕ СА по принцип весели, весели и жизнерадостни хора, би било силно преувеличено. Да се твърди, че са мрачни и кисели темерути, също не би било вярно. Истината е някъде по средата и... малко встрани. Смяхът е универсално човешко качество, универсална способност. Той е присъщ на човека, както отбелязва Аристотел. Всички хора по света се смеят на едно или друго. В същото време смяхът е културен феномен и културно определящ белег, обилно напосрнат със специфичен социален и исторически контекст. Поради което смешното за французи или англичани не винаги е смешно за германци или руснаци. Тази особеност на смяха е родила множество научни статии и монографии, посветени на проблемите на преводимостта при хумора и сатирата.

НЯМА УНИВЕРСАЛНА ТЕОРИЯ за смяха, макар че за последните три века са създадени над сто такива теории. Всяка от тях систематизира някакви необходими условия, но нито една не е успяла да затвори в теоретична рамка достатъчните условия. Изглежда, ►

Why are Bulgarians so afraid of being laughed at and why do they confuse humor and satire?

In Bulgaria, as in many other countries around the world, the 1st of April has been canonized as April Fools' Day, or April Lies' Day. Since jokes and lies are not really synonyms, this raises some logical questions about the nature of the Bulgarian sense of humor. What is it like? And what is the Bulgarian attitude about their own sense of humor? These questions are rarely dealt with by Bulgarians. Interest in the subject tends to be sketchy and always has generalizations.

TO CLAIM THAT BULGARIANS are generally jovial, cheerful and optimistic people would be greatly exaggerated. To claim that they are a sour bunch would not be true either. The truth lies somewhere in the middle and... slightly off-center. Laughter is a universal human attribute, a universal ability. According to Aristotle, laughter is what distinguishes humans from all other animals. Everybody laughs at one thing or another. At the same time, laughter is a culturally-defining trait shaped by a specific social and historic context. Hence, what is funny to a Frenchman or Englishman is not necessarily funny to the German or Russian. This peculiarity of laughter has produced many scientific articles and monographs devoted to the issues of translating of humor and satire.

THERE IS NO UNIVERSAL THEORY of laughter, although more than a hundred such theories have evolved in the last three centuries. Each theory systematizes certain necessary conditions, but none of them have identified the sufficient conditions. It appears that research in this field is still at the stage when Bergson's claim was valid: a strictly rational theory of laughter is not possible, because laughter is essentially irrational. Even so, laughter is a real thing, it exists, changes and evolves, due to which the study of this intellectual, physical and emotional phenomenon will ►

► изследванията в тази сфера все още са на етап, в който трайно валидно остава твърдението на Бергсон: строго рационална теория за смеха не е възможна, защото той по своята природа е ирационален. Дори и така да е, смехът е нещо реално, той съществува, променя се и се развива, поради което и изследването на този интелектуален и мускулно-емоционален спазъм ще продължи да изкушава. Затова и интересът към българския смях с неговите особености, наклонности и предпочитания е напълно разбираем.

Първото нещо, което прави впечатление при по-внимателно разглеждане на известните фолклорни и литературни образци от миналото е, че българският смях проявява подчертани предпочитания към сатирата, а не към хумора. Тук трябва внимателно да обясним, че това са два принципино различни типа смях не само в жанрово отношение, но като същност и цел. Хуморът е форма на общуване между социално равностойни индивиди, той е проява на естествена солидарност. Затова обикновено е незлоблив, добродушно закачлив, търсещ шегата и забавлението. Той не поставя прегради за разлика от сатирата, която е остракиращ смях с ясно изразен дигактичен прицел и йерархична структура.

САТИРИКЪТ СТОИ НРАВСТВЕНО ИЗВИСЕН над обекта на смеха, той го наблюдава от високо и произнася нравствена присъда. В българската културна традиция сатирата доминира, а хуморът живее в нейната сянка. Освен това в критически и други текстове понятията хумор и сатира често се срещат като синоними, каквито, строго погледнато, не са. Това подсказва известна недоразвитост в разбирането за хумора. В каталога на българските сатирични и хумористични издания, печатани до средата на миналия век, има твърде много бодящи, жлеещи, удрящи, пронизващи, режещи и като цяло причиняващи болка имена на вестници - "Сатър", "Бич", "Жило", "Шило", "Дяволско шило", "Остен", "Костурка", "Комар", "Коприва", "Скорпион", "Смок", "Оса", "Бодил" и т. н. Прави впечатление, че в българския фолклор има твърде малко смешни песни (под 3%), като в половината от тях някакви животни са травестираны в човешки роли. Заек тръгнал да се жени, качнал бръмбар на трънка и започнал да грънка... Сякаш нашите предци не са били докрай убедени, че смехът е присъщ на човека. В традиционното фолклорно общество той е по-скоро приемлив за деца, а в света на възрастните е строго регламентиран и често ритуално обременен. Приемлив е на сватби, кръщенета и някои празници.

ДА БЪДЕШ СМЕШЕН, да ти се смеят хората, е знак за социална непълноценност, това е стигма, от която е било естествено човек да се пазя. Типичен за фолклорния смях е присмехът. Това донякъде обяснява и защо през Възраждането доминиращият тип смях във възрожденските вестници е сатирата. Хуморът там е малко и по-скоро е изключение. Тук трябва да се спомене и особената роля на православната догма, която приема смеха по-скоро за грях, от който вярващите трябва да се пазят, защото никъде в Евангелието не е споменат Христос да се е засмял. Смехът е присъщ по-скоро на евреите и езичниците. Техният бесовски смях сподирял Спасителя по пътя към Голгота. На Запад тази норма също е била позната, но тя постепенно е разрушена с развитието на градската култура, особено в епохата на Ренесанса. Това добре личи в традицията на карнавала, както и в творчеството на автори като Бокачо, Чосър, Рабле, Сервантес, Шекспир и много други. Православният изток също е познавал шумния, заговезнишки смях с неговите балагани и кукерски игри, но той не се е превърнал в светска култура ►

Да се твърди,
че българите
са по принцип
весели, ведри и
жизнерадостни
хора, би било силно
преувеличено. Да
се твърди, че са
мрачни и кисели
темерути, също не
би било вярно

► continue to attract researchers. This is why the interest in the Bulgarian sense of humor and laughter with its peculiarities, tendencies and preferences is quite understandable.

The first thing that is impressing upon closer examination of famous past folklore and literary examples is that the Bulgarian sense of humor shows a preference for satire over humor. Here it should be carefully explained that these are two fundamentally different types of laughter, not only in terms of genre, but in essence and purpose. Humor is a form of communication between socially equal individuals, it is a manifestation of genuine solidarity. Therefore it is usually harmless, good-natured banter, intent on fun and jokes. It does not have barriers, in contrast to satire which is ostracizing laughter with a clear didactic target and hierarchical structure.

SATIRISTS TAKE A MORALLY SUPERIOR STANCE toward the object of their laughter, looking down and passing moral judgement upon them. In Bulgarian cultural, tradition satire dominates and overshadows humor. Moreover, in critical and other texts the concepts of humor and satire are often seen as synonyms which, strictly speaking, they are not. This suggests a certain immaturity in the Bulgarian understanding of humor. The catalogue of Bulgarian satirical and humorist publications, appearing

until the mid-1950's, contains far too many pricking, stinging, biting, hitting, stabbing, cutting and generally pain-causing names: "Satar" (Chopper), "Bich" (Whip), "Zhilo" (Sting), "Shilo" (Awl), "Osten" (Goad), "Kosturka" (Blunt Knife), "Komar" (Mosquito), "Kopriva" (Nettle), "Skorpion" (Scorpion), "Smok" (Grass Snake), "Osa" (Wasp), "Bodil" (Thistle), etc.

It is noteworthy that in Bulgarian folklore there are very few funny songs (less than 3 percent) and in half of them animals are assigned human roles. For example, one about Rabbit getting married or about Beetle perching on a thorn and playing his horn. It is as if the Bulgarians of yore were not fully convinced that laughter is a human-only trait. In traditional folklore society it is acceptable for children, but in the adult world it is strictly regulated and often ritualized. Laughing was acceptable at weddings, baptisms and some religious or secular festivals.

LOOKING FUNNY TO OTHERS and being laughed at is a sign of social inferiority. It is a stigma man naturally wanted to escape. Mockery is a typical type of laughter in folklore. This partly explains why during the Revival Era (the Bulgarian Renaissance, late 18th and 19th centuries) satire dominated the newspapers. There is little humor and today it is an exception. Let us also note the special role of the Orthodox dogma which regarded laughter as a sin, which believers should guard against, because Jesus Christ is never said to laugh anywhere in the Gospels. Laughter is more typical of Jews and heathens whose diabolical laughter accompanied the Saviour on the way to Calvary. This norm was also known in the West, but it was gradually eroded by the development of an urban culture, especially during the Renaissance. This can be seen in the carnival tradition, as well as in the work of authors such as Boccaccio, Chaucer, Rabelais, Cervantes, Shakespeare and many others. The Orthodox Christian East also knew loud, raucous laughter at pre-Lenten celebrations, complete with festive booths and masquerades, but this kind of laughter did not evolve into a secular culture and secular literature.

According to Sergei Averintsev, in Western languages the sentence "The saint made a joke" is semantically acceptable. In Russian, though, the corresponding sentence is impossible: the subject "saint" simply cannot be combined with such a predicate because the Russian verb "to joke" is frequently used to describe the activity of the devil and "the joker" is the most popular Russian euphemism for the devil. In this connection, in the Bulgarian patriarchal rural world of the Revival era laughter was most often associated with various forms of pranks, horseplay, practical jokes or ►

► и светска литература.

Според Сергей Аверинцев в западните езици изразът “святий пошутил” (The saint made a joke) е семантически допустим, за разлика от руския, където той е невъзможен. Подлогът “святий” отказва да се свърже със сказуемото “пошутить”, защото “шутът” е евфемизиран бяс. Нека в тази връзка споменем, че в българския патриархален селски свят от епохата на Възраждането смехът най-често е свързан с правенето на джумбуши, майтапи, зевзекълци и маскарлъци или с участието в зиафети, ешигемемта, масали и мохабетни. Това е лексиката, която устойчиво съпътства образите на веселостта.

ХУМОРЪТ Е ПО-ИНТЕЛЕКТУАЛНАТА ФОРМА на смеха, неговия по-висок дестилат. Той е пристъц на града и на градската култура. Това е забелязано и коментирано още през Античността от римския писател Квинтилиан, който нарича изисканата и остроумна шега, шеговитото светско поведение с думата *urbanitas*, която в корена си има ясна препратка към града и градското.

Изглежда българският вкус към смеха с неговото влечение по-силно към сатирата и по-слабо към хумора е белязан от сравнително късното развитие на градската култура. Явно възрожденските инерции и фолклорът са оставили трайни следи.

Далеч съм от мисълта, че българската култура е безхуморна. Има един период, за съжаление кратък, със своеобразен взрив на хумористични издания. Става дума за първото десетилетие на миналия век, времето на вестник „Българин“ и още двайсетина подобни вестници и списания, очертали по-скоро траекторията на пропуснатите посоки за развитие.

СЛЕД ПЕРИОДА НА ВОЙНИТЕ социалният контекст вече рязко е променен и жизнерадостният, незлоблив хедонизъм на българановци по-нататък става труден или невъзможен.

Нека споменем най-сетне и още нещо. Носителят на смешното в българската масова култура, носителят на българското във вицете, вездесещият Бай Ганю в своето литературно битие е смешен, но не е смеещ се българин. Той се страхува да не изглежда смешен и точно това го прави комичен. Смехът за него е маргинализираща стихия. Смешни могат да бъдат другите, но не и той. Това ретроградно и старомодно разбиране за смеха беше характерно и за официозната, идеологически обременена култура от десетилетието на социализма. Достатъчно е да се припомни, че единственият хумористичен вестник от онова време, „Стършел“, беше издание на управляващата партия. Но дори и тогава имаше и друг, несакциониран от идеологически норми смях, разпространяван устно чрез вицете и градския фолклор.

След като дотук без никаква претенция за изчерпателност само разпопихме леко тази щекотлива и трудна тема, нека завършим с нещо, казано от гръцкия писател Никос Диму. Според него има два начина човекът да се помири със своята съдба: единият е религията, а другият е хуморът. ■

Humor is the more intellectual form of laughter, its higher loftier form. It is typical of the city and urban culture

► other types of mischief, or of carousal, revelry, feasting and fun. As a whole, merrymaking tended to be described in lowly, rather vulgar or profane terms.

HUMOR IS THE MORE INTELLECTUAL FORM of laughter, its higher loftier form. It is typical of the city and urban culture. This was noted and commented on in antiquity by the Roman writer Quintilian who denoted the sophisticated, witty jokes, jocular, urbane manners with the word *urbanitas*, which makes a clear reference to the city and the urban environment.

It seems that the Bulgarian's taste for laughter with his penchant for satire rather than humor is marked by the relatively late development of urban culture. Clearly the Revival inertia and folklore left lasting traces.

I do not believe that Bulgarian culture lacks humor. One period, albeit a brief one, was marked by a downright explosion of humorous publications. This was the first decade of the last century, the time of the newspaper *Balgaran* and 20 or so other similar newspapers and magazines, which outlined the path of the missed directions of development.

AFTER THE WARS the social context changed dramatically and the cheerful, good-natured hedonism of the *Balgaran* editors and contributors became difficult or impossible.

Finally, let us note one more thing. The quintessential comedic character in Bulgarian mass culture, the epitome of all things Bulgarian in jokes – the ubiquitous Bay Ganyo – was originally born as a literary character in a late-nineteenth century novel who is a laughable but not a laughing Bulgarian. He is afraid of being laughed at and this, precisely, is what makes him comic. For him, laughter is a marginalizing force. Only others can be laughed at, but certainly not him. This retrograde and old-fashioned idea of laughter was characteristic of the official, ideologically-laden culture in the decades of socialism. It suffices to recall that the only humorous paper from that time *Starshel* (Hornet), was a publication of the ruling party. Even then there was another laughter not sanctioned by ideological norms, spread by word of mouth through jokes and urban folklore. Now that, without any claim to exhaustiveness, we have merely scratched the surface of this touchy and difficult subject, let us end by quoting the Greek writer Nikos Dimou. According to him, there are two ways for man to be reconciled to his fate: one is religion, the other is humor. ■

До топ
центъра
на града?
О, да.
Вече летим
до летище
Линате.

MILAN

Милано

от
€ 63

еднопосочна
цена

от
€ 125

двупосочна
цена

Цената е крайна и включва: всички летищни такси,
1 бр. ръчен багаж до 10 кг + 1 бр. дамска чанта/лаптоп,
кейтеринг на борда, безплатен check-in.
Чекиран багаж може да се заплати преди полет на летище
или в офис на издателя на билета. Цена на първо парче багаж
до 23 кг - 20 евро на посока.
Авиокомпанията предлага цени и с включен чекиран багаж.
Вижте всички предложения и резервирай на www.air.bg

България Ер
Национален Превозвач www.air.bg

ПРИЯТЕН
ПОЛЕТ

ПРИЯТНИ
ЕМОЦИИ

88 | **КОЛКО СТРУВА
НЕБЕТО?**

WHAT PRICE IS THE SKY?

92 | **ОБРАТНАТА СТРАНА НА ЛУНАТА**
THE DARK SIDE OF THE MOON

82 | **ПОГЛЕДНИ МЕ В ОЧИТЕ**
LOOK ME IN THE EYE

ПОГЛЕДНИ МЕ В ОЧИТЕ

Техниките да познаете кой ви лъже съвсем не се
изчерпват до езика на тялото, пелмеченото и
зарения поглед

Текст КРИСТИНА НИГОХОСЯН / Фотография SHUTTERSTOCK

Да разпознаваме кога ни казват истината и кога ни лъжат е едно от ключовите умения за оцеляване. От него зависи дали ще ни наемат на работа, дали ще попаднем на правилния партньор и дали ще ни излъжат в грамажа на домовете, които купуваме. За целта от векове човечеството разчита на традиционни тестове като езика на тялото и дали ни гледат в очите, когато разговаряме. Оказва се обаче, че на 20 000 души едва 50 са способни да засекат лъжата по тези заобиколни методи. Останалите със същия успех биха могли просто да налучкат.

„ИДЕЯТА Е, ЧЕ ЛЪЖАТА предизвиква госта силни емоции в нас,“ казва Тимъти Ливайн от University of Alabama. Нервност, вина и дори оживление са неща, които трудно могат да се прикрият дори от хора, които си мислят, че разполагат с лице на покерджии. Защото микроизраженията могат да ни издадат. Проблемът е, че колкото

хора на планетата, толкова физиономии и реакции. „Няма еднакви знаци, които се появяват, когато някой мами,“ казва специалистът по сигурността Томас Ормрод от Университета в Съсекс. „Аз се смея нервно, друг става много сериозен, някои хора гледат втренчено в очите, а други избягват зрителен контакт“. Ормрод казва, че служителите по сигурността на летищата във Великобритания ползват специални въпросници със затворени въпроси, които не целят да научат нещо от пътуващия, а да позволят на служителя да наблюдава промените в държанието му. „Методът не е ефективен“, категоричен е Ормрод и допълва, че служителите често „откриват“ подозрително държание само в членове на определени етнически групи.

ЗАТОВА ТОЙ И КОЛЕГАТА МУ Коръл Данго от Университета в Улвърхемптън се заемат да направят кратък наръчник за откриване на лъжата. В основата му е най-

обикновеният разговор, при който да се вслушаме в отговорите на човека срещу нас и да открием слабите места в разказа му, ако има такива. Използването на отворени въпроси (такива, на които не може да се отговори само с „да“ и „не“) е добра възможност да оставим човека срещу нас сам „да се оплете“ в лъжите си. Същото важи и за изненадващи въпроси - например такива, които рязко сменят темата или посоката на разговора. Въпросите за конкретни дребни детайли (по кой път са стигнали до летището, кой номер автобус са ползвали) позволява лесно разпознаването на лъжата. Много е важно обаче, подчертава Ормрод, да не се издаваме, ако засечем лъжа.

ВСИЧКО ТОВА МОЖЕ ДА ВИ ЗВУЧИ очевидно и близко до здравия разум, но дава изненадващо добър резултат: тренираните по новия наръчник на Ормрод и Данго 20 пъти по-добре засичат подозрителните пътници. На същите принципи в общи линии

се уповава и Ларей Куай, която 23 години работи като агент на ФБР. Нейните съвети за това как да разпознаем лъжата са сведени до осем основни точки:

- Играйте доброто ченге. Доказано е, че когато се държим приятелски и с разбиране към разпитвания, вместо да сме груби и застрашителни, можем да измъкнем много повече информация.
- Разчитайте на ефекта на изненадата. Подобно на Ормрод, Куай също смята, че трябва да се задават въпросите, които са най-малко очаквани. Ако разговорът върви структурирано в една посока, човекът срещу нас дори може предварително да подготви отговорите си.
- Слушайте, а не говорете. Хората, склонни към лъжа, имат тенденцията да говорят повече и да използват по-сложни изречения с надеждата да изглеждат достоверни. Стресът кара хората да повишават тон, говорят по-бързо и да изпитват внезапно падане или повишаване на гласа. Честото

покашляне и прочистване на гърлото също са знак за вътрешно напрежение.

- Обърнете внимание на думата „не“. Начинът, по който някой отрича, би могъл да ни насочи дали цели да скрие нещо. „Не“ с поглед встрани, със затворени очи, колебливо или пък проточено - това са все признаци, че ни лъжат.
- Промените в начина, по който някой отговаря, също са показателни. Напрежението ни кара да говорим по-официално или пък да сме прекалено екзалтирани и да използваме преувеличени изрази („невероятно“, „страхотно“ и т.н.).
- Нормалният начин, по който някой би разказал една история няколко пъти, е да добавя нови детайли и да си спомня допълнителни факти. Лъжите обаче се придържат към една стриктна версия, която не търпи промяна. Начинът да ги накараме да се объркат е, като ги помолим да я разкажат наобратно.
- Внимавайте за прекалено сервилничене.

Ако някой постоянно се опитва да ви прави комплименти, смее се на всичките ви шегу и се съгласява с всичко, което кажете, е твърде вероятно да се опитва да ви „успи“. Задавайте допълнителни въпроси. Дори да са налице повече от горните признаци, това не винаги означава, че си имаме работа с лъжец. Някои хора просто са по-притеснителни и нервни по природа, или пък от разговора зависи нещо важно за тях (например интервю за работа). В този случай допълнителните поясняващи въпроси ще ви свършат работа.

МАКАР ВСИЧКИ ТЕЗИ ТЕХНИКИ да изглеждат важни най-вече за хората, които работят в сферата на сигурността, Ормрод твърди, че всеки може да се възползва от тях и в ежедневието си. „Прилагам ги при децата си,“ пояснява той и напомня, че е важно да тръгнем към разговора непрегубедени и без предварително да сме решили, че ни лъжат. ■

Look Me in the Eye

The techniques used to recognize who is lying to you are not at all limited to body language, stuttering and a roving gaze

By CRISTINA NIGOHOSEYAN / Photography SHUTTERSTOCK

Recognizing when people are telling us the truth and when they are lying to us is one of the key survival skills. It depends on it whether we are to be employed, whether we will find the right partner and whether the weight of the tomatoes that we are buying will be a lie. For that purpose mankind has for centuries been relying on traditional tests such as body language and whether people look us in the eye, when we are talking with them. It turns out though that only 50 in 20 000 people are capable of detecting the lie following these roundabout methods. The rest may just guess with the same level of success.

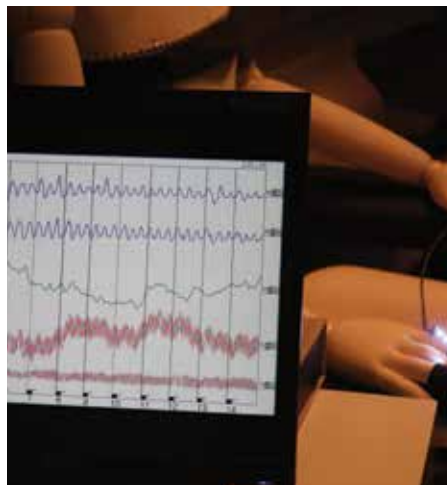
„THE TRUTH IS THAT A LIE causes quite strong emotions in us” Timothy Levine from the University of Alabama in Birmingham says. Nervousness, guilt and even liveliness are things that may hardly be disguised even by people who think they have a poker face. Because micro-expressions may give us away. The problem is that as many people there are non the face of the Earth, as many physiognomies and reactions there are. “There are no identical signs, which manifest themselves when someone is cheating”, the security specialist Thomas Ormerod from the University of Sussex says. I laugh nervously, another person becomes very serious, some people stare in the other person’s eyes, and others avoid eye contact”. Ormerod says that the members of the security personnel at the airports in Great Britain are using special questionnaires with closed questions, which are not aiming at learning something from the travelling person, but rather at allowing the officer to observe the changes in his/her behavior. “The method is not efficient”, Ormerod is categorical and adds that officers are often “detecting” suspicious behavior only in members of certain ethnic groups.

THEREFORE HE AND HIS COLLEAGUE Coral Dando from the University of Wolverhampton are taking up elaborating a small reference book for detecting lies. At its basis is the most simple conversation, during which we are to listen to the answers of the person in front of us and to find the weak spots in his narrative, if any. The usage of open questions (ones you cannot answer with just “yes” or “no”) is a good opportunity

to let the person in front of us “get tangled” in his/her lies. The same thing is true for surprising questions as well - for example ones that are suddenly changing the topic or direction of the conversation. The questions about small details (which route did they follow in order to reach the airport, what was the number of the bus that they used) allows for the lie to be easily discerned. It is very important though, Ormerod emphasizes, not to give ourselves away if we detect a lie.

THIS MAY ALL SOUND obvious and close to the good sense to you, but it is giving a surprisingly good result: the ones trained in accordance with the new reference book by Ormerod and Dando are detecting the suspicious passengers 20 times better. LaRae Quy, who has been working as an FBI agent for 23 years, is basically relying on the same principles. Her advice as to how are we to recognize lies are reduced to eight fundamental items:

- Play the good cop. It has been proven that when we are acting friendly and with understanding with the interrogated person, instead of being rude and threatening, we can wring out much more information.
- Rely on the effect of the surprise. As Ormerod, Quy also thinks that the least expected questions are the ones that have to be asked. If the conversation is going in one direction in a structured manner, the person in front of us may even prepare his answers beforehand.

- Listen, rather than talk. People, prone to lying, have the trend of talking a lot and using complex sentences with the hope of seeming trustworthy. Stress makes people raise their voice, speak faster or experience a sudden growing silent or growing louder of the voice. The frequent coughing and clearing of the throat are also a sign of internal stress.
- Note the word „no“. The way in which someone is denying something, may orient us as to whether he/she aims to conceal something. “No” with a glance to the side, with eyes shut, hesitantly or prolonged - those are all signs that people are lying to us.
- The changes in the way, in which someone is replying to us, are also indicative. Stress makes us speak more officially or be too exalted and use overstated expressions (“incredible”, “magnificent” and so on).
- The normal way, in which someone would retell a story several times, is by adding new details and remembering additional facts. Liars however are sticking to a single strict version, which is not subject to change. The way we can induce them to make a mistake is by asking them to tell it backwards from end to the beginning.
- Watch out for too much servility. If someone is constantly trying to make compliments to you, he/she is laughing at all your jokes and is agreeing with everything you say, it is quite possible that he/she is trying to “dupe” you.
- Ask additional questions. Even if there are more of the above signs, this does not always mean that it is a liar we are dealing with. Some people are just more easily getting worried and nervous by nature, or something important for them depends on the conversation (for example a job interview). In this case the additional clarifying questions will do the job for you.

ALTHOUGH ALL THESE TECHNIQUES seem important mostly to the people who are working in the field of security, Ormerod maintains that anybody can take advantage of them in his/her daily life. “I am applying them to my children”, he explains and reminds that it is important to approach the conversation unjaudiced and without having decided beforehand, that we are being lied to. ■

БЕЗ ГРАНИЦИ

ОБРАЗОВАНИЕ И
БИЗНЕС

международна конференция

13/11/18

хотел "Маринела" | 16:00

www.edu-business.info

ON
AIR

С подкрепата на:

Lenovo

Ипотечен кредит **ДОМ ЗА ТЕБ**

*От Вкъщи
по-хубаво няма!*

- Ниска лихва
- Честен подход и прозрачни условия
- Безплатна имуществена застраховка

Централна Кооперативна Банка
Важният си ти.

*5050

www.ccbank.bg

КОЛКО СТРУВА НЕБЕТО?

BMW M4 Cabriolet е по-тежко, по-бавно и доста по-скъпо от "обикновеното" M4. И също доста по-привлекателно

Текст КОНСТАНТИН ТОМОВ / Фотография КОЛЕЛА

Как ви изглежда тази идея: да вземете една прочута спортна кола и нарочно да я направите мъничко по-бавна, много по-тежка, с по-малко окачване и осезаемо по-скъпа? Звучи ли ви като бизнес план, начертан от Бени Хил? Но всъщност това е рецепта на М-поделението на BMW - и то много успешна рецепта.

НЯКОГА М-КОЛИТЕ, като например легендарната първа M3 E30 от 80-те години, се появиха само защото правилникът на туринг шампионатите изискваше състезателните машини да имат и пазарни версии. Но постепенно в BMW Motorsport осъзнаха, че клиентите за такива автомобили не са състезатели, и дори не са любители на пистите. И тогава сменяха не само името си,

съкращавайки го до лаконичното "М", но и цялостната концепция.

ДНЕШНИТЕ М-КИ СА са чудовищни машини в сравнение с онази първа M3, която имаше едва 195 коня. Но те се купуват от хора, които търсят не само скоростта, а и престижа и дори удобството. M4 Cabriolet е най-красноречивият пример.

BMW M4
Convertible

450

к. с. максимална мощност
hp max power

550

Нм максимален въртящ момент
Nm maximum torque

4.3

секунди 0-100 км/ч
seconds 0-100 km/h

1865

кг собствено тегло
kg curb weight

пакета Competition - 450. Този мотор се по-гажда отлично със 7-степенния автоматик с два съединителя и прави от кабриолета смайващо динамична машина. Ако си доплатите за специалния M Drivers пакет, дори максималната скорост може да се увеличи от 250 до 280 километра в час.

НО ВСЕ ПАК НАДНОРМЕНОТО ТЕГЛО се усеща, особено в сравнение с обикновената Ем четворка. Както и малко по-смекченото окачване.

Колкото и да е странно обаче, точно това е козът на кабриолета. Просто защото тази кола не се цели във фанатиците, прекарващи всеки уикенд на Нюрбюргринг. Ако искате адреналин и наситени усещания, M2 ще ви даде повече на значително по-ниска цена.

M4 КАБРИО Е ЗА ХОРА, които искат да съчетаят скоростта и способностите с равни дози комфорт и наслада от живота. Които искат от време на време просто да свалят покрива и да се порадват на природата. Вградените в седалките въздушни шалове ще се погрижат това да не им навлече настинка дори през есента. Самото смъкване на покрива става за едва два-се-тина секунди и с движение, излязло сякаш от поредицата "Трансформърс". Разбира се, и цената на това удоволствие е сякаш паднала от Космоса. Обикновеното M4 струва 162 000 лева. Кабриолетът е 177 000, с цели 15 хилядарки отгоре. И с цели 82 000 повече от обикновената Четвърта серия с четирицилиндров мотор.

ОТ ДРУГА СТРАНА,

в наши дни това е цената на просто гизелово X6 - а M4 е в пъти повече кола от него. Освен това серийното оборудване е завидно богато като за BMW - навигация, кожен волан, Head-up дисплей, парктроник и така нататък. Пакетът Competition добавя към цената още 13 хилядарки - колкото цената на малолитражка - и ще ви трябват още 3 за специален цвят като този ослепително зелен металик.

ВЪОБЩЕ 200 000 ЛЕВА Е съвсем преодолима граница, ако сте щедри с опциите. Струва ли си да дадете за кола без покрив повече, отколкото ще ви струва къща с двор? Само едно по-смело натискане на газта е достатъчно, за да си отговорим на този въпрос. ■

ЯСНО ВИ Е, ЧЕ СПОРТНА КОЛА и открито небе е възшебна комбинация. Но има и един проблем: съгваемият покрив добавя тегло и отнема от устойчивостта на шасито. Инженерите могат да компенсират това, разбира се, но само като добавят още повече тегло.

В случая с M4 Cabriolet разликата е цели 250 килограма спрямо M4 купе. Да сложим допълнителен четвърт тон на един спортен автомобил е като да накараш Юсеин Болт да спринтира с две торби цимент по мишници.

НЕ Е ИЗНЕНАДА, ЧЕ кабриолетът е с цели три десети от секундата по-бавен от 0 до 100 км/ч. "Бавен" не е най-точната дума,

разбира се. Нашата местова кола е с така наречения Competition пакет, и ускорението до 200 км/ч ѝ отнема едва 4.3 секунди. Кое е по-бързо от Lamborghini Gallardo например. Кабриото има и модифициран M-диференциал с многодисков съединител, който намалява разликите в оборотите между задните колела. И, по-просто казано, ви позволява да заставате като психопат.

ПОД КАПАКА Е РЕДОВИ "шестак" с обем три литра и туин турбо, който в нормалната версия развива 431 коня, а в нашата с

What Price Is the Sky?

The BMW M4 Convertible is heavier, slower and a lot more expensive than the “ordinary” M4. And a lot more attractive

By KONSTANTIN TOMOV / Photography KOLELA

How about this: take a famous sports car and deliberately make it a bit slower, a lot heavier, with softer suspension and considerably more expensive? Does it sound like a business plan drawn up by Benny Hill?

Actually, it is the recipe of BMW's M-division – and a very successful one at that.

ONCE M-CARS, such as the legendary first M3 E30 of the 1980s, appeared only because the rules of touring championships required racing cars to also have market versions.

But gradually the BMW Motorsport team realised that the buyers of such cars are not racers and not even racing fans. That's when they changed not only their name, shortening it to the laconic "M", but their overall concept as well.

TODAY'S M-CARS are monster machines compared to that first M3 which had only 195 horsepower. But they are bought by people who are looking not only for speed but also for prestige and even comfort.

The M4 Convertible is the most eloquent example.

IT IS CLEAR THAT A SPORTS CAR and the open sky is a magical combination. There's one problem though: the folding roof adds weight and reduces chassis stability. Engineers can offset this, of course, but only by adding even more weight. In the case of the M4 Convertible, the difference is 250 kg compared to the M4 Coupe. Adding an extra quarter tonne to a sports car is like making Usain Bolt sprint with two bags of cement under his arms.

IT IS NOT SURPRISING that the Convertible is three-tenths of a second slower from 0 to 100 km/h. "Slow" is not exactly the right word, of course. Our test car is equipped with the so-called Competition Package, and acceleration to 200 km/h takes only 4.3 seconds. Which is faster than the Lamborghini Gallardo, for example. The Convertible also has a modified M-differential with multi-disc clutch that variably distributes

the drive torque between the two rear wheels. Or, to put it simply, it allows you to take the turns like a madman.

THE HOOD HIDES THE REGULAR "6" with three-litre twin turbo and 431 hp in the normal version, and 450 hp in our Competition Package. This engine gets on perfectly with the seven-speed dual-clutch automatic, turning the Convertible into a stunningly dynamic machine. If you pay extra for the special M Drivers Package, the maximum speed can even be increased from 250 to 280 km/h.

STILL, THE EXCESS WEIGHT is felt, especially compared to the regular M4. So is the slightly softer suspension.

Oddly enough, however, this is exactly the Convertible's strong feature. Simply because this car is not aimed at the fanatics who spend every weekend at the Nürburgring. If you want adrenalin and thrills, the M2 will give you more at a much lower price.

THE M4 CONVERTIBLE IS FOR PEOPLE who want to combine speed and ability with equal doses of comfort and joy of life. Who from time to time simply want to let down the roof and en-

joy the scenery. The air collar integrated into the front seats makes sure that they won't catch cold even in autumn. The roof folds away in a mere 20 seconds and with a movement straight out of the Transformers series.

Of course, the price of this pleasure, too, seems to have dropped out of Space. The ordinary M4 sells at 162,000 leva. The Convertible costs 177,000 leva, 15 grand more. And 82,000 leva on top of the ordinary 4 Series with four-cylinder engine.

ON THE OTHER HAND, nowadays this is the price of a simple diesel X6 – and the M4 is much more of a car than that. In addition, the standard equipment is lavish for a BMW: navigation, leather steering wheel, head-up display, parktronic, etc. The Competition Package adds another 13,000 leva to the price – equal to that of a low fuel consumption car, and you'll need another 3,000 leva for a special colour like this dazzling green metallic.

IN GENERAL, 200,000 LEVA are easily reached if you're generous with the options. Is it worth spending more on a car without a roof than on a house with a garden? Just step on the gas and you'll know the answer. ■

Обратната страна на Луната

The Dark Side of the Moon

68 /
2009

40 години след онази знаменита “малка стъпка” на Нийл Армстронг нищо в Космоса не е такова, каквото очаквахме

Армстронг: Хюстън, имаме проблем.

Хюстън: Какъв?

Армстронг: Руснаците са боядисали цялата Луна в червено.

Хюстън: Момчета, нали носите бяла боя с вас?

Армстронг: Да, защо?

Хюстън: Напишете отгоре Coca-Cola.

Този и още много позабравени вицове внезапно възкръснаха в края на юли, когато отбелязахме 40-ата годишнина от вероятно най-забележителното – и безполезното според някои – постижение на човечеството.

НА 20 ЮЛИ 1969, осем години след историческия апел на Кенеди, синът на счетоводител от Охайо Нийл Армстронг стъпи на повърхността на Луната и промърмори паметното “Малка стъпка за човека, голям скок за човечеството” (по ирония първите думи, изречени на друг свят, бяха с граматическа грешка – развълнуваният Нийл пропусна задължителния определителен член – one small step for a man...). Преди това няколкостотин души в контролния център в Хюстън бяха затаили дъх почти до задушаване, защото лунният модул Eagle се бе насочил доста откъд предварително определената точка за кацане, така че накрая на Армстронг и партньора му Бъз Олдрин им оставаше гориво за едва 45 секунди. Олдрин провери състоянието на двигателя, после Армстронг докладва до Земята: “Хюстън, тук база Море на спокойствието. Eagle кацна.” В този момент сърцето на този пословично студенокръвен мъж биеше със 156 удара в минута.

ПОСЛЕ ДВАМАТА ИЗЛЯЗОХА от модула – Нийл с двайсетина минути аванс – и в продължение на два часа и половина подскачаха налудничаво насам-натам около забития с мъка в коравата почва американски флаг. Шестстотин милиона души ги гледаха пряко по телевизията – абсолютен рекорд чак до 1981, когато сватбата на лейди Даяна и принц Чарлс го подобри със 150 милиона (токохва за “най-забележителното постижение на човечеството”). Дори в България, където БНТ по обясними причини пропусна събитието, прекъснаха прожекции в кината, за да съобщят новината.

Разбира се, освен тези общодостъпни факти годишнината възкреси и някои позабравени детайли. Примерно, че Бъз Олдрин, който в бурния си живот смени половин дузина религии, след кацането прочел една кратка презвитерианска молитва и използвал специалния “мобилен набор за причастяване” – ампула с вино и малка вафличка. Макар да остави историческата “малка стъпка” на Армстронг, за Олдрин остана неоспоримата чест да е първият човек, уринирал на Луната (в специален резервоар на скафандъра), а също и първият, спал там – Армстронг призна, че в седемте часа, предвидени за отгук преди излитането, не могъл да мигне заради светлините в Eagle.

САМОТО ИЗЛИТАНЕ, КАКТО СЕ ОКАЗВА, е било несравнимо по-граматично, отколкото бе представено пред споменатите 600 милиона зрители. Двигателите, които трябвало да отделят Eagle от лунната повърхност и да го откарат обратно до кораба-майка Columbia, никога не били изпитвани в реални условия.

Минимална повреда или банална грешка в изчисленията щяла да обрече двамата космонавти на мъчителна смърт от задушаване.

Самият Армстронг признава, че оценявал шансовете за успешно връщане на 50 процента,

Half a century after Neil Armstrong’s memorable ‘small step’, nothing in space is what we had expected

Armstrong: Houston, we have a problem.

Houston: What?

Armstrong: The Russians have painted the moon red!

Houston: Well, do you guys have white paint with you?

Armstrong: Yes. Why?

Houston: Write Coca-Cola on it.

This joke, as well as a number of half-forgotten ones of the same ilk, suddenly sprang to life at the end of July, when we celebrated the 40th anniversary of what is probably mankind’s most remarkable – some would say useless – achievement to date.

ON JULY THE 20TH, 1969, eight years after Kennedy’s historic appeal, Neil Armstrong, the son of an accountant from Ohio set foot on the surface of the moon and uttered the memorable line: “One small step for man; one giant leap for mankind (ironically, the first words ever said from outer space were grammatically incorrect – excited, Armstrong missed the obligatory article – as in one small step for a man...). Prior to that several hundred people in the command centre in Houston had been holding their breaths almost to the point of suffocating because the Eagle lunar module was headed far beyond the calculated landing spot, so that at the end Armstrong and his partner Buzz Aldrin had fuel enough for only another 45 seconds of flight. Aldrin checked the engine and Armstrong reported to Earth: “Houston, Tranquility Base here. The Eagle has landed.” At this moment, the heart of this proverbially cold-blooded man was beating at 156 beats per minute.

THEN THE TWO OF THEM emerged from the module – Armstrong some 20 minutes earlier – and over the course of the next two and a half hours jauntily skipped here and there around the American flag, which had been fixed in the hard soil with supreme effort.

Some 600 million people watched the live footage on TV – a figure that remained an absolute record until 1981, when the marriage of Prince Charles and Lady Diana Spencer captured the attention of a further 150 million viewers (so much for the “most remarkable achievement of mankind”). Even in Bulgaria, where Bulgarian National Television predictably missed the event, movies were interrupted in cinema theatres and the news was aired.

Other than these facts, not unknown to the general public, the anniversary revived some forgotten details. For example, that Buzz Aldrin, who has embraced some five to six different religions during his turbulent lifetime, read a short Presbyterian prayer, and used the special ‘mobile Holy Communion service set’ – a glass tube of wine and a small wafer – upon landing.

Although leaving the historic ‘small step’ for Armstrong, Aldrin was indisputably honoured to be the first man to urinate on the moon (in a special tank in his space suit), and also the first man to sleep there – Armstrong confessed that in the seven hours set aside for rest before taking off he couldn’t sleep at all due to the lights inside Eagle.

THE TAKE-OFF ITSELF, IT TURNED OUT, was incomparably more dramatic than the aforementioned 600 million viewers were allowed to see. The engines that were supposed to detach Eagle from the lunar surface and take her back to the mother ship, Columbia, had never been tested for real. A minor failure or a trivial mistake in the calculations would have condemned the two astronauts to a painful death by suffocation.

Armstrong himself confessed that he had estimated his chances of a successful return at 50 percent, and President Nixon had a ready memorial service note, prepared in case Eagle was not able to lift off. To cap it all, Armstrong broke the lever that was to start the engines at the crucial moment by pulling it too hard, so the pair had to close the circuit using a pen. In the end, however,

а президентът Никсън имал предварително приготвено траурно обръщение, ако Eagle не успее да излети. На всичкото отгоре в решителния миг Нийл твърде силно дръпнал лостчето за запалване на двигателите и го счупил, та се наложило да затварят веригата с помощта на химикалка. Все пак всичкоминало благополучно. За огромно успокоение на очакващия ги в окололунна орбита трети член на мисията Apollo 11 – Майкъл Колинс.

“През цялото време се страхувах, че нещо ще се случи и аз ще трябва да се върна сам на Земята – разказваше по-късно Колинс. – Знаех, че това ще ме направи белязан за цял живот.” Всъщност случи се точно обратното – Майкъл бе благополучно забравен. Не му помогна нито специалното писмо на легендарния авиатор Чарлс Линдберг (“... вие сте изпитали самота, непозната досега на човека”), нито песента, която британските рокдинозаври Jethro Tull му посветиха (I’m left behind / When I should have been there / Walking with you). Третият участник в най-грандиозното пътешествие, предприемано някога, потъна в забрава.

ВПРОЧЕМ ДВАМАТА МУ КОЛЕГИ също не извлякоха особена полза от гарантираното си място в историята. Армстронг, верен на затворения си характер, категорично отказа да се примири със статута на знаменитост.

Човекът, когото съдбата нареди до фигури като Христофор Колумб, Руал Амундсен и Едмънд Хилъри (а може би и пред тях), спокойно можеше да последва примера на колегите си Джон Глен и Харисън Шмит и да стане сенатор; можеше да бъде посланик на NASA. Вместо това Нийл предпочете скромен и изолиран живот като преподавател в Синсинати, отбивайки старателно всяка проява на внимание от медиите.

Колкото до Олдрин, той опита да се наслади на славата, но много бързо се огъна под тежестта ѝ – кариерата му се срина, после и личният живот (два набързо разтурени брака). Накрая вторият човек на Луната си изкарваше хляба, като продаваше кадилаци и бе принуден редовно да посещава сбирките на анонимните алкохолици.

Отучването от вредните навици му отне десетилетия, но днес Олдрин отново е примерен гражданин. Само че в никакъв случай не се е укротил, както доказва записаното наскоро съвместно рап-парче с изтъкнатия хулиган Snoop Dogg (както се пошегува един коментатор, “една огромна стъпка за човека, особено на такава възраст”).

СЪДБАТА НА ОЛДРИН СЪВСЕМ НЕ Е изолиран случай. В навечерието на годишнината BBC показва любопитен документален филм, наречен “Жените на Apollo”. Оказа се, че от десетимата женени участници в програмата седем са се развели – логична развръзка, като се има предвид, че съпрузите непрекъснато отсъствали, при редките си завръщания у дома заспивали на масата за вечеря и като капак били преследвани от повече почитателки дори и от рокзвездите. ►

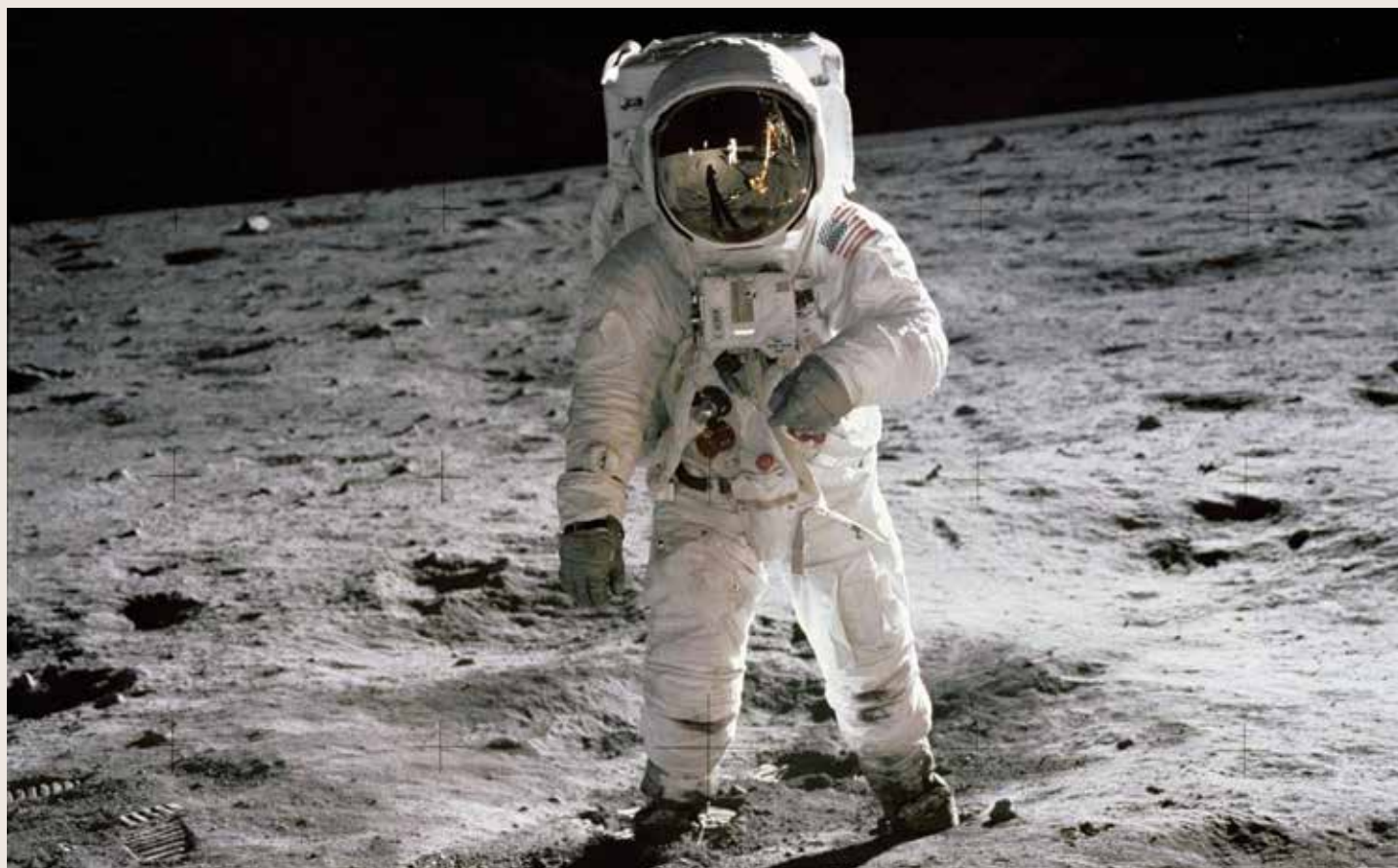
it all went well – a big relief for the third member of the Apollo 11 mission, Michael Collins, who was waiting for the other two astronauts in lunar orbit.

“I was scared that something was going to happen and I would have to return to Earth alone,” Collins later commented. “I knew it would stain me for good.” In fact, just the opposite happened – Collins was safely forgotten. Nothing could help him – not even the thoughts once penned by the legendary aviator Charles Lindbergh in a letter (“You were alone in a way that no earthling has ever been before...”), nor the song that the British rock dinosaurs Jethro Tull dedicated to him: “I’m left behind / When I should have been there / Walking with you”. The third participant in the most grandiose voyage ever taken was consigned to oblivion.

ULTIMATELY, HIS TWO COLLEAGUES did not cash in on their reserved place in history either. Armstrong, true to his closed character, chose not to accept the status of celebrity. The man, whom fate placed next to (or perhaps even before) figures like Columbus, Amundsen and Edmund Hillary, could easily follow the wake of his colleagues John Glen and Harrison Schmidt and become a senator; he could have become a NASA ambassador or a TV star. Instead, Armstrong chose a modest and isolated life as a teacher in Cincinnati, where he carefully avoided any gesture of attention by the media. As for Aldrin, he tried to enjoy the fame, but was soon bent by its weight; his career and personal life collapsed (he left two quickly-dissolved marriages in his wake). Finally the second man to set foot on the moon made his living by selling Cadillacs and was forced to attend regular AA sessions. His struggle against unhealthy habits took him decades, but today Aldrin is an upstanding member of society once more. He has shown he is far from being tamed, however, as proven by the recently recorded hip-hop song with famous hooligan Snoop Dogg (as one commentator joked: “a giant leap for the man... especially at this age”).

IN FACT ALDRIN’S DESTINY was not unique. On the eve of the anniversary, the BBC aired a curious documentary entitled Apollo Wives. It turned out that seven out of the 10 participants in the programme got divorced – a logical outcome, bearing in mind that the spouses were always ►

Some 600 million people watched the live footage on TV – a figure that remained an absolute record until the marriage of Prince Charles and Lady Diana Spencer

► Отминалият юбилей разпали внезапен интерес не само към съдбите на космонавтите, но и към всичко друго, свързано по някакъв начин с лунната епопея. Всеобщият ентузиазъм обаче някак си подмина онези хора, които би трябвало да го изпитват в най-голяма степен – участниците в Apollo и техните наследници в космическите програми на NASA.

На борда на Международната космическа станция един от членовете на екипажа прочете специално обръщение в чест на годишнината; за останалите денят мина в далеч по-безславни, но пък отчаяни опити да оправят повредената тоалетна.

“ПРЕЗ 1969 БЯХ СИГУРЕН, ЧЕ до едно десетилетие ще стъпим и на Марс – заяви Олдрин след специалния прием при президента Барак Обама. – Все още ми е трудно да повярвам, че след нас всичко замря.” Олдрин и колегите му призоваха Обама да активизира космическата програма, каквото и да струва това. “На Марс може би има живот и ако е така, по дяволите, непременно трябва да идем и да му хвърлим един поглед – разпали се Бъз през репортерите в Белия дом. – А ако там няма живот, значи ние трябва да го пренесем.”

Плановите на NASA предвиждаха нова пилотирана експедиция до Луната в края на това десетилетие и изграждане на постоянна база там като подготовка за бъдещата мисия до Марс. Проблемът е, че тези планове бяха приети при предишната президентска администрация – и преди финансовата криза. Сега Обама, когото и ентузиазизиран да се показва пред “лунните старчета”, трудно ще намери парите, необходими за подобно начинание. Само връщането на Луната ще глътне над 187 млрд. долара; отиването до съседната планета ще струва трилиони. А бюджетът на NASA е някакъв си 18 млрд. годишно с тенденция към съкращаване. Скептиците неуморно повтарят, че космическите изследвания не би трябвало да имат приоритет пред опазването на околната среда, борбата с глада, болестите като рак и СПИН... Думи, в които Барак Обама подчертано е склонен да се вслуша. Така че очевидно ще трябва да почакаме доста за следващия огромен скок за човечеството. ■

► away from home, and upon their rare trips home, they were prone to falling asleep at the dinner table. To cap it all, they were continually pursued by female admirers – far more than any rock star of the era.

The recent anniversary kindled a sudden interest not only towards the lives of the astronauts, but also towards everything somehow connected with the lunar epic. The mass enthusiasm though somehow missed the ones who would appreciate it the most: the participants in the Apollo programme and their successors in the NASA space programmes.

On board the International Space Station, one of the crew members read a special note in tribute to the anniversary. For the rest of them, however, the day was dedicated to a far more unglamorous – and desperate – task of fixing the damaged lavatory.

“IN 1969 I WAS POSITIVE that within a decade we would set foot on Mars,” Aldrin remarked after a ceremony with President Barack Obama. “It is still hard to believe that it all faded away after us.” Aldrin and his colleagues appealed to President Obama to revive the space programme, whatever it takes. “There may be life on Mars and if so, bags, we must definitely go have a look,” Aldrin declared passionately, addressing reporters at the White House. “And if there’s no life there, we have to transfer it”.

NASA’s plans included a new manned expedition to the moon at the end of the decade and creating of a permanent base there in preparation for a future mission to Mars. The problem is that these plans were approved by the previous Presidential administration – and before the financial crisis. Now Obama, as enthusiastic as he was in front of the ‘lunar old men’, will be hard-pressed to fund this endeavour.

A return to the moon alone will devour more than 187 billion dollars; a voyage to its neighbouring planet will cost trillions. Meanwhile, NASA’s annual budget is a mere 18 billion and is set to diminish. Sceptics continually point out that space surveillance should not take priority over ecological issues, starvation, war and illnesses like cancer and AIDS... This is a viewpoint that Barack Obama will almost certainly be inclined to accept. Which all means we could be waiting a lot longer for mankind’s next big leap. ■

Самоубива ли се човечеството?

Is Humanity Committing Suicide?

Усилията да създадем автономно мислещи машини преминават на съвсем ново равнище. Все повече мислителни - от Стивън Хокинг до Илон Мъск - смятат това за най-голямата заплаха на XXI век

Могат ли собствените ни творения да ни поробят, или дори да ни заличат? От Карел Чапек до “Матрицата” и от Франкенщайн до “Терминаторът”, това е любима тема на фантастичните литература и кино: как човекът се опитва да си играе на Господ и прави фатална грешка. Тоест в идеята няма нищо ново. Единственото ново е, че днес тя е престанала да бъде фантастика.

СЪЗДАВАНЕТО НА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ е “най-голямата заплаха” за човечеството, прогнозира Илон Мъск, съзателят на високотехнологични компании като SpaceX, Tesla и PayPal. Стив Возняк, съосновател на Apple заедно със Стив Джобс, прогнозира, че интелигентните роботи ще завладят света и ще ни държат като домашни любимци. Дори астрофизикът Стивън Хокинг е убеден, че ако изкуственият интелект се изравни по способности с човека, той “ще набере скорост и ще започне да се препроектира при постоянно нарастваща скорост”. Тогава хората, чиито способности да се развиват са ограничени биологично, ще загубят състезанието. “Създаването на пълноценен изкуствен интелект може да означава край за човешката раса”, казва Хокинг.

Според гениалния физик това е хипотеза за неопределеното бъдеще; Илон Мъск обаче твърдо вярва, че може да се случи още след десет или дори пет години. “Отбележете,

The efforts to create independently thinking machines are moving to a whole new level. Increasingly more thinkers - from Stephen Hawking to Elon Musk – see this as the greatest threat of the 21st century

Can our own creations enslave us, or even wipe us out? From Karel Capek to “The Matrix” and from Frankenstein to “The Terminator”, this is the favourite theme of science fiction and cinema: man trying to play God and making a fatal mistake. That is to say, the idea is not new. The only new thing is that today it is no longer science fiction.

THE CREATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE is “the biggest threat” to humanity, predicts Elon Musk, the founder of high-tech companies such as SpaceX, Tesla and PayPal. Steve Wozniak, co-founder of Apple together with Steve Jobs, forecasts that intelligent robots will conquer the world and will keep us as pets.

Even astrophysicist Stephen Hawking is convinced that if AI comes to equal human abilities “it would take off on its own, and re-design itself at an ever increasing rate”. “Humans, who are limited by slow biological evolution, couldn’t compete and would be superseded,” he says. “The development of full artificial intelligence could spell the end of the human race.”

According to the physics genius, this is a hypothesis for the indefinite future; but Elon Musk firmly believes that this could happen already in ten or even five years’ time. “Please note that I am normally super pro-technology... This is not a case of crying wolf about something I don’t understand,” Musk says. He fears that his colleague at Google, Larry Page, who is strongly

62 /
2015

че обикновено аз съм изцяло за новите технологии... Това не е случай на някой, който се вайка, без да разбира за какво", обясни Мъск. Той се опасява, че колегата му от Google Лари Пейдж, който инвестира все по-мощно в проучвания върху изкуствения интелект, може "неволно да създаде чудовище".

ПЕТ ИЛИ ДЕСЕТ ГОДИНИ може да ви се стори абсурдно кратък срок. Но замислете се, че в определен смисъл изкуственият интелект вече е сред нас. Той управлява средата във видеоригите, реагирайки на вашите действия. Той е персоналният асистент във вашия смартфон, който може да възприема гласовите ви команди и дори да разговаря. Изкуственият интелект е причината машинният превод (както Google Translate) да се промени коренно в последното десетилетие и от производител на комични неелости да стане полезен инструмент. Ако плановете на автомобилните компании се развиват според очакванията, след само десетина години той ще кара и колата ви вместо вас. Преди година няколко британски изследователи направиха любопитно изчисление - колко е била изчислителната мощ на ХАЛ-9000 - полугения компютър от "Една одисея в космоса" през 2001 година - на Артур Кларк, който се опита да изтребят човешкия екипаж на кораба си. Излезе, че смартфонът джоба ви е около 11 пъти по-интелигентен от компютъра-убиец.

АКО ВИ ТРЯБАТ ОЩЕ ПРИМЕРИ, ето ги. Още през 2011 проектираният от IBM компютър Watson спечели американското издание на изгратата Jeopardy! (нещо като "Стани богат"). За това му помогнаха както уменията да разбира и тълкува човешка реч, така и способността да прави изключително бърза обработка на гигантски масиви от данни - от порядъка на 250 милиона страници. Колкото повече нараства тази способност, толкова по-интелигентен и автономен ще бъде компютърът. А според прословутия закон на Муур изчислителната мощ, създавана от човечеството, се удвоява на всеки 24 месеца.

А през това лято една програма за чатове, наречена Eugene Goostman, успя дори да покрие знаменития тест на Тюринг за интелигентност на машините. Предложен за пръв път от Алън Тюринг през 1950, тестът е прост: ако водите едновременно писмена комуникация с машина и с друг човек, и не успеете правилно да отгатнете кой от събеседниците ви е машина, значи тя наистина притежава изкусвен интелект. Наг една трета от журито в експеримента с Eugene Goostman реши, че той е човек.

В интерес на истината, създателите на програмата си послужиха с някои дребни трикове - първо, Eugene се представи за тийнейджър, за когото английският не е майчин език (което би обяснило някои от гафове му), и после изпъстри отговорите си с грубоват хумор и даже лични обиди.

ТОВА ВСЕ ОЩЕ НЕ Е напълно автономен изкусвен интелект. Но и той може би не е толкова галеч. Google действително инвестира усилено в разработването му и това лято добави още две британски изследователски компании към закупената по-рано DeepMind. Самият Илън Мъск инвестира солидна сума в компанията - "за да мога да хвърлям едно око какво правят", както сам обясни. Заедно с Марк Зукърбърг, Мъск е и основен инвеститор във Vicarious - компания, която цели да създаде компютър не само със собствен интелект, но дори и с машинния аналог на нервна система и сетива. "Все повече ми се струва, че трябва да има някаква регулаторна рамка - на национално и международно ниво - просто за да сме сигурни, че няма да направим някоя глупост", обяснява Мъск. "С изкуствения интелект направо призоваваме демона".

ПО ОТНОШЕНИЕ НА РЕГУЛАЦИИТЕ Мъск изглежда прав. Повечето от нас са отраснали с книгите на Азимов и с неговите три закона на роботиката (роботът не може да вреди и трябва да предпазва хората; роботът трябва да се подчинява на хората, стига да не е в противоречие с първия закон; роботът трябва да пази себе си, стига да не е в противоречие с предишните закони). Някак подсъзнателно ни се струва, че всеки компютър или робот, който създаваме, трябва да спазва нещо подобно на тези закони. Но в действителност до момента никой не се опитвал да ги въвежда в електронните мозъци. Ник Бостърм проучва въпроса в нашумялата си книга "Свърхинтелект" (Superintelligence) и стига до извода, че дори не знаем какви трябва да са етичните ►

investing in AI research, monster".

could "inadvertently create a

FIVE OR TEN YEARS may seem like a ridiculously short time. But when you think of it, in a certain sense artificial intelligence is already among us. It controls the video games environment, responding to your actions. It is the personal assistant in your smartphone that is able to recognize your voice commands and even to speak. AI is the reason why machine translations (like Google Translate) have changed radically in the last decade, turning from a producer of comic absurdities into a useful tool. If the plans of automotive companies develop as expected, in just a dozen years AI will even drive your car for you. A year ago, some British researchers calculated the processing power of HAL-9000 - the computer gone berserk in Arthur Clarke's "2001: A Space Odyssey", which tries to exterminate the human crew onboard the spaceship. It turned out that the smartphone in your pocket is about 11 times more intelligent than the killer computer.

IF YOU NEED ANY MORE EXAMPLES, here they are. Already in 2011 the IBM-designed Watson computer won the US edition of Jeopardy! (something like "Who Wants to Be a Millionaire"). It was aided in this by the ability to understand and interpret human speech, as well as by the ability to rapidly process huge databases - in the order of 250 million pages. The greater this ability, the more intelligent and autonomous the computer will be. And according to Moore's law, the computing power created by humanity doubles every two years.

And this summer, the chatbot Eugene Goostman was even able to pass the legendary Turing Test of machine intelligence. Proposed for the first time by Alan Turing in 1950, the test is simple: if you are simultaneously communicating in writing with a machine and with another person and fail to correctly guess which of your interlocutors is a machine, then it really possesses artificial intelligence. Over one third of the jury in the Eugene Goostman experiment decided it was a real human.

In fact, the software developers used a few small tricks - first, Eugene posed as a teenager, for whom English was not the mother tongue (which would explain some of his blunders), and then interspersed his answers with a quirky sense of humour and even personal insults.

THIS IS STILL NOT fully autonomous artificial intelligence. But that, too, may not be that far off. Google is really investing heavily in its development and this summer added another two British companies to the earlier acquired DeepMind. Elon Musk himself invested a solid amount in the company: "to keep an eye on what's going on with artificial intelligence," as he put it. Together with Mark Zuckerberg, Musk is also the main investor in Vicarious - a company that aims to develop a computer not only with its own intelligence, but even with the machine analogue of a nervous system and senses. "It seems to me that we need a regulatory framework - at national and international level - just to be sure that we won't do something stupid," Musk says. "With artificial intelligence we are summoning the demon."

REGARDING REGULATIONS, Musk seems right. Most of us have grown up with the books of Isaac Asimov and his three laws of robotics (a robot may not injure a human being or, through inaction, allow a human being to come to harm; a robot must obey the orders given it by human beings except where such orders would conflict with the First Law; a robot must protect its own existence as long as such protection does not conflict with the First or Second Laws). Somehow ►

It turned out that the smartphone in your pocket is about 11 times more intelligent than the killer computer HAL-9000 from Arthur Clarke's "2001: A Space Odyssey"

► норми, на които да се подчиняват машините ни. Футурилогът Рей Кързуейл е на същото мнение: не е достатъчно просто да заложим в програмата на компютъра, че трябва да прави хората "щастливи", защото той би могъл да го изтъква по свой начин - примерно да ни напъха два електрода в мозъка и директно да стимулира центровете на удоволствието.

ИМА И ОПТИМИСТИ, СПОРЕД КОИТО подобни апокалиптични предупреждения са пресилени и отклоняват вниманието от по-належащи проблеми като промените в климата. Както подчертава Алън Уинфийлд, професор по електронно инженерство от Бристълския университет, все още сме твърде далеч от създаването на наистина автономен машинен мозък. Според Уинфийлд сегашните изкуствени интелекти са всъщност изключително "плитки" - те умеят да разсъждават само в областта, в която са програмирани. Докато истинският изкуствен ум трябва да е универсален като човешкия, да може да се учи и да обобщава наученото, да разбира значението и контекста. За да се превърне изкуственият интелект в заплаха, е нужна поредица от събития, от големи "ако", както ги нарича Уинфийлд: "Ако успеем да създадем еквивалентен на човешкия изкуствен интелект, ако той осъзнае принципите си на действие, ако след това успее да изгради последващ изкуствен свръхинтелект, ако този свръхинтелект започне да консумира ресурси, и ако не успеем да му дръпнем щепсела, тогава да, може би ще имаме проблем. Но този риск, макар и не невъзможен, е слабо вероятен". ■

► subconsciously we feel that each computer or robot we create has to obey something like these laws. But in reality so far nobody has tried to introduce them to the electronic brains. Nick Bostrom examines the issue in his bestseller "Superintelligence", reaching the conclusion that we don't even know what ethical standards our machines should obey. Futurist Ray Kurzweil shares his opinion: it is not enough to simply embed in the software that the computer should make people "happy", because it could interpret it in its own way - for example to plant two electrodes in the brain and directly stimulate the pleasure centres.

THERE ARE ALSO OPTIMISTS WHO BELIEVE that such apocalyptic warnings are exaggerated and divert attention from more urgent problems like climate change. As Alan Winfield, professor of electronic engineering at UWE Bristol, says, we are still far from creating a truly autonomous machine brain. According to him, current artificial intelligences are actually very "shallow" - they are able to think only in the field for which they are programmed. Whereas true AI must be as universal as the human brain, be able to learn and to condense what has been learned, to understand the meaning and the context.

For AI becoming a threat, a sequence of things need to happen, a sequence of big ifs, as Winfield calls it. "If we succeed in building human equivalent AI and if that AI acquires a full understanding of how it works, and if it then succeeds in improving itself to produce super-intelligent AI, and if that super-AI, accidentally or maliciously, starts to consume resources, and if we fail to pull the plug, then, yes, we may well have a problem. The risk, while not impossible, is improbable." ■

Утрешната война

Tomorrow's war

54 /
2015

Точно преди 100 години първата атака с химическо оръжие изцяло промени представите ни за войната. Ще преживеем ли нова такава революция през XXI век?

Януари 2015 е изпълнен с много оптимистични годишнини: 750 години от свикването на първия британски парламент; 100 години от първото транс-континентално телефонно обаждане на Бел; 80 години от рождението на Елвис. Но има и един юбилей, който ги помрачава. На 2 януари се навършват точно 100 години от печалната дата, на която войната престана да бъде занимание за професионалисти и се превърна във всеобщо бедствие, в хуманитарна катастрофа.

ПЪРВАТА В ИСТОРИЯТА употреба на оръжия за масово поразяване остава обвита в мъгла. Единственото сведение за нея е фронтово писмо на един германски офицер, Карл фон Цинглер. В него той разказва, че на 2 януари 1915 германците осъществили атака с хлор срещу позициите на британците, убивайки над 140 от тях. "Това е ужасно оръжие...", пише фон Цинглер. Къде точно се е случила тази атака, верни ли са сведенията на майора - архивите не споменават нищо. Но три месеца по-късно, на 22 април 1915, вече няма никакви съмнения. Германците изчакват подходящ вятър, промъкват се тайно към вражеските позиции край градчето Ипр и развъртат кранчетата на 5730 контейнера, обгазявайки френските части с почти 170 тона хлор. Нищо неподозиращите французи внезапно са обгърнати от зеленикав облак и започват да се задушават. Настава немигваща паника.

Всъщност хлорът не е особено ефективно оръжие - жертвите са сравнително малко. Но психологическият ефект е огромен: французите, които уверено са утвърдили позицията си в течение на месеци, за броени минути отстъпват почти седем километра. Единственият проблем е, че газът плаши и врагове, и свои - германските пехотинци са твърде ужасени, за да се възползват от проби.

СЛЕД ТЕЗИ ПЪРВИ НЕСИГУРНИ ОПИТИ химическите оръжия навлизат много бързо, разбира се. Още през същата година газова атака осъществяват англичаните и французите; арсеналът е разширен с горчивинен газ (сега го наричаме иприт, в чест на злополучното градче), фосген. После идват нервнопаралитичните газове, като човищния зарин, напалмът, биологичните оръжия, атомните бомби... Цяло чудо е, че

100 years ago, the first chemical weapons attack completely changed our understanding of war. Shall we live through another such revolution?

January 2015 boasts many optimistic anniversaries: 750 years since Britain's first parliament was convened; 100 years since Alexander Bell made the first transcontinental phone call; 80 years since Elvis's birthday. However, there is one anniversary that casts a gloom on all of them. On January 2, 100 years will be completed since the grievous date on which war stopped being the job of professionals and became a global disaster, a humanitarian catastrophe.

ПЪРВАТА употреба на химическо оръжие в историята може да се окаже доста преди Ипр. През 429 преди Христа при обсадата на Платея спартанците горят сяра под стените на града, за да задушат защитниците им

THE FIRST use of chemical weapon in history may appear much before Ypres. In 429 B.C. during the siege of Platea, the Spartans burned sulfur under the city walls to suffocate their defenders.

Текст: КАЛИН НИКОЛОВ / Фотография: SHUTTERSTOCK
By KALIN NIKOLOV / Photography SHUTTERSTOCK

Гигантът Boeing вече показва видео на своя проект Champ - специална ракета, която чрез микровълни ликвидира всички компютърни мрежи в обсега си

при този небивал разцвет на средствата за самоунищожение човечеството някак успя да надживее XX век.

Коемо вероятно би трябвало да ни внуши известна тревога за бъдещето. Защото в момента във военното дело назрява революция, сравнима или дори по-голяма от тази в началото на XX век. Тогава старите представи за войната бяха пометени от отровния газ, танковете и подводниците. Днес вече имаме компютрите, сателитите и дистанционно управляемите дрони. Но се загава много, много повече.

УПРАВЛЯЕМИ КУРШУМИ. "Честна борба" е последното, което бихме могли да кажем за мисията на снайперистите. Представете си как някой, удобно наведен над мерника, спокойно ви издебва от над километър разстояние, и преди да заподозрете нещо, натиска спусъка. Досега единственият ви мъничък шанс бе да подухне вятрец и да отклони куршума. Но Пентагонът е на път да ви отнеме и тази нищожна вероятност. Програмата EXACTO от няколко години работи по създаването на "управляем" куршум, който да може да проследява жертвата си по същия начин, по който го правят зенитните ракети например. Не се надявайте и на укритие под земята - американците разработват и специални нови ракети, предназначени да проникват и унищожават подземни бункери.

МАНТИЯ-НЕВИДИМКА. Камуфлажните покрития са познати отдавна: повърхността им имитира естествените условия, като ви позволява да се слеете с полярните ледове, с горската джунгла или с пясъка в пустинята. Проблемът е, че с тях веднага изпъкват, ако смените обстановката. Докато при камуфлажите от следващо поколение няма да има такава опасност: те на практика ще показват на наблюдателите не вас, а онова, което се намира зад вас, чрез пречупване на светлината. Канадска фирма вече е готова с първите прототипи на подобни облекла и ще ги предостави на поделенията за борба с тероризма за изпробване.

ЕЛЕКТРОМАГНИТНИ ОРЪДИЯ. За да изстрелват снарядите си, те използват не експлозив, а мощни магнитни полета. Това позволява невиджани до момента скорост на изстрела (от порядъка на 8-9 хиляди километра в час) и далекост (180 километра, постигнати при един от тестовите). Такива снаряди ще имат огромна пробивна сила, а освен това повече няма да са взривоопасни. Единствената трудност е, че за да се постигнат желаните от военните параметри, ще е необходим ток с невероятна сила - около 6 милиона ампера, или горе-долу колкото заряда, предизвикващ Северното сияние.

МИКРОВОЛНОВО ОРЪЖИЕ. Представете си начин да унищожите цялата командна структура на противника, без реално да убивате дори един човек. Точно това е идеята зад високоенергийните микровълнови оръжия, които са в процес на засилена разработка и в САЩ, и в ЕС. Гигантът Boeing вече показва видео на своя проект Champ - специална ракета, която чрез микровълни ликвидира всички компютърни мрежи в обсега си.

ШПИОНСКИ НАСЕКОМИ. Официалното название на проекта е "Хибридно-насекомни микромеханични системи" - HI-MEMS. Идеята е електронна микросхема да се имплантира на насекомо - примерно пчела - в ранните етапи на развитието му. После буболечките биха могли да се управляват дистанционно и да събират разузнавателна информация чрез камери, микрофони или газови детектори. Муха ли е това, което наднича в екрана на лаптопа ви? ■

HISTORY'S FIRST use of weapons of mass destruction remains shrouded in mystery. The only evidence that exists about it is a front letter from a German military officer, Karl von Zingler. He wrote that on January 2, 1915 the Germans made a chlorine attack against the British positions, killing more than 140 of their soldiers. "This is a horrible weapon...", von Zingler wrote. Where exactly the attack took place and whether the information provided by the major is correct - the archives remain silent. But three months later, on April 22, 1915, there were no doubts any more. The Germans waited for the right wind to blow, crept secretly towards the enemy's positions near the town of Ypres and unwound the taps of 5730 containers, gassing the French army with almost 170 tons of chlorine. The French, totally unaware of what was going on, were suddenly blanketed by a greenish cloud and started suffocating. Unprecedented panic set in.

In fact, chlorine isn't a particularly efficient weapon - it caused a relatively small number of casualties. But the psychological effect was huge: the French who withstood their position in the course of months stepped back almost seven kilometres within minutes. The only problem is that the gas frightens both the enemy and your own army - the German infantry were too terrified to take advantage of the break-through.

FOLLOWING THESE FIRST FALTERING ATTEMPTS, chemical weapons made their way very fast, of course. In the very same year both the English and the French army carried out gas attacks; the arsenal already included mustard gas (now they call it iprit in honour of the ill-fated French town), phosgene. Then came the neuroparalytic gases such as the monstrous sarin, the napalm, the biological weapons, the nuclear bombs... It is actually a miracle that with this unprecedented boom of the instruments for self-destruction the human race managed to survive the 20th century.

And that should probably make us a little anxious about the future. Because right now the military industry is living through a revolution comparable or even bigger than the one in the early 20th century. Back then the old notions of the war were swept away by poisonous gas, tanks and submarines. Today we already have computers, satellites and remote control drones. But there is a lot more coming into view.

GUIDED BULLETS. "Honest fight" is the last thing we could say about the mission of snipers. Imagine someone comfortably bent down over the sight who is taking you by surprise from over a kilometre and pulling the trigger before you suspect anything. So far your only slim chance was to rely on some gentle breeze to avert the bullet. But the Pentagon is about to deprive you even of this tiny probability. The EXACTO programme has been working for several years on the creation of a "guided" bullet that would be able to trace out its target the way zenit rockets do it, for example. You should not rely on hiding underground either - the Americans are also developing special new rockets designed to penetrate and destroy underground pillboxes.

INVISIBILITY CLOAK. Camouflage covers have been known for a long time: their surface imitates the natural environment which allows you to melt into the polar ice, the jungle or the sand in the desert. The problem is that you immediately stand out once you change the environment. Next-generation camouflage will save you from that risk: it will actually show the observers what is standing behind you through refraction of light. A Canadian company is now ready with the first prototypes of such clothing and is going to give them to the units for fighting terrorism for testing.

ELECTROMAGNETIC RAILGUNS. In order to shoot their shells, they use powerful magnetic fields instead of explosive. This allows them to have unseen speed of the shot (about 8000-9000 km per hour) and range (180 km achieved in one of the tests). Shells of this kind will have an enormous piercing capacity and will no longer be ready to explode. The only difficulty is that in order to achieve the parameters the military officials want, they will need electricity of extraordinary strength - about 6 million amps, or as strong as the charge that causes Aurora Borealis.

MICROWAVE WEAPON. Imagine a way to destroy the entire commanding structure of your enemy without actually killing even one man. This is exactly the idea that stands behind the highly energetic microwave weapons that are under intensive development in both the USA and the EU. Boeing already showed a video of its Champ project, a special rocket which liquidates all computer networks in its scope through microwaves.

SPYING INSECTS. The official name of the project is Hybrid Insect Micro-Electro-Mechanical Systems, HI-MEMS. An electronic microscheme is to be implanted in an insect, a bee, for example, in the early stages of its development. Then the bug could be controlled remotely and collect investigative information through cameras, microphones or gas detectors. Is that a fly peeping into your computer screen? ■

TIME TO BE UNITED

KWU 2ND EUROPEAN AND 6TH WORLD YOUTH CHAMPIONSHIP 2018

**DECEMBER 7TH – 9TH
PALACE OF CULTURE AND SPORTS,
VARNA, BULGARIA**

Sponsored by:

Media partners:

With the assistance of:

МИНИСТЕРСТВО
НАМЛАДЕЖТА И СПОРТА

102 | **ЗАГАДКАТА НА
МАТОЧИНА**
THE MYSTERY OF MATOCHINA

110 | **ПОВЕЛИТЕЛЯТ НА ЗНАЦИТЕ**
LORD OF THE LOGOS

124 | **КУЛИНАРНА РЕКОНКИСТА**
A CULINARY RECONQUISTA

АФИШ

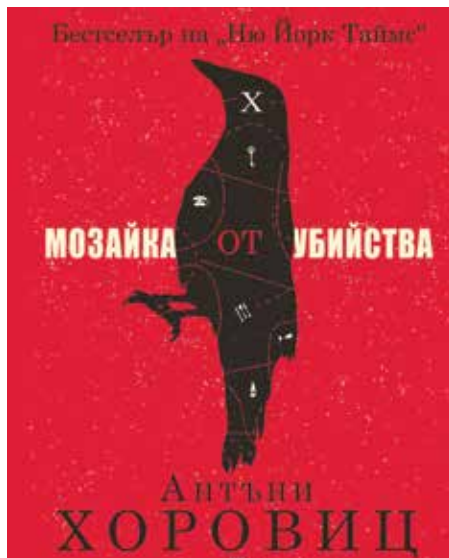
Събитията
и нещата, за
които ще се
говори през
ноември

СПЕКТАКЪЛ

YAMATO // Японските барабанисти се връщат в България с новия си спектакъл „Презизвикателството“. Дванайсетте изпълнителя и техните традиционни ударни инструменти угайко, начело с тайко-барабана, изработен от 500-годишно дърво, успяват да завладеят публиката в 54 държави по света с ритъма си. Преди спектакъла в София, Yamato свирят на 13 ноември в Двореца на културата и спорта във Варна и на 15 ноември в комплекс „С.И.Л.А.“ в Пловдив.

18 ноември, Зала 1 на НДК, София

КРИМИНАЛЕ

МОЗАЙКА ОТ УБИЙСТВА // Стивън Кинг твърди, че романът на Антъни Хороуиц е по-умен от историите на Агата Кристи. Читателите в родната му Англия пък масово му дават 5 от 5 звездички и наричат книгата „оригинална“ и „интелигентна“. На фона на прилично обичайния криминален сюжет, в който детектив Атикъс Пюнг разследва убийство в малко английско градче, се развива паралелна история от действителния живот за завист, алчност и смърт.

Издателство „Еднорог“

ФЕСТИВАЛ

КИНОМАНИЯ // 32-ото издание на един от най-големите кинофестивали в България ще представи повече от 50 филма. Сред тях са „Рудолф Нуреев: Бялата врана“ на Рейф Файнс, последната лента на иранец Асгар Фархади „Всички знаят“, дългоочакваният „Курск“ на Томас Винтерберг, лобопитният поглед на Джулиан Шнабел над Ван Гог в „Пред портите на вечността“. Панорама по случай 100-годишнината от рождението на Бергман, документална и детска програма са сред останалите акценти.

15 – 29 ноември, София

EN

SPECTACLE

YAMATO // The Japanese drummers are returning to Bulgaria with their new spectacle „The Challenge“. The twelve performers and their traditional Wadaiko percussion instruments, with the Taiko drum, crafted from a 500-year old tree, in the lead, are managing to fascinate the audience in 54 states around the world with their rhythm. Before the spectacle in Sofia, Yamato will be performing on the 13th of November in the Palace of Culture and Sports in Varna and on the 15th of November in the „S.I.L.A.“ Complex in Plovdiv.

18th of November, Hall 1 of the National Palace of Culture, Sofia

A CRIME STORY

MAGPIE MURDERS // Stephen King maintains that Anthony Horowitz's novel is smarter than Agatha Christie's stories. And readers in his native England are on a mass scale giving it 5 stars out of 5 and are calling the book „original“ and „intelligent“. Against the backdrop of the ostensibly ordinary criminal plot, in which detective Atticus Pond is investigating a murder case in a small English town, a parallel story is developing, one from real life, about envy, greed and death.

„Ednorog“ publishing house

FESTIVAL

KINOMANIA (CINEMANIA) // The 32nd edition of one of the largest film festivals in Bulgaria will present more than 50 films. Among them are Ralph Fiennes's „The White Crow“, the last flick by the Iranian Asghar Farhadi - „Todos lo saben“ („Everybody knows“), the long anticipated „Kursk“ by Thomas Vinterberg, the curious view by Julian Schnabel of van Gogh in „At Eternity's Gate“. A panorama on the occasion of the 100th anniversary of the birth of Bergman, a documentary and children's programme are among the other accents.

15th - 19th of November, Sofia

Events and
things that
will be
discussed in
November

POSTER

КЛАСИКА

BRACING MOZART // Какво би станало, ако комбинираме музиката на Моцарт с брейк танц? Това решава да провери немският диригент и режисьор Кристоф Хагел. Творби на прочутия австрийски композитор са комбинирани с хореографията на Dancefloor Destruction Crew в атрактивен мултимедийен танцувален спектакъл. Някои от най-популярните произведения на класическия композитор добиват ново звучене в съчетание с ърбан танците.

20 ноември, Зала 1 на НДК, София

КИНО

БОХЕМСКА РАПСОДИЯ // Един от най-очакваните филми на годината вероятно ще оправдае чакането си. Поне така изглежда от трейлъра, в който виждаме Рейми Малек („Мистър Робот“) като един много убедителен Фреди Меркюри в годините от създаването на Queen до легендарния концерт на групата Live Aid на „Уембли“ през 1985г. Режисьор е Брайън Сингър („Обичайните заподозрени“), а сред останалите актьори са Том Холандер, Майк Майърс, Ейдън Гилън.

От 2 ноември по кината

ОПЕРА

ALESSANDRO SAFINA // Тенорът се прочу със смесването на класическата музика с поп културата. След години като класически изпълнител на оперни произведения, през 90-те Сафина намери златна жила, като съчета оперното си пеене с поп, соул и фюзън. Пял е заедно с Елтън Джон, Ангреа Бочели, Сара Брайтман, Род Стюарт. В София ще изпълни популярни класици като Santa Lucia, Besame mucho, Luna, Guarda che luna, Libertango, Canzone per te.

16 ноември, Зала 1 на НДК, София

EN

CLASSIC

BRACING MOZART // What would happen if we combine Mozart's music with breakdance? This is what the German orchestra conductor and film director Christoph Hagel has decided to check out. Works by the famous Austrian composer are combined with the choreography of Dancefloor Destruction Crew in an attractive multimedia dance spectacle. Some of the most popular works of the classic composer are acquiring a new sound in combination with the urban dances.

20th of November, Hall 1 of the National Palace of Culture, Sofia

CINEMA

BOHEMIAN RHAPSODY // One of the most anticipated films of the year will probably prove itself worthy of the waiting for it. At least it seems so from the trailer, in which we are seeing Rami Malek („Mr. Robot“) as one very convincing Freddie Mercury in the years from the creation of Queen until the legendary Live Aid concert of the group at „Wembley“ in 1985. Bryan Singer („The Usual Suspects“) is the director, and Tom Hollander, Mike Myers, Aidan Gillen are among the other actors.

In cinemas 2nd of November

OPERA

ALESSANDRO SAFINA // The tenor became famous with the mixing of classical music with pop culture. After years of being a classic performer of opera works, in the 90s Safina struck gold by combining his opera singing with pop, soul and fusion. He has sung with Elton John, Andrea Bocelli, Sarah Brightman, Rod Stewart. In Sofia he will perform popular classics such as Santa Lucia, Besame mucho, Luna, Guarda che luna, Libertango, Canzone per te.

16th of November, Hall 1 of the National Palace of Culture, Sofia

Текст: КРИСТИНА НИГОХОСЯН / Фото: КРИСТИНА НИГОХОСЯН

БЪЛГАРСКИТЕ КРЕПОСТИ: ЗАГАДКАТА НА МАТОЧИНА

Била ли е тази живописна крепост щаб на цар Калоян преди знаменитата Огринска битка?

Текст КОНСТАНТИН ТОМОВ / Фотография КОЛЕЛА

Ако тръгнете на изток от Свиленград, по южните склонове на планината Сакар, разнебитеният път ще ви преведе през все по-запустели махали, покрай старите гранични укрепления, и накрая ще свърши в гревното село Маточина.

РАЗСТОЯНИЕТО Е САМО 40 КИЛОМЕТРА, но спокойно можеше да е и 400 - толкова голям е контрастът между оживения граничен град и това забравено от Бога и хората място.

При последното преброяване тукашните жители са били 32. Но ние срещаме само един, а и той не е в настроение да разговаряме.

Въпрос на броеви години е това селце, съществувало още от времето на траките и могъщото им Огриско царство, да изчезне от картата.

НО ПРИЧИНАТА ДА ДОЙДЕМ дотук не е селото, а онова, което се намира на хълма над него. Наричат я Букелон, или Буколеон, или Вукел, и без съмнение е една от най-добре запазените средновековни старини в България.

Тукашната крепост е съществувала още по римско време. Вероятно тъкмо в нейните околности става голямата битка с готите в края на IV век, в която е убит император Валент.

ПРЕЗ 813 ГОДИНА ХАН КРУМ я завладява за България и оставя триумфална колона да напомня за събитието. Съседната скална църква датира от царуването на Симеон и Златния век.

Но най-паметна роля Букелон ще играе по-късно - в младите години на Второто българско царство.

ПРЕЗ 1204 РИЦАРИТЕ ОТ Четвъртия кръстоносен поход, услужливо забравили за първоначалната си мисия, превземат и разграбват Константинопол. И после насочват погледи към процъфтяващите български земи. През пролетта на 1205 на цар Калоян се пада да спре амбициите им и да помогне на разбунтувалото се население на Адрианопол, днешен Огрин. На 14 април българите и съюзниците им кумани разгомяват рицарите, а латинският император Балдуин е отведен в плен в Търново.

ПОЗОВАВАЙКИ СЕ НА ЛЕТОПИСА на Жофроа дьо Вилардуен, някои историци смятат, че тъкмо Букелон е щабът на българския цар преди паметната битка. "Аз лично не го вярвам, тъй като преди Огринската битка целта на Калоян е била да помогне на възстановения Огрин", коментира проф. Христо Матанов от Софийския университет. "Букелон според мен не най-удобното място за щаб квартира на Калоян в това отношение. Неговата цел е била да се съедини с възстановените жители на Огрин и евентуално заедно да дадат отпор на латинците... След това има сведения, че при продължаващите сблъсъци с латинците българите спират за известно време в Букелон, спират и в една загадъчна крепост, която се нарича Роме Щюик, Червен камък, не знам къде трябва да се търси... Общо взето, латинците преследват българо-куманите, те отстъпват по долините на реките Арда и Марица, и тези крепости обикновено служат като опорни пунктове".

ДНЕС ОТ КРЕПОСТНИТЕ СЕНИ са останали само отделни камъни, скрити из пълните с пепелянки треви. Но все още горда стои кулата-донжон, строена вероятно в началото на XIV век. Някои предполагат дори, че е издигната от българския цар Михаил Шишман, тъйкувайки така оставения над вратата тухлен монограм. Според други това са инициалите на византийския вельможа Мануел Апокавк.

Със сигурност знаем само, че Букелон е често разменяна между българи и ромеи по време на гражданските войни във Византия през XIV век.

СЛЕД ОСМАНСКИТЕ НАШЕСТВИЯ крепостта става ненужна и е оставена на дивите животни - го такава степен, че през XVII век султан Мехмед IV идва на лов тук и после със задоволство коментира изобилието на дивеча.

Днес положението не е много по-различно, макар да не видяхме дивеч. С отпуснатите европейски субсидии е извършена частична консервация на кулата. И е скалъпен един доста странен на вид посетителски център, който ние заварваме заключен.

Но очевидно тези усилия не са достатъчни, за да компенсират разстоянията и лошите пътища. И Букелон, владян някога от Крум и Калоян, в бъдеще нищо чудно да остане владение на змиите. ■

BULGARIAN CASTLES: THE MYSTERY OF MATOCHINA

Did this picturesque fortress serve as Tsar Kaloyan's headquarters before the famous Battle of Adrianople?

By KONSTANTIN TOMOV / Photography KOLELA

If you head east from Svilengrad, along the southern slopes of the Sakar Mountain, the bumpy road will take you through deserted hamlets and past the old border fortifications before ending in the ancient village of Matochina.

THE DISTANCE IS JUST 40 KILOMETRES, but it could well be 400 km – so stark is the contrast between the bustling border town and this God-and-man-forsaken place.

During the last census the village had 32 inhabitants. But we only saw one of them and he was not really in a talkative mood.

It is just a matter of years before this small village, which existed already at the time of the Thracians and their powerful Odrisian Kingdom, disappears from the map.

OUR REASON FOR COMING HERE, however, is not the village but what is situated on the hill

above it. Known as Bukelon, or Bukoleon, or Vukel, it is undoubtedly one of the best preserved mediaeval antiquities in Bulgaria.

The fortress existed already in Roman times. The big battle against the Goths in the late 4th century, in which Emperor Valens was killed, probably took place in the vicinity.

IN 813, KHAN KRUM conquered it for Bulgaria, leaving behind a victory column to com-

memorate the event. The nearby rock church dates back to the reign of Tsar Simeon and the Golden Age.

But Bukelon would play its most memorable role later – in the early years of the Second Bulgarian Empire.

IN 1204, THE KNIGHTS of the Fourth Crusade, conveniently forgetting about their original mission, captured and plundered Constantinople. And then turned their eyes to the prosperous Bulgarian lands. In the spring of 1205, it fell to Tsar Kaloyan to thwart their ambitions and help the rebellious population of Adrianople, present-day Edirne. On April 14, the Bulgarians and their Cuman allies crushed the crusaders and the Latin Emperor Baldwin was taken into captivity in Tarnovo.

BASED ON THE CHRONICLE of Geoffroi de Villehardouin, some historians believe that Bukelon was the headquarters of the Bulgarian Tsar before the memorable battle. "I personally do not think so, because Kaloyan's aim

before the Battle of Adrianople was to help the insurgent Adrianople," says Prof. Hristo Matanov from Sofia University. "I don't think that Bukelon was the most convenient place for Kaloyan's headquarters in this regard. His aim was to join forces with the rebellious inhabitants of Adrianople and possibly together to rebuff the Latins... It is also known that during the continuing clashes with the Latins, the Bulgarians stopped for a while at Bukelon, and also stopped at a mysterious castle, known as Red Stone, I do not know where to look for it... In general, the Latins pursued the Bulgarians and Cumans who retreated along the Arda and Maritsa river valleys and these castles usually served as strongholds."

ONLY THE ODD STONES remain today from the fortress walls, scattered among the snake-infested grass. But still proudly rising is the Donjon Tower, probably built in the early 14th century. Some even assume that it was erected by the Bulgarian Tsar Mihail Shishman, judging by the brick monogram above the door.

Others believe that these are the initials of the Byzantine nobleman Manuel Apokavk. All we know for sure is that Bukelon often changed hands between Bulgarians and Byzantines during the civil wars in Byzantium in the 14th century.

AFTER THE OTTOMAN INVASIONS, the fortress lost its importance and was left at the mercy of the wild animals - to the extent that in the 17th century Sultan Mehmed IV, who came here to hunt, remarked afterwards on the abundance of game with satisfaction. Today the situation is not very different, even though we did not see any game. EU funds have been used for the partial conservation of the tower. And for knocking together a rather odd looking visitor centre, which we found locked.

But clearly these efforts are not enough to compensate for the distance and bad roads. And we would not be surprised if Bukelon, once ruled by Krum and Kaloyan, should be ruled by snakes in the future. ■

Новият Touareg:
по непристъпните върхове
на владетелите

Volkswagen

В куфара на София Щерева

София Щерева е изпълнителен директор на ПРОФОН – дружеството, което управлява и защитава правата на музикалните изпълнители и продуценти. Нещата, които винаги са в багажа ѝ:

Мини лаптоп MacBook - защото работата ми е много динамична и дори когато съм на път, се налага да реагирам максимално бързо на случващото се и да комуникирам с екипа, партньорите на ПРОФОН, които са навсякъде по света, клиентите и правноносителите.

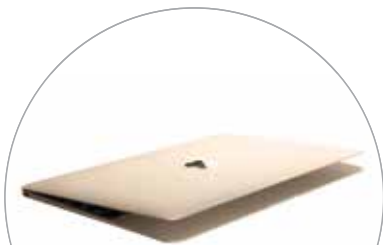
iPhone – ако не го напиям в чантата си, получавам адреналинов шок, толкова важен е станал вече. Комуникацията е 80% от работата ми.

EarPods – откакто работя за музикалната индустрия, музиката стана още по-важна част от живота ми. Spotify е най-близък мой приятел, когато пътувам.

Парфюм Do Son Diptyque – хубавите миризми ми създават комфорт и собствен облак, в който да се движа.

Молив и малък тефтер – често точно на път ми идват добри идеи и имам нужда в движение да ги запиша.

Kindle – четенето превръща пътуването в приятно бягство. ■

In the Suitcase of Sophia Shtereva

Sophia Shtereva is the Executive Director of PROPHON - the non-profit organization for collective management of neighboring music rights in Bulgaria. The items that are always present in her luggage:

Mini laptop MacBook – because my work is very dynamic and even when I am travelling, I need to react very quickly to whatever is happening and to communicate with my team, the partners of PROPHON all over the world, our clients and the right holders.

iPhone – if I cannot find it in my bag, I get a wave of adrenaline, the phone has become so important, because the communication is 80% of my job.

EarPods - since I started working in the music industry, the music has become even more important part of my life. Spotify is a close friend while I am travelling.

Perfume Do Son Diptyque – the good scents create comfort and a personal cloud that I could move in.

Pencil and a small notebook – often exactly when I am travelling I get the best ideas and need to write them down somewhere.

Kindle – the reading of a book converts the trip into a pleasant runaway. ■

Samsonite

BY YOUR SIDE

CCB BONUS

Всяка карта
да си знае
bonus-a!

Централна Кооперативна Банка
Важният си ти.

*5050
www.ccbank.bg

ЕДИН КАУБОЙ ВЛЯЗЪЛ В БАР...

Модата на новия сезон взима много от Дивия Запад, особено при ботушите

Изабел Маран, една от най-атрактивните и актуални дизайнери във Франция напоследък, откри дефилето си за сезон есен-зима 2018-2019 с песента „Jolene“ на Доли Партън, на чиито фон моделите излязоха с рокли, вдъхновени от прерията и каубойски ботуши. Fendi, Alberta Ferretti и Lorenzo Serafini също бяха почерпили вдъхновение от стила на Дивия Запад. Затова решихме да направим кратка справка за историята на най-разпознаваемия аксесоар, с който свързваме уестърн стила – каубойските ботуши.

БОТУШИТЕ СА СВЪРЗАНИ с военни походи и езда – не е чудно, че едно от първите споменавания на кожените ботуши е свързано с Чингис Хан. По време на походите му към Европа през XI век летописците са описали неговите червени кожени ботуши с гървени токове. В Европа този тип обувка става популярна чак в края на XVII век, когато английските благородници започнали да излизат на езда с нея.

ВЕК ПО-КЪСНО кожените ботуши са общоприето бойно снаряжение, като най-популярният модел е немски. През

1815 херцогът на Уелингтън побеждава Наполеон при Ватерлоо, а с него – и някои от модните повели на епохата. Моделът „Уелингтън“ бързо набира популярност заради удобството си – ботушите са изработени от твърда кожа, сравнително тесни са и стигат средата на прасеца. Което означава, че могат да се ползват както за езда и война, така и за работа.

„УЕЛИНГТЪНКИТЕ“ СЕ ПРЕНАСЯТ в Америка и след края на Гражданската война войниците, завърнали се по домовете си, ги ползват за полска работа. „Златната ера“ на каубоите е края на XIX век, когато ботушът претърпява малко промени – токът се стеснява, за да влиза и излиза по-лесно от стремената, а декоративните елементи или екзотични кожи (алигаторска например) дават възможност за повече индивидуализъм.

И ето ни във времето на уестърните през 40-те, които превръщат каубоите от обикновени животновъди в кино звезди. Каубойските ботуши излизат на улицата и оттогава не са се прибирали по фермите. Ако все още не разполагате с поне чифт, е време да го направите – трендът едва ли ще умре скоро. ■

A COWBOY WALKED INTO A BAR...

The fashion of the new season is taking much from the Wild West, especially with regard to boots

Isabel Marant, one of the most attractive and current designers in France lately, opened her fashion show for the autumn-winter 2018-2019 season with Dolly Parton's song "Jolene", against the background of which the models came out with dresses, inspired by the prairie and with cowboy boots. Fendi, Alberta Ferretti u Lorenzo Serafini had drawn inspiration from the style of the Wild West as well. Therefore we decided to make a short summary of the history of the most recognizable accessory, with which we are associating the Western style – the cowboy boots.

BOOTS ARE CONNECTED with military campaigns and riding – it is no surprise that one of the first times leather boots were mentioned is related with Genghis Khan. During his campaigns towards Europe in the 13th century chroniclers have described his red leather boots with wooden heels. In Europe this type of footwear became popular as late as in the end of the 17th century, when the English noblemen started going out riding with it.

A CENTURY LATER leather boots were a universally accepted war equipment, with the most popular model being a German one. In 1815 the Duke of Wellington defeated Napo-

leon at Waterloo, and with him some of the fashion trends of the age. The "Wellington" model quickly gained popularity because of its convenience – the boots are made of hard leather, they are relatively tight-fitting and stopped at mid-calf. Which means they can be used for work, as well as for riding and war.

"WELLINGTON BOOTS" GOT TRANSFERRED to America and after the end of the Civil War the soldiers, having returned to their homes, were using them for field labour. The "Golden age" of the cowboys was in the end of the 19th century, when the boot underwent a few changes – the heel became narrower, in order for it to more easily get in and out of the stirrups, and the decorative elements or exotic leathers (alligator for example) gave the opportunity for more individualism. And here we are in the time of the westerns of the 1940s, which transformed cowboys from ordinary cattlemen into movie stars. Cowboy boots went out on the streets and have not returned to the farms ever since. If you don't own at least a pair, it is time to do so – the trend is hardly going to die off any time soon. ■

1. Isabel Marant
2. CALVIN KLEIN 205W39NYC
3. Chloé
4. McQ Alexander McQueen
5. Givenchy
6. Saint Laurent
7. Isabel Marant
8. Zimmermann

32 /
2013

Повелителят на знаците

Lord of the Logos

Българинът Стефан Кънчев и до днес е сочен за един от десетте най-големи майстори на графичния дизайн в света

The Bulgarian Stefan Kanchev is still regarded as one of the top ten masters of graphic design in the world

Дългоочакваното изработване на ново туристическо лого на България е на път да оправдае максимата, че няма лоша реклама. Многочислените критици на новото лого подчертават, че то е нефокусирано, бездарно и носи сериозни сходства с изработеното преди година лого на Киргизстан - с разликата, че е струвало на държавата ни 1.4 милиона лева срещу 600 евро за киргизстанското.

Bulgaria On Air няма намерение да участва в тези спорове. Но те са добър повод да си припомним, че България всъщност е страна с водещи позиции в графичния дизайн. И че именно българин е сочен от много авторитетни издания по цял свят за един от десетте най-велики майстори на това изкуство. Антон Стайков ни напомня за Стефан Кънчев.

НАРОДНО ИЗКУСТВО. Работата на Кънчев е удивителна смес от космополитизъм и вяроност към българската визуална памет, към българското народно изкуство. Запазените му марки за разбираеми за всеки гражданин на света след 60-те години. Тогава не се говори за интегрирани маркетингови комуникации, бранд-стратегии и комуникационни мерки – знаците му се възприемат с изобретателните си идеи и естетична виртуозност, винаги четливи и еднозначно разбираеми ("За да доведеш нещата до знак, значи си способен на синтез, за който задължително условие е да познаваш проблема", казва Кънчев, и още „Приложната графика не е козметичен аксесоар на средата, в която живеем“).

Стефан е възпитан в традиционната българска традиция: чирак-калфа-майстор. Син на известен зограф-иконописец от възрожденския град Калоян, опознава от млад с очите и ръката си българските декоративни традиции. Работи в екипите на известни български художници още като студент. И сам се превръща в творец-институция, неоспорим пример не само с естествения си усет, но и с изключителната си работоспособност.

The long-awaited design of a new tourism logo of Bulgaria is about to justify the saying that there is no bad publicity. The many critics of the new logo claim that it lacks focus, that it is mediocre and tends to resemble the logo of Kyrgyzstan designed a year ago - the difference being that it cost Bulgaria 1.4 million leva compared to 600 euros for Kyrgyzstan.

Bulgaria On Air does not intend to take part in these disputes. But they are an occasion to recall that Bulgaria is actually a country with leading positions in graphic design. And that a Bulgarian is named by many prestigious publications around the world as one of the ten greatest masters of this art. Anton Staykov reminds us of Stefan Kanchev.

FOLK ART. Kanchev's work is an amazing mixture of cosmopolitanism and loyalty to the Bulgarian visual memory, to Bulgarian folk art. His trademarks are understood by any citizen of the world after the 1960s. At that time there was still no talk of integrated marketing communications, brand strategies and communication measures – his marks are known for their imaginative ideas and aesthetic genius, always easily read and unequivocally understood. ("To reduce things to a sign means that you are capable of synthesis, for which knowledge of the problem is a must," Kanchev said and also:

Kanchev's work is an amazing mixture of cosmopolitanism and loyalty to the Bulgarian visual memory, to Bulgarian folk art

ПИОНЕР. Стефан Кънчев не копира сляпо фолклорните цветове и графични схеми. Както казва: „Каноните остаряват, изостават от динамиката на времето“. За него е важен духът на времето, затова следи абстрактното изкуство и оп-арта. След 60-те това ясно личи в собственото му развитие - на мястото на бърбищата орнаментална ритмика той изгражда графична система със строга конструкция и математическа логика. Във виртуозните му графични винетки и знаци Кънчев работи с изразните средства, достъпни за всеки художник. Но при него линията, геометричните фигури, цветните хармонии са подчинени на безупречен естетически и смислов ред. „Аз съм за всичко ново. За модерното изкуство. За всички течения, на които времето вдъхва живот.“

ТВОРЧЕСТВОТО. Стоотици пощенски марки, книги, плакати, хиляди запазени търговски марки. Новогодишни картички, честитки, рекламни страници, луксозни бланки за писма, етикети, опаковки... Кънчев работи активно - и в дигитално неуморно - във всички области на графиката. Активен и безкомпромисен е в комисии, които ръководи в Съюза на българските художници и Центъра за приложна естетика. Критериите му са точно тези, с които се отнася и към собствената си графика - раздвижено и хармонично композиране, изобретателност, грижа за графичния ред и равновесие. Трудно е да се повярва, че този толкова хармоничен майстор е работил изцяло по времето на социализма - той преодолява идеологическите догми на времето и успява да твори като гражданин на света.

ШРИФТОВЕТЕ. Стефан Кънчев познава най-добрите образци в областта на шрифта у нас и в чужбина, използва стиловете на буквата за всяка конкретна задача. Винаги се справя блестящо с трудната задача за съвместяване на латински и кирилски надписи. Създава по неповторим начин нови шрифтове. Българската кирилица дължи много на този майстор, той е актуален и в началото на XXI век. В типографските примери на Кънчев са композирани нови образи, в които съчетанието на знак и типографски елементи са неразделими. Зрителят дори не усеща, че крайният резултат е постигнат от буква и изображение - два компонента, нееднородни по своята природа.

ЗАПАЗЕНИЯТ ЗНАК. В България все още се използват многобройни логотипи на Стефан Кънчев. Телевизионните антени днес са почти забравен спомен от миналото, но създаденото от Кънчев лого на националната телевизия (буквите Б и Т, преплетени като антена) е актуално и разпознаваемо. Знакът на "Петрол" продължава да живее със симпатичния змей, макар самата компания да мина през много трансформации; Съюзът на художниците преодолява кризата на прехода под знака на оставеното от Кънчев лого; черноморските курорти и досега използват изработените от него знаци с вплетени по неповторим начин чайки, вълни, птици, геометрични фигури, символ на минималистични хотели.

Повечето български издателства носят неговите запазени знаци. Кънчев показва изключителна изобретателност, ползвайки на пръв поглед ограничените възможности на квадрата, кръга, триъгълника.

КОМПЮТЪРЪТ И РЪКАТА. Стефан Кънчев знае точно как, а не само какво. Той безупречно строи логата и виртуозните си калиграфии като съчетания от плътно-празно, визуално-асоциативно, образ-знак. неръкоотворен в занаята си на ювелирен майстор: „Някои мислят, че компютърът ще им свърши всичко. Техниката пестя време, да. Но ръката трябва да пипне компютърния проект, да го направи графично.“

Кънчев отправя символично послание към последователите си в знак, съставен от първите букви на българската азбука. Неговото АБВ проследява типографски развитието на обществото ни чрез кирилицата, славянското ни минало, идеологията, прагматиката, технологията и бъдещето. Майсторът остава многооточие за следващите букви. През 2013 година графичните дизайнери на България са разнообразни и еkleктични, използват нови технологии, отворени са към Европа и света, продължават да търсят вярното представяне на българската идентичност.

Стефан Кънчев знае, че запазената марка се корени в традициите. И са важни знаците, които ще оставим след себе си. ■

"Applied graphics is not a cosmetic accessory of the environment we live in.")

Stefan was brought up in the customary Bulgarian tradition: apprentice –journeyman - master. The son of a well-known icon-painter from the Balkan town of Kalofar, at a young age he got to know the Bulgarian decorative traditions with both eyes and hand. He worked with well-known Bulgarian artists already as a student. And himself became something of an institution as a creative artist, an undisputed example not only for his aesthetic feeling but also with his exceptional industriousness.

PIONEER. Stefan Kanchev did not copy blindly folklore colours and graphic schemes. As he put it: "Canons grow old, they lag behind the dynamics of the time." For him, the spirit of the time was important, therefore he watched the development of abstract art and pop art. After the 1960s, this is clearly seen in his own work – loquacious ornamental rhythmic is replaced by a graphic system with strict structure and mathematical logic. In designing his brilliant graphic vignettes and trademarks, Kanchev worked with the means of expressions available to any artist. But in his designs the line, the geometrical figures, the colour harmonies are subjected to a flawless aesthetic and meaningful order. "I am for all that is new. For modern art. For any trends inspired by time."

CREATIVITY. Hundreds of postage stamps, books, posters, thousands of registered trademarks. New Year's cards, greeting cards, ad pages, fancy letterheads, labels, packaging... Kanchev worked actively, and untiringly, in all fields of graphic art. Active and uncompromising in the commissions he headed in the Union of Bulgarian Artists and the Centre for Applied Aesthetics. His criteria were the same he applied to his own graphic art – varied and harmonious composition, inventiveness, attention to graphic order and balance. It is difficult to believe that this harmonious

master worked entirely during socialism – he overcame the ideological dogmas of the time and managed to create his designs as a citizen of the world.

TYPEFACES. Stefan Kanchev was familiar with the best examples in the field of typefaces in Bulgaria and abroad, and used letter styles for each concrete task. He always coped brilliantly with the difficult task of combining Latin and Cyrillic characters. He created new typefaces in an unrivalled way. The Bulgarian Cyrillic alphabet owes much to this master who is still topical at the beginning of the 21st century. Kanchev's typographic examples comprise new images in which the combination of sign and typographic elements are inseparable. The viewer does not even realise that the end result is achieved from a letter and image – two components dissimilar in nature.

TRADEMARKS. Many logos designed by Stefan Kanchev are still used in Bulgaria. TV antennas today are an almost forgotten thing of the past, but the logo of the national television created by Kanchev (the letters B & T, intertwined like an antenna) still exists and is easily recognizable. The Petrol trademark with the likable dragon is still with us, even if the company itself underwent numerous transformations; the Union of Bulgarian Artists coped with the crisis of the transition under the logo left by Kanchev; the Black Sea resorts still use logos designed by him with uniquely intertwined seagulls, waves, birds, geometrical figures, symbols of minimalist hotels.

Most Bulgarian publishing houses feature his trademarks. Kanchev showed exceptional ingenuity, using the seemingly limited possibilities of the square, circle and triangle.

COMPUTER AND HAND. Stefan Kanchev knew exactly how, not only what. He flawlessly designed his logos and brilliant calligraphies as combinations of full-empty, visual-associative, image-sign to craft a master gem: "Some think that the computer will do it all. Technologies save time, yes. But the hand has to touch the computer project to render it graphic." Kanchev directed a symbolical message to his followers in a sign, created by the first three letters of the Bulgarian alphabet. His ABC traces the typographic development of our society through the Cyrillic script, our Slavic past, ideology, pragmatism, technology and future. He left three dots for the next letters. In 2013 Bulgaria's graphic designers are diverse and eclectic, use new technologies, are open to Europe and the world, continue their quest for the true presentation of the Bulgarian identity.

Stefan Kanchev knew that the trademark is rooted in traditions. And that the signs we leave behind are important. ■

ХОДЖИНИКЪТ СТЕФАН КЪНЧЕВ (1915–2001) е пионер на графичния дизайн в България. Той е автор, който печели световна слава и е включен в престижни енциклопедии на графичния дизайн и запазения знак. Японските списания Igarashi и IDEA анализират с респект философията и графичната му изясност. В многобройните публикации в американски, унгарски, немски (Novum Gebrauchsgrafik, Neue Werbung) издания Кънчев представя България като личен знак за талант и професионализъм. През 1967 година е представен на Trademark international, Ню Йорк с 23 запазени знака. А през 1994 Стефан Кънчев официално е нареден между десетте най-значими графични в света. В Международния център за запазени знаци в Остенде, Белгия, той е заедно с легенди като Пол Ранг и Сол Бас, Юсаку Камемура, Жак Гарамонг, Франко Гриняни, Йосиф Мюлер-Брокман, Ян Райлич, Антон Щанковски, Херман Цапф.

THE ARTIST STEFAN KANCHEV (1915–2001) was a pioneer of graphic design in Bulgaria. An author who gained worldwide fame and figures in prestigious encyclopaedias of graphic design and trademarks. The Japanese magazines Igarashi and IDEA respectfully analyse his philosophy and graphic exquisiteness. In numerous American, Hungarian and German publications (Novum Gebrauchsgrafik, Neue Werbung) Kanchev presented Bulgaria as a personal sign of talent and professionalism. In 1967 he was represented at Trademark International, New York, with 23 trademarks. And in 1994 Stefan Kanchev was officially ranked among the world's ten most important graphic artists. In the International trademarks centre in Ostend, Belgium, he is seen together with legends like Paul Rand and Saul Bass, Yusaku Kamekura, Jacques Garamond, Franco Grignani, Josef Mueller-Brockmann, Jan Rajlich, Anton Stankowski and Hermann Zapf.

Смърт от кебанчета

Death By Meatballs

64 /
2015

Слуховете за вредите от червеното месо са силно преувеличени

The rumours of the dangers of red meat are greatly exaggerated

Ако сте гледали телевизия в последните седмици на октомври, несъмнено сте попаднали на репортаж като този, който гледахме ние: супермаркет, щанд за месо, а зад него развълнувана репортерка ни обяснява с усилено ръкомахане, че месото причинява рак, както "откри Световната здравна организация". Но истината е, че неподготвените репортерки са доста по-голям риск за здравето ви и от най-мъстното парче пушени гърди.

ПРИЧИНА ЗА ТАЗИ ВЪЛНА на масова паника (засегнала впрочем целия свят, не само България) бе решението на Световната здравна организация да впише червеното месо и обработените меса (бекон, салами, шунки, наденички) в списъка на доказаните канцерогени - всъщност в една и съща графа с цигарите, азбест и дори радиоактивните уранови съединения.

Това бе първото изречение на новината, но повечето медии се задоволиха само с него и спестиха важните в случая уточнения. А тъкмо уточненията ще ви убедят, че все още няма нужда да изхвърляте цялото съдържание на хладилника си.

ПЪРВАТА ВАЖНА ПОДРОБНОСТ Е, че действията на СЗО не са резултат на някакви сензационни нови открития. Вече десетина години се говори, че червеното месо, най-вече телешкото и свинското, повишава риска от рак на дебелото черво, и през 2007 Международната агенция за ракови изследвания (IARC) публикува официално предупреждение в този смисъл. Но все още няма детайлни проучвания върху ефектите на различните видове сурови и обработени меса - дали например, както отбеляза един коментатор в The Financial Times, испанският хамон иберико, произведен в екологично чиста среда и без всякакви химически добавки, е едновременно вреден с наблъсканите с консерванти кренвирши в супермаркета?

Единственото, което IARC добави към резултатите си оттогава, е приблизителна оценка на смъртните случаи, предизвикани от употреба на обработено месо - около 34 000 годишно. За сравнение замърсяването на въздуха предизвиква над 200 000 смъртни случая годишно, а тютюнопушенето - над един милион.

Впрочем в списъка на IARC има и други неща, които повишават риска от рак, и от които въпреки това едва ли бихте се отказали: такива са слънцето (риск от първа категория), работата на смени (категория 2А, същата като бекона), мобилните телефони (категория 2В) и дори чаят (категория 3).

ВТОРИЯТ ДЕТАЙЛ, който повечето информации по темата пропуснаха, е, че червените меса и обработените меса са съвсем отделни неща, що се отнася до риска от рак - не само като степен, но и като механизъм, по който въздействат на организма. Беконът, надениците и другите тежко обработени меса са натъпкани с консерванти (нитрати), с наситени мазнини, със сол и с вещества, които се образуват при опушването. Те са неоспоримо вредни за здравето - точно както е вреден и шоколадът. И трябва да се отнасяте към тях по същия начин: да ги ограничавате безмислено и да си ги позволявате само когато наистина неурядимо ви се прияде. Но с червеното месо - телешко, свинско, агнешко - нещата не стоят по същия начин. То не е доказан причинител на рак. Има само подозрение, че в някои случаи може да ускори развитието на вече съществуващи ракови клетки.

НЕ Е СЪВСЕМ ЯСНО И ЗАЩО. Едно скорошно изследване заподозря като виновник една специфична захарна молекула, която се намира в месото и се нарича Neu5GC. Тя се среща у всички хищници, с изключение на човека. Когато попадне в организма ни - примерно от току-що изядена пържола - той я разпознава като външно тяло и предизвиква имунна реакция. А имунната реакция на свой ред осигурява добра среда за туморите. Но проучванията върху този механизъм са още в ранна фаза и далеч не ▶

If you've watched television in the last weeks of October, you're bound to have come across a report like the one we watched: supermarket, meat counter, and behind it a wildly gesticulating reporter explaining that meat causes cancer as "the World Health Organization found". But the truth is that unprepared reporters pose a much bigger risk to your health than even the fattest piece of bacon.

THE REASON FOR THIS WAVE of mass panic (affecting the whole world, not only Bulgaria) was the decision of the World Health Organisation to add red meat and processed meats (bacon, salami, ham, sausages) to the list of proven carcinogens - in fact, in the same group as cigarettes, asbestos and even radioactive uranium compounds.

This was the first sentence of the news item, but most media left it at that, saving the important details. Yet precisely these details will convince you that there is still no need to throw away the entire contents of your fridge.

THE FIRST IMPORTANT DETAIL is that the WHO actions are not the result of some sensational new discoveries. For some ten years now it has been said that red meat, mainly beef and pork, increases the risk of bowel cancer, and in 2007 the International Agency for Research on Cancer (IARC) published an official warning to this effect. But there are still no detailed studies on the effects of different types of raw and processed meats - whether, for example, as noted by a Financial Times commentator, the Spanish jamon Iberico, produced in a clean environment and without any chemical additives, is equally harmful as the hot dog sausages stuffed with preservatives sold in supermarkets?

The only thing the IARC has added to its results since then is an estimate of cancer deaths caused by a diet high in processed meat - about 34,000 each year. For comparison, air pollution causes in excess of 200,000 deaths per year, and tobacco smoking - over one million.

Actually, the IARC list includes other things that increase the risk of cancer, which you would nevertheless be unlikely to give up: they include the sun (group 1), shift work (group 2A, the same as bacon), mobile phones (group 2B) and even tea (group 3).

THE SECOND DETAIL that most newscasts on the subject omitted is that processed and red meats are quite different as regards the risk of cancer - not only in terms of degree, but also as a mechanism by which they affect the organism.

Bacon, sausages and other heavily processed meats are full of preservatives (nitrates), saturated fats, salt and substances that are formed during curing. They are undeniably harmful to health - just as chocolate is harmful. And you have to treat them the same way: firmly restrict their intake and really only eat them when you simply can no longer stand it.

But when it comes to red meat - beef, pork, lamb - things are not the same. It is not a proven cause ▶

Текст: ЕМИЛ ИВАНОВ / Фотография: ISTOCK
By EMIL IVANOV / Photography: ISTOCK

ЗАСТРАХОВКА ЗАЩИТЕНА ФАМИЛИЯ

Коледна промоция

ЗАСТРАХОВАЙТЕ СВОЯ ДОМ НА ПРОМОЦИОНАЛНА ПРАЗНИЧНА ЦЕНА!

Погрижете се за спокойствието и сигурността на Вашия дом и имущество със застраховка „Защитена фамилия“!

КАКВИ СА ПРЕДИМСТВАТА, ПРЕДЛАГАНИ ОТ ЗАД „АРМЕЕЦ“:

- Защита на гома срещу минимална премия от 10 лв.;
- 20% отстъпка от застрахователната премия;
- Застрахователно покритие, изцяло съобразено с Вашето жилище и имуществото Ви;
- Бърза процедура и експертна консултация при сключване на застраховката;
- Възможност за избор на застрахованите рискове;
- Покритие срещу кражба чрез взлом и кражба с техническо средство до 14 000 лева без opis на имуществото;
- Навременно изплащане на щетите в случай на застрахователно събитие;
- Осигурен денонощен Асистанс център с телефони: 0 700 1 3939 и 0887 922 444.

Застраховка „Защитена фамилия“ на промоционална коледна цена може да сключите в офисите на ЗАД „Армеец“ и при застрахователните брокери и агенти – партньори на компанията. За допълнителна информация посетете www.armeec.bg

ПРОМОЦИЯТА Е ВАЛИДНА ДО 28.02.2019 г.

► са категорични. Neu5Gc не се среща в пилешкото и рибата (освен хайвера), няма я и в плодовете и зеленчуците. Покрай тази подозирана вреда обаче червените меса носят и много ползи. Освен белтъчини, те ни дават желязо, цинк и някои ценни витамини, които трудно можем да си набавим от другаде. Освен това в месото - особено в телешкото - се съдържа линолова киселина, която намалява риска от сърдечносъдови заболявания, остеопороза и рак на белия дроб, кожата и стомаха.

НЕВЕДНЪЖ СМЕ БИЛИ СВИДЕТЕЛИ какви щети предизвикват прибързаните заключения за вредността на някои храни. Едно цяло поколение се научи да отбягва яйцата като чума, и покрай това едва не унищожи птицевъдната индустрия, само защото едно-единствено изследване твърдеше, че яденето им увеличава лошия холестерол. Петнайсет години по-късно се оказва, че изобщо не е така и че яйцата всъщност са една от най-питателните и полезни храни. По същия начин в продължение на десетилетия избягвахме маслото в полза на маргарините, синтезирани от петролни продукти. И по същия начин след първата кампания срещу месото - в началото на 80-те, когато се твърдеше, че то води до заболявания на сърцето - американците масово започнаха да ядат повече паста, хляб и кифлички. Резултатът от това бе видимото затлъстяване на нацията - и нов бум на сърдечносъдовите заболявания.

ЗАТОВА НЕ БИВА ДА ОСЪЖДАМЕ прибързано червеното месо. Но ще ни е много полезно да го намалим. И то не само по здравословни причини. Първо, отглеждането му изисква несравнимо повече ресурси от останалите храни - лукс, който скоро клонящото към 8 милиарда човечество няма да може да си позволи. И второ, животновъдството е най-големият източник на парникови емисии изобщо - в пъти изпреварвайки автомобилите, да речем. Така че нека ви повторим още веднъж нашия съвет за здравословно хранене: яжте често, яжте по малко, яжте разнообразно и по-възможност - с повече зеленчуци. ■

95 000 000 000

долара е годишният оборот на производителите на телешко месо в САЩ - почти двойно повече от Брутният вътрешен продукт на България
dollars is the annual turnover of beef producers in the US - almost twice Bulgaria's GDP

37

килограма телешко годишно изяжда средният американец. Това прави по 700 грама седмично, двойно над препоръчаната от СЗО норма.
kilograms of beef per year are consumed by the average American. This makes 700 grams per week, twice the recommended WHO norm.

► of cancer. There is only a suspicion that in some cases the development of already existing cancer cells could be accelerated.

NOR IS IT QUITE CLEAR WHY. A recent study suspected that the culprit was a specific sugar molecule that is found in meat and is called Neu5Gc. It is found in all predators, except humans. When it gets into our body - for example, by a just eaten steak - the body recognizes it as foreign and causes an immune reaction. That, in turn, provides a good environment for tumours. But studies on this mechanism are still at an early stage and far from conclusive. Neu5Gc is absent in chicken meat and fish (except roe), it is not found in fruits and vegetables either. Alongside this suspected danger, however, red meats also have many benefits. Besides proteins, they give us iron, zinc and some valuable vitamins that are difficult to obtain elsewhere. Furthermore, meat - especially beef - contains linoleic acid, which reduces the risk of cardiovascular disease, osteoporosis and cancer of the lung, skin and stomach.

WE HAVE REPEATEDLY WITNESSED the damage caused by hasty conclusions about the danger of certain foods. A whole generation learned to shun eggs like the plague and almost destroyed the poultry industry, just because one single study claimed that eating eggs increases bad cholesterol. Fifteen years later it turned out that this is not at all true and that eggs are actually one of the most nutritious and healthy foods.

In the same way, for decades we avoided butter in favour of margarine, synthesised from petroleum products. And in the same way, after the first campaign against meat - in the early 1980s when it was claimed to cause heart disease - the Americans en masse began to eat more pasta, bread and buns. The result of this was a visibly obese nation - and a new boom of cardiovascular diseases.

SO LET'S NOT CONDEMN RED MEAT too quickly. But it will benefit us to cut down on it. And not only for health reasons. First, its production requires much more resources than other foods - a luxury that humanity, which is approaching 8 billion, soon won't be able to afford. And second, stockbreeding is the biggest source of greenhouse emissions - several-fold bigger than cars, for example. So let's repeat our advice for a healthy diet: eat often, eat little, eat a variety of foods and, if possible, more vegetables. ■

Художници в кухнята

Artists in the kitchen

44 / 2014

Какво отличава наистина великите майстори от обикновените добри готвачи? Рекламата, разбира се

Как се става велик готвач? И какво точно отличава великия от просто добрия майстор, способен да приготви ефектно и вкусно ястие, но не и да остави следа в историята? Вероятно повечето хора, житейски и професионално свързани с тенджерите и тиганите, много пъти са си задавали тези въпроси, но все още някой не е открил безапелационна рецепта за кулинарното величие.

В ИСТОРИЯТА НА ЕВРОПЕЙСКАТА КУХНЯ от края на Средновековието, когато около уменията на отделни кралски готвачи постепенно се изгражда ореол на престиж, до края на миналия век са канонизирани десетина имена на майстори, признати от съвременниците си и от поколенията след тях като истински велики. Изглежда, при повечето освен добрия вкус и усета за храната решаващи за успеха са били и някои други качества - като литературни и комуникативни умения, артистизъм и, разбира се, чист късмет. Величието в кухнята винаги е имало нужда от някаква медия, от носител на спомена за вкуса. В модерния свят това изглежда някак по-лесно постижимо покрай многобройните специализирани телевизионни програми, списания и рубрики в пресата, но в миналото не е било така. Готвенето е минавало за тривиално битово занимание, истинските звезди в тази сфера са били рядкост и сигурно точно заради това са блестали ярко и продължително. ►

What distinguishes great masters from ordinary chefs? Advertising, of course

How do you become a great chef? What exactly distinguishes a great chef from merely a good master, capable of preparing an impressive and delicious meal, but not leaving a mark on history? Probably most people, who are professionally and personally connected with pots and pans, have asked this question many times, but no one has discovered an absolute recipe for culinary greatness.

SINCE THE END OF THE MIDDLE AGES an aura of prestige was created around the skills of certain royal chefs and about 10 masters were recognized by their contemporaries and by the following generations. These masters were gradually canonized by the end of the last century as really great chefs. Apparently, for most of them, besides good taste and having a sense of food, some other qualities were also crucial for their success, for example, literary and communicative skills, creativity and, of course, pure luck. Greatness in the kitchen has always needed some kind of media, in order for people to remember it. In the modern world this seems easily achievable with the multiple specialized TV programs, magazines and columns in the press, but it was not like that in the past. Cooking was considered a trivial activity - the real stars in this sphere were rare and probably that was the reason they shone brightly and for so long. Antiquity has not left a record of great chefs, probably because most Greek books on the subject have not survived and are known only due to indirect mentioning of their titles in later ►

Текст: ЯСЕН БОРИСЛАВОВ / Фотография: SHUTTERSTOCK
By YASEN BORISLAVOV / Photography SHUTTERSTOCK

► Античността не е оставила спомен за велики готвач, вероятно защото повечето гръцки книги на тази тема не са достигнали до нас и са известни само от косвени споменавания на заглавията им в съчинения на по-късни автори. Сред малкото изключения са десетте книги за кулинарното изкуство на римския бонвиван Марк Гавий Апиций. Той е живял през I век и е оставил един сборник с екстравагантни рецепти, даващи известна представа за трапезните вкусове и навиците на най-високия социален сегмент в империята.

ПЪРВИЯТ ИСТИНСКИ ЗНАМЕНИТ европейски готвач е бил Гийом Тирел, наречен още Тайлеван или „горещ вятър“. Той е живял през XIV век и е бил придворен готвач при Карл V. Заради уменията си да радва небцето на господаря е бил удостоен с рицарско звание. Много от рецептите му са събрани в книгата *Le Viandier*, издадена по негову ръкописи след смъртта му. Преди десетина години един ресторант на „Шанз-Елизе“, носещ знаковото име *Taillevent*, привлечаше клиенти с оригинални средновековни блюда от рецептурника на Гийом Тирел. Коронното ястие беше печено прасенце-сукалче с много и различни подправки. Тук трябва да уточним, че усилено да се постигне автентичният средновековен вкус рядко може да разчита на достоверни резултати, а когато ги постига, вкусът едва ли заслужава адмирации. Ако се върва на средновековните рецепти, повечето изискани за времето си ястия са били изключително пикантни, обилно подправени с всякакви екзотични семена и треви. Самите подправки са били не само мярка за власт и разточителство, но и консервант за месата, чието съхраняване до появата на хладилната техника е било несигурно.

Освен това в онези рецепти обикновено не са посочени точните пропорции между отделните продукти, поради което усилията за реконструкция на вкусовете носят неизбежна доза импровизация.

ДРУГ ВСЕПРИЗНАТ ТАЛАНТ в съзвездието на великите е Мари Антоан Карем (1783-1833). Започнал кариерата си като чирак-сладкар в Париж малко след Френската революция, по времето на Наполеоновите войни той вече е европейска културна знаменитост. До края на живота си за различни периоди е бил главен готвач в двореца Тюйлери, в дома на министър Талейран, в двора на британския крал Джордж V, в петербургския царски дворец и в парижкия дом на фамилията Ротшилд. Наричат го „краля на готвачите и готвача на кралете“. Бил е главен готвач по време на Виенския конгрес и казват, че неговите ястия умилостили европейските короновани особи, когато трябвало да решават съдбата на Франция след окончателното падане на Наполеон. Карем бил майстор на ефектните и пищно аранжирани трапези, освен това създавал стандарти за ред и хигиена в кухнята, наложил правилото да се поднасят отделно рибите и месата, автор е на знаменити десерти като торта Шарлота и на няколко кулинарни книги.

► authors' works. Among the few exceptions are the 10 books of culinary art by the Roman man-about-town Marcus Gavius Apicius. He lived in the 1st century and left a collection of unconventional recipes, giving a certain idea of the table tastes and manners of the highest social segment in the Empire.

THE FIRST REALLY CELEBRATED European chef was Guillaume Tirel, known as Taillevent or “slice wind”. He lived in the 14th century and was a cook to the court at the time of Charles V. Because of his skills to satisfy his master’s palate he received knighthood. Many of his recipes were collected in the book “Le Viandier”, based on his manuscripts and published after his death. About 10 years ago the iconic Taillevent, a restaurant on the “Champs Elysees”, attracted clients with original medieval dishes from Tirel’s recipe book. The star dish was roasted suckling-pig with various spices. Achieving the authentic medieval taste happens rarely, but when it occurs, the taste hardly deserves admiration. If we can trust medieval recipes, the most exquisite meals were extremely spicy, abundantly dressed with all kinds of exotic seeds and herbs. The spices themselves were not only a measurement of power and extravagancy, but also served as a food preservative until the invention of the refrigerator.

Moreover, the exact proportions of the different products in those recipes were not usually recorded, which causes the replication of those tastes to have an inevitable amount of improvisation.

ANOTHER WELL-KNOWN TALENT in the constellation of the great chefs is Marie-Antoine Careme (1783-1833). He started his career as an apprentice to a pâtissier in Paris shortly after the French Revolution during the Napoleonic Wars he was already a European celebrity. In various periods of his life he was a chef at the Tuilleries Palace, at the home of the minister Talleyrand, at the British King George V’s court, at the Petersburg Royal Palace, and at the Paris home of the Rothschild family. They called him the “king of chefs and the kings’ chef”. He was the chef during the Congress of Vienna and they say that his meals placated the European royalties when they had to decide France’s fate after Napoleon’s final fall. Careme was master of impressive and splendidly arranged tables; he also created standards of order and hygiene in the kitchen, set the rule of serving fish and meat separately; he was the inventor of celebrated desserts such as the Charlotte cake and several culinary books.

A nearly mythological event is associated with this chef. Once a week Talleyrand used to give a big lunch and on this day two huge sturgeons were delivered. This worried Careme, as the second fish would surely ruin the effect of the first one, and serving only one of them would look unnatural. It was a delicate situation while the minister’s counselors were gathered for a meeting in the kitchen. The smaller fish and a sauce was prepared for the lunch and placed between leaves and flowers on a special tray. A procession led by a flute player and two violists, all dressed as chefs, took it to the guests. Behind them four lackeys carried burning torches and behind them two cooks with huge knives walked slowly and two others carried the sturgeon. After going around the table before the guests’ starry eyes, one of the carriers suddenly stumbled and the fish fell flat on the floor. The host peacefully waited for the confusion to pass and then ordered: “Serve the other one”.

LADY MORGAN FISH SOUP is sometimes shown as an example of the unrestrained aristocratism of Careme’s recipes. We will list only the necessary ingredients: a turbot, filleted, 1 flounder, 1 small eel, 1 bottle of champagne, cognac, 1 lemon, 2 onions, 1 carrot, celery, 2 leeks, half bay leaf, nutmeg, hot red pepper, 2 cloves, 2 clove buds, 2 anchovies, salt, veal stock, 1 big cod-fish, lobster meat whipped in butter, half a kilo of truffles, 20 mushrooms, 24 oysters, 24 shrimps, and 24 lobster tails. The soup’s preparation takes two days.

Another great French master is Auguste Escoffier (1847-1935), a Chevalier of the Legion of Honor. He made his mark on modern French cuisine with a veal-stock base for a really delicious meal that is now considered an essential. He instilled a limit between sweet and salty tastes in meals, as well as the work’s organization in modern restaurants. He was the inventor of the classic boeuf bourguignon (beef Burgundy), of the classic peach melba invented in honor of the singer Nellie Melba, of Hollandaise Sauce and strawberries with pineapple “fraises a la Sarah Bernhardt”. During his nearly 60-year career he was a chef in Monte Carlo, Geneva and in the Savoy, Ritz and Carlton hotels in Paris and London. His glory as a great chef was not darkened by a scandal he and the Swiss Cesar Ritz were involved in together. In 1898 the Savoy Hotel’s shareholders in London chased them away after accusing them of stealing and accepting bribes from suppliers. He was the author of about 10 cookbooks, among which the

The first celebrated European chef was Guillaume Tirel, known as Taillevent or “slice wind”. He lived in the 14th century and was a cook to the court of Charles V

С този готвач е свързана една почти митологична случка. Веднъж седмично в дома на Талеиран се давал голям обяд и се случило точно в такъв ден да му доставят две огромни есетри. Това доста притеснило Карем, защото със сигурност втората риба щяла да развали ефекта от първата, а да се поднесе само едната, изглеждало неестествено. Ситуацията била деликатна и съветниците на министъра били свикани на заседание в кухнята... За обяда по-малката от двете риби била приготвена със сос и положена между листа и цветя на специален поднос. Пред гостите я внесла процесия, предвождана от флейтист и двама виолисти, всичките облечени като главни готвачи. Заг тях четирима лакеи носели запалени факли. Отзад бавно пристъпвали двама готвачи с огромни ножове, а други двама носели есетрата. След като обиколили масата под възторжените погледи на гостите, единият от носачите внезапно се спънал и рибата пльоснала на пода. Домакиният спокойно изчакал да премине смущението, след което наредил: "Сервирайте другата."

КАТО ПРИМЕР ЗА РАЗЮЗДАНИЯ АРИСТОКРАТИЗЪМ в рецептите на Карем понякога се сочи и една рибена супа „а ла лейди Морган“. Тук ще изброим само продуктите, от които се приготвя. Филе от един калкан, 1 писия, 1 малка змиорка, 1 бутилка шампанско, коняк, 1 лимон, 2 глави лук, 1 морков, целина, 2 стръка праз, половин дафинов лист, индийско орехче, лют червен пипер, 2 скилидки чесън, 2 пъпки карамфил, 2 филета от аншоа, сол, телешки бульон, 1 голяма треска, месо от омари, разбито в масло, половин кг трюфели, 20 зъби, 24 стриги, 24 скариги, 24 опашки от омари. Самото приготвяне на супата отнема два дни.

Друг велик френски майстор е Огюст Ескофие (1847-1935), кавалер на Ордена на почетния легион. Заслугите му за модерната френска кухня са много, но за най-съществени се смятат разработките му относно телешкия бульон като основа на истински вкусното ястие. Освен това той налага границата между сладко и солено в ястията, както и организацията на работата в модерния ресторант. Създател е на класическия бьоф бургиньон (телешко по бургундски), на класическата мелба с праскови, композирана в чест на певицата Нели Мелба, на соса Холандез и ягодите с ананас „а ла Сара Бернар“. През близо 60-годишната си кариера е бил главен готвач в Монте Карло, Женева, в хотелите „Савай“, „Риц“ и „Кърлтън“ в Париж и Лондон. Славата му на велик готвач не е помрачена от една афера, в която той участва заедно с швейцареца Сезар Риц. През 1898 г. акционерите на хотел „Савай“ в Лондон ги изгонват, след като ги уличават в кражби и вземане на рушвети от доставчици. Автор е на десетина кулинарни книги, сред които най-популярна, многократно издавана и преведена на много езици е „Кулинарно ръководство“.

В КУХНЯТА, КАКТО ВЪВ ВСЯКА ИНТЕЛЕКТУАЛНА СФЕРА, има моди и те се менят. Модата на пициите, често наподобяващи сложни композиции и скулптурни фигури ястия от времето на Карем и Ескофие през миналия век постепенно отстъпва пред една по-природна и проста, но все пак изтънчена кухня, известна като „нова“ (cuisine nouvelle).

Като всепризнат гуру на новия стил се сочи Пол Бокюз, още един кавалер на Ордена на почетния легион и първият удостоен с три звезди в каталога на Michelin. В основата на добрия вкус според неговото разбиране са пресните и качествени продукти и умерената термична обработка. Отблязва се пърженето и препичането. Рибата обикновено е на границата с полусуровото, а зеленчуците са леко хрупкави. Набляга се на сезонни ястия, като се отблягват сложните и обилно подправени сосове, както и пициите гарнитури. Подчертава се естественият вкус на продуктите. Сред най-популярните последователи на този нов стил са добре познатите от кулинарните телевизии Жак Пенен и Джулия Чайлд.

В КРАЯ НА МИНАЛИЯ ВЕК ОБАЧЕ и тази кухня постепенно умори сетивата на вечно алчните за нещо ново и различно гурмани. От десетина години на мода е т.нар. молекулярна кухня. Наричат я също постмодерна и хипермодерна, а нейните герои са определяни като деконструктивисти и постмодернисти, явно в търсене на паралели с тенденциите в съвременната философия. Сред най-популярните имена са Хестън Блументал, Феран Адриа, Пиер Ганиер, Кевин Соуса, Омари Канту и още десетина, като броят на звездите в тази нова галактика стремително расте. Особеност на това ново кулинарно течение е съчетаването на несъвместими на пръв поглед вкусове, които обаче си подхождат и се допълват неочаквано хармонично. Сред по-известните комбинации са бял шоколад с черен хайвер, ягоди с кориандър, ягоди с листа от целина и мента, карамелизиран карфиол с кокос, банан с магданоз и т.н. Освен това не само вкусовете, а и консистенцията на ястията може да изглежда авангардно - течен омлет, моркови на пяна, зелен чай под формата на хайвер. Характерна е също прецизната температурна обработка на продуктите, охлаждане с течен азот, използване на сложни центрофуги, сепаратори и измервателни уреди, които превръщат кухнята в подобие на научна лаборатория. Това едва ли е краят на кулинарния космос. С времето ще се появят нови звезди и нови вкусове. Ще чакаме, за да ги опитаме. ■

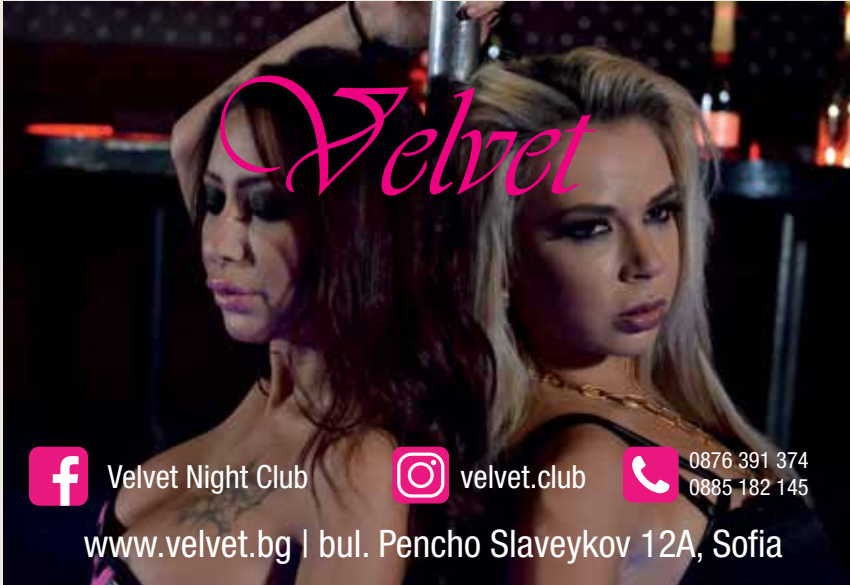
"Culinary Guide" is the most popular, repeatedly published and translated into many languages.

IN GASTRONOMY, JUST AS IN ANY INTELLECTUAL SPHERE, there are trends and they change. The fashion of superb meals, which often resemble complex compositions and sculptured figures from the time of Careme and Escoffier, during the last century have gradually succumbed to a more natural and simple but still refined cuisine, known as "new" (cuisine nouvelle).

Paul Bocuse is considered the universally recognized guru of the new style. He is another Chevalier of the Legion of Honor and the first to be awarded with three Michelin stars. In order to achieve good taste, according to him, you must have fresh and high-quality ingredients and moderate heat. Frying and over roasting should be avoided. Fish is usually partially cooked and vegetables are slightly crunchy. Seasonal dishes are emphasized, as sophisticated and abundantly dressed sauces are avoided, as well as lavish side dishes. The products' natural taste is highlighted. Among the most popular followers of this new style are Jacques Pepin and Julia Child, known from television cooking programs.

AT THE END OF THE LAST CENTURY, HOWEVER, this cuisine gradually tired the senses of the gourmards, who are always searching for something new and different. For about 10 years the molecular cuisine has been in fashion. It is also called postmodern and hypermodern and its heroes are defined as deconstructivists and postmodernists, probably in search of parallels with trends in modern philosophy. Among the most popular names are Heston Blumenthal, Ferran Adria, Pierre Gagnaire, Kevin Sousa, Homaro Cantu and about 10 others, as the number of the stars is vigorously growing.

This new culinary trend's peculiarity is the combination of incompatible, at first glance, flavors that are suitable and complement one another surprisingly harmoniously. Among the more popular combinations are white chocolate with black caviar, strawberries with coriander, strawberries with celery and mint leaves, caramelized cauliflower with coco, banana with parsley, etc. These tastes and meals' consistency may seem avant-garde with dishes such as liquid omelets, foamed carrots, and green tea resembling caviar. Precise heat treatment of the products, cooling with liquid nitrogen and use of sophisticated centrifuges, separators and measuring devices which turn the kitchen into something like a science laboratory are also typical. This is hardly the end of the gastronomic universe. New stars and new tastes will appear with time. We will wait to taste them. ■

f Velvet Night Club **ig** velvet.club **tel** 0876 391 374
0885 182 145

www.velvet.bg | bul. Pencho Slaveykov 12A, Sofia

Бъди различен, дори в сферата на забавленията! Излез от стереотипите! Стани част от проекта стриптийз клуб VELVET... Еротични вечери с красиви и запомнящи се момичета! Нощен клуб и стриптийз бар VELVET София е мястото, където удоволствието никога не свършва. Сам избираш как да продължи партито! Нашите момичета ще осъществят всичките Ви идеи. Забавлението при нас е от най-висок клас. Посетителите ще се насладят на танците на някои от най-красивите стриптизьорки и танцьорки в София. За Вашето добро настроение ще се погрижат 30 красиви, артистични и предизвикателни момичета. Всяка от тях е ангел с адски пламък в очите, способна да завладее вниманието Ви с индивидуална програма и зашеметяващи танци.

Be different, even in the field of entertainment! Get out of stereotypes! Become part of Strip Club Project VELVET... Erotic nights with beautiful and memorable girls! Night club and Strip bar VELVET Sofia is a place where pleasure never ends. You choose how the party goes on! Our girls will make all your dreams come true. We offer high class entertainment. The visitors will enjoy the dances of some of the most beautiful, artistic and seductive dancers. We have 30 girls with angelic look and flame in their eyes, capable of capturing your attention with an individual program and amazing dances, they will take care of your well-being.

Не се сърди, човече

It Is Your Turn

55 /
2015

През февруари "Монополи" празнува 80-и юбилей. Какво ни казва за нас като вид най-популярната съвременна настолна игра?

Най-добро описание на тази игра принадлежи на американски карикатурист. Той я нарича "идеалният начин да развалиш едно приятелство". Около шарената ѝ игрална дъска вероятно са се разразили повече семейни свади, отколкото където и да било другаде. Експертите от развлекателния бизнес я критикуват, че понякога отнема досадно дълги часове. Икономистите се присмиват на твърденията, че учела децата на важни уроци за реалната икономика. Да не говорим, че тя продължава да разчита основно на картон, хартия и метални фигурки в епохата на таблетите и 3D-анимациите.

НО НИЩО ОТ ТОВА НЕ ПРЕЧИ на "Монополи" да е най-популярната съвременна настолна игра, с над 750 милиона продадени копия и с безброй имитации. А през този месец издателите ѝ от Hasbro се подготвят да отпразнуват 80-ия ѝ рожден ден. Независимо, че играта е на много повече от 80.

Според налаганата в продължение на десетилетия официална история "Монополи" (Monopoly) се появява за пръв път на пазара през февруари 1935. За неин създател е сочен Чарлз Дароу, фалирал търговец на парни котли, който измисля игралната дъска в приблизително познатия ни вид, и после продава идеята си на производителя на играчки Parker Brothers (откупен по-късно от Hasbro).

Едва през 70-те години, покрай един шумен съдебен процес, се разбира, че това не е цялата история. Въпросният процес бе заведен от Hasbro срещу професора по икономика Ралф Анспях, създател на алтернативна игра с името Anti-Monopoly.

АНСПАХ, ЕМИГРАНТ ОТ ЧЕХОСЛОВАКИЯ, измислил забавление с точно противоположните правила, за да илюстрира на малкия си син вредата от петролните монополи (актуална тема покрай Арабската криза през 1973). После решил да пробва идеята си на пазара и доста се учудил, когато още в първата година от играта били продадени 200 000 бройки. Още по-голямо (и по-неприятно) било учудването му, когато от Hasbro го дали под съд за злоупотреба със запазената им марка. За да се защити, професорът се заел да изрови действителната история на играта и да докаже, че Hasbro няма права над идеята.

Според неговата версия, която днес се приема от всички, оригиналната идея за "Монополи" се е родила още през 1904 в главата на една квкерка от Пенсилвания, на име Елизабет Магжи (Magie). Жената била запалена последователка на икономиста Хенри Джордж, който проповядвал обща собственост върху земята. За да илюстрира колко вредно е земята да е ръцете на ачни частни монополисти, Магжи измислила така наречената Landlord's Game (Играта на земевладелците). От ръка на ръка играта взела да става популярна. През 1924 самата Елизабет отишла да предложи патента на Parker Brothers, но от компанията я върнали с мотива, че играта е твърде суха и образователна (ако се върва на историята Фил Орбанис, един от шефовете на фирмата ѝ казал, че предпочита по-скоро да му вадят зъб, отколкото да играе на това нещо).

ДЕСЕТ ГОДИНИ ПО-КЪСНО И ЧАРЛЗ ДАРОУ почукал на вратата на Parker, вече с една доста опростена своя версия. Но и той бил върнат. От компанията му обяснили, че играта има три фатални недостатъка: тя е твърде дълга, твърде сложна за деца и освен това игралната дъска няма начало и край, вместо това безкрайно се въртиш в кръг – твърде новаторска концепция за онова време. ►

In February, Monopoly celebrates its 80th anniversary. What does the most popular modern board game say about us?

The best description of this game belongs to an American cartoonist. He called it "the perfect way to break a friendship." There have probably been more family quarrels around its colorful board than anywhere else. Some business experts criticize it for being tedious and taking too many hours to play. Economists mock the claims that it teaches children important lessons about economy. Not to mention that it continues to rely mainly on cardboard, paper and metal pieces in the time of tablets and 3D animations.

HOWEVER, NONE OF THESE ARE REASONS for Monopoly not to be the most popular modern board game, with over 750 million copies sold and countless imitations. This month, its publishers from Hasbro are getting ready to celebrate its 80th birthday. Regardless of the fact that the game is older than 80 years old.

According to the official story, established for decades, Monopoly was launched for the first time in February 1934. Charles Darrow, a bankrupt heating salesman, is said to be the board game's inventor, and then sold his idea to the toy manufacturer Parker Brothers (later bought by Hasbro). Only in the 1970s, together with a heated lawsuit, it turned out that was not the whole story. The lawsuit was brought by Hasbro against the economics professor Ralph Anspach, creator of an alternative game called Anti-Monopoly.

ANSPACH, AN EMIGRANT FROM THE CZECH REPUBLIC, created a game with exactly the opposite rules in order to illustrate to his younger son the ill effect of an oil monopoly (a pressing issue around the oil crisis in 1973). He then decided to try his idea on the market and was quite surprised when 200,000 copies of the game were sold the first year. Even bigger (and more unpleasant) was his amazement when Hasbro sued him for copyright infringement. In his defense, the professor decided to discover the game's true story and prove that Hasbro had no rights over the idea. According to his side of the story, which is widely accepted today, the original idea behind Monopoly was as early as 1904 and belonged to a Quaker from Pennsylvania named Elizabeth Magie. The woman was a keen follower of the economist Henry George, who preached that land should be common property. In order to demonstrate the ill effect of land being in the hands of greedy private monopolists, Magie invented the so called Landlord's Game. From hand-to-hand the game got more and more popular. In 1924, Magie herself went to Parker Brothers to offer them the patent, but the company rejected the game on the grounds that the game was too dull and educational. If we believe the historian Phil Orbanes, one of the company executives, told Magie that he would rather have his tooth extracted than play that thing.

TEN YEARS LATER CHARLES DARROW ALSO knocked on Parker's door, now with his own, more simplified version. He was also turned away though. It was explained to him that the game had three fatal drawbacks: it was too long, too complicated for children and the board did not have a beginning or an ending, instead, you constantly went round and round in circles – a concept too innovative for that time. Darrow, however, did not give up. He started to draw the playing surface on pieces of oilcloth and sell them in a department store in Philadelphia. They sold like hotcakes. It was the height of the Great Depression and the game was not only affordable, but also very topical. A short time later, Parker Brothers realized their mistake and contacted Darrow. Monopoly was constantly on the rise. For a few years, the game became such an integral part of life that new universal idioms were generated in the English language, ►

Текст: КАЛИН АНГЕЛОВ / Фотография: ISTOCK
By KALIN ANGELOV / Photography: ISTOCK

► Дароу обаче не се отказал. Започнал да рисува игралното поле върху парчета мушама и да ги продава в един универсален магазин във Филаделфия. Разграбвали се като топъл хляб - в разгара на Голямата депресия това била не само достъпна, но и много актуална игра. Не след дълго от Parker Brothers осъзнали грешката си и сами потърсили Дароу.

След това историята на "Монополи" е на непрекъснат възход. За броени години играта става толкова неотделима част от живота, че ражда нови универсални идиоми в английския език (например "Излизаш безплатно от затвора"). През 1941 британското военно разузнаване я ползва, за да доставя нелегално пари и материали на пленените от германците свои офицери.

ЧУДИТЕ СЕ КАКВО СЕ Е СЛУЧИЛО със споменатата съдебна битка между Hasbro и Ралф Анспах? Първоначалната победа е за компанията, която осъжда Анспах и изземва 37 000 непродадени копия от играта му. Но апелативният съд отхвърля тази присъда и постановява, че правата на Hasbro върху марката са производни и не оправдават подобни искове. В крайна сметка двете страни се споразумяват и сега Анспах продава своята игра с лиценз от Hasbro.

Много други имитации на "Монополи" обаче си се разпространяват безнаказано – има версии за фенове на "Кока-Кола", за любители на природата, за гейове, за почитатели на автомобилните серии NASCAR, за военнослужещи... Можете да си купите дори "Коктейлополи", където вместо в затвора отиваш на квадрата "Махмурлук".

Впрочем имитаторите не са най-голямата грижа на Hasbro. Доста повече ги притесняват новите технологии. Продажбите на компанията паднаха с 4% през 2010 (годината, в която iPad се появи на пазара) и с цели 10% през 2011. Но после продажбите отново тръгнаха нагоре. Главната причина е, че производителите им също започнаха да се възползват от предимствата на дигиталността.

В СЛУЧАЯ С "Монополи" НАПРИМЕР Hasbro здравата настъпи в социалните мрежи. Докато играта бе собственост на Parker, отношението на компанията бе като на типичен книгоиздател – ние го отпечатахме, пакетираме и закарваме в магазина, а вие си го купувате. Hasbro значително разчули концепцията. Днес потребителите имат съществена роля в някои от решенията. Примерно анкети във Facebook определят кои фигури да се пенсионира и какви нови да се поставят на тясно място - миналата година ютията, оцеляла над 7 десетилетия, бе низвергната и заменена с котка. ■

► for example, "Get Out of Jail Free Card." In 1941, the British Military Intelligence used it to deliver illegal money and materials to their officers taken captive by the Germans. Special editions of Monopoly were sent to them as Christmas presents. There were topographic maps and real money secretly tucked in, meant to ease a possible breakaway.

ARE YOU WONDERING WHAT HAPPENED to the above-mentioned court battle between Hasbro and Ralph Anspach? The initial victory was for the company that sued Anspach and it confiscated 37,000 unsold copies of his game. The court appeal, however, discarded this sentence and decreed that Hasbro's rights on the trademark were derivative and did not justify such claims. At the end of the day, the parties came to an agreement and Anspach sells his game with a Hasbro license.

Many other Monopoly imitations are distributed without such an uproar. There are versions for Coca-Cola fans, nature lovers, gays, NASCAR fans, the military. You can even buy Cocktailopoly, where instead of prison you go to the Hangover square.

In fact, copiers are not Hasbro's biggest concern. New technology worries them much more. Company sales fell by 4 percent in 2010 (the year when the iPad was launched) and by as much as 10 percent in 2011. It seemed that the digital era would be fatal for board games. Then sales went up again, by the mere 2 percent in 2012 and by as much as 10 percent in 2013. The main reason is that their producers also started taking advantage of digitalism.

IN MONOPOLY'S CASE, FOR EXAMPLE, Hasbro strongly stepped into social media. While the game was owned by Parker, the company's attitude was one of a typical book publisher – we print it, pack it up and take it to the store, and you buy it. Hasbro innovated the concept. Nowadays, consumers play an important role in some of the decisions. For example, Facebook questionnaires determine which pieces should be retired and what new ones should take their place. Last year the iron, which had survived for over seven decades was overthrown and replaced by a cat. An online survey will determine what changes should be made to the rules. Suggestions vary from receiving money when you step on Free Parking to the unlimited right to build houses and hotels, regardless of whether or not you own a whole district.

The prestigious magazine, The Economist, also asked its readers what changes should be made so that Monopoly would resemble real life. Some of the ideas really make you think, for instance, the bank should be saved by the wealthier players if it is threatened by bankruptcy; real estate prices should go up by 25 percent every time you go round the board; and finally, some players should initially get more money than the others and the right to build earlier. These are all just like real life. ■

Скъпи приятели и партньори,

бъдете здрави, творчески вдъхновени и все така целеустремени в полета към съвършенство! Щастливи сме, че през всичките тези години ние сме съмишленици в приоритетите за непрекъснато усъвършенстване, високо качеството на услугите и стремежът ни да правим хората щастливи! За нас е привилегия и чест да партнираме с компания, като вашата! На многая лета, приятели!

**3 YEARS PRESENTING THE WORLD
THROUGH THE LENS OF BUSINESS**

**Bloomberg
TV Bulgaria**
bloombergtv.bg

КУЛИНАРНА РЕКОНКИСТА

Три незабравими приключения на маса в Барселона, Валенсия и Мадрид

Текст МАРГАРИТА СПАСОВА / Фотография SHUTTERSTOCK

Испанската кухня е забележителна трансформация на прости продукти като лук, чесън, чушки, салвия и зехтин в невероятно вкусни и разнообразни ястия. Всъщност не може да се говори за испанска национална кухня, защото тя синтезира кулинарните традиции на многочислените региони на кралството. Събрала е най-доброто от гастрономическите навици на римляните, маврите и южноамериканските индианци.

ТАПАС И КАНЯС В БАРСЕЛОНА. Разбира се, първо ще

бързате да се насладите на красотите на каталонската столица и да обходите забележителните творения на Антонио Гауди и Луис Доменек-и-Монтанер: прекрасната катедрала Саграда Фамилия, оживялата под покрива жилищна сграда Ла Педрера, несравнимо красивата концертна зала (Palau de la Musica Catalana) и веселите порцеланови мозайки в парка Гюел. След като задължителните точки са отметнати, вече можете да се понесете на вълните на следобедната сиеста с чаша вермут или бира и няколко тапас.

„ТАПАС И КАНЯС“ Е ЧУДЕСЕН НАЧИН да опознаете отблизо испанската кулинарна традиция, без да преяждате. „Тапите“ са дребни хапки, които се поднасят в повечето испански барове към поръчаната напитка, своеобразен комплимент от заведението. Класическата формула е *tapas* у *sañas*, тоест хапки и бира в малки водни чаши. Съществуват различни легенди за зараждането на тапас. В Севиля разказват, че сутрешната закуска на тореадорите се състояла от чаша херес, покрита с парче хамон. Според друга версия в баровете предлагали напитката от попълзновенията на насекомите, като я покривали с малка чинийка, в която слагали нещо дребно за хапване, непременно пикантно и солено, за да разпали жаждата за втора напитка. Големината и видът на тапас зависи от региона и заведението, но в цяла Испания можете спокойно да се прескочите вечерята, ако планирате да излезете да пиинете. Достатъчно е да попитате за най-добрите тапас барове в града. В северните региони (Астурия, Кантабрия и Навара) сервират *pinchos* (*pinchos* или *pinchos* на езика на баските), тоест „шипове“ защото обикновено се поднасят „пронизани“ с клечка за зъби. В Сеговия и Касерес поднасят топли тапас – крокети, багети, калмари и тортиа. Обикновено чиниите с тапас се поделят между приятелите и сътрапезниците, така че всеки да опита от всичко. Достатъчно е да поискате *algo para picar* (буквално „нещо за боцкане/хапване“) или *una ración*, ако искате по-голяма порция.

ИЗБОРЪТ НАЙ-ЧЕСТО ВКЛЮЧВА *jamón* - сушено шунка, с двата деликатесни варианта *jamón serrano* („планинска шунка“) и най-скъпия *jamón ibérico de bellota* (от иберийска порода прасе, хранено само с жълъди). Следват прочутите каталонски колбаси *llançoniçeta* и *fuet*; *aceitunas* или *olivas* – маслини; *patatas bravas* - буквално смели картофи, което име се дължи на лютивия им сос; *queso manchego* - твърдо сирене от овче мляко; *chorizo a la sidra* - пикантен салам чоризо, приготвен с ябълково вино; *piurro a la gallega* - сварен октопод, подправен със зехтин и лютив червен пипер; и накрая задължителните *pinchitos de Padrón* - малки зелени чушлета (сладки), изпържени в зехтин.

СТРАХОТНО МЯСТО ДА ОПИТАТЕ тапас и да се потопите в жизнерадостната енергия на Барселона е барът *Pinotxo* в прочутия закрит пазар *Merкам de ла Бокерия* (*Rambla № 91, Mercat de la Boqueria*) или *Cuines Santa Caterina* в халите Санта Катерина - сграда, която сама по себе си е икона на каталонската архитектура (*Av. de Francesc Cambó № 16*).

Ако предпочитате истинска каталонска вечеря в сърцето на стария град, изберете Los Sagales, който въпреки подвеждащото име („охлювите“) предлага страхотна паеля с морски дарове и типични ястия с агнешко и свинско, при това на съвсем разумни цени. Обстановката е рустикална, а заведението е много популярно сред жителите на Барса, така че е добре да направите резервация (Escudellers № 14, Barrio Gótico).

ПАЕЛЯ ВЪВ ВАЛЕНСИЯ. Третият по големина град в Испания и столица на едноименната автономна област Валенсия мами пътешественика с прекрасни плажове, огнени пазненства, красива архитектура и вкусни специалитети. На двата горди площади Плаза де ла Рейна и Плаза дел Аюнтамиенто ще откриете приветливи ресторанти и барове, където можете да опитате прочутата валенсианска паеля (правилното произношение е паея), която несъмнено е най-вкусна в своя роден град по време на експлозивните мартенски празници Лас Фаяс (Les Falles или Las Fallas). Тогава валенсианците прогонват зимата и злите сили с пещни фойерверки и скулптури фая, отразяващи или по-скоро осмиващи знаковите фигури и събития от изминалата година.

КЛАСИЧЕСКАТА ВАЛЕНСИАНСКА ПАЕЛЯ се приготвя в специален тиган (paellera) и освен ориз, зехтин и шафран включва пиле, зелен фасул, домати, грах, а нерядко и морски дарове и други видове месо. Традицията повелява да се яде с дървена лъжица направо от тигана, но съвременните ресторанти не настояват на тази типична особеност. Ресторант La Riudá (Calle del Mar № 27) е с централно разположение, традиционна обстановка и богато меню на достъпни цени. „Училището по ориз и паеля“ (Escuela de arroces y paellas, Calle Juristas № 12) е близо до Катедралата на Валенсия и предлага типични блюда. Няма да сбъркате, ако посетите централните хали (Mercat Central de València) и се подкрепите с тапас в Central Bar или в някое малко бистро наблизо, предлагащо пресни пържени сардини и други вкусни традиционни „бързи“ или „бабви“ вкусоти.

НЕПРЕМЕННО ОПИТАЙТЕ и тукашните божествени сладкиши с ориенталски вкус, наследство от маврите. Запазената марка на Валенсия е нугата турон (Turron), приготвяна от мед, захар и белтъци, с печени бадеми и други ядки - всъщност приятно напомняща българската бяла халва, която се върти на конец и чупи пломби по Заговезни... Затова по-добре хапнете „въздишката на монахинята“ (Suspiro de Monja) – ефирни понички с уханье на лимон, които до ден-дневен се

приготвят в пекарните към женските ма-настири, обилно напоените с мед пържени филийки торихас (Torrijas) или неустоимите чурос с течен шоколад (chocolate con churros).

Обогатете вкусовете си преживявания с чаша орчата (horchata) – бяла, подобна на багемово мляко напитка, която се приготвя от чуфа (Cyperus esculentis), позната още като земен бадем. Растението било пренесено в Испания от маврите и според испанските учени е храната на бъдещето. Ако предпочитате по-силен аперитив, харесайте си някой бар на Площада на Девата и си поръчайте „валенсианска вода“ (Agua de Valencia) – коктейл от пенливо вино кава, джин, водка и прясно изцеден сок от валенсиански портокали, който подобно на сангрията се сервира в голяма стъклена кана.

ВЕЧЕР В МАДРИД. Великолепието на някогашната имперска столица също изисква дълга разходка: тръгвайки от „нулевия километър“ на Пуерта дел Сол и поемайки към кварталите на стария Мадрид, двореца Паласио Реал и Пласа де Сибелес, баровете, музеите, модерните магазини и клубове във възрождените квартали Маласаня и Чуека, магазинчетата за съкровища на кича и чаровни грънкулки в Растро.

ПЪТЪМ ОПИТАЙТЕ НЯКОЕ от знаковите ястия на града - примерно емблематичния сандвич с панчани калмари (Bocadillo de Calamares) в тематичните барове на Плаза Майор, с чаша бира и гарнитура от лъскави, вкусни маслини. Или се подкрепете с традиционните за областите Галисия и Естремадура „емпанас“ – вкусни пирожки с пълнеж от зеленчуци, сирене, месо или риба. Дру-

го традиционно ястие, скрито под името „счупени яйца“ (Huevos Rotos) представлява планина от пържени картофи, върху която се разлива почти рожко яйце, понякога с гарнитура от препечена филийка, няколко кръгчета чоризо или друг пикантен колбас за цвят и вкус. „Мадригското готвено“ (Socido Madrileño) е гъста яхния от свинско, зеленчуци, нахут и чоризо, която къкри на слаб огън минимум четири часа и сгрява пътника във ветровитите зимни вечери. Свинските уши на скара (Oreja a la Plancha) са любимо мезе, което се сервира в голямо общо плато, обилно поръсено със сол, лютив червен пипер и понякога с прясно изстискан лимонен сок (например в Casa Camacho, San Andrés № 4, Malasaña).

ЗАСЛУЖАВА СИ ДА ПРОБВАТЕ и везна риба тон (Moja). Думата „мохама“ идва от арабското „мусама“ тоест сух, но специалитетът вероятно има финикийски произход, от някогашния Кабир (днешен Кабис), първото селище на Западното Средиземноморие. Финикийците осолявали рибата в морска сол в продължение на два дни, след което я измивали и оставяли да се суши на открито в продължение на 15-20 дни. Култовите мадригски барове, винаги претърпани със сърдечни, гръмогласни испанци, са El Tigre (Infantas № 30, Chueca, където ще се убедите, че безплатен обяд има) и La Dolores (Plaza de Jesús № 4).

В заключение нека ви предупредим: порциите в испанските ресторанти и кафенета обикновено са внушителни, което обяснява съществуването на понятието „половин порция“ (media ración). В реда на нещата е да си поделите порцията, така че да имате възможност да опитате повече вкусоти. ■

**КАЧЕСТВЕНИЯТ ОТДИХ
ГАРАНЦИЯ ЗА
ТРУДОВИ УСПЕХИ**

**КЛУБ НА
СКАРА БИРА
ДОКЕРА**

Пристанище Варна **За резервации звънете на поштар на 0887 005 007**

*Charming retro restaurant with typical bulgarian BBQ cuisine. Port Varna

**AQUA
HOUSE**
THERMAL & BEACH

БАЛНЕО ПРОГРАМИ

в Аквахаус Термал & Бийч и Хотел Астор Гардън

ОПОРНО-ДВИГАТЕЛЕН АПАРАТ | 964 лв.*

профилактика, балнеолечение с минерална вода и калолечение; 28 процедури за 7 дни

ТАЛАСОТЕРАПЕВТИЧНА | 942 лв.*

стимулира клетъчната регенерация; 28 процедури за 7 дни

* **ПАКЕТНА ЦЕНА** за периода 01.10.2018 – 30.04.2019 | на човек:

- 7 нощувки + закуска в двойна стая с изглед парк в Хотел Астор Гардън
- процедури в Аквахаус Термал & Бийч

BALNEO PROGRAMS

in Aquahouse Thermal & Beach and Astor Garden Hotel

MUSCULOSKELETAL SYSTEM | 964 BGN*

prevention, balneotherapy with mineral water and fangotherapy, 28 treatments for 7 days

THALASSO-THERAPEUTIC | 942 BGN*

stimulate cells regeneration; 28 treatments for 7 days

* **PACKAGE PRICE** for the period 01.10.2018 – 30.04.2019 | per person:

- 7 nights + breakfast in double room with park view in Astor Garden Hotel
- and treatments in Aquahouse Thermal & Beach

**ASTOR GARDEN
HOTEL**

Sts. Constantine and Helena Resort

Sts. Constantine & Helena Resort

Aquahouse Thermal & Beach | +359 52 812 812 | www.aquahouse.bg

Astor Garden Hotel | +359 52 817 700 | www.astorgardenhotel.com

A Culinary Reconquista

Three unforgettable adventures at a table in Barcelona, Valencia and Madrid

By MARGARITA SPASOVA / Photography SHUTTERSTOCK

Spanish cuisine is a remarkable transformation of simple products such as onions, garlic, peppers, salvia and olive oil into incredibly palatable and varied dishes. Actually one cannot speak of a Spanish national cuisine, because it synthesizes the culinary traditions of the numerous regions of the kingdom. It has brought together the best of the gastronomic habits of the Romans, the Moors and the Indians of South America.

TAPAS Y CAÑAS IN BARCELONA

Of course, you will first be in a hurry to enjoy the beauty of the Catalan capital and to visit the remarkable works of Antoni Gaudí and Lluís Domènech i Montaner: the magnificent Basilica of the Sagrada Família, the La Pedrera residential building that has become alive in the wind, the incomparably beautiful concert hall (Palau de la Música Catalana) and the cheerful porcelain mosaics in the Park Güel. After the compulsory items have been ticked off, you may already start riding the waves of the

afternoon siesta with a glass of vermouth or beer and a few tapas.

„TAPAS Y CAÑAS" IS A MARVELLOUS WAY to become acquainted with the Spanish culinary tradition without overeating. "Tapas" are small morsels, which are being served at most Spanish bars with the ordered drink, somewhat of a compliment from the establishment. The classic formula is tapas y cañas, that is to say morsels and beer in small water glasses. There are various legends in existence regarding the origin of tapas. In Seville they say that the morning breakfast of the bullfighters consisted of a glass of Jerez (Sherry), covered with a piece of jamón. According to another version in bars they used to protect the drink from the attacks of insects, by covering it with a small saucer, in which they put something small to eat, which was mandatorily piquant and salty, in order to stir up the thirst for a second drink. The size and type of tapas depends on the region and the establishment, but throughout Spain you may safely skip

the dinner, if you plan on going out and having a drink. It is enough to ask about the best tapas bars in the city. In the northern regions (Asturias, Cantabria and Navarre) they are serving pinchos (or pintxos in the language of the Basques), i.e. „spikes“ because they are usually served “pierced” with a toothpick. In Segovia and Caseres they are serving warm tapas –croquettes, baguettes, calamari and tortilla. Usually the plates with tapas are shared between the friends and table-companions, so that everyone may taste everything. It is enough for you to ask for algo para picar (literally „something to nibble on/eat“) or una ración, if you want a bigger portion.

THE CHOICE MOST OFTEN INCLUDES jamón – dry-cured ham, with the two delicacy variants jamón serrano („mountain ham“) and the most expensive one jamón ibérico de bellota (from an Iberian breed of pigs, fed exclusively on acorns). What follows are the famous Catalan sausages llançoni and fuet; aceitunas or olivas – olives; patatas bravas –literally brave potatoes, which name is due to their peppery sauce; queso manchego –a hard sheep milk cheese; chorizo a la sidra –a piquant chorizo sausage, prepared with apple wine; pulpo a la gallega - boiled octopus, seasoned with olive oil and hot paprika; and finally the obligatory pimientos de Padrón –small green peppers (sweet ones), fried in olive oil.

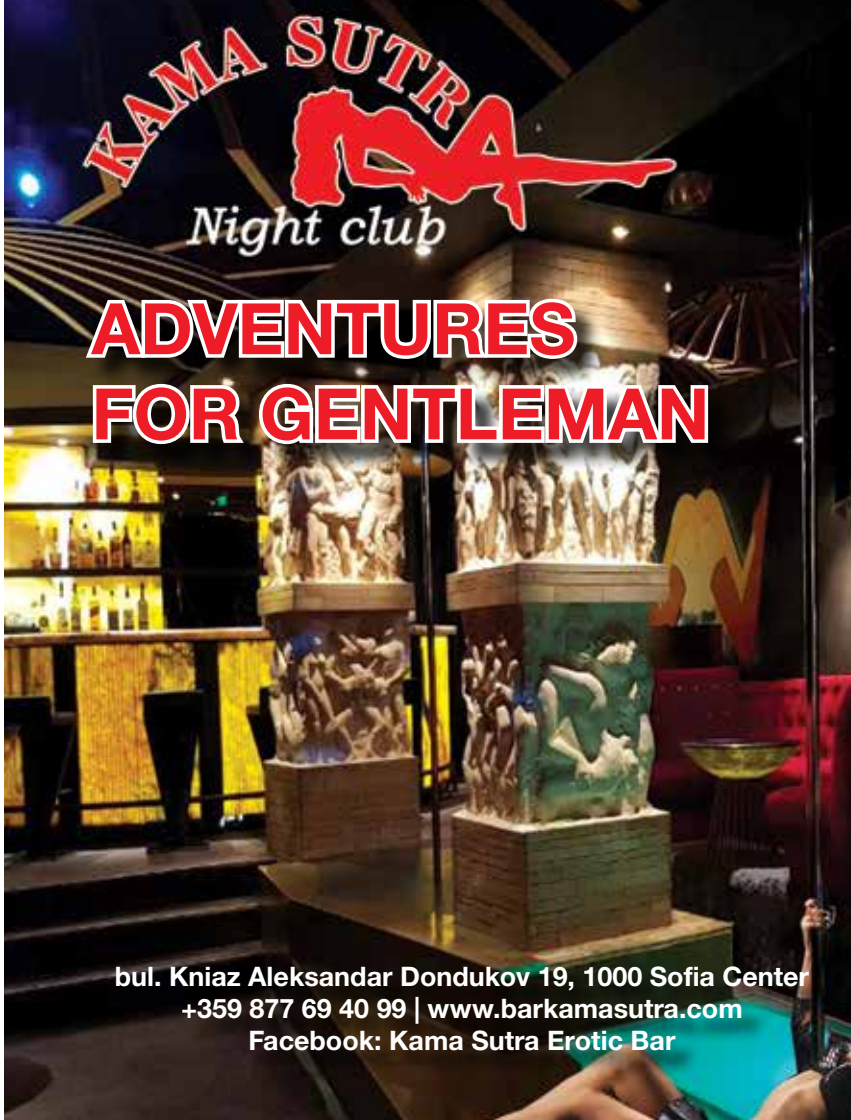
A GREAT PLACE WHERE YOU MAY TASTE tapas and immerse yourself in the cheerful atmosphere of Barcelona is the Pinotxo bar in the famous Mercat de la Boqueria covered market (Rambla Nº 91, Mercat de la Boqueria) or Cuines Santa Caterina in the Santa Caterina market hall – a building which in itself is an icon of Catalan architecture (Av. de Francesc Cambi Nº 16).

If you prefer a real Catalan dinner in the heart of the old city, choose los Caracoles, which despite its tricky name (“the snails”), offers a great paella with seafood and typical dishes with lamb and pork, at absolutely reasonable prices at that. The atmosphere is a rustic one, and the establishment is very popular among the citizens of Barcelona, so it is good to make a booking (Escudellers Nº 14, Barrio Gótico).

PAELLA IN VALENCIA. The third largest city in Spain and capital of the eponymous autonomous community of Valencia is luring the traveler with wonderful beaches, fiery festivals, beautiful architecture and tasty specialties. At the two proud squares Plaza de la Reina and Plaza del Ayuntamiento you will find welcoming restaurants and bars, where you may taste the famous Valencian paella (the correct pronunciation is: [pa'ella]), which is undoubtedly the tastiest one in its native city during the explosive March festival of Les Falles (Les Falles or Las Fallas). Then Valencians are chasing the winter and the forces of evil away with magnificent fireworks and fallas sculptures, depicting or rather mocking the key figures and events from the past year.

THE CLASSIC VALENCIAN PAELLA is prepared in a special frying pan (paellera) and besides rice, olive oil and saffron it includes chicken, green beans, tomatoes, peas and quite often seafood and other types of meat as well. Tradition dictates that it is eaten with a wooden spoon straight out of the frying pan, but modern restaurants are not insisting on this typical peculiarity. The La Riuá restaurant (Calle del Mar Nº 27) is centrally located, has a traditional atmosphere and a rich menu at affordable prices. The “School of Rice and Paella” (Escuela de arroces y paellas, Calle Juristas Nº 12) is close to the Valencia Cathedral and offers typical dishes. You will not make a mistake if you visit the central market hall (Mercat Central de València) and fortify yourself with tapas at the Central Bar or at some small bistro nearby, offering fresh fried sardines and other palatable traditional “quick” or “slow” yummys.

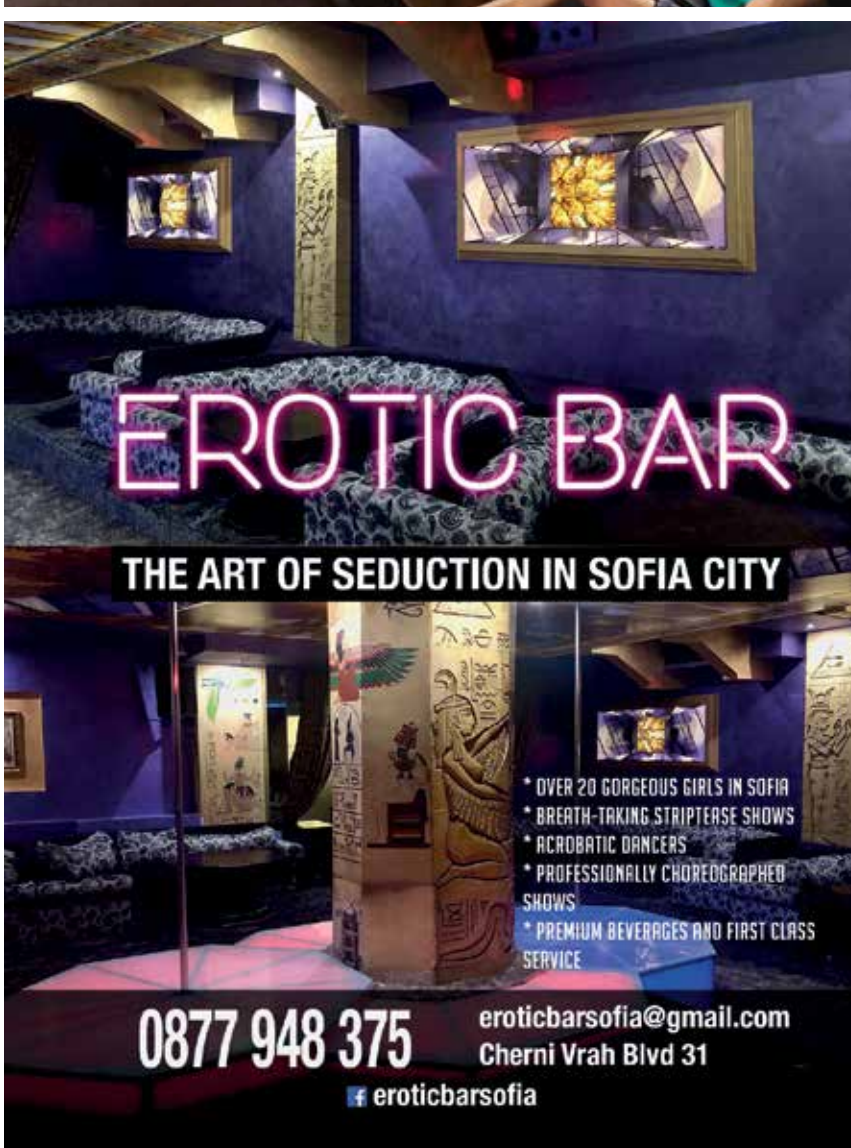
YOU SHOULD BY ALL COSTS TASTE the local heavenly pastries with Oriental flavor, a heritage of the Moors. The brand of Valencia is the

KAMA SUTRA
Night club

ADVENTURES FOR GENTLEMAN

bul. Kniaz Aleksandar Dondukov 19, 1000 Sofia Center
+359 877 69 40 99 | www.barkamasutra.com
Facebook: Kama Sutra Erotic Bar

EROTIC BAR

THE ART OF SEDUCTION IN SOFIA CITY

- * OVER 20 GORGEOUS GIRLS IN SOFIA
- * BREATH-TAKING STRIPTASE SHOWS
- * ACROBATIC DANCERS
- * PROFESSIONALLY CHOREOGRAPHED SHOWS
- * PREMIUM BEVERAGES AND FIRST CLASS SERVICE

0877 948 375   eroticbarsofia@gmail.com
Cherni Vrah Blvd 31
f [eroticbarsofia](https://www.facebook.com/eroticbarsofia)

torrone (Turrón)nougat, made of honey, sugar, and egg white,with toasted almonds and other nuts – actually pleasantly reminiscent of the Bulgarian white halva, which is turned hung on a string and is breaking tooth fillings during our celebration of Zagovezni... So it is better for you to take a bite of “nun’s sigh”(Suspiro de Monja) –ethereal donuts with a lemon fragrance, which are to this day being prepared in the bakeries with the women’s monasteries, the lavishly soaked in honey Torrijas french toasts or the irresistible churros with chocolate spread(chocolate con churros).

Enrich your flavor experiences with a glass of horchata – a white resembling almond milk drink, which is made from chufa sedge (Cyperus esculentis), also known as earth almond. The plant was carried over to Spain by the moors and according to the Spanish scientists it is the food of the future. If you prefer a stronger aperitif, choose a bar onPlaza de la Virgen and order “Valencian water” (Agua de Valencia) – a cocktail made from cava sparkling wine, gin, vodka and freshly squeezed juice from Valencian oranges, which similar to sangria is served in a large glass pitcher.

AN EVENING IN MADRID. The magnificence of the once Imperial capital also requires a long stroll: starting from the “kilometer zero” of Puerta del Sol and setting out towards the neighbourhoods of the Old Madrid, the Palacio Real palace and Plaza de Cibeles, the bars, museums, modern stores and clubs in the revived neighbourhoods of Malasaña and Chueca, the shops selling treasures of kitsch and charming trumpery at el Rastro.

ON THE WAY TRY ANY OF the signature dish-

es of the city – the emblematic sandwich with battered calamari (Bocadillo de Calamares) for example, in the thematic bars on Plaza Mayor, with a glass of beer and a garnish of shiny, delicious olives. Or fortify yourself with the traditional for the autonomous communities of Galicia and Extremadura “empenadas” – tasty pasties with a filling of vegetables, cheese, meat or fish. Another traditional dish, hidden behind the name “broken eggs” (Huevos Rotos) is a mountain of French fries, on top of which an almost soft-boiled egg is poured over, sometimes with a garnish consisting of a toast, several slices of chorizo or another piquant sausage for colour and taste. The “Madrileñan stew” (Cocido Madrileño) is a thick stew consisting of pork, vegetables, chick-peas and chorizo, which simmers over a slow fire for a minimum of four hours and warms up the traveler in the windy winter nights. Grilled pigs' ears(Oreja a la Plancha) are a favourite appetizer, which is served in a large common plateau, generously sprinkled with salt, hot paprika and sometimes with freshly squeezed

lemon juice (for example at Casa Camacho, San Andrés Nº 4, Malasaña).

IT IS WORTH IT TASTING salt-cured tuna (Mojama) as well. The word “mojama” comes from the Arabic “musama”, i.e. dry, but the specialty probably has a Phoenician origin, from the one time Gadir (Cádiz today), the first settlement in the Western Mediterranean. The Phoenicians salted the fish in sea salt for two days, after which they washed it with water and left it to dry in the open for 15 to 20 days. The cult Madrid bars, always crowded with hearty, loud Spaniards, are El Tigre (Infantas Nº 30, Chueca, where you will convince yourself that there is such thing as a free lunch)andLa Dolores (Plaza de Jesús Nº 4).

In conclusion let us warn you: the portions in the Spanish restaurants and cafes are usually impressive, which explains the existence of the term “half a portion” (media ración). It is entirely appropriate to share your portion, so that you may have the opportunity to taste more yummys. ■

Art Hotel Simona
Sofia, Bulgaria
10 Inzhener Ivan Ivanov Blvd.
Tel: +359 885 259 098
E-mail: simona.central@abv.bg
www.hotelsimona.com

One brand, many opportunities!

Hotel Simona Complex
Sofia, Bulgaria
721, "Ring road" Str.
Tel: +359 889 428 514
E-mail: info@simonacomplex.com
www.simonacomplex.com

Медицински комплекс „Доверие“

София, ж.к. Овча купел 2, ул. Фридрих Грюнгангер №2
1756 София, р-н Изгрев, ж.к. Изток, ул. Лъчезар Станчев №5
тел.: 02 40 36 100; 02 40 36 143
www.mbal.doverie.bg, info@mbal.doverie.bg

МК „Доверие“ е модерен медицински комплекс, разделен функционално на диагностично-консултативен център и многопрофилна болница за активно лечение. МК „Доверие“ вече разполага с терапевтичен стол за лечение на инконтиненция (неволно изпускане на урина). Уринарната инконтиненция представлява значителен здравен проблем, който има отрицателно въздействие върху начина на живот. По-голямата част от пациентите не са доволни от предлаганите методи за лечение, а последните изследвания показват, че електромагнитната технология води до значително подобрене в качеството на живот на пациентите с инконтиненция, като същевременно избягва по-инвазивните подходи.

Болница „Доверие“ е една от първите частни болници в България. Създадена е в края на 2005 г. и вече над 10 години е част от „Доверие Обединен холдинг“ АД. Тя е модерна европейска болница, различна от стандартните български болници във всяко отношение, като предлага много по-съвременно обслужване, апаратура и леглова база.

На разположение на пациентите на МК „Доверие“ са:

- Медицински център, разполагащ със собствени лаборатории и високотехнологично диагностично оборудване;
- Многопрофилна болница за активно лечение с 8 специализирани отделения за болнична помощ;
- 4 операционни зали и стационар от над 100 легла.

Освен високотехнологично оборудване и специализирани отделения, Медицински комплекс „Доверие“ може да предложи на своите пациенти оперативно лечение с единствената в София система за роботизирана хирургия „Да Винчи“. Над 80% от всички диагностични и лечебни процедури се извършват чрез прилагане на минимално инвазивен (безкръвен) метод от висококвалифицирани екипи чрез съвременна ендоскопска апаратура.

Doverie Medical Complex

Sofia, Ovcha Kupel 2 District, 2, Friedrich Grunanger Street
1756 Sofia, East District, Lachezar Stanchev 5 Street
phone: 02 40 36 100; 02 40 36 143
www.mbal.doverie.bg, info@mbal.doverie.bg

MC "Doverie" is a modern medical complex functionally divided into a diagnostic-consulting center and a multiprofile hospital for active treatment.

MC "Doverie" already has a therapeutic chair for the treatment of incontinence (involuntary urinary excretion). Urine incontinence is a significant health problem that has a negative impact on lifestyle. Most patients are unhappy with the proposed treatment methods, and recent studies have shown that electromagnetic technology leads to a significant improvement in the quality of life of patients with incontinence, while avoiding more invasive approaches.

Doverie Hospital is one of the first private hospitals in Bulgaria. It was established at the end of 2005 and has been part of Doverie United Holding AD for more than 10 years. It is a modern, European hospital, different from the standard Bulgarian hospitals in every respect, offering much more modern service, equipment and bed base.

The patients of MC "Doverie" are at the disposal of:

- A medical center with its own laboratories and high-tech diagnostic equipment;
- Multi-profile Active Treatment Hospital with 8 specialized hospital care units;
- 4 operating halls and more than 100 beds.

In addition to high-tech equipment and specialized departments, Doverie Medical Complex can offer its patients an operative treatment with the only Da Vinci robotic surgery system in Sofia. Over 80% of all diagnostic and treatment procedures are performed by applying a minimally invasive (bloodless) method by highly qualified teams using modern endoscopic equipment.

Център по дентална медицина „Св. Георги“

www.dc-st-george.com, dc_st.george@abv.bg
тел.: 0886 129 213, 0898 526 082
ул. К. Иричек 20, София, България

Dental Center "St. George"

www.dc-st-george.com, dc_st.george@abv.bg
cell phone: +359 886 129 213, +359 898 526 082
20 K. Irichek Str., Sofia, Bulgaria

ИМПЛАНТОЛОГИЯ
ПАРОДОНТОЛОГИЧНО ЛЕЧЕНИЕ
ЛАЗЕРНА ТЕРАПИЯ

В център по дентална медицина "Свети Георги" ще откриете уютна атмосфера и висококвалифицирани дентална помощ и грижи, безболезнени процедури и манипулации, необходими за Вашето успешно лечение.

Центърът разполага с най-висококачествени и модерни апаратури:

- Nd:Yag лазер - за лечение на различни пародонтологични заболявания;
- Er:Yag лазер - за лечение на кариеси;
- диоден лазер;
- апарати за пиезохирургия;
- микроскоп;
- рентгенови апарати за панорамни и секторни снимки и др.

Д-р Георги Цалов - стоматолог с над 35 години трудов стаж, специализира в сферата на оралната хирургия, имплантологията, естетичната дентална медицина и пародонтологията.

Д-р Силвия Цалова се специализира в областта на микроскоп-асистираната ендодонтия, лазерната дентална медицина, естетичните възстановявания и детската дентална медицина. Заповядайте при нас, за да постигнем заедно перфектни резултати!

IMPLANTOLOGY
PERIODONTICS
LASER DENTISTRY

At dental center "St. George" of Dental Medicine you will find cosy atmosphere and highly qualified dental help and care, painless procedures and manipulations, which is must for your successful treatment.

The dental center has the latest and highest quality equipment such as :

- Nd : Yag laser - treatment of various periodontal diseases
- Er : Yag laser - treatment of hard tissue and caries diseases
- Diode laser
- Piezosurgery equipment
- Microscope
- Panoramic / sector X-ray

Georgi Tsalov MD - a dentist with over 35 years of work experience, specializes in the field of oral surgery, implantology, aesthetic dental medicine and periodontology.

Sylvia Tsalova MD - specializes in the field of microscope-assisted endodontics, laser dental medicine, aesthetic restorations and pediatric dentistry.

You're more than welcome to visit us and achieve great results together!

Spaghetti Company

Сердика център, бул. Ситняково №48
тел. 02/ 841 28 18
Mall Bulgaria 102 ет 3 до кино Арена
бул. Витоша 150, тел: 02/ 88 10 100
Работно време: понеделник - неделя от 10:00 до 00:00 ч.
spaghetticompany@mail.bg

Pizza, pasta, modernista и ТИ!

Мястото, известно с изключителна италианска кухня. Обстановката, която вдъхновява срещите, които винаги оставят у теб чувството, че си в сърцето на града!

Всеки от ресторантите Spaghetti Company носи свое собствено усещане. Независимо къде те отвеждат пътищата на София, в ресторантите от веригата намиращ себе си сред изискана и творческа обстановка, модерен дизайн и оригинална италианска кухня, специално създадена под черпака на Маестро Марко Лукиари.

Домът на италианската кухня е наблизо. Тук е, за да намиращ винаги себе си, приятели, делови партньори или нови срещи. Кухнята ни е палитра от италиански вкусове. Към това добавяме специална селекция от вина, музика и събития. Можеш да споделиш тук всяко късно сутрешно кафе, работен обяд, лежерен следобед или дълга вечеря. И всеки път ще бъде различно.

И както казва нашият главен готвач Марко Лукиари – „Има неща, за които няма сезони“. Има и такива места. Spaghetti Company е едно от тях.

Pizza, pasta, modernista and YOU

The place, famous for exquisite Italian cuisine. The atmosphere, inspiring meetings that always leave you feeling in the heart of the city!

Each of the Spaghetti Company restaurants brings its own touch. No matter where Sofia roads take you, in the restaurant chain you find yourself amongst elegant and creative atmosphere, modern design and original Italian cuisine especially prepared by Maestro Marco Luchiarini's ladle.

The home of Italian cuisine is nearby. It's right here, so you can always find yourself, friends, business partners or new encounters. Our cuisine is a palette of Italian flavours. We add a special selection of wine, music and events. Here you can share every late morning coffee, business lunch, a casual afternoon or a long dinner. It will be different each time.

As our chef Marco Luchiarini says – "There are things of no particular season". There are such places. Spaghetti Company is one of them.

Bedroom Premium Club

София, ул. Лега 2
телефон: 0888 764 422, 0888 860 666
e-mail: reservation@bedroom.bg
www.bedroom.bg

bedroom
PREMIUM CLUB

Bedroom Premium Club

2, Lege Street, Sofia, Bulgaria
Phone: +359 888 764 422, +359 888 860 666
e-mail: reservation@bedroom.bg
www.bedroom.bg

Един от най-атрактивните клубове в центъра на София е Bedroom Premium Club. С неповторимия си дизайн, гостуването на световноизвестни диджеи и постоянно присъствие на популярни личности, той е притегателен център за ценителите на лукса и забавленията.

Клубът отговаря на най-високите европейски стандарти – първокласно обслужване, перфектен звук, мултимедийно шоу, VIP зона, служители, паркиращи автомобилите...

Bedroom Premium Club напомня на античен храм, а бъдещето е добавено към миналото с нови архитектурни елементи в синтетичен модерен растер, екрани с 3D video mapping, метални перфориранни пана.

Използваните материали са дърво, метал, камък, стъкло, естествена кожа, натурален текстил. Акцент в интериора е таванът на клуба, който е уголемена проекция на картината "Shhh", в която са събрани забранени образи от еротичното изкуство. Клубът притежава динамично осветена сцена с интегриран catwalk, който дава възможност за разгръщане на мащабна балетна хореография.

Bedroom Premium Club предлага на своите гости богат ентъртеймънт, авангардни шоу-спектакли, екстравагантни костюми, високотехнологични светлинни ефекти, допълнен с перфектен звук и мултимедийно шоу! Амбициите на Bedroom Premium Club е в създаването на собствена публика и издигането на нощния живот у нас до най-високи стандарти!

One of the most attractive clubs in Sofia city center is Bedroom Premium Club. With its unique design, guest world famous DJs and the permanent presence of celebrities, it attracts luxury and entertainment lovers.

The club meets the highest European standards – first class service, perfect sound, multimedia show, VIP area, valet parking...

Bedroom Premium Club reminds of an ancient temple and the future is added to the past with new architectural elements in synthetic modern raster, 3D video mapping screens, metal perforated panels.

The materials used are wood, metal, stone, glass, genuine leather, natural textile. The emphasis in the interior design is the ceiling of the club, which is an enlarged reproduction of the painting "Shhh", gathering erotic art forbidden examples. The club has a dynamically lit stage with an integrated catwalk, which enables the unfolding of large-scale ballet choreography. Bedroom Premium Club offers its guests great entertainment, avant-garde shows, extravagant costumes, high tech lighting effects, complemented by perfect sound and a multimedia show!

Bedroom Premium Club's ambitions are in building its own audience and the rise of Bulgarian nightlife to the highest standards!

Spaghetti Kitchen*Bar

София, площад Св. Неделя 3
www.spaghetti-kitchen.bar
e-mail: office@spaghetti-kitchen.bar
тел.: 089 304 66 66

Ако трябва да забодем карфица в центъра на София, ще бъде точно тук – на площад Света Неделя 3, при чисто новият Spaghetti Kitchen*Bar. Отпращайки се към парадния вход, виждаме едно съвсем различно място - интериор на няколко нива и съвсем различни зони с много акценти и детайли, живеещи в пълна хармония. Вкусната обиколка на мястото започва с това, с което обикновено свършваме – десерта. На входа ни посреща витрина с авторски десерти, приготвени на място от майстор сладкарите на Spaghetti Kitchen.

Ако си решил да преоткриеш италианската храна, просто се отдай на прясна паста и добре препечена по ръбчетата пица в Morello фурната. Разбира се, Италия не е самотна на вкусната карта, която стои пред нас. Тръгваме на околосветско пътешествие с японското патешко, норвежка сьомга, октопод от Санторини, както и няколко предложения от българската кухня. Зоната с прошуто бара пък е прекрасно място за вино и тапаси. Нова-морските коктейли, които се предлагат, са истинско произведение на алкохолното изкуство. Накратко – Spaghetti Kitchen*Bar е мястото, на което можеш да се срещнеш с приятели, да хапнеш хубава храна или да пиеш любимия си коктейл в приятна атмосфера.

SPAGHETTI KITCHEN★BAR

EAT • DRINK • SOCIALIZE

place for vino and tapas. The innovative cocktails they offer are a real work of the alcoholic art.

In a nutshell – Spaghetti Kitchen*Bar is the place where you can meet friends, eat good food or have your favorite cocktail in a pleasant atmosphere.

Spaghetti Kitchen*Bar

3, Sveta Nedelya Square, Sofia
www.spaghetti-kitchen.bar
e-mail: office@spaghetti-kitchen.bar
phone: +359 89 304 66 66

If we need to put a pin in downtown Sofia, it will be right here – at 3 Sveta Nedelya Square, at the brand new Spaghetti Kitchen*Bar. Heading for the front door, we see a completely different place – interior on several levels and completely different zones with a lot of highlights and details, living in perfect harmony.

The delicious tour of the place begins with what we usually end with – dessert. A window with original desserts, prepared here by Spaghetti Kitchen's pastry chefs, welcomes us at the entrance.

If you've decided to rediscover Italian food, just indulge in fresh pasta and crispy pizza round the edges in the Morello oven. Italy, of course, is not alone on the delicious map we have in front of us. We set off on a round-the-world trip with Japanese duck, Norwegian salmon, Santorini octopus, as well as a few offers from the Bulgarian cuisine. What's more, the prosciutto bar zone is a great

Spaghetti kitchen

София, ул. 6-и септември №9
Резервации тел.: 0890 5 66666
office@spaghetti-kitchen.com
www.spaghetti-kitchen.com

Няма как да преминете по улица „6-и септември“ и да останете безразлични към вида на този наистина необикновен ресторант. Какво го прави такъв, ще разберете в момента, в който прекрачите прага му. С една-единствена крачка забравяте за работната суматоха на големия град и се пренасяте в един друг свят с въздушна атмосфера и безброй кулинарни предложения. Тук ще откриете приятна комбинация от съвременен дизайн в обзавеждането, изискано меню с интернационална кухня и отпускателна музика. От месец ноември се открива и отопляема външна градина. Заведението впечатлява и с деликатно лично отношение към клиента и усещане за домашен уют. Всичко това превръща Spaghetti Kitchen в най-модерното и желано място в София.

SPAGHETTI KITCHEN★

ITALIAN FOOD AMERICAN GRILL

Spaghetti kitchen

9, 6th of September Str., Sofia, Bulgaria
Reservations: +359 890 5 66666
office@spaghetti-kitchen.com
www.spaghetti-kitchen.com

It is not possible to pass 6th of September Street and to remain indifferent to the appearance of this unusual restaurant. You will understand what makes it so unusual the minute you cross its threshold. Only one step and you forget about the busy turmoil of the city, and move into another reality that has a magic atmosphere and countless culinary propositions. Here you will find a pleasant combination of contemporary interior design, exquisite international cuisine and relaxing music. The restaurant also impresses with its delicate personal attitude towards the customer and the feeling of home comfort. All this makes Spaghetti Kitchen the most modern and desired place in Sofia.

ПРАВИЛА ЗА ПРЕВОЗ НА БАГАЖ ПО ПОЛЕТИТЕ НА БЪЛГАРИЯ ЕР

Всички пътници на България Ер имат право на превоз на безплатен ръчен багаж в салона и регистриран багаж /в багажника на самолета/, в зависимост от избраната тарифа. Безплатните норми за брой и тегло на багажа могат да бъдат различни, в зависимост от класата на пътуване /бизнес или икономична/, както и от тарифата, по която е издаден билета. Превозът на багаж по редовните линии е съобразен и с някои общи правила и политиката на България Ер, които трябва да имате предвид.

Авиокомпания България Ер въвежда по линиите си правила за превоз на багаж за билети, издадени след 2 май 2011 г. Системата **PIECE CONCEPT** се базира на броя, теглото и размерите на чекирания багаж.

ТАРИФИ БЕЗ РЕГИСТРИРАН БАГАЖ

Всеки пътник, закупил билет по тарифа с включен само ръчен багаж, има право да превози в кабината на самолета безплатен багаж както следва:

Класа на обслужване	Норма на безплатен багаж	Такси за багаж
Икономична класа	1 брой ръчен багаж до 10 кг и размери 55х40х23 см (сумарна дължина до 118 см)* и 1 дамска чанта/лаптоп	Първи брой регистриран багаж до 23 кг и до 158 см*: • Вътрешни полети – 15 евро на посока • Международни полети – 20 евро на посока

ТАРИФИ С РЕГИСТРИРАН БАГАЖ

Всеки пътник, закупил билет по тарифа с включен регистриран багаж, има право да превози в багажниците на самолета безплатен багаж както следва:

1. По международни и вътрешни линии

Класа на обслужване	Норма на безплатен багаж
Бизнес класа	2 броя с общо тегло до 15 кг. (размери 55х40х23см всеки) и 1 дамска чанта/лаптоп 2 броя чекиран багаж до 32 кг. до 158 см* всеки**
Икономична класа	1 брой ръчен багаж до 10 кг и размери 55х40х23 см (сумарна дължина до 118 см)* и 1 дамска чанта/лаптоп 1 брой чекиран багаж до 23 кг и до 158 см*

2. Изключения

Вид карта	Пояснения
Златна карта FLY MORE	2 броя по 23 кг и до 158 см* всеки**
За билети заплатени с карта VISA Platinum от ЦКБ	2 броя по 23 кг и до 158 см* всеки**
За билети заплатени с кобрандирана карта България Ер и ЦКБ	2 броя по 23 кг и до 158 см* всеки**
За членове на програмата „CCB Club“	2 броя по 23 кг и до 158 см* всеки**
Моряци	2 броя по 23 кг и до 158 см* всеки**
Бебета от 0-2 години	В случай, че тарифата по която е издаден билета на възрастният, придружаващ бебето позволява 1 брой чекиран багаж до 23 кг, то бебето има право на 1 брой чекиран багаж до 10 кг. Превозът на бебешки колички се извършва безплатно, но те следва задължително да се предават и получават непосредствено при качване/слизване на/от самолета. Авиокомпанията не носи отговорност за щети в резултат на транспортиране по багажните ленти, в случай, че количката не е предадена/получена на/от самолета.

* Сумата от външните размери на дължината, височината и широчината на багажа /l +h+w/. Пътникът може да превозва и повече от безплатната норма багаж срещу допълнително заплащане. Трети багаж се таксува по таксата за трети свръхбагаж.

** Ако билетите Ви са заплатени в сайта на компанията, както и в случаите на: притежание на златна карта FLY MORE, членство в програмата CCB Club, или за билети, заплатени с кобрандирана карта от ЦКБ и България Ер или карта Visa Platinum от ЦКБ, е необходимо да се свържете с нас на тел.: +359 2 4020 400 или на е-мейл: callfb@air.bg за преиздаване на билета с право на 2 броя безплатен багаж. Притежанието на карти CCB Club, Visa Platinum от ЦКБ, кобрандирана карта от ЦКБ и България Ер, както и златна карта FLY MORE не дава право на безплатен допълнителен чекиран багаж по тарифа без багаж. Правото на два броя багаж за притежатели на златна карта FLY MORE и CCB Club и за билети, заплатени с кобрандирана карта България Ер и ЦКБ и карта Visa Platinum от ЦКБ, е само за полети, при които опериращ превозвач е авиокомпания България Ер.

ПЪТНИКЪТ МОЖЕ ДА ПРЕВОЗВА И ПОВЕЧЕ ОТ БЕЗПЛАТНАТА НОРМА БАГАЖ СРЕЩУ ДОПЪЛНИТЕЛНО ЗАПЛАЩАНЕ.

3. Такси за свръхбагаж - Международни линии

За тегло на багажа между 23 кг и 32 кг	50 евро
За големина на багажа между 158 см* и 203 см*	70 евро
За големина на багажа между 203 см* и 280 см*	100 евро
Допълнителна бройка - втори багаж до 23 кг до 158 см*	50 евро
Допълнителна бройка – трети багаж до 23 кг до 158 см*	100 евро

Багаж с тегло над 32 кг може да се превозва само като карго.

4. Такси за свръхбагаж - Вътрешни линии

За тегло на багажа между 23 кг и 32 кг	20 евро
За големина на багажа между 158 см* и 203 см*	30 евро
За големина на багажа между 203 см* и 280 см*	40 евро
Допълнителна бройка - втори багаж до 23 кг до 158 см*	20 евро
Допълнителна бройка – трети багаж до 23 кг до 158 см*	50 евро

5. Специални категории багаж

Спортна екипировка	Превоза на спортна екипировка не влиза в нормата на безплатния чекиран багаж. Таксува се 50 евро в посока, като допълнително парче чекиран багаж. Екипировката трябва да е с максимални размери до 23 кг и до 203 см* Изключение: Безплатен превоз на 1бр. ски/сноуборд екипировка за всички директни полети, оперирани от България Ер.
Велосипеди	Приемат се за превоз в специална опаковка (картон или специален калф). Максимални размери на опаковката 160 x 90 x 25 см. Изисква се предварително потвърждение на услугата в резервацията. Международни линии: 70 евро в посока. Вътрешни линии: 30 евро в посока.
Оръжие	Превозът на огнестрелни оръжия и боеприпаси се извършва съгласно изискванията на Международната асоциация за въздушен транспорт /IATA/. Не се потвърждава на codeshare полетите на България Ер. Превозът на огнестрелни оръжия не може да бъде потвърден в случаите, когато авиокомпания България Ер е партньор по полет. Превозът на огнестрелни оръжия и боеприпаси, различни от спортно оръжие и боеприпаси, е забранен. В някои случаи, превоз на огнестрелни оръжия и боеприпаси за ловни и спортни цели, може да бъде разрешен. Пътникът трябва да се свърже с България Ер и да предостави информация за вида на оръжието, серийния му номер и припасите, които се внасят в резервационната система. Всички огнестрелни оръжия и боеприпаси, се приемат само като багаж за транспортиране в багажниците на самолета и в никакъв случай в салона с пътниците. Трябва да са разделно и подходящо опаковани, като теглото на мунициите не бива да надвишава 5 кг. Пътникът трябва да има всички документи, изисквани от закона и подзаконовите актове, приложими за превоз за съответната държава. България Ер си запазва правото да откаже превоз на огнестрелни оръжия и боеприпаси. • Ловни пушки и патрони – комплект до 15 кг: такса 50 евро в посока. • Ловни пушки и патрони- при общо тегло над 15 кг: такса 70 евро в посока. • Късо огнестрелно оръжие (пистолет): такса 20 евро в посока. Лобната пушка и патроните се считат за едно парче регистриран багаж и се таксуват с еднократна такса за обслужване. Този вид багаж не се включва в безплатната норма и таксата се прилага независимо от това дали пътникът има други чекиран багаж.
Домашни любимци в пътническата кабина /PETC/	Приемат се само кучета и котки. България Ер не приема за превоз животни до и от Великобритания. При пътуване с домашен любимец /куче или котка/, е необходимо при закупуването на билет да свържете с авиокомпанията за потвърждение. Максимално тегло на животното и клетката – до 8 кг. За полети FB1431/1432 до и от Париж, където опериращ превозвач е Air France, максималното тегло е 6 кг. Максимални размери на клетката – 48 x 35 x 22 см. Не се включва в безплатната норма багаж. Заплаща се такса от 50 евро в посока.
Домашни любимци в багажника /AVIH/	Приемат се само кучета и котки. България Ер не приема за превоз животни до и от Великобритания. Без ограничение в теглото на животното. Максимални размери на клетката – 110 x 65 x 70 см. Не се включва в безплатната норма багаж, заплаща се такса: • при тегло на животното и контейнера до 32 кг - 80 евро в посока • при тегло на животното и контейнера над 32 кг - 120 евро в посока Изключения: • Животни с тегло с контейнера над 32кг не се приемат за превоз до/от Брюксел. • Бойните и опасни породи се приемат за превоз само като карго (напр. Американски питбул териер, Стафордширски бултериер, Американски стафордширски териер, Бултериер , Американски буюдо, Додо Аржентино, Кангал (Анатолийска овчарка), Кавказка овчарка, Ротвайлер, Родезийски риджбек). Условия за превоз на живи животни в багажника на самолетите /AVIH до 32 кг./ • Транспортният контейнер трябва да е достатъчно голям, за да може животните да стоят в естествената си позиция, да могат да се обърнат и легнат; • Транспортният контейнер трябва да е проектиран така, че да не пропуска течности, напр. обилчовани с абсорбиращ материал като например одеяло; • Контейнерът трябва да е устойчив на опити за излизане. Препоръчват се здрави пластмасови или дървени контейнери от безвреден и нетоксичен материал. Не се допускат клечки от телени мрежи; • За да се избегне нараняване на животното, вътрешността на контейнера не трябва да има остри ъгли, ръбове или пирони; • Транспортните контейнери трябва да имат вентилационни отвори от четирите страни.

За смесени превози с участието на България Ер и други партньорски авиокомпани в маршрута могат да бъдат прилагани други условия за багаж.

BAGGAGE ALLOWANCE ON BULGARIA AIR FLIGHTS

All passengers of Bulgaria Air are entitled to free carriage of cabin baggage and checked baggage (in the luggage compartment of the airplane) depending on the chosen tariff. Free allowances for pieces and weight of baggage may vary depending on the travel class (business or economy) and the tariff on which the ticket has been issued. Baggage transportation on regular lines also conforms to some general rules and the policy of Bulgaria Air, which you should consider.

Bulgaria Air introduces rules for baggage carriage on its destinations for all tickets, issued after May 2, 2011. The **PIECE CONCEPT** system is based on the quantity, weight and dimensions of the checked-in baggage.

TARIFFS WITHOUT CHECKED BAGGAGE

Each passenger who bought a ticket in a tariff that includes only a hand baggage carriage, is allowed to transport in the cabin free baggage allowance as follows:

Class of service	Allowance for free of charge baggage	Fees for checked baggage carriage
Economy class	1 piece hand baggage up to 10 kg and dimensions 55x40x23 cm (total length up to 118 cm)* and 1 personal item/laptop bag	First piece of checked baggage up to 23 kg and up to 158 cm *: <ul style="list-style-type: none"> • Domestic flights – EUR 15 per direction • International flights – EUR 20 per direction

TARIFFS WITH CHECKED-IN BAGGAGE

Each passenger who bought a ticket in a tariff that includes checked baggage, is allowed to transport in the luggage compartment of the airplane free baggage allowance as follows:

1. International and Domestic flights

Class of service	Норма на безплатен багаж
Business class	2 pieces with a total weight up to 15 kg (dimensions 55x40x23cm each) and 1 personal item/laptop bag 2 pieces checked baggage up to 32 kg, up to 158 cm* each**
Economy class	1 piece hand baggage up to 10 kg and dimensions 55x40x23 cm (total length up to 118 cm)* and 1 personal item/laptop bag 1 piece checked baggage up to 23 kg and up to 158 cm*

2. Exceptions

Card type	Explanations
Gold card FLY MORE	2 pieces of 23 kg and up to 158 cm each**
For tickets paid with VISA Platinum card by CCBank	2 pieces of 23 kg and up to 158 cm each**
For tickets paid with co-branded card Bulgaria Air / CCBank	2 pieces of 23 kg and up to 158 cm each**
For members of the 'CCB Club' programme- free checked-in baggage	2 pieces of 23 kg. Third piece is charged as third excess baggage**
Seamen	2 pieces of 23 kg and up to 158 cm each**
Infants 0-2 years of age	If the fare of the ticket of the adult who is accompanying the baby allows 1 piece checked baggage up to 23 kg, the baby is entitled to 1 piece checked baggage up to 10 kg. Transportation of baby carriages is free of charge, but it is mandatory to hand them over/to receive them immediately before embarkation / disembarkation of the aircraft. The aviation company shall not be responsible for damages resulting from transportation on baggage belts, in case the carriage has not been handed over/received at the aircraft.

* The maximum allowed volume is the sum of the external length, height and width of the baggage/l+h+w/. The passenger may carry more than the free of charge baggage allowance for an additional fee. Third piece is charged as third excess baggage.

** If your tickets are paid in the company's website, as well as in the cases of: possession of gold card FLY MORE, membership in CCB Club, or tickets paid with co-branded card from CCB and Bulgaria Air or Visa Platinum card from CCB you need to contact us by phone +359 2 4020 400 or e-mail callfb@air.bg to reissue the ticket entitled to free 2 pieces of luggage. Possession card CCB Club, Visa Platinum CCB, co-branded card from CCB and Bulgaria Air, and Gold Card FLY MORE entitle the additional free checked baggage on tariff without luggage. The right to two pieces of luggage for holders of Gold Card FLY MORE and CCB Club and tickets paid with co-branded card CCB and Bulgaria Air and Visa Platinum card from CCB is only on flights where the operating carrier is Bulgaria Air.

THE PASSENGER MAY CARRY MORE THAN THE FREE BAGGAGE ALLOWANCE AT ADDITIONAL COST.

3. Excess baggage fees – International flights

Baggage weight between 23 kg and 32 kg	EUR 50
Baggage dimensions between 158 cm and 203 cm	EUR 70
Baggage dimensions between 203 cm and 280 cm	EUR 100
Extra piece – second bag up to 23 kg x 158 cm	EUR 50
Extra piece – third bag up to 23 kg x 158 cm	EUR 100

Baggage with weight over 32 kg may only be carried as cargo.

4. Excess baggage fees – Domestic flights

Baggage weight between 23 kg and 32 kg	EUR 20
Baggage dimensions between 158 cm and 203 cm	EUR 30
Baggage dimensions between 203 cm and 280 cm	EUR 40
Extra piece – second bag up to 23 kg up to 158 cm	EUR 20
Extra piece – third bag up to 23 kg up to 158 cm	EUR 50

5. Special categories of baggage

Sport equipment	Transportation of sport equipment is not included in the quota of checked baggage. It is charged as an extra piece of checked baggage EUR 50 in direction. The equipment must be of maximum weight and dimensions 23 kg and 203 cm* Exception: Free carriage of 1 piece of ski / snowboard equipment for all flights operated by Bulgaria Air.
Bicycles	Accepted for carriage in special packaging (cardboard or a special case). Maximum size of package 160 x 90 x 25 cm. This service requires pre-confirmation in the reservation. International flights: EUR 70 per direction. Domestic flights: EUR 30 per direction.
Firearms	Carriage of firearms and ammunition is carried out according to the requirements of the International Air Transport Association (IATA). It is not confirmed on codeshare flights of Bulgaria air. Carriage of firearms and ammunition other than sport weapons and ammunition is prohibited. In some cases, carriage of firearms and ammunition for hunting and sporting purposes may be permitted. The passenger should contact Bulgaria Air and provide information on the type of weapon, its serial number and the ammunition, which will be entered into the reservation system. All firearms and ammunition will be accepted only as baggage and must be transported in the luggage compartment of the airplane and under no circumstances in the passenger cabin. They must be suitably packed separately and the weight of the ammunition should not exceed 5 kg. The passenger should have all documents required by law and regulations applicable to carriage for the particular state. Bulgaria Air reserves the right to deny carriage of firearms and ammunition. • Hunting rifles and cartridges – total weight up to 15 kg: fee EUR 50. • Hunting rifles and cartridges – total weight over 15 kg: fee EUR 70. • Short-barrel firearms (pistol): fee EUR 20. Hunting rifles and cartridges – total weight up to 15 kg: fee EUR 50 per direction. • Hunting rifles and cartridges – total weight over 15 kg: fee EUR 70 per direction. • Short-barrel firearms (pistol): fee EUR 20 per direction.
Pets in the passenger cabin /PETC/	Only dogs and cats are accepted. Bulgaria Air does not accept for carriage live animals to and from Great Britain. If traveling with a pet /dog or cat/, please be advised to contact the airline for confirmation at the time of purchase of your ticket. Maximum weight of the pet and the cage – up to 8 kg. For flights FB1431/1432 to/from Paris, where operator is Air France, the maximum weight of the pet and the cage is 6 kg. Maximum dimensions of the cage – 48 x 35 x 22 cm. Not included in the free baggage allowance. A fee of EUR 50 per direction applies.
Pets in the hold /AVIH/	Only dogs and cats are accepted. Bulgaria Air does not accept for carriage live animals to and from Great Britain. Without limitations in the weight of the pet. Maximum dimensions of the cage - 110 x 65 x 70 cm. Not included in the free baggage allowance, a fee apply as follows: • for total weight of the pet and the container up to 32 kg - EUR 80 per direction • for total weight of the pet and the container above 32 kg - EUR 120 per direction Exceptions: • Animals weighing over 32kg together with the container are not accepted for carriage to / from Brussels. • Fighting and dangerous breeds are accepted for carriage only as cargo (example: American Pit Bull Terrier, American Staffordshire Terrier, Staffordshire Bull Terrier, Bull Terrier, American Bulldog, Dogo Argentino, Karabash / Kangal / Anatolian Shepherd Dog, Caucasian Ovcharka / Caucasian Shepherd Dog, Rottweiler, Rhodesian Ridgeback). Conditions of carriage of live animals in the aircraft hold /AVIH/ • The transport container must be large enough for the animal to stand in its natural position, to turn around and to lie down; • The transport container must be designed to be leakproof, e.g. lined with absorbent material such as blankets; • The container must be escape proof. We recommend sturdy plastic or wood containers made from harmless and non-toxic material. Wire-mesh cages are not allowed; • To prevent the animal from injuring itself, the interior of the container must not have any sharp corners, edges or nails; • Transport containers must have ventilation holes on at all four sides.

For partner flights involving Bulgaria Air and other partner airlines, other luggage conditions may apply.

ГОТОВИ ЗА ПОЛЕТ

FIT TO FLY

Предлагаме ви няколко полезни съвета за това как да се чувствате добре по време на полета и след него. Изпълнявайте упражненията бавно и дишайте равномерно.

These handy exercises enable you to stay in top form – both during and after the flight. Perform each move with steady, even breathing.

Ходила

10 пъти

Поставете петите на пода и повдигнете нагоре пръстите на краката. После опрете пода с пръсти и повдигнете петите.

Глезени

15 пъти

Правете кръгови движения първо с единия крак, а после с другия.

Колене

30 пъти

Повдигнете единия крак, докато не усетите напрежение в бедрото.

Рамене

5 пъти

Поставете ръцете на бедрата и започнете да описвате кръгови движения с раменете.

Крака

10 пъти

Наведете се леко напред. Обгърнете с ръце коленете и ги повдигнете на нивото на гърдите. Загържете така 15 секунди.

Гръб и ръце

15 пъти

Поставете и двете стъпала на пода и стегнете корема. Наведждайте се напред, докато ръцете ви не опрат пръстите на краката.

EN

Feet

10 times

Placing your heels on the floor, stretch your toes upwards. Then, keeping your toes on the floor, raise your heels upwards.

Ankles

15 times

Rotate your foot – first in one direction and then the other.

Knees

30 times

Raise your legs, tensing the muscles in your thighs.

Shoulders

5 times

With your hands on your thighs, rotate your shoulders in a circular motion.

Legs

10 times

Bend forward slightly. Wrap your hands around one knee and raise it to your chest. Hold for 15 seconds. Repeat with the other knee.

Back and arms

15 times

Place both feet flat to the floor and hold your stomach in. Bend forward, moving your hands down your legs.

Да се лети не е страшно

- Статистиката сочи, че летенето със самолет е далеч по-безопасно от много други дейности
- Екипажът на вашия самолет е висококвалифициран и с богат опит
- Самолетите на България Ер са с безпречна поддръжка и могат да устоят на всякаква турбуленция
- Опитайте да се отпуснете – вдишвайте дълбоко през носа и задръжките въздуха няколко секунди, преди да го издишате

EN

Relax!

- Statistics show that flying is much safer than many situations in daily lives
- The crew in control of the plane is highly trained and experienced
- Bulgaria Air aircraft are thoroughly maintained and designed to withstand various forms of turbulence
- Try to relax – breathe in deeply through your nose, hold for three seconds before exhaling slowly

По време на полет

- Усещате болка в ушите? Запушете носа, затворете устата и започнете да преглъщате или да се опитвате да изкарате въздуха, без да отваряте уста. Дъвченето на дъвка също помага
- Стимулирайте кръвообращението си, като се разходите по пътеката в самолета
- Избягвайте да седите с кръстосани крака, защото това може да ограничи кръвообращението
- Може да се почувствате по-удобно, ако свалите обувките
- Пийте повече вода и по-малко алкохол, чай или кафе

EN

During the flight

- Ear pain? Pinch your nose shut, close your mouth and swallow or blow out against your closed mouth. Alternatively, chew some gum
- Stimulate your circulation by walking around the cabin and stretching
- Avoid sitting with your legs crossed as this restricts circulation
- Removing your shoes may provide you with more comfort
- Drink plenty of water and not too much alcohol, tea or coffee

Как да се приспособим по-бързо към часовите разлики

- Опитайте се да настроите биологичния си часовник към времевата зона на бъдещата ви дестинация, като вечерта преди по лета си легнете един час по-рано или по-късно
- Не прекалявайте с тежката храна и не пийте твърде много алкохол или кафе вечерта преди полета
- Яжте богати на протеин храни в подходящи за новата часова зона отрязъци от денонощието
- Когато пристигнете на избраната от вас дестинация, направете си кратка разходка
- Прекарайте поне 30 минути на дневна светлина

EN

Reducing jetlag

- Begin adjusting your body clock to the time zone of your destination the night before departure by going to bed earlier or later
- Don't consume too much food the night before you leave, or drink too much coffee or alcohol
- Eat protein-rich meals at times that are normal for your new time zone
- At your destination, take light exercise – such as a walk
- Spend at least 30 minutes in daylight

УДОБСТВО И БЕЗОПАСНОСТ ВЪВ ВЪЗДУХА

YOUR COMFORT AND SAFETY IN THE AIR

Вашето здраве

Ако имате притеснения за здравето си, свързани с пътуването, и особено ако страдате от дихателни или сърдечно-съдови заболявания, посетете лекаря си преди заминаване. Аптеките могат да ви предложат лекарства без рецепта, но нашият съвет е винаги да се консултирате с лекар, който е най-подходящ за вас.

Вашият багаж

Избягвайте тежкия ръчен багаж. Носенето му може да претовари организма ви. Да седнеш в креслото уморен и загъхан, означава да започнеш пътуването си зле. В ръчния багаж носете само основното, което ще ви трябва по време на полета.

Срокът за явяване на летището

Опитайте се да пристигнете на летището рано. Оставете си достатъчно време за формалности, пазаруване и отвеждане към самолета. Времето за регистриране на пътниците е различно на различните летища и може да варира според дестинацията. Добре е да се информирате предварително за часа, в който трябва да сте на летището.

Вашата сигурност

Запознайте се с изискванията за сигурност и ги спазвайте.

Не се съгласявайте да пренасяте чужд багаж.

Не оставяйте багажа си без надзор.

Слагайте ножове, ножици и остри предмети в куфара, който предавате за транспортиране в багажника на самолета. Ако са в ръчния ви багаж, летищните служби за сигурност ще ви забранят да ги качите в самолета.

Вашият ръчен багаж

Сложете тежките предмети под седалката пред вас, а леките – в багажните отделения над седалките. Не блокирайте с багаж пътя към аварийните изходи и пътеките между креслата. Отваряйте багажниците над седалките внимателно – ако съдържанието им е разместено по време на полета, при отваряне от тях може да паднат предмети.

Пушенето

Пушенето в самолета е опасно. Забранено е на всички

България Ер ви желае безопасен и удобен полет. Висококвалифицираните ни летци, стюардеси и стюарди са обучени да осигурят безопасността ви. Ето някои основни моменти от безопасността, с които може да се запознаете, докато почивате и се наслаждавате на полета на България Ер.

Bulgaria Air wishes you a safe and comfortable journey. Our highly trained flightdeck and cabin crews are here to take care of your safety. While relaxing and enjoying Bulgaria Air's inflight service, you may consider the basic points that follow.

полети на България Ер. На кабинния екипаж е наредено да следи за изпълнението на забраната. Не пушете в полетните, които са оборудвани с датчици за дим.

Упътванията за безопасност

Преди заминаване и пристигане кабинният състав на България Ер ще ви запознае с правилата за безопасност в самолета. Упътването включва сведения за предпазните колани, кислородните маски, изходите, аварийното напускане на самолета, спасителните жилетки. Молим за вашето внимание по време на демонстрацията. Разгледайте инструкцията за безопасност в самолета, която е в джоба на седалката пред вас.

Кабинен екипаж

Кабинният екипаж на България Ер се грижи да ви обслужва отлично и да осигурява безопасността по всяко време. Не се притеснявайте да повикате стюардесите и стюардите, като използвате разположения над креслото ви бутон, да споделяте коментарите си с тях и да ги убедомявате за потребностите си.

При пристигане

Пазете багажите си купони, за да намерите лесно багажа си. Отделете малко време, за да се аклиматизирате след пристигането си.

in, shop and board. Check-in times vary from airport to airport and from destination to destination. Please, inform yourself well in advance to avoid delays/cancellations.

Your security

Do read and follow the security requirements. Do not agree to carry other people's items with you. Never leave your luggage unattended. Store personal knives, scissors and other sharp objects safely inside your suitcase or hold luggage. If you do not, airport security staff will stop you taking them aboard in your cabin luggage.

Your hand luggage

Please store heavy items underneath the seat in front of you. Stow lighter items in the overhead luggage racks. Please ensure you do not block access to the emergency exits, and do not block the aisle. Please open the overhead lockers with caution: items there may have become disturbed and may fall onto the seats below.

Smoking

Smoking onboard is dangerous. All Bulgaria Air flights are non-smoking and cabin crew are under strict instructions to monitor observance. Please do not smoke in the lavatories; they are equipped with smoke sensors.

The safety briefing

Before departure and on approach, Bulgaria Air cabin crew will demonstrate the rules of safety on board our aircraft. The briefing includes information on your seatbelt, how to use your oxygen mask, how to locate exits, how to leave the aircraft in an emergency, and how to use your lifejacket. Please spare a moment to watch their demonstration.

Please also consult the illustrated Safety on Board leaflet in the seat pocket in front of you.

Your cabin crew

The Bulgaria Air flight attendants are on board to provide you with top class inflight service and ensure your safety at all times. Please do not hesitate to use the overhead attendant call button and share comments or request service from your flight attendant.

At the destination airport

Have you luggage identification tags ready to help you find your luggage. Give yourself some time for initial acclimatisation with the weather and environment of your destination.

Your health

If you have any medical concerns about making a journey, or if you suffer from a respiratory or heart condition, see your doctor before traveling. There are over-the-counter medicines available, but we recommended always consult a doctor to determine which are suitable for you.

Your luggage

Try to travel light. Carrying heavy bags can cause considerable stress you may not be used to. Arriving at your sit exhausted and perspiring is not a good start to your journey. In your hand luggage, carry only essential items which you will genuinely need during the flight.

Your check in deadline

Arrive early at the airport. Give yourself plenty of time to check

Уважаеми пътници,

В съответствие с директива на Европейската комисия 68/2004 от 15 януари 2004г., в охраняемите зони на летищата и в ръчния багаж не бива да се слагат предмети, с които е възможно или изглежда възможно да се причини нараняване. Сред забранените предмети са:

- всякакви видове огнестрелно оръжие;
- катапулти и харпун;
- имитации на огнестрелно оръжие, в това число детски играчки;
- оръжейни части, с изключение на уреди за телескопично виждане;
- пожарогасител;
- електрошокови уреди;
- брадви, секири, сатъри, томахаки;
- лъкове, къси копия;
- всякакви заострени метални предмети,

- които могат да послужат за нараняване;
- ножове, независимо от предназначението им;
- саби, мечове;
- бръснари, скалпели;
- ножици, с режеща част по-дълга от 6см;
- бормашины, отвъртки, клещи, чукове;
- кънки за лег;
- всички видове спортни стикове, бухалки, щекли и тояги;
- всички видове оборудване за бойни

- спортове;
- амуниции, гранати, мини, военни експлозиви;
- детонатори;
- газ и газови контейнери;
- всякакви пиротехнически средства;
- хлор, парализиращи спрейове, съзотворен газ;
- терпентин, разреждател и аерозолна боя;
- напитки с над 70% съдържание на алкохол;

От 6 ноември 2006г. в Европейския съюз са в сила нови мерки за сигурност, които ограничават количеството течности в ръчния багаж. Те трябва да са в самостоятелни опаковки до 100мл. Всяка и общо до 1л, поставени в самозалечатващ се прозрачен плик, който подлежи на проверка от служителите по сигурността. Ограниченията се отнасят за следните течности: вода, напитки, супи, сиропи, гримове, кремове, лосиони, гелове, парфюми, дезодоранти, спрейове, паста за зъби, пана за бръснене и не включват медикаменти и бебешки храни за ползване по време на пътуването, но те подлежат на проверка.

Списъкът посочва някои от забранените за пренос предмети, без да бъде изчерпателен. Моля консултирайте се с летищния персонал за по-пълна информация.

From 6 November 2006 the European Union adopted new security rules that restrict the amount of liquids you can take through security checkpoints, in addition to other prohibited articles. These liquids must be in individual containers with a maximum capacity of 100 ml each, packed in one transparent, resealable plastic bag (with a capacity of no more than one litre). The restrictions apply to liquids such as water, drinks, soups, syrups, make-up, creams, lotions, gels, perfumes, deodorants, sprays, tooth paste and shaving foam. Liquid foods for babies and any medication a passenger may need during a flight are exempt from the above restrictions but must be presented at security checkpoints.

This is not an exhaustive list. If in doubt, please, consult the airport staff who will be happy to provide you with more detailed information.

Dear passengers,

In keeping with European Commission Regulation № 68/2004 of 15 January 2004, any object capable, or appearing capable of causing injury should not be carried into the security restricted areas of the airports and into the aircraft's cabins. These include, but are not limited to:

- all types of firearms;
- catapults and harpoons;
- replica or imitation firearms, toy guns;
- component parts of firearms (excluding telescopic sighting devices);
- fire extinguishers;
- stun or shocking devices;
- axes, hatchets, meat cleavers; machetes;
- arrows and darts;
- any type of sharpened metal objects, which could cause injury;

- all types of knives;
- sabers, swords;
- open razors and blades, scalpels;
- scissors with blades more than 6 cm in length;
- drills, screwdrivers, crowbars, hammers;
- ice skates;
- any type of sport bats, clubs, sticks or paddles;
- any martial arts equipment;
- ammunition, grenades, mines, explosives

- and explosive devices;
- detonators;
- gas and gas containers;
- any pyrotechnics;
- chlorine, disabling or incapacitating sprays, tear gas;
- turpentine and paint thinner, aerosol spray paint;
- alcoholic beverages exceeding 70% by volume.

НОВИ ПРАВИЛА ЗА ПРЕВОЗ НА ДЕЦА

От 1 юли 2012 година авиокомпания България Ер променя правилата за превоз на непридружени деца

За **НЕПРИДРУЖЕНО ДЕТЕ (UNACCOMPANIED MINOR - UM)** се смята дете, от 3 до 12 години, което по време на полета не се придружава от родител/настойник или друг пътник-придружител. Деца до 3 години не могат да ползват услугата непридружено дете

ПРИ УСЛУГАТА ПРЕВОЗ НА НЕПРИДРУЖЕНО ДЕТЕ (UM) служители поемат детето от изпращача на отправното летище, придружават го по време на всички летищни формалности и го предават на посрещача. Услугата е задължителна за деца на възраст от 3 до 5 години и възможна при поискване за деца с навършени 5 години.

ФОРМУЛЯР – ИНФОРМАЦИЯ ОТ РОДИТЕЛ/НАСТОЙНИК: Задължителен документ, в който се вписва пълна информация за детето, както и имената, адресите и телефони на изпращача и посрещача.

ЕСКОРТ – Стюардеса, която пътува с детето и се грижи за него по време на полета. За да бъде осигурен ескорт, агентът, създател на резервацията на детето, внася SR UMNR с неговата възраст и рождена дата, както и информация за посрещача и изпращача – имена, телефон за връзка и пълнен адрес. Запитването се прави поне две седмици преди полета. В рамките на 3 дни служителите от отдел Спейс контрол дават отговор на молбата. При потвърждение Спейс Контрол запазва място на стюардесата на желания полет и уведомява агента, който създава EMD в резервацията на детето в размер на дължимата сума за тази услуга.

ЗАДЪЛЖИТЕЛНАТА ИНФОРМАЦИЯ за потвърждаване на услугата UMNR включва три имена, възраст и рождена дата на детето; три имена, телефон за връзка и пълнен адрес на посрещача и изпращача. Непридруженото дете трябва да носи със себе си валиден паспорт. За вътрешните полети паспортът може да бъде заменен с акт за раждане – оригинал или нотариално заверено копие.

- Авиокомпания България Ер не приема непридружени деца, трансфериращи на летище София. Изключения се правят само при предоставени контакти на трансферния пункт.
- Деца до 3 години не се приемат за превоз без придружител.
- Деца, навършили 5 години, се приемат за превоз без придружител и се обслужват по реда за непридружени деца – UM.

ЗАПЛАЩАНЕ ЗА ПРЕВОЗА на непридружени деца: за всяко непридружено дете, независимо от възрастта, се събира UM такса в размер на 40 евро на отсечка за международни полети и 20 евро за вътрешни линии, като за София – Лондон таксата е 50 евро, а за Лондон – София 50 паунда. Една стюардеса може да придружава две деца от едно семейство – братя и сестри, които пътуват заедно, като се заплаща една UM такса за двете деца.

Допълнителни условия:

- от 3 до навършване на 5 години: за детето се заплаща пълната тарифа за възрастен пътник без детско намаление, плюс 50% от едноръчната тарифа в М класа за стюардесата-придружител. Всички дължими летищни такси за маршрута по билета също се събират;
- от 5 до 7 години: плаща се 100 % от тарифата за възрастен пътник;
- от 8 до 11 години: плаща се детски билет с приложимото по съответната тарифа детско намаление;
- по желание на родителите, деца от 12 до 18 години могат също да ползват услугата UM срещу заплащане на UM таксата.

NEW RULES FOR TRANSPORTING CHILDREN

From the 1st of July 2012, Bulgaria Air is changing its rules regarding transporting unaccompanied children.

AN UNACCOMPANIED MINOR (UM) – is any child of 3 to 12 years of age who is not accompanied by parent/guardian or another passenger-companion on the same flight. Children of less than 3 years of age may not use the service for unaccompanied minor.

THE SERVICE "TRANSPORT OF AN UM" means that employees of Bulgaria Air take the child from the person that escorts him or her to the departure airport, accompanies the child through all airport formalities, and brings him to the person that will collect the child at the destination. The service is mandatory for children between 3 and 5 years old, and optional for children who have already turned 5 years.

FORM – INFORMATION FROM THE PARENT/GUARDIAN: A mandatory document that contains full information about the child, as well as names, addresses and telephone numbers of the persons who will be escorting the child to the departure airport and from the destination airport.

ESCORT – A flight attendant who travels with the child and cares for him or her during the flight. To provide an escort, Bulgaria Air requires the travel agent that books the flight for the child to submit SR UMNR with the child's age and date of birth, as well as information about the person who will deliver the child to the departure airport, and the person who will collect him or her from the destination airport – their full names, telephone numbers and full addresses. This service should be requested at least two weeks prior to the flight. Staff members from the Space Control Department will reply to your inquiry within 3 business days. Upon confirmation, Space Control books a place for the flight attendant on the desired flight and informs the travel agent who issues an EMD on the child's reservation in the amount of the sum payable for the service.

MANDATORY INFORMATION for the confirmation of the UMNR service includes the child's full name, age and date of birth, as well as the full names, telephone numbers and complete addresses of persons delivering the child to the departure airport and those who are collecting him or her at the destination airport. The UM must have a valid passport on him/her. For domestic flights the passport may be replaced by a birth certificate or a copy of it certified by a Notary.

- Bulgaria Air does not accept unaccompanied minors who transfer at Sofia Airport. Exceptions are made only when contact information has also been submitted for the persons who will take care of the child at the point of transfer.
- Children under 3 years of age cannot travel unaccompanied.
- Children who have turned 5 are permitted to travel unaccompanied and are served according to the rules for unaccompanied minors.

THE PRICE FOR THE TRANSPORT OF UM SERVICE:

For an unaccompanied child, regardless of age, a UM fee of EUR 40 per international flight segment and EUR 20 for domestic flights is collected, for Sofia - London the fee is EUR 50 and for London - Sofia GBP 50.

One flight attendant can escort two children from the same family simultaneously - brothers and sisters traveling together, and in that case one UM fee is collected for both children.

Additional conditions:

- For children between 3 and 5 years old: the price is the full adult tariff without a children's discount, plus 50% of the one-way tariff per segment in M class for the escorting flight attendant. All applicable airport fees for the route of the flight are also collected;
- Age 5 - 7: the customer pays 100% of the tariff for an adult passenger;
- Age 8-11: the customer pays a children's tariff (with the applicable child discount from the respective tariff);
- Upon parental request, children aged between 12 and 18 years old may also make use of the UM service if the UM fee is paid.

THE FACE OF

Bulgaria Air

National Carrier **www.air.bg**

Airbus A320-214

**Airbus A319-112
Airbus A319-111**

Boeing 737-300

Embraer 190-100

CODESHARE PARTNERS

Co-operative and marketing abetments with other airlines are an integral part of Bulgaria Air operating policy. Code sharing agreements enable travelers to take advantage of a greatly enhanced spectrum of global destinations with the minimum of procedural inconvenience.

SOFIA – MOSCOW

Both airlines operate codeshare flights between Bulgaria and Russia.

VARNA/BOURGAS – MOSCOW

Jointly operated services using Bulgaria Air aircraft and crew.

SOFIA – PARIS

Both parties operate and have a seat exchange programme.

SOFIA – ROME

Both parties operate and have a seat exchange programme.

SOFIA – MILAN

Jointly operated services using Bulgaria Air aircraft and crew.

SOFIA – MADRID, MADRID – LAS PALMAS,
MADRID – TENERIFE

Jointly operated services using Bulgaria Air aircraft and crew.

SOFIA – AMSTERDAM

Jointly operated services using Bulgaria Air aircraft and crew.

SOFIA – BUCHAREST

Jointly operated services using Tarom aircraft and crew.

SOFIA – PRAGUE, PRAGUE – BUDAPEST

Jointly operated services using Bulgaria Air aircraft and crew.

SOFIA – BELGRADE

Jointly operated services using Air Serbia aircraft and crew.

A STAR ALLIANCE MEMBER

SOFIA – ATHENS

Both parties operate and have a seat exchange programme.

SOFIA – VARNA, SOFIA – BURGAS, SOFIA – LARNACA

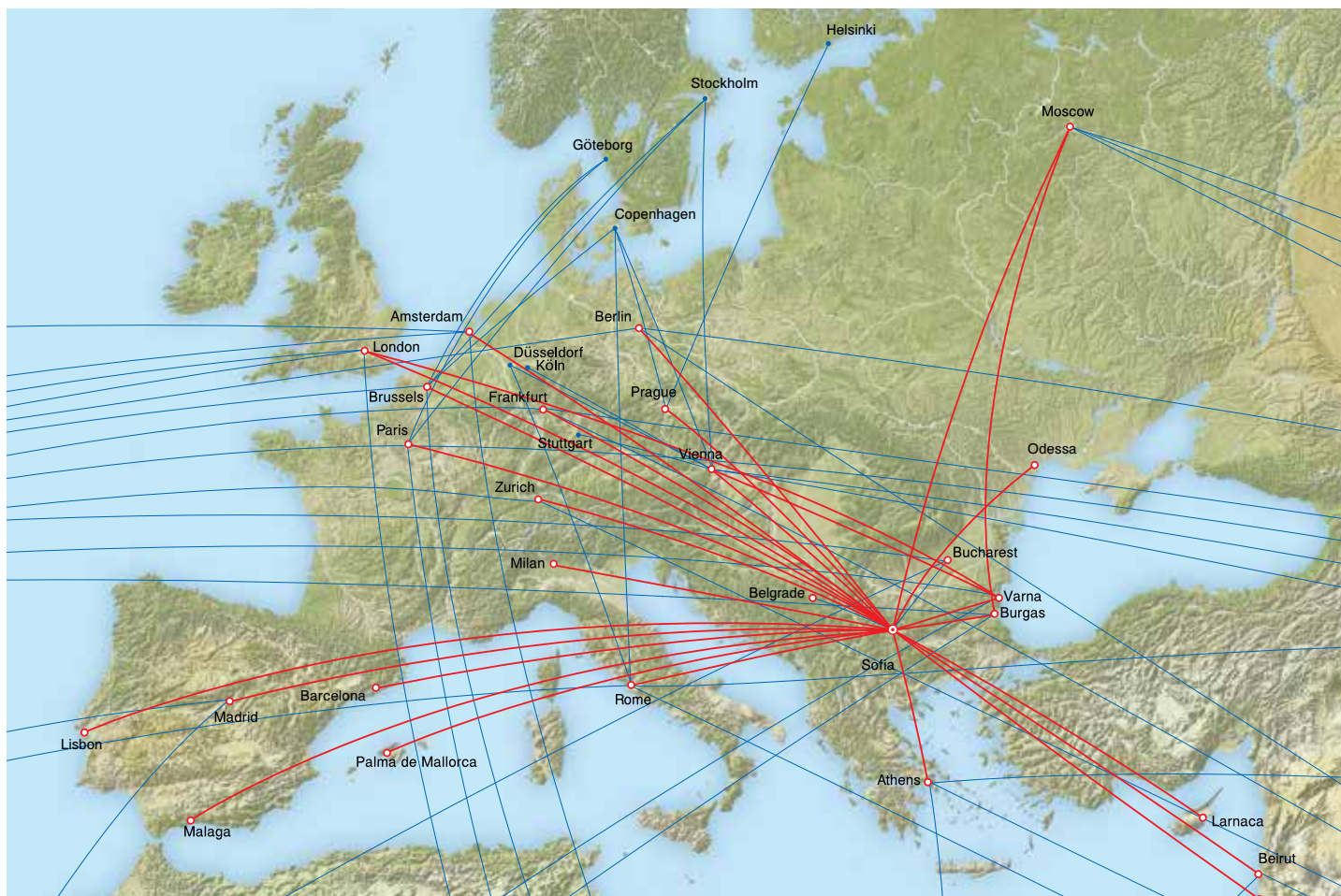
Jointly operated services using Bulgaria Air aircraft and crew.

ATHENS – LARNACA, ATHENS – BEIRUT, ATHENS – TEL AVIV,

ATHENS – EREVAN, ATHENS – NICE, LARNACA – TEL AVIV

Jointly operated services using Aegean aircraft and crew.

Дестинации Destinations

CODESHARE PARTNERS

Code share партньорството позволява на авиокомпаниите да предлагат на своите пътници повече полети до дадената дестинация при облекчена процедура за резервация, както на собствените полети, така и на полетите на партньора по маршрута.

The Code share partnership enables airlines to provide for their valuable customers more frequencies to each particular destination at facilitating booking procedure, on every own operated or marketing flight en route.

SPA PARTNERS

Special prorate agreement е сред основните търговски договори, предоставящ на партньорските авиокомпани изключителната възможност да увеличат броя на предлаганите дестинации през даден пункт и да отговорят на търсенето на клиентите с приемливи цени.

The Special prorate agreement is among the basic commercial agreements, giving partner airlines a significant opportunity to enlarge number of global beyond destinations offered in response to customer demands at reasonable prices.

INTERLINE PARTNERS:

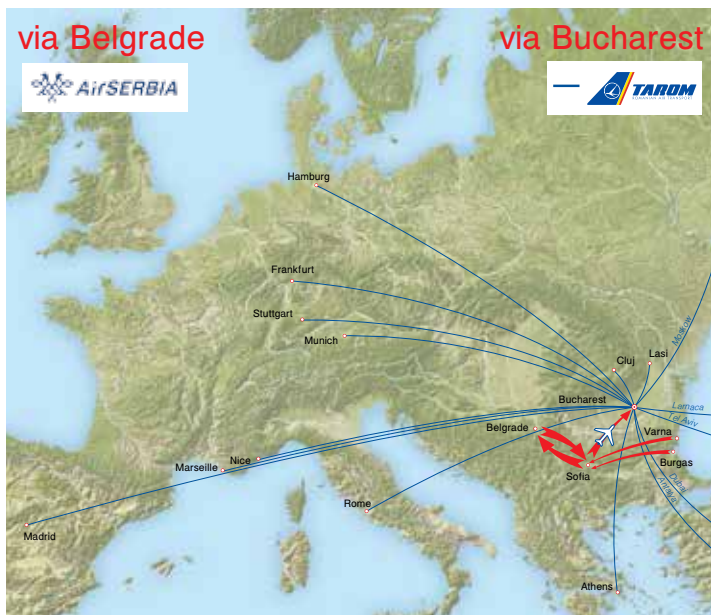
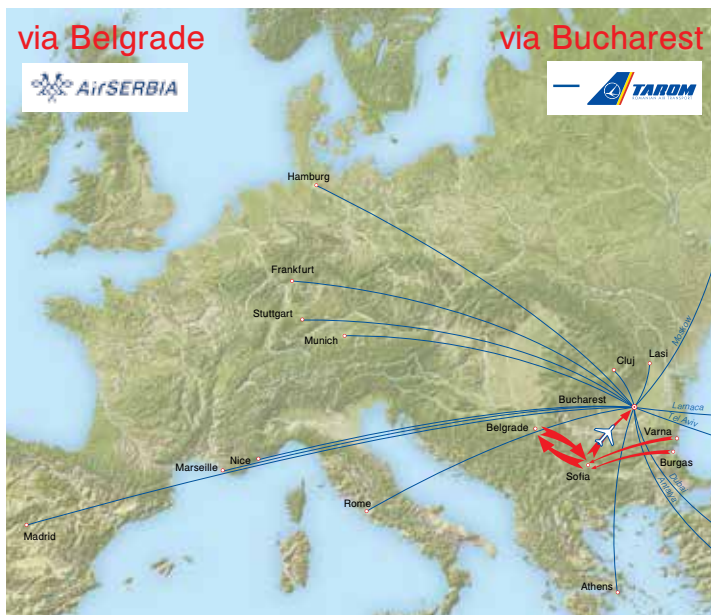
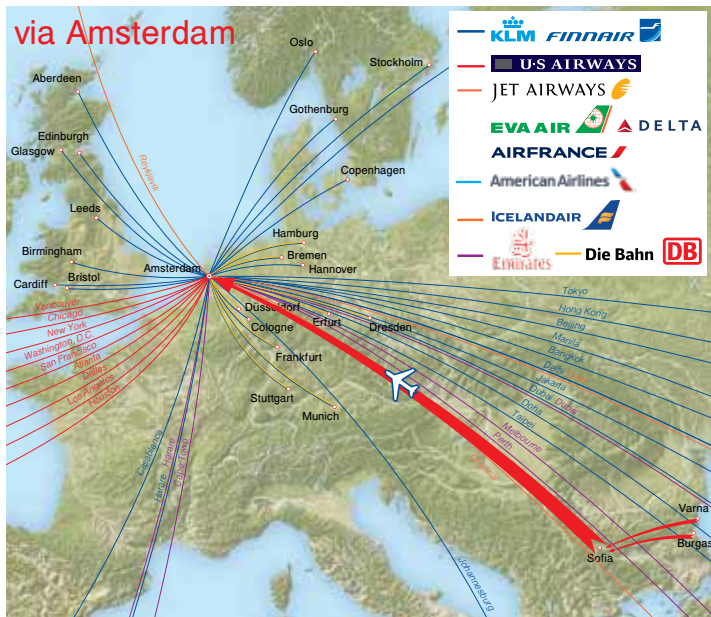
Interline agreement позволява взаимното признаване на билетите и по този начин съществено допринася за това двете авиокомпани да могат да предлагат продукта на партньора по редовни линии.

The Interline agreement permits the acceptance of each other's airtickets and that way contributes significantly both airlines to be able to offer customers reciprocally their product on schedule services.

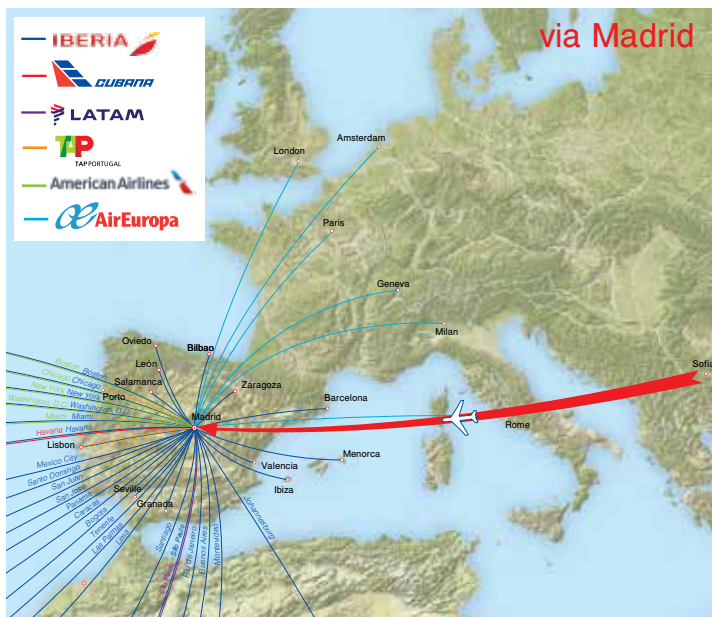

Летете до всяка точка на света с България Ер и партньори.
Fly anywhere across the world with Bulgaria Air and partners.

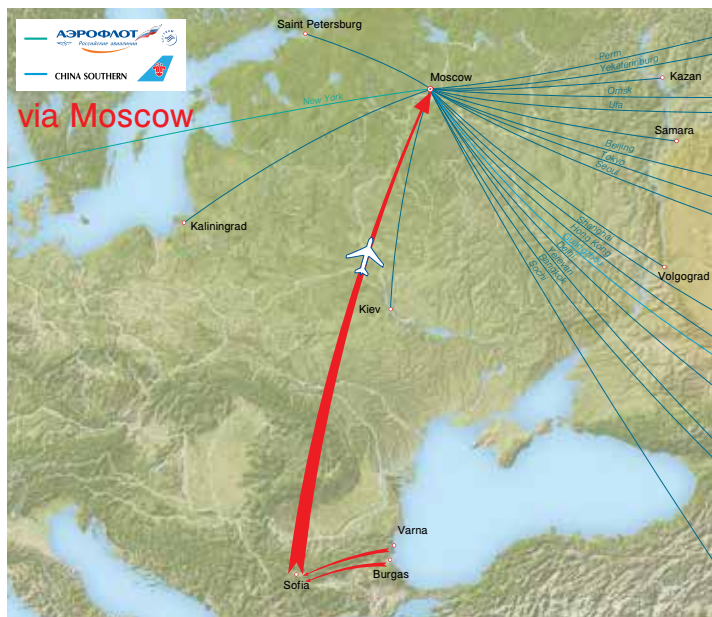

Летете до всяка точка на света с България Ер и партньори.

Fly anywhere across the world with Bulgaria Air and partners.

БЪЛГАРИЯ ЕР: Къде да ни намерите?

BULGARIA AIR: Where to find us?

<div>SOF BOJ VAR</div> <div></div>	<div>Customer Service Center</div> <div>1, Brussels Blvd Sofia Airport, Sofia 1540 <i>Working Hours:</i> <i>Every day 08:00-22:00 Local Time</i></div>	<div>phone: +359 2 402 04 00 e-mail: callFB@air.bg www.air.bg</div>
	<div>Head office</div> <div>1, Brussels Blvd Sofia Airport, Sofia 1540 <i>Working Hours:</i> <i>Monday - Friday</i> <i>09:00-17:30 Local Time</i></div>	<div>fax: +359 2 984 02 03 e-mail: office@air.bg www.air.bg</div>
	<div>Sofia City Office</div> <div>2 Ivan Vazov Street <i>Working hours:</i> <i>Monday - Friday</i> <i>9:00-12:00/12:30-17:30 Local Time</i></div>	<div>e-mail: tickets1@air.bg www.air.bg</div>
	<div>FLY MORE Office</div> <div>1, Brussels Blvd Sofia Airport, Sofia 1540 <i>Working hours:</i> <i>Every day: 09:00-12:00/13:00-18:00</i> <i>Local Time</i></div>	<div>phone.: +359 888 903 943 +359 2 984 02 96 e-mail: flymore@air.bg www.air.bg</div>
	<div>Varna Airport Office</div> <div>Varna Airport Terminal 2, Departures <i>Monday - Friday and Sunday:</i> <i>07:00-21:00 Local Time</i> <i>Saturday:</i> <i>03:00-18:00 Local Time</i></div>	<div>phone: +359 52 573 321 fax: +359 52 501 039 e-mail: varna@air.bg www.air.bg</div>
	<div>Varna City Office</div> <div>55, 8-mi primorski polk blvd <i>Working Hours:</i> <i>Monday - Friday 09:00-20:00 Local Time</i> <i>Saturday 10:00-18:00 Local Time</i></div>	<div>phone: +359 52 651 101 e-mail: varna_city@air.bg www.air.bg</div>
	<div>Bourgas Airport Office</div> <div>Bourgas airport, Terminal 2 Departures, floor 2 <i>Working Hours:</i> <i>Monday - Friday</i> <i>09:00-17:30 Local Time</i> <i>(between June and September)</i></div>	<div>phone: +359 56 900 155 fax: +359 56 870 132 e-mail: boj@air.bg www.air.bg</div>
<div>BRU</div> <div></div>	<div>Belgium, Brussels</div> <div><i>Working hours:</i> <i>Monday - Friday</i> <i>10:00-19:00 Local Time</i></div>	<div>phone: +32 470 401 260 e-mail: brussels@air.bg www.air.bg</div>

LCA 	Cyprus, Nicosia "Louis Aviation" - 11 Lemesos Avenue, 2112 Nicosia, P.O. Box 21301, 1506 Nicosia, Cyprus.	phone: +357 225 88 182 fax: +357 223 76 606 e-mail: bulgariaair@louisgroup.com www.air.bg
BER 	Germany, Berlin Bulgarian Air Tour Leipziger str 114-115, 10117 Berlin, Germany <i>Working hours:</i> <i>Monday - Friday</i> <i>09:00-18:00 Local Time</i>	phone.: +49 30 2514405 +49 30 2514460 fax: +49 30 2513330 e-mail: info@berlin-bat.de www.air.bg
LON 	United Kingdom, London Ticket Pod 1 Terminal 4 London Heathrow Airport Hounslow, TW6 3FB <i>Working hours:</i> <i>Monday - Friday</i> <i>09:30 - 17:30 Local Time</i>	phone: +44 208 745 9833 +44 788 966 4174 e-mail: LHR@bulgaria-air.co.uk www.air.bg
MOW 	Russia, Moscow City Office 3 Kuznetzkiy Most Str., Moscow, 125009, Russia <i>Working hours:</i> <i>Monday - Friday:</i> <i>09:00-13:00/14:00-18:00 Local Time</i> <i>Saturday: 10:00-14:00</i> <i>(between June and</i> <i>September)</i>	phone: +7 49 5789 9607 e-mail: ticketmow@air.bg moscow@air.bg www.air.bg
	Airport office Sheremetyevo airport, Terminal F, fl. 2, ticket desks 10 and 14 <i>Working hours:</i> <i>Opens 2 hours before flight</i>	e-mail: svoapfb@mail.ru www.air.bg
TLV 	Israel - Tel Aviv Open Sky LTD 25 Ben Yehuda Str. Israel 63806, Tel Aviv <i>Working hours:</i> <i>Sunday - Thursday:</i> <i>09:00-17:00 Local Time</i>	phone: +972 379 51 355 fax: +972 379 51 354 e-mail: annie@open-sky.co.il www.air.bg
USA 	Mailing Address: 1819 Polk St #401 San Francisco, CA 94109 <i>Working Hours:</i> <i>Monday - Friday 9am - 5pm,</i> <i>Saturday - Sunday 9am - 1pm (EST)</i>	phone: 1-855-FLY-TO-BG (359-8624) e-mail: tickets@bulgariaairusa.com www.air.bg
VIE 	Austria, Vienna Intervega Reisen Tiefer Graben 9, A-1010 Wien, Austria <i>Working Hours:</i> <i>Monday - Thursday</i> <i>09:00-17:30 Local Time</i> <i>Friday</i> <i>09:00-17:00 Local Time</i>	phone: +43 1 5352550 0 900 220013 (domestic line) fax: +431 5352552 e-mail: intervegareisen@aon.at office@intervega.at www.air.bg